Renata Šerelytė

Mėlynbarzdžio vaikai

Alma littera

Renata Šerelytė

Mėlynbarzdžio vaikai

Romanas

Alma littera

VILNIUS / 2008

UDK 888.2-3
Še72

ISBN 978-9955-38-142-6

Skiriu savo broliams Dainiui ir Piotrui

1

TOKS KARŠTIS, jis atsiranda iš niekur, žliaugia per nugarą kaip vanduo iš Juodosios upės, upė kviečia, murmėdama požemių kalba, joje daug lietuviškų žodžių, ypač su dvibalsiu *uo*, kurio Čiornomaisko gyventojai negali ištarti: ruduo, vanduo, gelmuo... akmuo... želmuo... žiomuo... Vidurio Rusijos upė, kalbanti lietuviškai, pasakyčiau kam nors, pamanytų, kad iš proto išsikrausčiau.

Visos upės šniokščia senąja kalba, reikėtų užsiminti draugams, bet vargu ar jie klausysis, juk tai nesuderinama su partijos suvažiavimo nutarimais, kuriuose pabrėžiama valstybinės kalbos reikšmė, bet toje reikšmingoje kalboje nėra vandens dvibalsių, ji atpūsta iš bevandenių tyrų, kiekvieną sykį, ją prarydama, jaučiu smėlio skonį burnoj.

Įbrisiu į Juodąją upę, nusiplausiu smėlį nuo lūpų, bet vargu ar šitas vanduo manęs neišduos.

Vaikai sėdi ant pakloto ir spokso į mane, sūnus atrodo sunerimęs, tik mažyliui tas pat – jis vartaliojasi ant žemės, piktai daužydamas čiulptuką, kvailas vaikas, esu tikra, tuoj susikiš jį į burną ir ims rėkti, paspringęs smėliu.

Reikėtų atimti...

Bet kam?..

Tegu pratinasi prie savo kalbos. Juk ne kartą teks spjauti ją iš burnos.

Žengiu dar žingsnį.

– Mama, neik, – sako sūnus. Balse slypi baimė. – Ten duobė... po vandeniu.

– Nėra po vandeniu jokios duobės.

– Bet Sonia sakė...

Nesiklausau, ką sako Sonia.

Taip kalba žemė sudūlėjusių lūpomis. Betgi dulkei vis vien, kas atsitiks.

Dar žingsnis, ir vanduo, lietuviškai murmėdamas, susilieja virš galvos, kažkas šaižiai pliaukšteli, gal mažylis čiulptuku sau per veidą, o gal aš gaunu pavėluotą antausį – už tai, kad kruopščiai lyginu susiraukšlėjusias palas, Tolis burba – debilui palų nereikia, ko švaistau pinigus be reikalo, o kai sakau, kad mažylis – jo vaikas, o vystyklams taigi iškandijusią paklodę sukarpiau ir atsiūlėjau, – Tolis tiesiog pasiunta: ar nori pasakyt, kad ir aš debilas!.. Išplėšia lygintuvą iš rankų ir trenkia per veidą, per galvą, vaikai rėkia lyg skerdžiami, o dar sakoma, esą vanduo nepraleidžia garsų; tai mokslinis faktas, toks pat neteisingas kaip kiti.

Išnirau sunkiai, kaip išneria mėnulis iš potvynio bangos, šviečia gražūs radioaktyvūs krateriai.

Nustokit staugę, po velniais, bjaurūs vaikigaliai!.. Ar galiu turėt nors minutę ramybės.

Mažylis nesiliovė, žviegė kaip žviegęs, o sūnus sutrūkčiojo – gal elektrinė žuvis jį nukrėtė, išlipusi į krantą, dabar pamėlynuos, vargšas, kaip aš.

Norėjau jį nuraminti, bet nepajėgiau išropoti iš vandens, pargriuvau prie pat kranto, subėgę žmonės išnešė, o aš net nesugebėjau jiems padėkoti, tik piktinausi, kam jie mane tempia, išmirkusią kaip skulptūrinis ąžuolas, su prilipusia prie šlaunų suknele, panašia į supuvusią žievę, maigo krūtinę, supa, paėmę už kojų, vienas net prie veido lenkėsi, bet atšoko nusigandęs.

Sūnus bėga iš paskos, jo akys pilnos ašarų, lūpų kamputy – raukšlė, panaši į nusivylimo grimasą, turbūt suprato, kad

gyvenimas – nelabai sąmojingas pokštas, tiksliau pasakius, visai nevykęs, bet žmonės juokiasi – gal iš įpratimo, o gal todėl, kad juokas – dirgiklis, toks kaip čiaudulys, jeigu nenusičiaudėsi, jausiesi bjauriai, kutens iš vidaus.

Sonia lenkiasi prie mažylio, kvailas vaikas į burną prisikimšo smėlio, gal apvers jį žemyn galva ir iškratys. Kur tau! Ji tik verkia ir glosto mažylio galvą.

Geroji Sonia. Nevalyva, stora, minkšta kaip senas, pažaliavęs sviestas.

Eik šalin nuo manęs, nes dar apsivemsiu.

Sonia negirdi – apsiašarojusi glosto mano plaukus, murma „cvetoček jasnyj"* ir pleistru bando užklijuoti burną. Pleistras vis atšoka, nes aš žalia ir šalta kaip lydeka ant kibiro dugno, vanduo tebepliupsi iš vidaus, kalbu nesustodama, sakydama viską, ką galvoju, juk nieko nebereikia slėpti, o Sonia bliauna, nes mano burna atrodo baisiai, lyg kas nerūpestingai būtų išlupęs kabliuką.

Sūnus sėdi, nusisukęs nuo karsto, o mažylio akys – šviesios ir tuščios, niekas dar neužrašė jose pirmųjų raidžių, taigi jis žvelgia į mane ir manęs nemato. Turbūt niekada neprisimins mano veido. Ačiū Dievui. Ne, ne Dievui. Partijai.

Sonia, metusi pleistrą, atsinešė adatą su siūlu, ilgai spoksojo į mane, paskui susikišo siūlus į kišenę ir vėl apsiverkė. Susiprotėjo, kvaiša – siūlai taigi juodi, kaip atrodyčiau, tikra žmogėdra. Paskui Soniai šovė kita geniali mintis – įbrazdėjo pro duris su nešvaria tūbele, tokią galėjai rasti tik buitiniame Čiornomaisko kombinate; neblogi klijai, batsiuvys Paška jais padus klijuodavo, atšokdavo tik po savaitės, jei neprapliupdavo lietus.

Nuvarvino lašą man ant apatinės lūpos ir sustingo išsižiojusi, baimingai stebeilydama: na ir kvaila toji Sonia, gal mano,

---

* Skaistus žiedeli (*rus.*).

kad įkąsiu. Klijuok greičiau, po galais, negi nematai – mano šypsena vaikus gąsdina.Tiek esu jiems pripasakojusi apie žmogėdras ir Mėlynbarzdžio žmonas.

Sonia metė tūbelę ir žliumbdama išlėkė iš salės – matyt, pirmąsyk klijavo ne puspadį, o numirėlio lūpas, užtat ir neištvėrė, pamanė, kad nelaikys.

Vargšė Sonia, šitiek darbo, šitiek galvojimo!..

Guliu vidury kultūrnamio salės, o virš manęs kabo šūkis „Isskustvo prinadležit narodu"*. Tai guodžia, nes išeitų, kad menui priklausau ir aš.

Kreiva žvakė bedegdama nulinko man prie veido ir nusvilino blakstienas, o karštas parafino lašas stingdamas užantspaudavo kairiąją akį.

Niekas to nepastebėjo – buvo vėlus vakaras, kultūrnamį uždarė.

Tik pilka žiurkė, gedulingu kaspinu užsikorusi ant karsto atbrailos, smalsiai į mane žvilgtelėjo. Pauostė orą, atsistojusi ant užpakalinių kojyčių, ir nepatenkinta nusičiaudėjo. Matyt, nepatiko Paškos klijų kvapas. Nubrazdėjo žemyn.

Kaip negerai. Visi rytoj pasipiktins, pamatę, kad mano nosis sveika ir ausys nepaliestos, tik viena akis kiek apsvilusi ir apvarvėjusi parafinu. Išliksiu svetima net po mirties. Nečionykštė. Neprisitaikiusi prie vietinių papročių. O pagal juos kultūrnamy šarvojamas numirėlis keliaudavo į kapus apkramtytas žiurkių, nes uždengti karsto nakčiai neleido vietiniai papročiai, atkeliavę iš žilos senovės. Nepaisant pažangių gyvenimo sąlygų ir marksistinės ideologijos, daugelis piliečių slapčia tebetikėjo, kad numirėlis nakčia gali užsimanyt parūkyt ar nueit savo reikalu. Kas čia keisto, juk materija – visagalė!..

Partinės organizacijos sekretorius Bibikovas sako, kad išorė komunistui nesvarbi (na, nebent plakate, kviečiančiame

---

* Menas priklauso liaudžiai (*rus.*).

į Gegužės 1-osios paradą, čia be klasikinių bruožų neišsiversi), o mirusiam komunistui – tuo labiau, bet abejoju, ar jis norės kada gulėti čia pašarvotas ir iškeliauti į Didįjį Nieką be nosies.

Bibikovo žmona, narti boba, užvoš jį dangčiu kaip netikrą zuikį, ir Bibikovas jai niekada nedovanos, nes nebegalės paskutinį kartą atsikelti ir apžiūrėti direktoriaus kabinete eksponuojamų Spalio revoliucijos minėjimo nuotraukų, o tai kur kas prasmingiau, nei numirusiam rūkyti.

Na, bet mirtis neįeina į Bibikovo darbotvarkės klausimus, ir, atrodo, apskritai bus išbraukta iš perspektyvinio veiksmų plano kaip akivaizdi nesąmonė.

Kol pamažu paliksiu šlapiu kartonu ir kamparo spiritu dvokiančią salę, dar prailgs. Turėsiu suvokti, kaip nenumaldomai pasisuko laikas, kuriame jau niekas nebepriklauso nuo mano valios.

Vargu ar beišvysiu Tolį.

Bibikovas, žinoma, ateis. Paskutinę minutę, nes anksčiau prisistatyti orumas neleidžia. Jeigu tik galėčiau, pasakyčiau jam, kad į orumą pirmiausia kirmėlės kimba, bet negi jis klausys. Et...

O dukra...

Pati kalta – leidau išvažiuoti su tais silpnapročiais. Anastazo marškinių apykaklė kaip visada atbrizgusi, o kai išvydau anytą išgąstingu arklišku veidu ir su amžinuoju nuo senumo apipelijusiu rankinuku, mane apėmė toks nusivylimas, kad neištariau nė žodžio. Ar jie kada supras, kad egzistuoja kaklaraiščiai ir tualetinis vanduo, o baudžiava pagaliau baigėsi, ir švarūs kasdieniai drabužiai nebėra vien ponų privilegija?..

Anyta žiūrėjo į mane, pakreipusi galvą kaip pelėda, o paskui baisiausiai užsikosėjo. Kur nekosės, juk vežiojasi pelėsių koloniją!.. Negana to, pačiam kosėjimo įkaršty dar gailiai purptelėjo – niekas nesuprato, kas atsitiko, net ir ji pati, tik aš išgirdau, visada girdėdavau tuos purptelėjimus, nekaltus ir gyvuliškus.

Dar laimė, kad Tolio nebuvo – žiaurus estetas, baisiai užsirūstintų. Ne dėl vargingo purptelėjimo – dėl dukters. Kam leidau jai išvažiuoti. Trumpam, kaip jie sakė. Atostogų. Paskui vaikas grįš, jie pažada.

Niekada netikėjau Anastazu, meluodavo nesusimąstydamas, melas jam atrodė toks pat natūralus kaip anytai – nevalingas purpsėjimas. Turbūt ir save apgaudinėjo, tai irgi natūralu. Atsitrenkė į Rusijos glūdumas, tikėdamas besąs kilnus tėvas, o dėl visko kalta viešoji opinija, išūžusi jam ausis: paimk vaikus, kol žvėris patėvis jų neužmušė!.. Jeigu ne opinija, kažin ar jis būtų čia važiavęs – matyt, tai vienintelis būdas įkyrius geranorius nutildyti. Ko gero, dar ir anyta prisidėjo: virkavo, kad prapuls vaikai, laukiniais žvėriukais pavirs, kalbėti nebemokės, tik bliaus svetima kalba ir kanopėlėm trepsės!..

Kuo pavirsiu aš, jiems neįdomu, į gelbėjimo planus manęs neįtraukė. Juk aš – ne silpnas ir bejėgis vaikas, aš – pabaisa, beprotė, Mėlynbarzdžio žmona lygintuvo nudegintu veidu.

Anastazas nepasidomėjo, kodėl aš mėlyna kaip neužmirštuolė, – arba jam viskas atrodė aišku, arba nerūpėjo. Argi dėl to pyksi?.. Ant žmogaus, kuriam nerūpi net jis pats?..

Atsimenu, kaip bandžiau kelti jį vienąsyk prie krautuvės. Pro šalį einančios moteriškės korektiškai nusuko akis, ir tada aš, apimta įtūžio, įspyriau Anastazui. Moteriškės kaipmat atsisuko, o viena riktelėjo, kam žmogų kankinu. Klebonas, eidamas pro šalį ir nešdamasis iš pašto užsieninį siuntinį, liepė mokytis švento nuolankumo. Senas veidmainis!.. Koks gali būti nuolankumas šiais laikais, kai vyrų ir moterų teisės lygios! Geriau tegu prisipažįsta, obskurantas, kaip vakarais su savo šeimininke kremta iš siuntinio išimtus amerikoniškus sausainius, iškeptus iš negrų kaulamilčių.

Užtat dar kartą spiriu Anastazui į užpakalį, spirčiau ir vėl, bet anyta atkiša supelijusį rankinuką kaip skydą, ir man pasidaro bloga, nebenoriu kovoti.

– Gerai, vežkitės. Bet tik iki vasaros pabaigos.

– Ajazau, kaip gerai. Nastazai... ar girdi?..

– Girdžiu.

– O gal ir berniokėlį duotumei?.. A?..

– Neduosiu.

– O kolgi?.. Dviem bus linksmiau!..

Mane vėl suima pyktis. Tarsi stovėčiau tamsioj miestelio krautuvėj prie prekystalio ir derėčiausi dėl dar vieno gabalėlio šlapdešrės; pardavėja nenori man jo parduoti, paliko savo senmergei tetai, o ši sušeria dešrą mylimai gaišenai katei, mat teta jau sena ir nesugeba gaudyti pelių.

Nuolatinis dešros trūkumas sukelia keistų minčių, pavyzdžiui, kad komunizmas – tokia santvarka, kurioje piliečiui turėtų būti visiškai nebesvarbu, ką valgyti, ir šviesus rytojus neišvengiamai susijęs arba su šio kenksmingo įpročio atsisakymu, arba su nauju požiūriu į maistą. Pavyzdžiui, su kanibalizmu – skamba šiurpiai, tačiau tai neišvengiama, nes tarybiniai kiaulių kompleksai panašūs į savotiškas rezervacijas, kur kiaulės uždarytos perauklėti ideologiškai, o ne keliauti į dešrų cechą. Taigi pagrindinis rezervas – žmogus. Kaip visada. O kai dešroj randi mazgotės gabalą, panašų į rankovę, arba danties protezą, tylomis susitaikai su ateities prognozėmis. Kas belieka?..

Tegu važiuoja vaikas į Lietuvą.

Anyta laiko keletą kiaulių – nereikės valgyti komunistinės dešros, ilgos kaip kanalizacijos vamzdis, su pelių griaučiais ir plastikiniais lėlių piršteliais.

Bet sūnaus neišleisiu – vos tik gaus juos abu, kaipmat parodys man špygą. Nebeatiduos. Gyvenk su savo iškrypėliu ir jo diegu!.. Jų akyse visa tai parašyta – net neužsimerkia, kad paslėptų.

Kol dukra bus Lietuvoje, pabandysiu įkalbėti Tolį, kad liautųsi. Juk ji dar vaikas, dešimties neturi. Ir nesupranta, ką Tolis

daro, – veržiasi iš jo rankų ir šaukia: „Mama, man skauda!" O aš turiu nesikišti, nes Toliui tai nepatinka, vadina mane „dūra zamorskaja"* ir grasina išeisiąs pas Sonią.

Pas Sonią!.. Romioji Sonia, sviestinė kurva. Net tvoti jai negalėčiau. Ranka įklimptų.

Važiuokite, ko dar laukiate. Gal kad imčiau staugti ir draskytis kaip čigonė Aza. Ir nemanykit – nestaugsiu. Neturėsit ką įdomaus papasakot, išskyrus tai, kad mano veidas mėlynas, bet jūs gi nežinot, kodėl, gal aš nuo laiptų nukritau ar acetono išgėriau!.. Paklausti taigi gėdijatės!.. O gal – bijot!.. Nes to, ką atsakyčiau, nesugebėtumėt perpasakoti kaimynams ir giminėms – burbėtumėt, kad kliedėjau!.. Paisčiau niekus!.. Buvau girta!.. Išprotėjusi!.. Beprotybei perteikti reikia aukštojo stiliaus. Tad geriau patylėsiu.

Sukrausiu vaikui daiktus, paduosiu, piktai, taip vėliau sakys anyta, anei žodžio, anei šypt, jėzusmarija, baisi motina, gerai, kad paėmėm vaiką, ale ko antrojo nedavė, šmėkla!..

Pamojavau, kai užsuko už parduotuvės kampo ir jų nebebuvo matyti. Ir ūmai apėmė tokia panika, kad panūdau bėgti ir pasivyti, įsikibti į skvernus ir sulaikyti, bet kaip, jei rankos neklauso, kojos nebekelia, o lūpos suklijuotos klijais iš purvinos batsiuvio tūbelės?..

Plūsteliu kaip skersvėjis, toks lengvas, kad tik pelėsių koloniją ant anytos rankinuko pašiaušiu, – kai grįšiu atgal, vėjo kūnu, nebus taip baisu, radus įtūžusį Mėlynbarzdį, netekusį švelnios ir nekaltos galvos, smūgis eis kiaurai, kaip kirtis, tik nukirsti nebebus ko.

---

* Kvaiša užjūrinė (*rus.*).

2

KAI IMU GALVOTI, ką reiškia juokas, regiu mamos laidotuves. Mama niekada nebuvo linksmuolė – šypsena jos veide reta kaip sniegas vidurvasarį. Puodą maišydavo taip, tarsi nuo apsukų skaičiaus priklausytų, ar mes nuo tos sriubos nepasiusim, siuvamąja trinksėdavo kaip giljotina, o laisvalaikiu piešdama nuškicuodavo kumštį, susigniaužusį ir raukšlėtą kaip džiovinta galva. O ką sakyti apie degtinę, kurią ji gerdavo lyg Egipto karalienė nuodus. Galbūt juoktis jai neleido politinės pažiūros, nes tas šviesus rytojus, apie kurį nuolat kalbėdavo susirinkimuose, atrodė kraujo raudonumo, ir aš neabejojau, kad, jam prašvitus pro sunkius debesis šaltą sausio rytą govorilkai metaliniu balsu pranešant: „Moskovskoje vremia, vosem časov"*, prasidės baisūs dalykai. Ne veltui mama vakarais pasakodavo klaikybes apie nukirstas rankas ir makaules.

Mama tam rytojui ruošėsi; kadangi šaldytuvo neturėjome, tai ji, pradariusi sandėliuko duris, ilgai žiūrėdavo į tuščias lentynas, matyt, svarstydama, kiek stiklainių su konservuotais nepartiniais čia tilps. O kai Tolis perskaitė laikrašty apie žmogėdrą maniaką, siautėjusį netoli Rostovo, mama tik tvirtai sučiaupė lūpas ir taip paleido siuvamąją, kad ši sutarškėjo kaip kulkosvaidis.

– Stebėtis, – pasakė ji, – nėra ko. Nauja visuomeninė formacija viso šito reikalauja. Mes tiesiog turime prisitaikyti.

* Maskvos laiku – aštuonios valandos (*rus.*).

Tolis riktelėjo – „Zatknis, baba!..“* – mat nieko nesuprato ir susinervino, kad mama su mumis, vaikais, kalba lietuviškai. Įtardavo, jog rezgame prieš jį sąmokslą, o gal šaipomės. O gal Toliui tiesiog nepatiko žodžių skambesys. Jis išdidžiai tvirtino, kad rusų kalba esanti tarpplanetinė, todėl mes, lietuviai, – vargani provincialai, turime kuo greičiau savo paukščių kalbą pamiršti, jei norime bendrauti su aukštesnėmis tautomis, pavyzdžiui, su ufonautais. Tolis su jais šnekasi jau kelios savaitės – ufonautai dažniausiai atskrenda ketvirtą valandą ryto ir mėgsta įsitaisyti alaviniuose puodukuose, mat alavas apsaugo juos nuo Žemės mikrobų ir neleidžia perdegti smegenų relėms.

Jeigu suprunkšdavau, Tolis paleisdavo man į galvą šaukštą – puodelių nelietė, mat juose sėdėjo ateiviai, – ir aš skubom dingdavau nuo stalo, nes kitą sykį būtų trenkęs taburete. Mama dar tvirčiau sučiaupdavo lūpas – jos pasidarydavo panašios į siūlą – ir palinkdavo prie siuvamosios.

O štai karste ji gulėjo ir šypsojosi – taip begėdiškai, kad visi pasijuto nejaukiai.

Sonia bandė užklijuoti burną pleistru, bet mama nepasidavė, ir Sonia apsiverkė. Tolio niekur nematyt, ar tik jo nebus pasiėmę ateiviai. Vyriškis su bjauria pavarde, kuris, žinoma, rusų kalbą irgi laiko tarpplanetine, užtat nežino, ką jo pavardė reiškia lietuviškai, sako, kad išsiųsta telegrama mano giminaičiams į Lietuvą, ir jie turi atvažiuoti išsivežti manęs, o mažylį atiduos į vaikų namus, mat niekas jo neima. Giminaičiai bijo svetimo kraujo, o pilietis Kruglovas, jo tėvas, dingo kaip į vandenį. Matyt, išnyko kosmose.

Mažylis netvirtai žengia pirmuosius žingsnelius ir įsitveria karsto juostų, Sonia apsiašarojusi stveria jį į savo glėbį, tvoskiantį rūgstančia tešla, ir aš sunerimstu, kad vaikas ne-

* Užsičiaupk, boba!.. (*Rus.*)

prasmegtų ten kaip razina, bet Sonia mažylį paleidžia ir ima šluostytis pilvą, turbūt mažius apvėmė.

Grindys bjaurios, rudi dažai išsitrynę, tarp lentų, plyšiuose, stirkso senos nuorūkos. Mama plaukia virš jų sapnuodama. Ji čia svetima, šoka su vyriškiu bjauria pavarde, vyriškio ranka nuslysta mamos nugara žemyn, ir man, pasislėpusiam kampe už didelės koklinės krosnies, pasivaidena, kad gyvatė nuvinguriavo. Paskui mama pradingsta kambariuke už kulisų, į kurį manęs neįleidžia avikailiuose prapuolusi pabaisa, ji baubdama liepia man dingti ir netrukdyti idėjinio darbo. Bėgu namo per lapkričio gruodą, vis atsisukdamas pažiūrėti, ar virš kultūrnamio dega raudona žvaigždė. Virš salės, virš girtų kolūkiečių, nuorūkų grindų plyšiuose ir kambariuko, kuriame pabaisos kankina mano mamą. Ašaros bėga kartu su snargliais, negaliu sustabdyti nei vienų, nei kitų, pradedu balsu bliauti, ir kai atsisuku į žvaigždę, matau, kaip ji rūsčiai spindi, nežadėdama man nieko gero, nes esu silpnas, mažas, bijau kankinimų ir slaptų kambariukų, užtat vargu ar atsispirsiu žudantiems jos spinduliams.

Netgi ta ilga kelionė traukiniu, kai tėvas žiūrėjo į mane sumišęs, lyg gėdydamasis, o senelė nuolat atidarinėdavo žalią, į apsamanojusią antkapio plytą panašų rankinuką ir traukdavo tai nosinę ašaroms nusišluostyti, tai sausainį, dvelkiantį kapų žeme, atsargiai kišdavo man, bijodama, jog lyg žvėriūkštis nenukąsčiau jai piršto, – tai nereiškė, kad pabėgau nuo žvaigždės, ji švietė virš mūsų visą laiką. Senelė burbleno, kad Lietuvoje manęs laukia sesuo, kad „dviem bus linksmiau", ogi ir kaimynai girs ją ir Anastazį už gerą darbą, o aš galvojau apie mažylį, kuris, laikydamasis karsto juostos, nustebęs žiūri į mane. Kai jo paimti pasilenkė raudonveidė teta iš vaikų namų, sudrebėjau iš baimės lyg prieš atvirą žioruojančią krosnį, skirtą kūdikiams deginti. Daugiau mažylio nemačiau, prisimenu tik jo akis; vos tik raudona moteriškė suspaudė jį savo letenomis,

baltymus užsklendė skaidrūs vokai, ir po jais kaip po spalio ledu baikščiai pranėrė pirmosios raidės.

Atstūmiau senelės ranką su sausainiu ir pasakiau: „Ne nado“*, senelė palingavo galva, kumštelėjo snaudžiančiam Anastazui ir tarė: „Neduok Dieve, ruskelis tas vaikas“. Gal tai reiškė, kad ir mano gyslomis teka svetimas kraujas, tik jie to dar nežino, o kai sužinos, turės ir mane raudonai moteriškei atiduoti – su visomis baimėmis ir atmintimi, kur žuvys jau beldžia į skliautą.

Naktį, kai jie miegojo, žiūrėjau pro traukinio langą, jame plytėjo šaltas ir niūrus kosmosas, arbatos stiklinė, pastatyta ant staliuko, drebėjo geležiniame įdėkle kaip kilti besirengiantis kosminis laivas, ir man akimirką pasirodė, kad esu mažas nelaimingas ufonautas, kurį po visatą blaško raudonos žvaigždės valia.

Ji tokia stipri, kad turiu besąlygiškai nusilenkti, ir jei nors kiek suabejoju jos galia, prisimenu paskutinę mamos šypseną ir apmirštu, nutvilkytas šiurpo, nes žinau, kad žvaigždė leidžia juoktis mirties valandą, mat gyvenimas yra kankinimų virtinė, – dera išlikti griežtam, tai vienintelis būdas prie jo prisitaikyti.

---

* Nereikia (*rus.*).

3

Kodėl brolis nuotraukoje atrodo toks išsigandęs?..

Dėl to, kad jo akyse nuo karsto atplėšė mažylį, įsikibusį gedulingų kaspinų, ir atidavė valdžiai tiesiai į rankas?.. Senelė sakė, ajėzau, kaip gerai, kad traukinys sugedo, pavėlavom į laidotuves, o tai nuo tokio vaizdo jai vidurius būtų paleidę; siaubingi potyriai smogia ne kilniai jos širdžiai, o tai vietai, kurios kilnia ir norėdamas nepavadinsi.

Gerai, kad manęs ten nebuvo.

Senelė tvirtina, kad esu panaši į ją. Taigi, būčiau pratrydusi.

Bet veikiausiai dėl keistų veido išraiškų kaltas fotografas mėgėjas – kai kurie laidotuvių dalyviai atrodė lyg užklupti krūmuose be kelnių. Bibikovas sako kalbą, o atrodo, kad šaukia gelbėtis nuo pasiutusių šunų antplūdžio – ant burnos baltos dėmės, jau turbūt aprietas, konvulsijos tampo. Sonia stovi tamsiam kampe, be galvos, tik galinga krūtinė pūpso – senovės slavų deivė, erotikos globėja, tuoj pasrūs raugintų kopūstų syvais.

Tai gal ir siaubas brolio veide – tik fotografo kliauda?..

Jis stovi pačiame kamputyje, suaugusiųjų nustumtas į šalį, ir žiūri tiesiai į objektyvą gilaus nusiminimo kupinomis akimis, o lūpos sučiauptos į siaurą brūkšnį, toks yra partijos kelias, iš kurio nevalia iškrypti, nes iškrypėliai bus marinuojami ir valgomi. Mama taip sakė, kai palindau po lova, slėpdamasi nuo Mėlynbarzdžio, bet nedaug turiu vilties, kad kalbėjo tikrai apie jį,

gal turėjo omeny mane – kodėl tada taip niūriai į mane žvelgė, o apsiseilėjusiam Mėlynbarzdžiui nepratarė nė žodžio?.. Man kartais atrodo, kad papjauti ir sukriaukšnoti bus teisieji ir nelaimingieji, nes šitam pasauliui jie buvę nebuvę. O ir pagal partinę mamos programą – visai logiška, nes moralinio kodekso statytojas tik tada pasijus nugalėtoju, kai nebebus ko statyti.

Mėlynbarzdis prapuolęs jau pirmąją laidotuvių dieną, dėl to rankas grąžiusi stora moteriškė auksiniais dantimis (Sonia, kas gi daugiau. Tik kada auksinius dantis spėjo įsidėti?.. Žmogus, kuris visa tai matė, aukso nuo vario neskiria, matyt, inteligentas, o gal kvailys). O kai Bibikovas pasakė matęs draugą Anatolijų stotyje su lagaminu, tai storulė kad pratrūko raudoti, lyg Tolis būtų buvęs tikras jos vyras.

Turbūt išskrido į komjaunimo statybas, sakė Bibikovas. Į tundrą. Nėra ko stebėtis – tundra visada traukia atšiaurias nelaimingų komunistų širdis.

Kada nors sugrįš, nešdamasis prakeiktą lagaminą, pilną galvų, sudžiovintų pagal Afrikos šamanų tradicijas, o visi manys, kad ten švarios apykaklės ir odekolonas. Kiek sykių bandžiau įlįsti į lagaminą – visada būdavo užrakintas ir dvelkdavo orumu kaip Lenino mauzoliejus. Jokie raktai jam netiko, nei sandėliuko, nei buto, nei mechaniškai užvedamo automobiliuko, apie vinis ir segtukus nė nekalbu. Paskui net bauginti mane ėmė – ne dėl džiovintų galvų, sudėtų eilėmis ir sunumeruotų pagal TSRS respublikas, amžių ir išsilavinimą, bet dėl velniško užsispyrimo. Turbūt reikėjo ištarti: „Sezamai, atsiverk", ne kitaip, kad pražiotų savo nasrus.

Kai pasiteiravau senelės, ar mama karste gulėjo su galva, ji persigando, pasakė jėzusmarija ir persižegnojo. Aha, veikiausiai mamos galvos Mėlynbarzdžio lagamine nėra, nėra ir kortelės su užrašu „Litovka, 36 let, obrazovanije vyššee"*. Bet, po galais, kas gi ten?.. Man taip rūpi Mėlynbarzdžio ekspo-

* Lietuvė, 36 metų, išsilavinimas aukštasis (*rus.*).

natai, kad net nagai niežti: TSRS – didelė kaip Vitebsko autobusų stotis, turėjo būti prisirinkęs įdomių dalykėlių!.. Čabano dukters galva su ilgomis kasomis: „Aigiul, obrazovanije vosmiletneje, otlično gotovit bešbarmak"*... Pauralės rusė, kurios platūs skruostai, išėmus žandikaulius, susitraukė kaip džiovinta slyva – „Dunia, večerniaja škola, rabotnica i deputat mestnovo komiteta"**... Nesistebėčiau, jei rasčiau ir visiškai gležnų galvelyčių, dvylikos trylikos metų, įvardytų kaip „cvetki Pavolžja"*** ar „bukety Belarusiji"****, tokias Mėlynbarzdis turėtų vertinti labiausiai, aišku, ne už mokėjimą gaminti valgį.

Bet Mėlynbarzdis savo lagaminą saugojo ir neleido kišti nosies, netgi pasakė vieną kartą: „Suneš nos, ubju".*****

Pamanyk, naujiena. Užmuš!..

Tarsi jis ką nors kita būtų veikęs.

Mama dirbo visus darbus, kokius gaudavo, – budėdavo naktimis durpių gamykloje, žiūrėjo, kad džiovinamos durpės neužsidegtų, krovė ir rūšiavo pašarus karvių fermoje, siuvo maišus kolūkio sandėliams, – o tasai šlaistydavosi su savo lagaminu, kaip čia neįtarsi, kad užsiima galvažudyste. Vieną sykį, kai grįžo paryčiais girtas ir apsivėlęs moters plaukais, mačiau iš lagamino kyšant popieriaus kampą – banknotą ne banknotą, kortą ne kortą, raudoną kaip kraujas. Iš pradžių stryktelėjau nudžiugusi – bene Mėlynbarzdis bus nunovijęs Čiornomaisko krautuvės pardavėją, raudonplaukę bobą, galingą kaip kreiseris, ji taip užbaubė ant manęs, kai kelis saldainius nukniaukiau, kad turbūt ir Žiemos rūmuose buvo girdėti.

Irgi mat kelia triukšmą dėl kelių niekingų saldainių, argi tai rimta, kai Rostove siautėja tikras žmogėdra, ir ne saldainiukus jis triauškia. Mama pridūrė, kad tai – aiškus liudijimas, jog

---

* Aigiulė, išsilavinimas aštuonmetis, puikiai ruošia bešbarmaką (*rus.*).

** Dunia, vakarinė mokykla, darbininkė ir vietos komiteto deputatė (*rus.*).

*** Pavolgio gėlytės (*rus.*).

**** Baltarusijos puokštės (*rus.*).

***** Kyštelėsi nosį, užmušiu (*rus.*).

šviesi ateitis nebetoli. Nesvarbu, jei santvarka keisis. Žmonės vis tiek liks tokie patys. Nepasikeis, tik prisitaikys. Jei ateitis pasirodys besanti ne tokios spalvos, kokios tikėjomės, žmogėdros vienu balsu tvirtins, kad kaip tik dėl tokios jie kovoję.

Brolis nešnekus ir į laidotuvių smulkmenas nesileidžia. Tik murma, kad mama šypsojosi, mažylį paėmė valdžia, o Mėlynbarzdį – ateiviai. Nepatikimos žinios, nors tu ką. Reikėjo man važiuot. Bet manęs į Čiornomaiską nesivežė – kaimynė mokytoja patarė; vaikučio laukia trauma, sakė ji, tarsi būtų aiškiaregė ir iš anksto nuvoktų, kad per laidotuves susilaužysiu kojas ar žandikaulį išsinarinsiu.

Taip ir nesužinojau, kokios spalvos karsto apmušalas, ar Bibikovas atnešė raudonų gvazdikų, o gailestingosios kaimo bobelės – baltų lelijų (kur jau atneš, jeigu tik *siemkes* augina!..), ar Bibikovas pasakė daugiau, nei kad „Komunist umirajet, no ego dela živut naveki"*, juk mama buvo ne tik komunistas, bet ir žmogus, maža to, moteris, tą jis turėjo žinoti, nors ir gyveno visuomenėje, kur lytiniai skirtumai ilgainiui turėjo išnykti.

Brolis sakė, kad mamos grimasa karste priminė šypseną. Kažin. Geriau įsižiūrėjus, atrodo, kad ji išsižiojo riksmui. prieštaravimui išsakyti. Kokia laimė, kad nieko nepasakė.

Juk siaubinga būtų, jei atsisakytų savo narystės partijoje, maža to, suriktų, kad regi arkangelą Gabrielių, besiginantį ugniniu kalaviju nuo virtinėmis rojaus vartų link ropojančių komunistėlių kaip nuo utėlių, kurios įsitikinusios, kad pomirtinis gyvenimas yra tiesiog persikėlimas nuo vienos galvos ant kitos.

Ar ne dėl to jai bandė pleistru užklijuoti burną?..

Ir gal dėl to Bibikovas nuotraukoj žiūri į žemę?.. Nes į mamą žiūrėti jam baisu – dar išvys dangų ir rūsčius angelus.

Sudie, sudie, juodasis geguži, vargu ar kada besusitiksim.

---

* Komunistas miršta, bet jo darbai – amžinai gyvi (*rus.*).

1

GULIU TAMSOJE ir klausausi, kaip už aklinų langų pliaupia gegužės lietus ir po karstu krebžda žiurkės. Viena užsikabaroja juosta aukštyn ir, pakreipusi galvą, žiūri į mane. Tamsa – gūdi, bet žiurkės akys – dar gūdesnės, giliausia žemės anglys. Ji nieko nenori man pasakyti, tik, matyt, stebisi, ko taip narčiai ginu savo kūną nuo laiko dantų, juk esu mirusi, o mirusiam ar ne vis vien.

Ne vis vien, ne vis vien!..

Ašaros – kaip eteris, gerai, kad nereikia jų šluostyti, sušlaptų permatomos sielos rankovės.

Teškančiame lietuje pasigirsta *kitokio* vandens garsai – regis, kažkas šlapinasi, ar ne Paška, buitinis kombinatas čia pat, batų taisykloj jis kartais ir miega – stovi, įsitvėręs nušiurusios kultūrnamio sienos, kita ranka prilaikydamas klyną. Skelbimas virš jo galvos kviečia į Gegužės 9-osios koncertą, kuris jau prieš savaitę nugriaudėjo, raudona žvaigždė ant kareivio šalmo, kareivis itin taisyklingų veido bruožų, juos skalbia juodas gegužės lietus, norėdamas išblukinti.

Ak, Paška Paška, na kas gi myža ant sovietinės kultūros pamatų, argi jie tau nėra brangūs?.. Juk visai šalia – cerkvė, tamsybininkų bastionas, ištelžtum savo pilnatvę jos patvory... Bet tu, regis, gėdiniesi, mat myži krauju – tai šventvagiška.

Kiek tolėliau, už penkių metrų, stūkso krautuvė grotuotais langais, dvivėrių durų paprastai atidaroma tik pusė ir pro jas

reikia spraustis atsargiai, nes gali atsitrenkti į dar vienas duris – grotas, kurias rudoji Marfa kartais pamiršta atrakinti. Jeigu trenkiasi vaikas, už kelias kapeikas bėgantis nusipirkti pigių saldainių, Marfa už prekystalio nė užpakalio nepakrutina, sujunda tik tada, kai pasigirsta prarūkytas bl... nachuj arba jop... top. Vieną sykį dukra, šitaip keikdamasi, bandė įsiveržti, bet argi tą karvę Marfą apgausi. Pagrasino, kad praneš mokytojai, o ši atims iš dukters spaliuko ženkliuką su angelišku Volodios veideliu, ir padarys tai viešai, panašiai kaip viduramžiais, kai publikos malonumui buvo kapojamos galvos, rankos ir kitos nelabai reikalingos kūno dalys.

Čiornomaiskui tokios vietos ir tetrūksta. Tik draugas Bibikovas per bailus, kad pakeltų kirvį. Jis net savo žmonos sutramdyti negali. Toji baidyklė jau kelintą kibirą pamazgų man po kojomis išpila, drauge Bibikovai, tai juk kvaila, o pagaliau – ir šlykštu!..

O ką galiu padaryti, atsako tasai, gūžčiodamas pečiais, – tokį būdą ji paveldėjo iš savo giminės. Jos motina pildavo, senelė – irgi, senelė, tiesa, silpnaprotė buvo, vaikystėj nuo vežimo nukrito, bet mano žmona viską daro dėl idėjos, ne dėl ko nors kito!.. Toks jos užsidegimas, nors ir kvailas, gali būti naudingas.

– Naudingas!.. Kam?.. Juk tai liga, Vasia.

– Ne Vasia, – griežtai tarė Bibikovas. – Aš jums – draugas. Kreipkitės pavarde.

– Nenoriu kreiptis... noriu jūsų, – pasakiau ir pridūriau: – Drauge Bibikovai.

Bibikovas nuraudo.

– Pasislėpkime nuo revoliucingos jūsų žmonos ir...

– Nieko nebus, – tarė, šluostydamasis aprasojusią kaktą. – Man posėdis.

– Posėdis!.. Aišku. O man ką tik šovė baisi mintis, kad sugulti jums neleidžia moralinis statytojo kodeksas, – tariau,

jausdama svaigią piktdžiugą. – Šitas va... kelnėse. Žiūrėkit, kaip atsistojo.

Bibikovas neištvėrė.

Griebė mane už plaukų ir skaudžiai truktelėjo sofutės link. Bet greitai paleido – vis dėlto švelnus žmogus, ne pabaisa. Atsikėlė visas purpurinis, sunkiai kvėpuodamas, nežiūrėdamas man į akis.

– Ka... kalė, – tarė graudžiai.

– Tai jau ne, – atšoviau, tvarkydamasi sijoną, – aš jums – draugė. Kreipkitės pavarde.

Bibikovas čiupo nuo stalo segtuvą.

Būtų paleidęs man į galvą, bet į duris pasibeldė, ir vidun Cerberio maulę įkišo Alioša – trenktas Bibikovo pastumdėlis, kurio išversti avikailiai gąsdindavo vaikus ir prietaringas bobas, mat atrodė kaip nežinomos mokslui poliarinės pabaisos oda, kurios jis nenusimesdavo iki birželio. Kvaišeliui kniostelėjo, kad šitaip jis bus panašus į kietą komunistą, tikrąjį žmogų ir mūsų laikų herojų. Veikiausiai matė filmą apie Meresjevą, šliaužiantį sniegu be kojų, ir iš anksto pasirūpino, kad jisai, Aliośa, nesušaltų, vykdydamas žygdarbį, ir didvyriui nereikėtų nupjauti jokios kūno dalies.

Savaime aišku, į partiją Aliošos niekas nebūtų priėmęs – silpnapročiai galėjo būti tik prijaučiantys, o ir tai santūriai, nes idiotų palaikymas šlovingajai TSKP neteikė didelės garbės. Kur tai matyta – partijos sekretorius išdidžiai sako: „Nazyvaem sebia kommunistami!..“*, o salė pilna avinų su nužliaukusiomis iki kelių seilėmis, ir visi žiūri į Bibikovą taip, lyg jis būtų dievas iš siloso.

Kodėl Bibikovas neįgrūdo Aliošos į silpnapročių prieglaudą, kur gamtos klaidos patyliukais ištaisomos, kad nedarytų

* Vadiname save komunistais (*rus.*).

gėdos sistemai?.. Matyt, šito švelnaus žmogaus širdyje slypėjo filantropo nepasitenkinimas.

O kaipgi kitaip paaiškinsi, jei Bibikovas staiga nuleidžia segtuvą, užuot trenkęs juo man ir idiotui per galvas, atsidūsta ir sako:

– Ko nori, Lioša?..

Lioša pasižiūri į Bibikovą avinėlio žvilgsniu, mat jį dievina, į mane dėbteli niauriai, nes nekenčia – matyt, dėl to, kad visada tvarkausi sijoną, kai jis įeina, – ir baubteli:

– Pionieriai!.. Jau!.. Kapinėse!..

Bibikovas susiraukė.

– O aš kuo čia dėtas?.. – tarė gaižiai.

– Jūs!.. Irgi turit!.. Ten būt, – griežtai pasakė Lioša. – Mm... mostelėt. Grėbliuku!..

Net suprakaitavo po savo avikailiais – tiek daug pastangų kainavo ši kalba.

Bibikovas pliaukštelėjo delnu per kaktą.

– Visai pamiršau, – pasakė, piktai dirstelėjęs į mane. – Turiu pasakyti kalbą karių kapų tvarkymo proga. Kad juos kur velnias!

Lioša linktelėjo.

– Aha, – pasakė. – Velnias.

– Užsičiaupk!.. – suriko Bibikovas. Pasitaisė diržo sagtį ir pridūrė: – Lauk iš čia, idiotai!.. Abu!..

Lioša dėbtelėjo į mane, nesuprasdamas, kaip draugas viršininkas gali lyginti dvi tokias skirtingas natūras, bet paklusniai išgūrino, atsitrenkęs kakta į staktą.

– O tu ko čia styrai?!.. – suriko Bibikovas.

– Ar galiu kartu eiti į kapines?

– Ne!.. – sušuko Bibikovas. – Eik namo, piliete!.. Tavo vaikai šlaistosi be priežiūros!.. Saldainius iš krautuvės vagia!.. Dar... dar motina vadiniesi... – Patylėjo ir išdrožė, visas raudonas: Ku... kurva!..

– Oi, Vasia. Šneki kaip Anatolijus. O toks geras žmogus atrodei.

– Viso gero!.. – sukliko Bibikovas ir išlėkė pro duris, trenkęs taip, kad net segtuvas ant stalo šoktelėjo.

Na ir karštakošis. Bet vis tiek – mielas žmogus.

Neabejoju, kad, sakydamas kalbą žuvusiems kareiviams, prisimins ir mane. Kiekvieną juodą gegužį, kraujui ir vandeniui merkiant žemę. Juk, šiaip ar taip, visą laiką grūmėmės ir kariavome, mūsų nesantaika buvo klaikesnė nei supuvusio imperialistinio pasaulio ir nepūvančio komunizmo prieštaros, ir idėjos čia neturėjo jokios reikšmės, šiame fronte pergalės dienų nebūna, švenčiamos nebent paliaubos.

Tegu Alioša pasodina baltųjų lelijų, tokias auginau Lietuvoje – tai bus taikos vėliava, ir gal tai kūtvėlai Bibikovienei sudrebės ranka – užuot išpylusi pamazgas ant mano kapo, šliūkštels ant gretimo, apėjusio dilgėlėmis ir laukinėmis mėtomis.

Bet Čiornomaisko kapinėse ir užsimušdamas nerasi nė vienos baltosios lelijos, retsykiais pražysta tik saulėgrąža, išdygusi iš kultūrinio siemkių lukštų sluoksnio, jei iki tol jos nenuskabo besišlaistančios po kapines ožkos, juodos, margos ir keršos, kartais jos užsilipa ant antkapių ir žiūri prietemoj į atsitiktinį praeivį chtoninių velnių akimis, ir visiškai įmanomas dalykas, kad pragertu balsu paprašys „Primos", negana to – užsirūkys, kanopa iškėlusios žiežirbą, o kai pasipiktinęs praeivis negailestingais žodžių šratais ims tratinti ateistinę propagandą, dings, palikusios šiltų spirų krūvelę, kuri kiekvienam ateistui turėtų būti tikra paguoda, įrodanti, kad Dievo nėra ir egzistuoja tik materija.

Materijos buvimu neabejoju. Tai, ką galima vadinti dvasingumu – sąlyginius refleksus, nervų siūlelių reakcijas, perdegusių neuronų traškesius, – visa nutrūko kaip batų raišteliai, raumenys apmirė, dingo skonio ir uoslės pojūtis, bet tebegirdžiu ir tebematau, matyt, tam, kad įsitikinčiau, jog tebesu. Ši-

tas kvailas pojūtis pilnėja ir plečiasi, apimdamas vis daugiau negyvosios materijos objektų, ir atrodo, tarsi pamažu virsčiau mąstančiu oru.

Kažkas braižosi apie duris.

Žiurkės išsilaksto, durys girgždėdamos atsiveria – Čiornomaiske nėra papročio rakinti durų, nes tas, kas nori įeiti, visados įeis, nesirinkdamas būdų, – įvirsta pilka fufaikė, nešama dviejų drebančių kojų, iš prasegto klyno kapsi kraujo lašai. Atsisėda į griozdiškų kėdžių, sujungtų per atkaltes po penkias, eilę ir sudejavusi nuščiūva. Ar čia tu, Paška?..

Lauke tylu ir tamsu, pro praviras duris plūsta vėsus oras; turėtų būti vėsus, nes dvelkia vėjelis, net vyšnios žiedlapį pro durų apačią įpučia, juodą, bekvapį. Paška tyli ir nejuda, ir nežinau, ar jis numirė, ar tik užmigo. Turbūt miega, nes nebegrįžta žiurkės, pilkoji armija, kurios generolai kaunasi ir žūva kartu su eiliniais.

Panašu, kad tuoj ims švisti.

Tokiu metu į namus parslinkdavo Tolis – kiekvieną sykį pabusdavau smarkiai plakančia širdimi, vos tik jis suimdavo už durų rankenos, ne rankenos, o žaibolaidžio, kurio iškrova trenkdavo man tiesiai į širdį. Kvaila gamtos jėga, kodėl jos niekas neįkalina, tegu suka turbinas ir krumpliaračius!.. Pašokdavau virpėdama, apsisiausdavau antklode ir žiūrėdavau į miegamojo duris, nežinodama, ką daryti, – pulti Toliui priešais, kaip puola vištos po ratais, kudakuodamos, ak, pagaliau grįžai, saule mano, ko norėtum, bene šiltos arbatėlės... o gal slėptis, kaip slepiasi vaikai, išgirdę jo žingsnius. Išskyrus mažylį, kuris siūbuoja ant netvirtų kojyčių, laikydamasis lovytės virbų, ir spokso plynomis akimis, laukdamas, ką atmintis jose parašys.

Beveik kaskart Tolis pavadindavo mane nelaiminga kurva, ir nuo šitos tiesos skaudžiai suspausdavo širdį, nes tokiais vardais vadinamos moterys iš esmės tetrokšta lygybės, laisvės ir emancipacijos, viso to, ką deklaruoja vyrai komunistai, ir galbūt kada

nors ateis metas, kai priešdėlį *ne* bus galima nutrinti kaip gėdos ir tamsumo ženklą, tada sistema bus jau šio to pasiekusi.

Susimildamas, nors į veidą netrenk, man rytoj posėdis – prašau Tolio, ir jis pasigaili, spiria man į pilvą, net susiriečiu iš skausmo ir netikėtumo.

– Irgi mat, bl... komunistė, – sako Tolis, – jau net kruštis su tavim nebenoriu, primeni man Lenino raštus, b...bį nusibrozdinau.

Trinkteli kumščiu į stalą, puodelis parvirsta ir nusirita ant žemės, tarkšteli, Tolis krūpteli, nusikeikia ir užsimoja – tvos man kaip reikiant, nes tai aš kalta, kad ufonautas užsimušė.

Jo mėlynas smakras apaugęs šiurkščia trijų dienų barzda, bandau ją paglostyti, bet Tolis į švelnybes nesileidžia.

– Ar žinai, kas tu tokia esi?.. – taria negailestingai. – Ty, baba?.. Znaješ?..*

Kratau galvą.

Tolis dėbteli į mane su atlaidžia panieka.

– Iš kur tu žinosi, – murma. – Neturi tiek proto.

Nuolankiai linkteliu. Na, neturiu, ką jau padarysi.

Bet Tolis nesuminkštėja nuo tokio prisipažinimo. Papurto juodą garbanotą galvą, įsmeigia į mane krauju pasruvusias akis ir ima nuožmiai murmėti, kad esu ne tik boba, bet dar ir fašistė, mane reikėtų sušaudyti už kenkimą rusų ir ufonautų rasės susijungimui, jis gi matąs – tyčia vartau puodelius, kurva!.. Palauk, ateis laikas, stosiu prieš tave plieniniu torsu ir deimantine galva, ir mano akys kaukdamos suksis kaip dvi reaktyvinės turbinos!..

– Ir kas tada man bus?.. – paklausiau neramiai.

Tolis neatsakė.

Murmėdamas po nosimi, išsitraukė iš kišenės nugertą butelį degtinės ir prisipylė puodelį, pakėlęs jį nuo grindų ir iškratęs ufonauto liekanas.

* Tu, boba?.. Žinai?.. (*Rus.*)

– Išdulkinsiu! – bambtelėjo nuožmiai, išgėrė ir atsiraugėjo.

Iš mano veido supratęs, kad bausmė neatrodo baisi, Tolis susiraukė.

– Tau nebus gera, – pasakė stodamasis. – Skaudės!..

Žinau. Visada skauda. Jau išmokau tai kęsti. Be to, kartais Tolis būna toks girtas, kad nepastebi, ar man kanda, ar pagalvei.

Dabar irgi kando, bet spėjau atkišti „Dialektinį materializmą“; piktai sumurmėjęs, išspjovė celofanuoto viršelio kampą ir užknarkė nugriuvęs. Nuaviau batus, nutraukiau kojines – kokios nedidelės jo pėdos ir tvarkingi nagai, ploni, šiek tiek melsvoki, nė žymės geltono plebėjiško grybelio, paverčiančio nagus storu sraigės kiaukutu, net jo kojinės nedvokia, ir jeigu jau anekdotas apie Čiapajevo autus, pastatytus į kampą, yra tikrojo vyriškumo iliustracija, tai gal Tolis yra ne vyras, o svetimos ateivių rasės palikuonis?..

Mane nukrečia šaltis ir pasididžiavimas, lendu po antklode ir užsnūstu, truputį pasislinkusi į šalį nuo ufonauto – kad neįspirtų per miegus.

Sugrįžo žiurkės.

Viena vėl rabždinasi kaspinu aukštyn ir žiūri man į veidą, matyt, tikėdamasi, kad atrodysiu švelnesnė ir kvepėsiu skaniau. Bet mano veido išraiška žiurkę nuvilia, ji plumpteli ant grindų kaip prikimštas maišelis, ne išgirstu tai, o pajuntu, smūgio ratilas atraibuliuoja kaip šilto oro banga.

Kitos uostinėja kraujo lašus ant grindų, spokso, iškėlusios snukučius, į susmukusią figūrą su fufaike, kelios jau sukinėjasi apie jos kojas, bet staiga kažkas trenksmingai įbrazda pro duris, žiurkės nuraibuliuoja kaip pilko šilko bangos į pašalius, joms iš paskos rikošetu pasipila duslūs keiksmažodžiai, vienas pataiko ir man, tiesiai į akies kamputį, net vokas sutrūkčioja iš netikėtumo.

Na, ar nekvaila boba, ko ji keikiasi ir daužo fufaikę raktais, tarsi nežinotų, kad visada šitaip. Ir žiurkės prie numirėlio, ir

nerakinamos durys, ir neuždengtas karstas, ir įsibrovėlis, kurį boba purto ir rėkauja, o paskui lekia pro duris, pamiršusi jas uždaryti, ir ryto saulė kaip generolas eina į vidų, nesutikdama jokio pasipriešinimo, sustoja tik per pusmetrį nuo karsto, nes ją staiga įveikia šešėlis, o dar vėliau įbėga du balti chalatai ir išneša fufaikę, užtrenkdami saulei duris.

2

Ačiū, senele, kad mane pasiėmėt. Ačiū, tėte. Ačiū, gerieji kaimynai, kad subėgot apžiūrėti manęs it kokio dvigalvio paršiuko, laimė, kad dar nepačiupinėjote ir neapžnaibėte, nes tada būčiau pasakęs, kad sergu pavojinga liga, ir jeigu liesitės prie manęs, užsikrėsite, jus išbers raudonomis penkiakampėmis dėmelėmis, kurias bjauriai niežti.

Šito nepasakiau, nes niekas manęs nesiklausė. Tarškėjo aplinkui, ir tik lietuviškai, net nuostabu, sesuo, ir ta nedavė ramybės, tempė į sodą ir ragino lipti į obelį, girdi, iš ten visas miestelis matyti. „Eik tu šikt!..“ – pasakiau jai, tai buvo pirmi lietuviški mano žodžiai mamos tėvynėje. Sesuo pasipūtė, pasakė: „Laukinis!“ ir paliko mane vieną kambario kampe prie stalo, apkrauto šaltienos ir skilandžio lėkštėmis, lyg už barikados, saugančios nuo Rostovo žmogėdros. Žmogėdra pro tokią gausybę mėsos neabejotinai nebūtų praėjęs, bet įkyri tetulė su kuodu, primenančiu siūlais apvyniotą stiklainį, vis tiek prasibrovė, ir tik tam, kad sugriebtų mane už rankų ir, nuolat kratydama, dejuotų: „Ak tu vargšas našlaitėli!..“ Neliko nieko kito, tik pasakyti, kad noriu sysio. Tada ji mane paleido, bet nenoriai, iš akių mačiau, kad tai per menka priežastis pabėgti nuo jos gailestingumo.

Nesuprantu, kodėl reikėjo atiduoti valdžiai mažylį, kai aplink tiek gailestingų žmonių. Paliktų, pavyzdžiui, tai kuoduotai tetulei, bet jeigu ji vargšelį nuolat purtytų, vargu ar išeitų kas gero. Užaugtų silpnaprotis ir visą laiką kretėtų.

Gali būti, sotūs dėdės ir tetos ir apie mane taip galvoja. Nugirdau, kaip viena moteriškė, žiaumodama skilandį, tarė: „Taigi mušdavo su šepečio kotu!..“, o kita pasibaisėjusi atsikando pyrago ir pridūrė, kad daužė ir su lygintuvu, ir su išlaužta taburetės koja, ir visai įmanoma, kad nepraleisdavo progos šviežiom dilgėlėm išperti, matot, kokios raudonos vaiko akys, nuo švantijimo dilgėlėm visada taip būna.

Užtat ir atrodo toks laukinis, ir slepiasi nuo žmonių, kai Rozaliutė norėjo paglostyti, tai vos neįkando! Matysit, sunku jam bus mokykloj, kalba tik ruskai, ogi ir tas gyvulys patėvis su taburetės koja bus jam visas smegenis atmušęs!..

Tėvas po tokių kalbų murksojo nusivylęs, nebežiūrėjo į mane, tik maukė stikliuką po stikliuko, ir aš su siaubu laukiau, kada jis stversis ko nors, tinkamo perti, ir užsipuls mane, nevykėlį, nepateisinusį jo vilčių. Kokių – nežinojau, nenuvokiau ir to, kad jokių vilčių jis neturėjo, jam ir taip buvo gerai; senelė strikinėjo apie jį kaip apie mažvaikį, ir jis prie to taip įprato, kad ėmė mus su seseria laikyti varžovais, apie kuriuos jis strikinėti nesirengė, nes nebuvo tam subrendęs. Vaikai, sakė jis, turi augti patys, kaip grybai. Aš jiems tai leidžiu, ir šito visiškai pakanka.

Taigi ir perti mūsų nesiruošė, užtat ėmė žliumbti, gailėdamasis savęs, nors minėjo, kad jam ašaras spaudžia tebetvyrantys atminty laidotuvių vaizdai (kokie vaizdai, jis gi pavėlavo į laidotuves, atvyko, kai ant kapo jau ožkos laipiojo) ir sapnuojasi kraupus mamos veidas ir jos šypsena (jis taip bijojo laidotuvių nuotraukos, kad įdėjo ją į storą celofano maišą, perrišo špagatu ir uždarė sekcijoj). Kaip dabar gyvensiu su tokiais prisiminimais, kūkčiojo; senelė glostė jo galvą – maniau, skreitą atkiš ašaroms nusišluostyti; sesuo pasipiktinusi, kone su pasibjaurėjimu žvelgė į žliumbiantį tėvą, o man pasidarė lengviau, nes supratau, kad tėvas mūsų nemuš, ne todėl, kad nenorėtų, bet tiesiog yra tam per silpnas. Ir per bailus. Juk aš laukinis, galiu įkąsti.

O jei dar imsiu ir pagrasinsiu, kad mama ateis naktį jo slo-ginti, išsiepusi metalinius dantis, išpurtusiu veidu, šlapiais plaukais, ištinusia skenduolės krūtine, tėvas taip išsigąs, kad išneš mane į mišką ir į grybieną pasodins.

Ir gyvens toliau kaip gyvenęs.

Jis tiesiog nori, kad visi jo gailėtųsi, kad tapšnotų per petį kaip dideliam vaikui, vietoj saldainio pasiūlydami išgerti.

Turbūt gera nesuaugti.

Amžinai būti vaiku. Peraugusiu. Senu. Numirti, tebetikint pasaka. Nepriiminėti jokių ryžtingų sprendimų, nes vaikas nesuvokia jų reikšmės. Ir remtis valia jam nereikia – valia yra suaugusiųjų pasaulio vaizdinys.

Mano tėvas – labai laimingas žmogus.

Tačiau senelė – nė per plauką.

Ji dažnai man pasakoja, kaip piemenaudama šildė kojas karvašūdy ir verkė, žiūrėdama į tolumas, į gimtųjų namų pusę, ir kaip dabar vaikams esą gerai, gali miegot rytais iki vienuoli-kės ir sočiai valgyti grietinės, o kai ji, šūdina piemenaitė, įkišo pirštą į rūgpienio puodą kamaroj, šeimininkė tvojusi su muš-toke per galvą. Vargšė senelė neturėjo vaikystės, ji iškankinta ir nusiminusi, o jau kosi baisiai, chroniškas bronchitas, matyt, karvašūdžiai nepadėjo, nušalo kojas, ir gana.

Kai mokykloj užduoda rašinėlį, kuo skiriasi pažangūs mūsų laikai nuo prakeiktų buržuazinių, parašau, kad karvašūdžiai anais laikais buvę tinkami kojoms šildyti, o kam jie tinka šiais laikais, neaišku; nuėjau už tvarto į pievelę ir patikrinau kelis, bet jie buvo tokie kieti, kad veikiau galvą prasiraktum nei ko-jas pasišildytum. Klasės vadovė nieko nesakė, tik pasižiūrė-jo tokiomis akimis, iš karto supratau, kad laiko mane sunkiu vaiku, iš kurio gali laukti visko, tik ne pereinamosios gairelės ir ne pagyrimo rašto. Ir į dramos būrelį, kur vaidinamos pio-nierių didvyrių žygdarbių istorijos, manęs įtraukti neverta, nes kai reiks uždengt kulkosvaidį krūtine, dar pasakysiu, kad

bijau. O bijoti neturėjome teisės, didvyriai buvo garsūs tuo, kad numirdavo, ir kuo anksčiau tai atsitikdavo, tuo labiau jų personos keldavo pagarbų šiurpulį.

Kai pasakiau, kad ir aš kaip Pavlikas Morozovas galiu išduoti tėvą, kad tik niekas nebemirtų, klasės vadovė kažkodėl supyko, trenksmingai užvertė dienyną ir pasakė, kad šito jau per daug, tyčia tampau jai nervus, tegu tėvas ateina į mokyklą, jinai jam viską išklosianti ir pareikalausianti imtis priemonių.

Tėvas į mokyklą nėjo – tik pacitavo posakį apie Mahometą ir kalną, save, matyt, laikydamas pastaruoju. O kai pamačiau keliuku pro gudobeles ateinančią auklėtoją, pasislėpiau malkinėje ir žiūrėjau, kaip ji kalbasi su tėvu, mosuodama dienynu, tėvas stovi, nukoręs rankas, atrodo, auklėtoja vainoja jį, o ne mane, tuoj užtvos dienynu jam per galvą, ir pagaliau, kai auklėtoja dingsta už pašiaušusių spyglius gudobelių, nuėjęs prie šulinio, nusikabina dalgį nuo šakos ir ima pustyti jo ašmenis.

Net sudrebėjau iš baimės.

Jeigu tarybiniai vaikai gali išdavinėti tėvus, tai anie neklusnias savo atžalas galbūt pjauna?..

Juk auklėtoja reikalavo imtis priemonių!.. Ir griežtų; tikslas, mėgo kartoti ji, pateisina priemones, o tikslas yra komunizmas. Taigi netrukus visi išmirsime, ir nežinau, kas tada džiaugsis šviesiu rytojumi, jeigu nebebus nieko, net auklėtojos.

Kad atsikratyčiau baisių minčių, einu į daržą ir padedu senelei ravėti burokus, senelė net dūsauja iš džiaugsmo, kad aš toks geras, nes sesuo išlėkė į dramos būrelį, pasakiusi, jog menas svarbiau už burokus, o senelė mano kitaip, jinai visas artistes laiko lakūdromis, ir nors seseriai tik dvylika, senelė jau nebesitiki, kad iš jos išeis dora moteriškė. Aš irgi nesitikiu. Argi gali ko nors tikėtis, kai aplink visi su tokiu pasididžiavimu miršta, o dalgis, siūbuodamas obely, primena auklėjimo priemonę, kurios tėvas nepanaudoja tik dėl to, kad yra perdėm neryžtingas.

Išnaršiau visus namus, ieškodamas kertelės pasislėpti, bet namas priminė pereinamą kiemą – jau kai įeisi pro priemenę, tai pereisi visą namą kiaurai kaip skersvėjis, o baisiausia, kad tamsiam koridoriuj, kur sueina trejos durys, slūgso rūsio dangtis. Jeigu paliksi jį atidarytą, į rūsį būtinai kas nors įkris. Matyt, projektą darė maniakas, nes rūsys buvo gilus, koridorius – tamsus, o durys – visiškai prie pat dangčio. Kai sesuo krito, tai už rankenos dar kiek pasilaikė. Matyt, toks buvo architekto maniako planas: kad pajustum nebūties dvelkimą, kabodamas virš bedugnės.

Paskui per lietuvių kalbos pamoką negalėjau ramiai klausytis pasakos apie Sigutę. Ypač tos vietos, kur karvė sako: „Neik, Sigute, neik, dukrele!.. Po slenksčiu duobė žarijų!..“

Laimė, sesuo išsikabarojo sveika ir gyva, net kojos neniekstelėjo, tik gerokai apsidaužė, riedėdama rūsio laiptais. Nežinau, ką sakė senelė, kuri tuomet paliko dangtį atidarytą, kad įeitų šviesos, ir ramiai sau rinko aruode bulves. Gal – „Ko čia dabar dribinėji!.. Ar veikt neturi ko!..“, o gal ir nieko, nes kojų šildymas karvašūdžiuose, vokiečių okupacija, pokario badmetis ir dešimčia metų jaunesnis drigantas senelis, pralošęs jos kraitį, sunkiai susikrautą tarnaujant dvare, atėmė dingstį stebėtis smulkiais buitiniais nutikimais.

Kai sesuo paliko atidarytą dangtį, irgi norėdama blausioj šviesoj pasirinkti bulvių, į rūsį įgriuvo kaimynas – nudardėjo, daužydamas užpakaliu pakopas, prie pat aruodo, ir sutrikusiai seseriai mandagiai tarė: „Laba diena!.. Štai ir aš.“

Senelė taip mandagiai griūti nemokėjo, susilaužė šonkaulį ir pasitempė koją, visi namai kelias savaites smirdėjo kamparu, o tėvas spėjo rankomis nusitverti angos pakraščio, pakabėjo siūbuodamas ir ne įkrito, o nušoko ant rūsio aslos, bjauriai nusikeikdamas, tik kažkodėl keikė ne architektą, o rūsį, tarsi tasai būtų kuo nors kaltas.

Kadangi tik aš vienas šiaip taip laikiausi ir niekaip nenorėjau kristi į pūvančių bulvių sandėlį, namiškiai net šnairuoti į mane ėmė, laikydami pasipūtėliu.

Bet pro uždaras duris, pro sienas iš tolo užuosdavau troškų žemės kvapą, kylantį iš rūsio vidurių, ir tyliai apeidavau atidarytą angą, senelė, rausdamasi didžiajame runkelių aruode, neišgirsdavo nei grindlenčių trakštelėjimo, nei atidaromų virtuvės durų. Nei laiptelių girgždėjimo – atkeltas rūsio dangtis atsiremdavo į jų pakopas, vedančias į palėpę, kur tarp obuolių dėžių ir senų skarmalų įsitaisiau vienišiaus urvą ir skaitydavau ten knygas, netgi įsivaizduodavau, kad esu Vilkas Larsenas*, baisiai vienišas savo laive, ir kai prietema tirštėdama pamažu imdavo dengti puslapius, pasirodydavo, kad ir aš imu akti kaip nelaimingasis kapitonas, Modės pavadintas Liuciferiu, o Van Veideno – žvėrimi, ir namas kaip laivas girgždėdamas plaukia į nebylius vėjų vandenis.

Šitaip ir augau – ne kaip grybas, veikiau kaip vilkiūkštis. Senelei atrodė, kad gyvenimas, kai turi sočiai pavalgyti, yra nebediskutuojamas, tėvui rūpėjo dar ir išgerti, o seseriai – pasirodyti scenoje. Buvau paliktas sau ir bijojau savęs kaip atviro rūsio, – jeigu jau kriščiau, tai nežinau, ar pasiekčiau kojomis aslą kaip tėvas. Kažin ar mama, gyvendama čia, su mumis, vos gimusiais, dar prieš Čiornomaiską, buvo įkritusi į šitą raganų rūsį, ir kaip ji turėjo jaustis, žinodama, kad namuose yra pragaro duobė, ir visai nesvarbu, kad vietoj žarijų tamsoj žerplėja mėlynos ir violetinės bulvės? Kodėl niekas neužkalė šito dangčio kaip prarastų sielų šulinio?..

Niekas... ne niekas, o tu, tėve, tu... ir aš, aklas kapitonas, turiu ieškoti vėjų jūroj neblaškomų gairių, o po manimi – triumas, pilnas bulvių daigais supančiotų skenduolių.

---

* Pagrindinis Džeko Londono romano „Jūrų vilkas“ veikėjas.

3

KRAUTUVĖ ŠITAM miestely tikrai geresnė nei Čiornomaiske. Visų pirma tuo, kad nėra grotinių durų, o langai dideli ir palyginti švarūs, galima įžiūrėti gatve einantį žmogų. Ir saldainiai čia kur kas skanesni, bėda tik ta, kad jie už pardavėjos nugaros ir sveriami, nėra kaip nukniaukti. Viskas pardavėjai už nugaros, išskyrus trilitrius marinuotų pomidorų, mineralinį vandenį ir kruopų maišelius, kuriuos pats gali pasiimti iš geležinių konteinerių, sustatytų pasieniais, nes kam gi šaus į galvą vogti tokį šlamštą. Tiesa, dar sviestas – panašus į trinką, stūkso pardavėjai prieš nosį, ir jame įkirstas styro didžiulis peilis nuzulintomis rudomis kriaunomis, o šalia guli šiurkštaus, irgi rudo popieriaus lakštai atkirstam sviestui suvynioti.

Pardavėja taip pat panaši į trinką, didelė, stora, aukštesnė už daugelį vyrų, nepalyginsi su tokiu Juzuku, kuris lyg koks Haufo nykštukas stovi už prekystalio ir tirtančiomis tiranozauro rankutėmis rodo į „Maltosos“ salyklo stiklainį – matyt, vėl darys alų. Mūsų šeimos giminaitis, bet, ačiūdie, toks tolimas, kad nepasieks manęs savo susiraukšlėjusiomis galūnėmis, be to, jis kreta kaip šiltos šaltienos puodas, dar išsilaistys, jei bandys lipti paskui mane į obelį, sėdžiu ten tarp juodų nakties lapų ir vos užsimezgusių obuoliukų, nežinodama, ar paleisti nykštukui ant galvos čiurkšlę, kaip daro laukinės katės, ar šauktis priekurtės senelės ir pasiskųsti, kad Juzukas nederamai elgiasi. Taip priimta žmonių, o ne kačių bendruomenėj, bet manda-

gus elgesys neveiksmingas ir jį sunku pagrįsti, taigi be sąžinės graužimo pasirenku pirmąjį būdą.

Nykštukas užsidengia raukšlėtomis rankutėmis galvą ir parpuola; iš pradžių, maloniai nustebinta, pagalvoju, kad nesitikėjau tokio galingo poveikio, bet paskui, šniokšdama kaip virstantis medis, iš dangaus pasipila vasaros liūtis ir sulygina mus abu, permerkdama iki paskutinio siūlelio.

Juzukas keliasi nuo šlapios žolės ir, krenkšdamas iš pasipiktinimo, slenka į vidų, kur jį volungės balsu ulbėdama šaukia žmona, tokia pat girtuoklė atsiskyrėlė. Baisiai prisirišusi prie savo vyro ir pavydi kaip ragana. Kai Juzukas lįsdavo prie mažų mergaičių, ji puldavo tas mergaites žnaibyti, tampydavo už plaukų ir spjaudydavo joms į akis. Matyt, pati niekada nebuvo maža, jau gimė tokia – surukusi, išplikusi, didžiagalvė, su kiaušinio lukštu burnoj.

Užtat ir į koncertus, kuriuose dalyvaudavo mokiniai, Juzienė neidavo, mačiau tik kartą, matyt, varu atvarytą, nes sėdėjo tarp partsekretoriaus ir kolūkio pirmininko, ir jos akys, įsmeigtos į sceną, degė neapykanta – baltomis apykaklaitėmis pasipuošusios pradinukės nedarniai dainavo „Per kalnelį takučiu“. Kai į sceną išdidžiai išėjau aš, ir muzikos mokytoja, oriai linktelėjusi, palietė pirštais pianino klavišus, Juzienės salėje nebemačiau, tik kolūkio pirmininkas šluostėsi aprasojusią kaktą, o partsekretorius rankose laikė kažkokį skudurą ir suglumęs į jį spoksojo. Paskui kažkas sakė, kad Juzienė išlėkusi lauk su tokia jėga, kad net paaukojo rankovę, už kurios ją sučiupo sekretorius. „Kokia neapykanta socializmui!..“– suriko tasai pasipiktinęs, bet kuo čia dėtas socializmas, jeigu moteriškė akivaizdžiai yra ragana ir jai iki skausmo knieti suėsti vieną kitą mažą vaiką, jų, anava, pilnas darželis ir mokykla, baudžiavos laikais taip nebuvo anei viduramžiais.

Norėjo Juzienę griežtai apsvarstyti, bet paskui nutarė, kad ji psichiškai nestabili, ir ją reikėtų dispanserizuoti, nes kelia pa-

vojų meninei saviveiklai. Klebonas bandė Juzo žmoną užtarti, bet sekretorius atšovė, kad obskurantizmo apaštalų patarimų jam nereikia, jis žinąs, ką daryti.

Mačiau, kaip milicijos voronokas tolo siauru miško keliu ir kaip langelyje šmėstelėjo išblyškęs Juzienės veidas užmerktomis akimis – tarsi ji būtų numirusi ar užhipnotizuota. Man net stiklainis su žemuogėmis iš rankų iškrito.

O po kiek laiko, kai pradėjo dygti pirmieji vasaros grybai, bešlumsėdama po mišką, priėjau tą patį keliuką ir net pritūpiau iš siaubo, išvydusi tamsiai apsirengusią žmogystą; lyg koks vaiduoklis ji tyliai ėjo miško keliu, žengė be jokio garso. Batus nešėsi vienoje rankoje, kitoje laikė juodą plastikinį maišą.

Nereikėjo net spėlioti, Juzienė čia ar ne. Žiūrėjau į ją neatitraukdama akių, kol dingo už posūkio, o paskui pastebėjau, kad stoviu apsupta žalsvųjų musmirių, piktųjų dvasių kariuomenės – pagaugai nugara nubėgo.

Išspardžiau visas ir parlėkiau namo.

Nežinia, ką jautė Juzukas, žmonai grįžus, bet man atrodo, kad jis visada, kad ir kas atsitiktų, elgiasi kaip šaltakraujis roplys. Turbūt net nepajudėjo nuo pečiaus, ant kurio šildė savo žvynuotą pasturgalį.

Partijos sekretorius paliko jų šeimą ramybėje, ir aš supratau, kad du prieštvaniniai ropliai, tyliai besinuodijantys dichlofosu ir dustu pastiprinamu naminiu alumi, įeina į nurašyto žmogiškojo inventoriaus sąrašą ir juos galima palikti ramiai sudūlėti. Be to, tai ir savotiškas priekaištas bažnyčiai – argi jai daug garbės, kai per mišias prie altoriaus klupinėja toks nesąmoningas ideologinis reliktas?..

Klebonas elgėsi kitaip nei partijos sekretorius ir nesąmoningam reliktui nepriekaištavo, matyt, garbė jam ne kažin ką reiškė, kaip ir pažangiausia pasaulyje ideologija. Šitai man atrodė neteisinga, nes Juzukas buvo pagalys ratuose ir trukdė riedėti į šviesią ateitį. O Juzienę apskritai reikėtų sudeginti ant

laužo, nes raganos jau neperauklėsi, ji tik apsimes ideologiškai paklusnia ir sistemai naudinga – pavyzdžiui, dirbs verpimo ceche ir laimės pereinamąją gairelę, o paskui, pasitaikius progai, vėl išsitrauks kaukolę ir krištolinį rutulį.

Senelė baisiai susinervino, kai tai išdrožiau, – ją slėgė faktas, kad tėvas, paėmęs jos pensiją, išvažiavo pirkti paršiukų ir jau visa diena negrįžta, užtat nulėkė į būdelę, užsikabino ir kad pradės aimanuodama verpti!..

Na, gražiausia, dabar aš kalta, kad jai nuo nervų paleido vidurius!..

Prakišau pro durų tarpą „Tiesą" ir pasakiau, kad nesišluostytų lapu, kur per visą puslapį Brežnevo nuotrauka, nes rukė pajuoduos.

Senelė sudejavo, patraukė laikraštį į save ir liepė eit pažiūrėt, ar neatvažiavo keleivinė – taip ji vadino rajoninį autobusą. Matyt, slapčia vylėsi, kad tėvas užsibuvo turguje ir pražiopsojo kaimyno sunkvežimį, taigi bus parvažiavęs keleivine su visais paršiukais ir gal net bilietus jiems nupirkęs, juk pinigų ji davusi iki valiai.

Pastovėjau penkias minutes ant kelio ir tikrai pamačiau grįžtantį tėvą – ėjo sunkiai, krivuliuodamas, matyt, nešė ant kupros paršiukus. Priėjęs prie gyvatvorės net ant kojų nebeišsilaikė, griuvo nosimi į žemę, ir visi paršiukai išsilakstė.

Griežtai pasižiūrėjau į gulintį tėvą ir nusprendžiau, kad šitas žmogus man ideologiškai svetimas, o tai, kad turiu gyventi su juo po vienu stogu, yra tiesiog aplinkybių sutapimas, ir aš pasistengsiu tas aplinkybes pakeisti.

Brolis nubrazdėjo laiptais iš palėpės ir bandė tėvą kilstelėti, bet šis tik sušnarpštė, leisdamas seiles ant apykaklės, šiaip ne taip pasikrutino ir, laikydamasis gyvatvorės, nusvyravo į vidų, pakeliui sutiko iš būdelės išbėgusią senelę, kuri sukliko pašautos pempės balsu ir susigriebė už širdies. Vėjas pro neuždarytas duris išbloškė pusiau perplėštą pilką genseko nuotrauką ir

nunešė per daržą, skiautė pakibo vyšnyne ant šakos ir mojo iš ten mums visiems kaip geradario ranka iš paradotribūnos.

– Senele, – pasakiau griežtai, – negi tau neaišku, kad šitas žmogus...

– Tėvas, – įsiterpė brolis, žiūrėdamas į praviras namo duris.

– Šitas tėvas, – kalbėjau, – nevertas pasitikėjimo. Kam duodi jam pinigų, jeigu žinai, kad pragers?..

– Ak. tu Jėzau, – verkė senelė, protarpiais atsikosėdama, – taigi tikiu!.. Sakė, kad nupirks paršiukų...

– Betgi juo tikėti neverta! – atšoviau. – Pati matai!..

– Tačiau galima, – vėl pridūrė brolis, nukreipęs žvilgsnį į šoną, atrodė, kad kalbasi su savim, o senelė, šluostydamasi ašaras, pridūrė:

– Kaipgi netikėsi!.. Juk sūnus!.. Vaikas!..

Papurčiau galvą.

– Tai mes esame vaikai!.. – pasakiau įsižeidusi.

Senelė pažvelgė į mane kaip į miražą. Numojo ranka ir skubinai nulėkė į vidų. Turbūt nuaus tėvui batus, kad nesupurvintų sofos, ant kurios dribtelėjo, garuodamas tvarto tvaiku, ir aš vėl negalėsiu ramiai pasižiūrėti „Labanakt, vaikučiai“, nes tie batai styros prieš akis kaip pragaro prieangio stulpai.

Neausiu aš tų batų, niekados, nors senelė kartais prašo, jai mat atrodo, kad tokia visų moterų dalia, bet aš nenoriu būti moteris, aš esu vaikas, ir jeigu kas nors miega lovoje su batais, tegu miega, toks jo, o ne mano likimas.

Nekenčiu tų kerzinių batų su prilipusiu prie kulno šiaudgaliu, liudijančiu, kad jie ką tik malėsi tvarte, – kas gi su tokiais žengia į šventą sapnų karalystę. Dvasios tėvo neįleis, jis klaidžios pasieniais, kol atsibus. Nes batus privalu palikti prie durų kaip laivelius, kuriais atplaukė siela, ir įžengti vienomis kojinėmis, švariomis ir kvepiančiomis. Bet tėvo kojos purvinos, negana to, pro skyles lenda kojų pirštai su storais geltonais nagais.

Mama Mėlynbarzdį pamilo ne tik dėl lakuotų batų ir standžių apykaklių, bet ir dėl švarių kojinių, man atrodo, Mėlynbarzdis net pedikiūrą darėsi, tai buvo tiesiog nesuvokiama ir traukė it koks neregėtas iškrypimas. Niekada nemačiau Mėlynbarzdžio su kerziniais batais, ir jeigu grįždavo girtas, negriuvinėdavo į šalis kaip tėvas, nešdamas paršiukus, eidavo palinkęs į priekį lyg peslys, rengdamasis atsikirsti kąsnį dvėsenos, ir mes skubėdavome slėptis, tik mažylis stovėdavo lovelėje, pakėlęs šviesią galvą, ir kirtis tekdavo jam arba mamai, suskubusiai jį užstoti.

Smalsioms kaimynėms ir giminaičiams rūpėjo žinoti, kaip ir kiek buvom lupami ir su kuo; be abejo – brolis, įtarė jie, bus pašventintas ketaus keptuve per momenėlį, nes labai tylus ir neatsakinėja į klausimus: ar turėdavome ko valgyti, ar mama dažnai gerdavo degtinę su kitais vyrais? Kol norėjau, kad manęs gailėtųsi ir duotų saldainių, pasakojau tai, ką jie norėjo girdėti, – visi net švietė iš pasitenkinimo ir linksėjo galvomis, girdi, jie taip ir manę, jie to ir tikėjęsi. O kai nusibodo, pasakiau, kad mama buvo komunistė, tikėjo šviesiu rytojumi, turėjo meilužį žmogėdrą, kuris prieš jos laidotuves pabėgo, nes bijojo, kad per budynes gali nesusilaikyti ir atsikąsti mylimos moters, o už tai jį būtų išmetę iš partijos, nes moralinis statytojo kodeksas valgyti žmonių tuomet dar neleido, nežinia kodėl, gal dar buvo tikėta, kad visiems veltėdžiams užteks maisto.

Tetos ir kaimynės nutilo, lyg kas joms būtų burnas užsiuvęs, o viena atsargiai pridėjo man delną prie kaktos ir greitai atitraukė, nes kakta buvo šalta. O senelė apskritai nieko nesuprato, nes, kaip sakė brolis, buvo neraštingas karvašūdžių eros žmogus, kuriam žodis partija sukeldavo pavojaus nuojautą.

Gerosios tetos tyliai išslimpino iš kambario ir išsiskirstė, vidury kiemo paskėsčiojusios rankomis, ir aš nutariau, kad išpažinčių laikas baigėsi, aš taip pat esu sunkios ketaus keptuvės auka kaip ir brolis, manęs nebeverta kamantinėti, tik vertėtų

gailestingai atšerti kaip paršiuką – šitaip būtų ištaisyta man padaryta gyvenimo skriauda.

Dar norėjau tetoms papasakoti, ką Mėlynbarzdis man darydavo, netgi mamai matant, bet apsigalvojau, nes kai kurias temas gerieji samariečiai ir samarietės tiesiog atitveria nuo savęs kaip pernelyg sudėtingas. Jiems su kaupu užtekdavo, kad nelaiminga būtybė būtų pašerta ir pagirdyta, o sotus žmogus jau gali gyventi ir savo problemas spręsti pats. Be to, jie galėjo manimi pasibjaurėti – manyti, kad viską išgalvojau, o tokia fantazija, atleiskite, tai jau iškrypimas, šita mergaitė nesveika, be reikalo parsivežėte ją iš Rusijos glūdumų, reikėjo atiduoti į internatą.

O mamos odos spalvas pasilaikau sapnų karalystei, nes tokios estetikos gerieji žmonės irgi nesuprastų; mamą laidojo mėlynu veidu, tik ne deguonies stygius ir ne upės vanduo dėl to buvo kaltas, o įkaitęs lygintuvas Mėlynbarzdžio rankose, kliuvo ir plaukams, dalis jų nučirškė kaip porolonininiai siūlai, taigi prieš mirtį mama trumpai nusikirpo, priminė kalinį, kuris atsisveikina su laisve.

Kai sirgo gripu ir gėrė avietojų arbatą, kaukšėdama dantimis į puodelio kraštą, nesveikai raudona, liepsnojanti kaip Damasko rožė, atrodė, tuoj į arbatą pribirs šnypščiančių žiedlapių. O kai tepėsi prakirstą kaktą ir nubrozdintus skruostikaulius zelionke, brolis slėpėsi nuo jos savaitę, nes mama priminė marsietį.

Galbūt tik ankstesnio gyvenimo nuotraukose jos veidas turėjo prigimtinę spalvą – baltą, blyškią kaip viduržiemio sniegas vakarėjant, kai saulė jau nusileidusi, bet vos vos matomas auksinis atspalvis dar virpa ant šalto sterilaus pakloto.

Norėčiau, kad sapnų karalystėje ji tokia būtų, balta kaip žiemos šešėlis, tamsiais plaukais su aukso atspalviu, liūdna ir rimta, bet ji ateina šypsodamasi, pusnynuose palikusi nepatogų ir sunkų apavą, mėšlinus puskaliošius, iki pusės pilnus durpių,

kutena šaltais pirštais man nugarą – tai ne žiemos, tai mirtino įšalo šaltis – žalia ir peršviečiama kaip stovinčio vandens ledas, ir jos šypsena baisi, metaliniai dantys užima pusę veido. Kai prabundu, išpilta šalto prakaito, niekam negaliu savo sapno papasakoti, nes sapnų karalystėje samariečių gerumas bejėgis, o realybė niekina sapnus ir mirusiuosius, teigdama, kad žemei reikalingi tik gyvieji, nes biologinė gyvybė apčiuopiama ir įvertinama, o laimingos žmonių sielos – tik opijaus sukeltos haliucinacijos.

Turiu tuo tikėti, nes ką tik išdrožiau senelei, kad Dievo nėra, ji vėl nuėjo į būdelę, užsikabino ir dūsaudama atsiplėšė laikraščio ne mažiau kaip pusę Politbiuro. Nes jeigu Dievo nėra, viskas galima!.. Senelė nepažinojo Dostojevskio, bet „šitie baisūs seniai“ (taip ji vadino išpurtusius Politbiuro narius) jai priminė ligonius, o ne dievybes, ir jeigu ji ko bijojo, tai kad pati neapsikrėstų besišluostydama. Ogi sutrauks rukę kaip armoniką ar, neduokdie, išbers raudonais spuogais, kuriuos besidraskydamas ir galą gausi!.. Valdžia yra bausmė, sakė senelė, ir jeigu nori jos išvengti, tai būk nuolankus.

Griežtai pasmerkiau senelę už atsilikusias pažiūras – išrėžiau kalbą apie žmogaus didybę, apie tai, kad jis kosmosą galva siekia, po jo kojomis kaip žaisliniai zuja traukiniai ir automobiliai, bet būdelėje buvo tylu, nečežėjo net plėšomas laikraštis, matyt, senelė karčiai mąstė apie savo tamsumą.

Iškėlusi galvą, oriai nuėjau į dramos būrelio repeticiją.

1

SONIA UŽDEGĖ žvakes ir, tvoksdama karštu raugintų kopūstų kvapu, pasilenkė prie mano veido, matyt, smalsaudama, kaip jis pasikeitė per naktį. Bet pasikeitimus galiu įžiūrėti tik aš – regiu, kaip tyliai atauga plaukai, jų galiukai žili, o šaknų link plaukai vis tamsėja, kol virsta šiltu žemės sodrumu, – šviesėja oda, bąla kaip drobė, į kūno požemius susigeria pradėjusios juosti mėlynės.

– Ką nori sakyk, tačiau baisumėlis jos – neapsakomas, – kriokteli kažkokia boba, jos bruožai liejasi akyse, iš balso sprendžiu, kad Bibikovo žmona, vietoj kibiro su pamazgom laiko vazonėlį, kuriame veši raudonos pelargonijos. – Betgi pati kalta. Ko lindo prie svetimų vyrų!..

Sonia, bjaurybė, pritariamai linksi – matyt, Tolį ji laiko man svetimu. Iš dalies tai tiesa, jis niekam nepriklauso, nei man, nei Soniai, nepriklausys ir kitai, kuri su juo susidės, mes jam – tik kūnai, atsikąs po kąsnelį kiekvieno, kaip soti ūdra žuvies nugaros, visa kita palikdama pūti, ir ištvirkęs ūdros elgesys pateisinamas, nes žuvų populiacija pernelyg didelė.

Bibikovo žmona pastatė vazonėlį man prie galvos – taip smarkiai, kad pelargonijos sudrebėjo. Sučiaupė plonas lūpas ir atsigręžė į duris – ten pasirodė gerbiamasai vyras su duobkasiais, šie gerokai įmetę, taigi nesivaržo, o vienas netgi švilpteli ir sako: „Jagodka malina!..“,* o, negi tai man?..

---

* Uogele avietele (rus.).

Parodyčiau dantis, bet lūpos suklijuotos. Tik lūpų kampučius ištempiu kiek begalėdama.

Užtat Bibikovas nenusiteikęs juokauti.

– Duobė, – sako jis, – iškasta. Galite nešti.

Še kad nori!.. Taip neiškilmingai?..

Net Sonia sutrinka. Dėbteli į duobkasius, į Bibikovą, žiopteli.

– O... nešim atvirą karstą ar užkalsim?..

– Užkalkit, – sako Bibikovo žmona negailestingai. – Negi nematot, kaip ji atrodo. Kas jau į ją žiūrės. Be to, ji ne mūsiškė. Ne stačiatikių tikėjimo.

– Ji – komunistė!.. – rūsčiai sako Bibikovas.

Bibikovienė gūžteli pečiais.

– Vis tiek – ne rusė, – burbteli užsispyrusi.

Bibikovas mosteli duobkasiams, šie paima dangtį ir pamažu leidžia ant karsto.

– Palaukit, – sustabdo juos Bibikovas.

Duobkasiai sulaiko dangtį.

Vasia prieina prie karsto ir kokią minutę žiūri į mane. O, kaip norėčiau jam ištarti: „Drauge!..“

Bibikovienė ima neramiai trepsėti ir trinti rankas – matyt, jai nejauku be savo paplavų kibiro, mielai išpiltų vyrui ant galvos.

Šis, nujausdamas jos kėslus, griežtai sako:

– Atiduodu pagarbą partijos draugei!..

Bibikovienė netikėdama sušnypščia, bet kur dėsis – prieš tokią draugystę jos pavydas bejėgis.

Užtat Sonia, storais pirštais gesindama žvakių dagčius, lepteli:

– Geriau... geriau ją pasmerkite. Vis tiek blogiau nebus. Visi esam baisūs nusidėjėliai. O jinai...

– Aha. – Bibikovienė godžiai stveria vazonėlį su pelargonijomis ir, nebesitverdama savam kailyje, iškrato su visomis žemėmis prie Bibikovo kojų. – Sako, Paška šįryt pasimiręs!.. Nespėjo net į ligoninę nuvežti. O rado tai jį čia. Prie šitos!..

Duria žemėtu pirštu į karsto pusę.

– Matot, – triumfuodama sako, – net numirusi vyrus traukia!.. Pabaisa!..

– Jekaterina!!! – taip užbaubė Bibikovas, kad duobkasiai išsigandę paleido dangtį, ir jis, dusliai pokštelėjęs, atsitrenkė į karsto sieneles, persikreipė ir nudundėjo žemyn, nutraukdamas porą gedulingų kaspinų. – Tu tarybinė moteris ar tamsi viduramžių kekšė?!. A?!..

Bibikovienė pamėlo – atrodė, lyg dangtis ant galvos būtų užkritęs ne man, o jai. Nieko nesakė, tik medinėmis kojomis nustireno prie durų.

– Kur eini?!.. – subaubė Bibikovas. – Atsakyk!..

Bibikovienė susigūžė ir gailiai sukliko:

– O ko tu mane vadini tarybine kekše!.. Aš partijos komitetui skųsiuos!..

– Na ir skųskis! – suriko Bibikovas. – Tu net kekšės vardo neverta!.. Bjauri, frigidiška boba!.. Šlapiniesi pamazgom... ka.. kalė!..

Bibikovienė susitraukė kaip blusa ir šoko pro duris.

– Ot linksmos laidotuvės, – tarė vienas duobkasys.

Išsigandusi Sonia mėgino pritvirtinti nutrauktus kaspinus, bet Bibikovas, nekantriai mostelėjęs ranka, tarė:

– Palik juos ramybėj!..

Sonia susikišo kaspinus į kišenes ir pasitraukė nuo karsto.

– Užkalkit, – tarė Bibikovas paniuręs.

Duobkasiai stvėrė dangtį.

– Vis tiek, – sumurmėjo Bibikovas, – jos nebėra.

Atrodė ne tiek nuliūdęs kiek išsigandęs, ir aš panorau jį nuraminti, sakydama, kad esu ir, ko gero, būsiu, tik jau nebesusitiksime jo kabinete ant raudonosios sofutės.

Paglosčiau jo veidą, bet Bibikovui pasirodė, kad salėje per šalta, ir jis išlėkė į lauką, į saulėtą gegužės rytą, tokį tinkamą žygiams ir partinėms relikvijoms demonstruoti.

Kadangi mažylį išvežė į vaikų namus, kapinėse šalia duobkasių ir kelių smalsių moterėlių stovėjo sūnus, saulė švietė jam tiesiai į rusvus plaukus, ir man sugėlė širdį, kad jis be kepurės, nė vienai iš tų kvailų bobelių, bespoksančių į ką tik supiltą kapą, nerūpėjo, jog vaikas gali perkaisti. Paskui, apipuolusios jį kaip širšių spiečius, bandė temptis su savimi, vaikas gynėsi kaip įmanydamas ir galų gale liko vienas. Atsisėdo ant cementinio bortelio ir tūnojo, paukštis laukinio mėlynumo plunksnomis. Pagloščiau jį ir sušnibždėjau: „Eik, eik!.. Nesėdėk!.. Nebūk vienas. Manęs nebėra. Matai, per kapines atbėga susiraukęs Bibikovas – nebijok jo, eik kartu!.."

– Gerai, – klusniai tarė vaikas.

– Su kuo čia kalbiesi?.. – suriko Bibikovas.

– Su ja. – Sūnus parodė į kauburį.

Bibikovas nutilo.

– Jos nebėra, – tarė šaltai.

– Žinau, – sušnibždėjo sūnus. – Ji irgi taip sakė.

Bibikovas atsiduso.

Laukiau, kada jis pasakys, jog žmogus miršta, bet jo darbai lieka gyvi, užtat nereikalingas joks efemeriškas nemirtingumas ir angelų paguoda, tačiau jis to nesakė. Galbūt pamanė, kad menkas džiaugsmas man iš tų darbų, kuriuos palikau. Juos reikėtų kuo greičiau pamiršti.

– Klausyk, – tarė Bibikovas sūnui. – Negaliu tavęs vestis namo, mano žmona nekenčia vaikų – nei savų, nei svetimų. Galėsi miegoti ant sofutės mano kabinete, kultūrnamy. Spintelėj rasi ko pavalgyti. Lioša atneš tau arbatos, aš jam liepiau. Ar girdi... tu, vaike?..

Sūnus spoksojo į jį išpūstomis akimis, kuriose atsispindėjo nepasitikėjimas.

– Ką?.. – irzliai tarė Bibikovas. – Liošos bijai?.. Nesijaudink, įsakiau nusivilkti kailinius. Juk tuoj vasara.

Kadangi sūnus vėl nieko nesakė, tik sudrebėjo, Bibikovas nekantriai tarė:

– Galėtum būti ir drąsesnis!.. Nieko nesakai, tik drebi. Šlamštas iš tavęs bus, ne pionierius. Jeigu ne giminaičiai iš Lietuvos, būčiau atidavęs į vaikų namus. Išauklėtų kaip reikiant!.. Pilietiškai!..

Sūnus nudūrė akis į žemę.

– Ten... mažylis, – tarė tyliai.

– Koks mažylis? – piktai paklausė Bibikovas. Matyt, klausytis vaiko jam buvo nesmagu ir jis jo nesuprato.

Sūnus nutilo.

Bibikovui trūko kantrybė, jis atsistojo, paėmė iš lentynos Fadejevo „Jaunąją gvardiją“, blinktelėjo ją ant stalo ir pasakė, kad Lioša tuoj atneš arbatos, o rytoj pasirodys giminaičiai jo pasiimti, tegu sėdįs čia ir nevaizduojąs pasaulinio sielvarto, jį išgalvojo romantikai, o supuvęs romantizmas tarybinei tikrovei nereikalingas.

Trenkė durimis ir išėjo.

Kvailys.

Sūnus net nebandė atsiversti „Jaunosios gvardijos“, tik susirietė kamputy ant sofos ir užsimerkė, galbūt nenorėjo žiūrėti į tirštėjančią prietemą, kur slėpiausi aš, paskui jis užmigo, o man pasidingojo, kad kūną vėsiai apgula senasis mėlynas paltas, kurį kadais išardžiau ir persiuvau dukrai, ir jis anaiptol ne senas, o ką tik pirktas, anava ir skylės prie kišenės nematyti, sagos naujutėlės, blizga, iš burnos man virsta šiltas kvapo garas, juokdamasi žengiu pro duris į spindintį šarmotą žiemos rytą, graži ir laiminga, besiplaikstančiais juodo aukso plaukais.

2

KAI SENELEI pasakiau, kad nenoriu būti pionierius, ji tik gailiai atsiduso, o kai paklausiau, gal mano senelis garsėjo kaip nuožmus buožė, taigi turiu svarią priežastį nepapildyti šlovingų raudonųjų kaklaraiščių gretų (įvykdyčiau nusikaltimą!), supyko, sukosėjo taip, kad net langai sudrebėjo – ką čia paistai, vaike, kuo tau senelis užkliuvo. Buvo angelas, o ne žmogus, kad samanę varė ir kortomis lošė, tokių dalykų ir angelams pasitaiko. Ogi kai tavo tėvas partinis ir sesuo aktyvistė, tai ką tu bepadarysi, likęs vienas be kaklaraiščio.

Še kad nori, tėvas – partinis, o nė neįtariau, betgi kaip įtarsi, jeigu jis dažniau prie krautuvės laiptų girtas sėdi nei susirinkimuose. Ir vis patarlę apie Mahometą kartoja. Matyt, dabar Mahometu laiko partijos sekretorių, o save kaip visada kalnu. Tikrai taip pamanytum, pamatęs tėvą, gulintį ant pievelės priešais krautuvės langus, – pardavėjos Jugasės Bobikas uosto jį ir neapsisprendžia, pažymėti jam šį kalną ar ne. O dar keisčiau, kad visi praeina pro jį kaip pro necivilizuotą gūbrį, kuriame nėra gyvybės, tik uolos ir akmenys, senelė, protekiniais atskubėjusi iš namų, tuskina jį verkdama ir prašo – kelkis ir eik, bet kurčias žemės masyvas jos neklauso.

Sesuo, grįždama iš kultūrnamio, pralekia neatsigręždama, jai gėda, o aš einu pas senelę ir padedu jai budinti kalną, tikrai ne dėl to, kad ant mano krūtinės – raudonas kaklaraištis kaip du slibino liežuviai, tikras pionierius taip nesicackintų, tvotų

su pusplyte tėvui per kaktą, kad nebepabustų. Senelės kosulys tamsoje, sumišęs su verksmu, panašus į seno arklio dūsavimą, vienišo, palikto sau, o gal kailialupiui, aš negaliu prabėgti taip kaip sesuo, greitai, neatsisukdamas, nes tą dūsavimą girdėsiu visur, už storiausių sienų, ir vienintelis būdas jo išvengti – būti šalia.

Nes kalnas pagaliau atsikels ir patrauks namų link, mes su senele – irgi, prilaikydami vienas kitą; sesuo viduj šluosto žemėtus pėdsakus ir bamba, kad ne tokio gyvenimo tikėjosi.

– Tu pasižiūrėk, – sako, gręždama skudurą, – senelė po suoliuku virtuvėj laiko geldą su kiaulių šiupiniu!.. Kas čia, tvartas?.. Jeigu ateis auklėtoja, man bus gėda. Pas ją virtuvėj net kriauklė yra. Balta, blizganti!.. Ir grindys plytelėmis išklotos!.. O čia...

Ji taip susinervina, kad trenkia skudurą į kibirą, net purvinas vanduo patykšta, griebia už lanko ir tempia lauk, girdžiu, kaip šniokščia paplavos, pilamos į medlievų krūmus.

Senelė nesupranta, ko sesuo taip siunta, namas jai atrodo esąs prabangus ir didelis, kad ir su klastingu rūsiu bei kiaulių gelda virtuvėj, nelygiomis kartoninėmis svetainės sienomis, panašiomis į jūrą audros metu, – matyt, sudrėkusį kartoną kalė, – ji linguoja galvą ir burba, kad šiuolaikiniai vaikai visai ištvirko, pagyventų tikram tvartely su paršiukais, va tada žinotų!..

– Nekenčiu paršiukų!!! – surinka sesuo, pasišiaušdama kaip laukinė, ir senelė nutyla, žiūri į ją; vakare, parėjęs iš lauko, girdžiu, kaip senelė šnabžda lovoj poterius, ištaria sesers vardą, matyt, prašo Dievo, kad šis apsaugotų vargšus gyvulėlius nuo sesers neapykantos.

Nežinau, ar verta dėl to melstis, sesuo – negailestinga pedantė, katilo nuspaustą viščiuką, gaištantį, bet dar gyvą, su fanatiška skuba pakasė smėlyje palei daržą su tokiu nirtuliu, kad net baisu buvo žiūrėti. Kai atkapsčiau nelaimingą padarėlį,

jis, aišku, jau buvo negyvas, pražiotas snapelis pilnas smėlio – teko vėl palaidoti, tik prieš tai uždengiau paukščiuką serbento lapu, kad smėlis daugiau nebyrėtų jam į snapą. Prisiminiau mamą – kaip gerai, kad jai į burną nežyra smėlis, juk galbūt ir po žemėmis tariami kažkokie garsai, gal maldos, kuriomis prašoma pasigailėti – atkasti ir pasižiūrėti, gal miruolis dar gyvas, tik žemes iš burnos reikia iškratyti.

Perkasdavau visus sesers supiltus kapus, tikėdamasis, kad galiu palaidotuosius išgelbėti nuo mirties, bet nieko neišgelbėjau, nes visi vabalai, jūrų kiaulytės, pelės ir iš šulinio ištrauktas apipuvęs katinas buvo negyvi, o pastarasis dar taip dvokė, kad man pasidarė bloga, ir aš apvėmiau tai, kas iš katino buvo likę. Negana to, mane užklupo rūsčioji laidotoja ir apšaukė palaikų niekintoju, paskundė tėvui, bet šis tik niūriai dėbtelėjo, mat buvo pagiringas, o senelė pasakė, kad šitie vaikai – tikra koronė, bet ji tuo nesistebinti, nes mūsų mama irgi buvo koronė, po kiekvieno kepimo plaudavusi keptuvę ir kabindavusi ant vinies, kur tai matyta, taip netaupyt riebalų, ogi ir prausdavosi kiekvieną vakarą, užsikabinusi priemenėj, ir dar kažkokia bjaurastim veidą tepdavo, ir į veidrodį per ilgai žiūrėdavo, o per ilgai žiūrėdamas, velnią zerkole pamatysi!..

Pati senelė į veidrodį beveik nežiūrėdavo, užtat matydavo jame ne velnią, o save, bet, atrodo, tas jai nepatiko. Todėl visiškai nevalydavo veidrodžio ir ant sesers bambėdavo, ko ta jį šveičia, liežuvį iškišusi. Netgi eidama į bažnyčią nesustodavo pažiūrėti, ar tiesiai surišti skarelės kampai, o vienąsyk nuėjo į mišias su suodžių juoduliu ant nosies, mat prieš tai jai parūpo patikrinti, ar viralinėje iki jai sugrįžtant spės sušusti didysis bulvių katilas.

Paskui stebėjosi, kodėl, kunigui šnekant apie metėlę, puolančią iš dangaus, žmonės į ją taip žiūrėję; sesuo suprunkštė ir pasakė, kad metėlė nukrito senelei ant nosies, senelė įsižeidė, priėjo prie kibiro su vandeniu, pasilenkė ir, išvydusi suodžius,

sukliko iš siaubo. Girdėjau, kaip vakare, jau švariai nusipraususi, meldėsi, kad Dievas apsaugotų ją nuo pagundų; stengiausi suprasti, ką ji turi omeny, bet nesupratau, matyt, pagundos suaugusiajam reiškia visai ką kita nei vaikui.

Tačiau pagundos senelės nepuolė – argi įdomu vilioti žmogų, kuris plūkiasi nuo ryto iki vakaro kaip diržingas darbo jautis ir net kalbėti pamiršta; vieną pavakarę, išlindusi iš ravimos burokienos, senelė ištiesė į mane rankas, juodas nuo piktžolių, ir pasakė kažką usnių ir balandų kalba, aš pabėgau, nes man pasidarė baisu.

Vakare, jau atgavusi žmogaus amą, senelė poteriavo lovoj, ir aš, klausydamasis už durų, išgirdau, kaip ištarė mano vardą. Krūptelėjau, nes nežinojau, ko ji prašė Dievo – ar kad apsaugotų mane nuo pagundų, ar kad paverstų į kietį.

Vieną kartą man pasidingojo, jog sapnuodamos nervų skaidulos leidžia blyškias išsišakojusias šaknis, ir vietoj neramaus skausmo signalo smegenis užplūsta romus paklusnumas, būdingas turbūt tik augalui. Šokau iš lovos medinėmis kojomis ir vos nepargriuvau. Susimildama, senele, nenoriu būti nei medis, nei krūmas, nei burokas, neatimk iš manęs kalbos, tegu ji ir būna ne kas kita, o didžiausia pagunda, galinti pražudyti!..

Ir kadangi sesuo aiškiai bjaurėjosi daržo kultūromis – burokų ypač nekentė, – ir nutaikiusi progą vis sprukdavo į kultūrnamį repetuoti, ilgas vagas ravėjome abu su senele. Aš – iš vieno galo, ji – iš kito, susikūprinusi, abiem keliais primygusi tarpuvagį, balandų ir usnių užvaldyta, varpučio ir dirvinio asiūklio nutildyta. Aš bandžiau ravimas žoles pakalbinti savo kalba, ir kai susitikdavome su senele vagos vidury, pasižiūrėdavome vienas į kitą, bet nieko nesakydavome, nes jautėmės bejėgiai; senelė – prieš mane, aš – prieš piktžoles.

Maldose ji nebeminėjo mano vardo, o gal negirdėjau, nes kitame kambaryje sesuo garsiai deklamavo Salomėjos Nėries „Bolševiko kelią", rengdamasi mokyklos skaitovų konkursui,

ir eilutės apie vaškinį Lenino veidą pynėsi su „teateinie Tavo karalystė“, ir man vėl pasirodė, kad girdžiu žmogaus balsą prarijusias daržo usnis.

Iš namų staiga pradingo tėvas, ištisas tris paras, nieko nesakęs ir pasmerkęs senelę nuolat lakstyti būdelėn; priemenėj nuspirtuose kerziniuose batuose sudygo į viksvas panašios žolės, žado netekau, bet sesuo paniekinamai nusijuokė ir išpešė jas iš aulų, surikdama, kad prisikišti į batus žalio šieno sugalvotų tik paskutinis kvailys.

Kai tėvas grįžo, nudelbiau akimis jo išeiginius batus, bet jie nebuvo niekuo ypatingi, tik purvini ir vienas kulnas einant klapsėjo kaip blogai prikalta arklio pasaga.

Senelė prapliupo verkti ir grąžyti rankas, tėvas, keisčiausia, irgi, sesuo taip nustebo, kad net principingos kalbos („nesąžininga dingti, nieko nepasakius!“) neišrėžė, tik išsižiojusi klausėsi, kaip tėvas rauda ir sakosi ieškojęs laimės, bet taip ir neradęs.

– Ak, tu Dieve!.. – susiėmusi už pilvo, tarė senelė. – Laimės!.. Taigi aš viską tau atiduodu!.. Ko dar reikia!..

– Ko, ko... – šniurkščiojo tėvas. – Laimės... laimės man reikia!..

Senelė nieko nebesakė, tik susigūžė ir pasileido į būdelę, o sesuo piktai tarė:

– Tai kodėl tos laimės neatsivedei čia?..

Tėvas nutilo ir įtariai pasižiūrėjo į ją, bet nieko nesakė. Jam atrodė neprotinga aiškinti tokius dalykus vaikui. Bet tam vaikui neprotingas atrodė jis pats.

– Jeigu nori vesti, – negailestingai rėžė sesuo, – tai ir vesk!.. Ko čia raudi?..

Tėvas įsižeidė.

Matyt, jam nepatiko, kad jo trapūs, efemeriški meilės jausmai šiurkščiai išvelkami į dienos šviesą.

– Ogi dėl vaikų... – norėjo sakyti jis, bet sesuo jį nutraukė:

– Pamotės vaikų neėda. O jei nusisuks sprandą, įdribusi į rūsį, tai bus tavo kaltė, o ne mūsų. Ir ne jos.

Tėvas nusivylęs papurtė galvą.

Turbūt pamanė: ir ko užsikoriau ant galvos *tokius* vaikus!.. Bent jau būtų kaip kitų... romūs... tylūs... nesikištų, kur nereikia... o čia – vesti liepia!.. Siaubas.

Jis prasižiojo, matyt, norėjo drėbtelti paskutinį kozirį – neves, nes negali pamiršti mamos, – bet sesers akys nuožmiai sužaibavo. Ji nujautė, ką tėvas ruošiasi lepteléti.

– Tai ko tada ieškai naujos laimės, jei negali senosios pamiršti?.. – tarė rūsčiai.

Tėvas piktai susiraukė, žvilgtelėjo į būdelės pusę – senelė ten tebesėdėjo, gailiai dejuodama, – ir apsisukęs dideliais žingsniais nudyžė į miestelį, palikęs kieme nukritusį kulną kaip nerastos laimės pasagą.

– Kodėl tu jam tai sakai?.. – tariau seseriai. – Dabar prisigers aludėj iš skausmo.

– Ne iš skausmo, – atšovė sesuo, nuspirdama kulną. – Jis nežino, kas yra skausmas.

– Ir tu nežinai.

– Užtat žinau, kas yra pyktis!..

– O kas?..

– Varomoji jėga!..

– Jėga?.. O kur ji gali nuvaryti?..

– Nežinau!.. Gal į priekį...

– O man atrodo, kad niekur.

– Kaip – niekur?..

– Na, ji stovi vietoj... kaip kūdros vanduo... ir viskas.

Sesuo paniekinamai prunkštelėjo.

– Tu pats nesupranti, ką kalbi!..

Ir nuėjo – taip pat į miestelį, kaukšėdama gerai pakaltomis pakulnėmis kaip kareivis, gavęs įsakymą. Truputį pavydėjau jai aiškių veiksmų – ji žinojo, ką veiks šiandien, ką norėtų veik-

ti rytoj ir po dešimties metų, kas mūsų namuose yra priekinė linija ir kas – atsilikėliai (į pastaruosius tikome visi, išskyrus, žinoma, ją), o aš nieko nežinojau, gulėjau žolėse ir klausiausi, kaip žiogai svirpia mano plaukuose, kaip balti debesys, kaupdami lietų, sunksta ir pilkėja, reikėtų keltis ir eiti, nes jei prapliups liūtis, žolės mane užgoš, išnyksiu žemėje ir negalėsiu pasakyti, kur dingau, nes žolės pasiglemš mano balsą.

Šnibždu, maldauju, kad bent vienas žodis išliktų, prašau Dievo, nors mane girdi tik raudona žvaigždė ir plokščias pilkas skydas virš debesų su įkalintomis pirmųjų kosmonautų sielomis, nebegalinčiomis ištrūkti į tikrąjį, neaprėpiamą kosmosą, kur gelmėse skleidžiasi naujų pasaulių supernovos; žvaigždė neleidžia išvysti tikrųjų visatos spalvų, užtat ryškiais taškais pažymi dirbtinius žemės palydovus ir branduolinių raketų trajektorijas, išraižo tuščią erdvę takais, kuriais mums teks vaikščioti po mirties.

3

Nereikia nieko tikėtis net iš to, kam atiduodi visą širdį. Nes paskui paaiškėja, kad ne širdies reikėjo – geresnių kartuvių.

Mat tos, kuriose turėjau kybaliuoti prieš viso miestelio akis, įkūnydama fašistų nukankintą, bet nepalaužtą komjaunuolę, ne vietoj ir ne laiku triokštelėjo, ir aš su skersiniu ir virve ant kaklo vos nenugriuvau į salę, kuri iškart labai pagyvėjo, o kažkoks asilas suriko: „Karkite dar kartą!“ Gestapininkus vaidinantys broliai Pėckos labai sutriko, jaunesnysis, mačiau, jau ruošėsi nešti kudašių, bet čia įsikišo *deus ex machina** – kultūrnamio direktorius. Jis taip garsiai sušnypštė: „Sušaudykite ją!“, kad net paskutinė eilė išgirdo, o kai broliai žiojosi klausti, kaip jie tai padarys, direktorius, nieko nelaukdamas, sviedė į sceną du butaforinius kalašnikovus, ir taip smarkiai, kad pataikė vyresniajam Pėckai į koją. Tasai riaugtelėjo iš netikėtumo, o direktoriui riktelėjus: „Paimk šautuvą, vėpla!..“, susiprato, ką turi daryti, ir atsisuko į mane su tokia veido išraiška, kad man pagaugai nugara nuėjo.

Arba prasiveržė ilgai slėptas jo aktoriaus talentas, arba jis tikrai nori mane nudėti!..

Nesurepetuota scena dvelkė tokia įtaiga, kad salė nuščiuvo, o kai aš sušaudyta nugriuvau, ir vyresnysis Pėcka, bjaurybė, buože dar tvojo man per kuprą, o jaunesnysis nuožmiai ap-

---

* Dievas iš mašinos (lot.) – nelauktas išgelbėtojas.

žvelgė salę, suspaudęs kalašnikovą taip, kad krumpliai pabalo, man pasirodė, kad įvyko kažkas neatitaisoma.

Paskui kultūrnamio kabinete valiausi grimą, o direktorius barė ūkvedį, sukalusį netikusias kartuves ir privertusį brolius Pėckas improvizuoti. Butelis degtinės, kurį Pėckos tuštino premjeros proga, švietė kaip žudymo įrankis, kažin kaip Pėckos po išgertuvių jį panaudos – turbūt patys nežino, juk labai netikėtai ir impulsyviai atsiskleidė jų artistiškumas.

Man pasidarė nejauku, apsidairiau, ieškodama partizanų, kuriuos vaidino keli vyresniųjų klasių mokiniai, bet tie jau buvo išsilakstę, palikę netikrus ūsus ir barzdas ant direktoriaus stalo; į vieną, baltą ir smulkiai garbanotą, drimba Pėckiokas bandė nusišnypšti nosį, bet direktorius ištraukė barzdą jam iš rankų ir užrakino rekvizito spintoje.

Eidama namo pro atviras salės duris mačiau, kaip ūkvedys scenoj ardo kartuves, – atrodė liūdnas ir kosėjo kaip Julius Janonis, sutikau kleboną, kuris man pagarbiai linktelėjo, nes buvo teatro gerbėjas ir žiūrėdavo visus saviveiklos spektaklius, lankėsi net šitame ir gal net slapčia meldėsi už mano sielą ne todėl, kad jauna lipu į kartuves, o kad apskritai vaidinu tokiame spektaklyje. Kelios davatkėlės, atlydinčios kleboną į spektaklius ir per vaidinimą spoksančios ne į sceną, o jam į veidą, tirdamos dvasiško tėvelio reakciją, dažniausiai likdavo it musę kandusios, mat klebonas spinduliuodavo olimpinę ramybę ir giedru žvilgsniu pasitikdavo jų įtarias akis.

Taigi baisėtis joms tekdavo tarpusavyje, o baisėtis būdavo kuo – turėjome nuostabią meno vadovę, išvytą iš apskrities miesto teatro už girtuokliavimą, tai ji vienąsyk pasirodė scenoje su kūną glaudžiai aptempusiu triko ir šautuvu (vienu iš tų, kuriais Pėckos mane sušaudė), truputį įmetusi, bet ne tiek, kad nesušoktų padūkusio Lisistratės šokio, o pabaigoj padarė tokį įspūdingą špagatą, kad kelios moteriškės salėje skausmingai sudejavo, o ūkvedys Bulbelė, bėgdamas lauk, susitrenkė į

staktą galvą. Suvytęs senbernis, nepastebimas moterų, buvo labai jautrus ugningoms moteriškumo apraiškoms.

Po šito įvykio, jei tekdavo kreiptis į Žanetą, ūkvedys užsimerkdavo, bet ir aklinoje tamsoje matydavo ją su triko, taigi vargšas labai kankinosi, bet, ačiū Dievui, kančios ilgai netruko – Žaneta po mėnesio pasiprašė atleidžiama: miestelis buvo baisiai gūdus ir drąsias menines jos idėjas sutiko su šimtametės pelkės abejingumu. Ūkvedys pagaliau plačiai atsimerkė, bet jo akys atrodė kaip bulvės akys – be jokio vidinio džiaugsmo, kurį jam teikė slapti reginiai tamsoje. Ir kartuves jis dabar ardė be nuotaikos, lyg būtų nusprendęs pulti po traukiniu, bet traukiniai pro miestelį nevažiavo, tik išklerusi keleivinė, o po tokio griozdo ratais savo gyvenimo baigti nenorėjo niekas.

Sniego likučiai sparčiai težo, ore jau tiek laiko tvyrojo keistas kvapas – lyg sieros, lyg užsiliepsnojusio nuo trumpojo jungimo laido – matyt, tai reiškė, kad po niaurių žiemos spektaklių į miestelį ateina pavasaris; brinksta pumpurai, aitriai pasmirsta kačių šlapimu ir „Šipru“, kuris žiemos metu buvo nuslopęs, o dabar vėl kvapsningai atgijo ir liudijo besiveržiantį lauk vyriškąjį gaivalą.

Gaivalas žiūri į mane didelėmis rudomis veršiuko akimis – susipažinau su juo miestelio šokiuose, numindė man kojas ir nė sykio neatsiprašė, greičiausiai manė, kad tokio menkniekio nepastebėsiu. O kai pasakiau, kad liautųsi lipęs man ant kojų, tai net nesusigėdo. Man kilo įtarimas, kad jis – ne žmogus, o minotauras, fermų šėrikės ir balto jaučio sūnus. Įrodymų daugiau negu reikia: šnopuodamas apseiliojo man ausį, bandė žiaumoti plaukus (sakė, kad kvepia šienu) ir vieną kartą dusliai mūktelėjo.

Atstūmiau jį ir pasipiktinusi parbėgau namo – štai pirmasis Natašos Rostovos balius, o tenka šokti ne su Bolkonskiu, o su jaučiu!.. Rausva suknelė, violetiniai lūpų dažai, pasiskolintos

„špilkos“, su kuriomis vos neišsinarinau kojos, – šitiek vargo ir triūso, o vietoj komplimento susilaukiau tik neaiškaus „mū!“ Na ir kas, kad laikai kiti, socializmas ir visa kita, bet vyrai neturėtų taip labai pasikeisti.

O nebylys jautis po šokių ėmė ir pasipiršo man – turėjau atsisėsti ant kėdės, taip mane pritrenkė jo siūlymas. Jau mačiau save, tempiamą už pavadžio į tvartą, mama šėrikė barstė švarų kraiką. O kai prieš akis ėmė šokinėti maži veršiukai baltažvaigždėmis kaktomis, tekina pardūmiau namo ir užsikabinau kabliu duris.

Paskui ilgai nėjau į šokius, bet vieną vakarą, jau gilioj prietemoj išropojusi iš daržo – senelė sirgo, taigi prisiverčiau nuravėti varpučiu apėjusias pupeles – galva stuktelėjau į kietus kažkieno kelius. Kaipmat pašokau, nors ir buvau pavargusi; tamsoje glūdintis vyras stvėrė mane už purvinų rankų, užlaužė jas ir karštu kvapu nusvilino blakstienas. Net surikau iš siaubo, bet prietema buvo tokia tiršta ir abejinga, kad garsas nepasislinko toliau daržo ribos, įklimpo tirštymėje, vos išsprūdęs iš lūpų; vyro kvėpavimas užtrenkė ausų būgnelius, jis parvertė mane ant padaržės ir dar sykį nusvilino savo kvapu, šįsyk apgamėlį ant kaklo, skausmas man sukėlė tokį pyktį, kad negalvodama žiebiau galva jam į nosį, o kai jis surikęs paleido mano rankas, dar įkandau, nežinau kur, gal į ausį, šlykščiai trakštelėjo kremzlė.

Tačiau jei nebūtų pasirodžiusi į būdelę einanti senelė su plyksinčia batareika, tas žmogus nebūtų manęs paleidęs, jutau, kad skausmas jam kaip ir man sukėlė žvėrišką nirtulį – būtų kibęs dantimis į gerklę ar dar blogiau.

Išvydęs šviesą ir išgirdęs senelės kosulį, skubiai dingo apynyne, tik sieros kvapas nusidriekė tamsoj. Išnyko taip greitai, kad nespėjau atsikelti, ir senelė už manęs užkliuvo.

Ji išsigando, o paskui supyko, nes pamanė, kad pasigėriau, o pasigerti tokiame amžiuje tai jau baisesnio dalyko nėra, klaikiau net už velnią zerkole.

– Jėzaumarija, – apsiverkė. – Dar vaikas, o jau – aukogolikė!..

Nieko jai nesakiau, tik nuropojau šalin; negi prisipažinsi, kad užpuolė gyvulys ir ketino nudaigoti, nes atmečiau jo piršlybų pasiūlymą. Išsigąs dar labiau, o paskui pasakys, kad pati dėl to kalta, nereikia spoksoti į veidrodį, va, ir prisišaukiau velnią, o kas gi kitas tave beims, tokią padraiką, vis vaidint eini, vis rėkaloji, rankom mosuodama!.. Artistai – blogi žmonės, jie atskleidžia jausmus, kuriuos reikia slėpt.

Va jinai, tekėdama už senelio, giliai slėpė džiaugsmą ir, žvelgdama į išdidų jo veidą, tamsias akis ir pernelyg dailias vyrui, o dar kaimiečiui, rankas – kaip vėliau paaiškėjo, lošėjo rankas, – galvojo, kaip jis tomis rankomis tampys ją už kasų, reikalaudamas pinigų. Visoms moterims reikia pagalvot, kad ranka, ant kurios kybai, leipdama iš laimės, kada nors griebs už gerklės. Jeigu nenori apie tai galvoti, tai tegu nesiženija.

Sutrikau.

Aš nesiruošiu ženytis, senele!.. O mane vis tiek griebia už gerklės! Ką tai galėtų reikšti?.. Kad liksiu senmergė?..

Kai per Žolinę, smalsumo genama, nuėjau į šokius, savo raguočio neradau. Pažįstama šnipštelėjo, kad jis susidraugavęs su tokia Zita iš pamiškės – stambia ir augalota, kiek atsilikusio protelio ir, Viešpatie Dieve, net trisdešimties metų!..

Truputį nuliūdau, bet greitai pralinksmėjau – pamiškėj tokios plačios žalios ganyklos, tiek erdvės romantiškai jaučio dvasiai!.. Galės gainiotis savo Zitą. O šioji, nors ir romi, neleis savęs skriausti – rankos kaip kultuvės, užteks bakstelt, ir žmogutis nuskris ant kurmiarausio. Taip jam ir reikia, bjaurybei, taip mane išgąsdino prietemoj!

Be išgąsčio, pajutau, kaip širdies gilumoj kyla gaižus nepasitenkinimo jausmas; nustebindama pati save, čiupau tušinuką ir parašiau liepsningą eilėraštį apie Tėvynės priešus.

Nunešiau auklėtojai, ši ne mažiau nustebo, pažvelgė į mane tokiomis akimis, lyg matytų pirmą kartą. Paskui tarė, kad jai

smagu regėti, kaip skleidžiasi meniška mano prigimtis. Tik ji nesuprantanti, kas yra priešai, kurie „Tėvynę mindo jaučio kanopom“, ir ar nevertėtų pasirinkti nuosaikesnį toną... mat žodžiai „Tėvynė keliasi su pjautuvu rankõje / Ir priešas guli nebegyvas jai po kojom“ perdėm žiaurūs švelniai socrealistinei tikrovei... gal geriau nesišvaistyčiau pjautuvu, o stengčiausi priešą pažeminti morališkai? Tai būtų ir meninis laimėjimas, ir klasių kovos akcentas, ir...

Auklėtoja nutilo, nebesumodama, ką pridurti, o aš neišdrįsau pasakyti, kad jautis neturi moralės, kaip jį pažeminsiu. Parėjau namo, jausdamasi, lyg būčiau iškrėtusi kažką nepadoraus, tačiau didingo. Perskaičiau eilėraštį broliui, bet šis tik gūžtelėjo pečiais ir įsikniaubė į Džeko Londono raštus, senelė, kuri klausėsi eilėraščio, darinėdama vištą, pakratė kruvinas kepenis ir pasakė, kad visai pablūdau, jeigu sugebu rašyt, tai turiu rašyt apie meilę, o ne apie žulikystes!.. Ir drėbė žarnas į pamazgų kibirą, padėdama tašką.

Bepigu jai sakyt – apie meilę! Iš kur man žinot, kas tai yra? Veršiuko seilės ant peties? Nudegintas apgamėlis? Šieno kvapas? Ar pamestas vidury kiemo tėvo bato kulnas, kurį senelė nesėkmingai bandė prilipinti popieriaus klijais, o paskui nunešė į buitinį kombinatą batsiuviui, kad prikaltų, bet kulnas buvo toks nelaimingas, kad nesilaikė, nors pasiusk, ir tėvas pareidavo iš miestelio be kulno, paskui kas nors jį atnešdavo, ir viskas tęsėsi tol, kol tėvui galop atsipyko ir batai, ir kulnai, tėškė juos į sieną ir pasiuntė „na...“. Paskui visur vaikščiojo su kerziniais, o tiems tas pat, laimingi jie ar nelaimingi.

Naktį vėl prisisapnavo mama – lediniais lavono pirštais kuteno man nugarą, šaltis ėjo kiaurai, susigūžiau kiek beįmanydama, trokšdama, kad nugara pavirstų vėžlio kiautu, į kurį sutrupėtų prakeikti varvekliai, nebetekę žmogaus pirštų jautrumo, juk net mirusiojo dvasia gali švelniai skaityti išsigandusio kūno raideles, betgi čia ne mamos dvasia, čia, ko

gero, velnias, kuris nori būti neatpažįstamas, bet aš jį atpažįstu iš piktos nejautros, iš šypsenos, kuri skirta gąsdinti, o ne pasisveikinti, jis netaria man nė žodžio, nors mano miegantis kūnas – besiskundžiantis eilėraštis, velnias nemoka skaityti, užuot švelniai pravirkęs, kaip moka verkti tik dvasios, jis rašo, stuksena į mentes ir stuburo slankstelius, mechaniškai, nebyliai.

1

Kai tokia puošni ir kvepianti įėjau pro duris į tamsią virtuvę, anytai, žinoma, nepatiko. Ji dėbtelėjo į mane, įskaudinta iki šerdies gelmių, nešvaria rankove nusibraukė nosį ir priekaištingai pasakė, kad liko neravėtos trys burokų vagos. Truputį nustebau, kad burokai jai parūpo dabar, žiemą – darže didžiausi vėpūtiniai, kiškis neperšoktų.

O paskui pamaniau, kad jos žodžiai atsivijo mane iš palikto laiko, užtat taip keistai skamba.

Paliktas laikas tamsus kaip negatyvas, lovose matau baltus miegančių vaikų kūnelius, panašius į švelnius triušiukus, o svetainėje prie televizoriaus – drioksantį kamieną, ne baltą, o pilką; tartum mano akys būtų spinduliai, nevienodai veikiantys matomus objektus.

Labai nustembu, pamačiusi šitą kamieną ir supratusi, kad nesiruošiu palikti jo – palieku laiką, kuriame šmėsteli gražuolis iki mėlynumo nuskustu smakru, Bairono garbanomis ir į giljotinos peilį panašia balta apykakle, briaunotas arbatos stiklines traukinio kupė, aistros šuorą, panašų į greitai rimstantį viesulą, nežinau, ar man ant galvos nenukris pragaištingo straublio įsuktas daiktas, užtat susisupu į antklodę, prisišlieju sienos ir laukiu, kada Tolis grįš iš tualeto, laukiu ne mylimojo, o negailestingo galvažudžio ir bijau tik truputį.

Bet jis neduria man į paširdžius ilgu skerstuvių peiliu, o įpila penkiasdešimt gramų konjako, paskui – dar ir dar („ofi-

cierskaja doza"* – šitaip vadindavo tokį kiekį), ir aš išgėriau, negalėjau atsisakyti, nes žiūrėjo į mane valdingai, neabejodamas, kad paklusiu.

Paklusti – įdomu ir keista, ypač po to, kai vieniša valdžiau ir baudžiau. Spardžiau Anastazui užpakalį, o dabar laužau jam ištikimybę. Ir ji taip lengvai lūžta – stebiuosi, kodėl taip ilgai pakenčiau šį beviltišką sausą stagarą.

Kadangi abu su Toliu vykome į Minską – aš į partinius kursus, Tolis – savo reikalais (kokiais, nepasakė, supyko, kai paklausiau), apsigyvenome tame pačiame viešbutėlyje, ir mane nukrėsdavo paklusnumo siaubas, kai, skaitydama Frydricho Engelso „Darbo vaidmenį beždžionės sužmogėjimo procese", išgirsdavau tylų beldimą į duris, pasirodydavo Tolis su konjaku rudos odos lagaminėlyje, ir Engelsas, jei būtų gyvas, liūdnai atsidustų, pamatęs, kaip jo brošiūra lekia ant grindų, pokšteli ir atsiverčia kaip tik toje vietoje, kur savanos beždžionė išlipo iš medžio ir žengė pirmą žingsnį stačiomis. Tam, kad nudobtų pirmą pasitaikiusį gentainį, kuris, bjaurybė, tebetrypinėjo keturiom ir darė jam gėdą.

Draugas Tuchtabajevas, kursų instruktorius, susierzino, kai tai pasakiau; kodėl, nesupratau, juk rėmiausi principu, kad klasių kovoje – o beždžionžmogiai, be abejo, irgi buvo susiskirstę į išnaudojamuosius ir išnaudotojus – laimi stipriausieji, o silpnieji, keturkojai, atsijojami ir sunaikinami (perauklėti juos – pernelyg ilgas ir sunkus procesas). Man pasirodė, kad draugas Tuchtabajevas ketina užtarti silpnuosius, ir aš labai pasipiktinau, netgi rėžiau – jūs, drauge, obskurantas koks?.. Silpnieji – krikščionybės prioritetas, o mūsų visuomenėje toks prioritetas ateities neturi ir neturės, nes iš esmės yra religinis, o visa, kas susiję su religija, patys žinot!..

Draugas Tuchtabajevas palinksėjo galva ir įrašė knygelėje „labai gerai", nors atrodė, kad tuo abejoja – žemai nusklembta

* Karininko dozė (*rus.*).

kakta, geltonomis tigro akimis, niūrus ir grėsmingas kaip besiartinanti smėlio audra, ką jis gali turėti bendro su krikščionybe ir gailestingumu?.. Komunizmui nederėtų būti europietiškam, jis privalėtų turėti laukines šaknis. Kai pradėjau šnekėti, kad lietuviai pagonys turėjo būt ne pakrikštyti, o išmokyti Markso ir Engelso tiesų (juk Mongolija iš vergovinės santvarkos iškart peršoko į socialistinę!..), Tuchtabajevas užvertė knygelę taip, kad net pokštelėjo, ir sausai ištarė, kad periferinės istorijos – omeny turėjo Lietuvą – jis nežinąs, taigi nieko negalįs pasakyti, nebent tai, kad viduramžiais marksizmo kaip teorijos dar nebuvę. Ir šiaip man reikėtų atsargiau elgtis su teorijomis ir mažiau šokinėti, nes – geltonos jo akys susiaurėjo iki neįžiūrimų plyšelių – esu *tik* moteris, vadinasi, priklausau praktinio komunizmo grandžiai.

Man pasirodė, kad jis tuoj išspjaus: „Virtuvei ir lovai!“, bet Tuchtabajevas nebepasakė nieko, tik pažvelgė į mane su neslepiama panieka, atidavė knygelę ir išėjo neatsigręždamas; nors žemesnis už mane visa galva, taip spinduliavo aristotelišką didybę ir įžeisto bėjaus priešiškumą, kad net užsimerkiau.

Kažkokia gudė boba, iš povyzos ir manierų panaši į daržovių bazės vedėją, lyg didžiausią paslaptį išduodama sušnibždėjo man, kad praktinis komunizmas paremtas žemesniųjų grandžių paklusnumu. Sužaibavau į ją akimis, bet nieko nepasakiau. Galbūt ji su savo apipuvusiais mandarinais ir kabo kaip klusnus sistemos svarstis kam nors ant kojos, bet aš tokiu būti nesiruošiu, jeigu eisiu, tai pati, o ne žlegėdama kaip katorgininko grandinė. Ir šitie kursai – ne lojalumo įrodymas, o galimybių ieškojimas.

Kai išdėsčiau šias mintis Toliui, jis nusijuokė ir pasakė tą patį, ką ir įžeistas bėjus: „Tu *tik* moteris. Be to, ištekėjusi. Tai jau trūkumas. Du vaikai – dar vienas trūkumas. Ideologinio fronto darbuotojai gali būti tik vyrai, nes jie arba neturi šitų trūkumų, arba vykusiai juos slepia. Jeigu nori ko nors pasiekti,

tai tuojau pat šitame prasmirdusiame chlorkalkėmis kambaryje pamiršk viską, kas sieja su praeitimi, ir išėjusi pro duris eik be sąžinės graužaties, be jausmų, be prisiminimų. Aš pats – Tolis gurkštelėjo iš butelio kakliuko – tokiu keliu einu, ir kuo toliau, tuo mažiau nuospaudų".

Prisiminiau baltas vaikų figūrėles nakties tamsoje ir nieko jam neatsakiau. Tik užgniaužė kvapą, lyg būčiau panėrusi į šaltą vandenį paliktame laike, baisiai toli.

O kadangi buvom ką tik pasimylėję – meilė praeidavo kaip viesulo išspjautų daiktų kruša, palikdama ant kūno mėlynes ir įbėžimus, aišku, ant mano kūno, nes Tolis geidė likti nepaliestas; kai bandžiau vieną sykį įkąsti, trenkė man per veidą ir perspėjo, kad daugiau taip nedaryčiau, – pokštelėjęs durimis, išėjo, aš, kad rankos neimtų šokti bepročių ratelio, griebiau bloknotą ir ėmiau škicuoti Engelso, paskui – Markso galvą, abi išėjo panašios į australopitekus išsipūtusiomis kaktomis, sviedžiau eskizą į kampą ir baigiau gerti Tolio konjaką, taukšėdama dantimis į butelio kakliuką.

Kodėl aš čia?.. Kuriam galui?..

Kodėl nesėdžiu ant bulvių maišo mieguisto miestelio vidury ir nežiūriu į arklio užpakalį, melancholiškai nulinguojantį tolyn ir lyg kokią žaizdą atveriantį bulvių vagą?.. Bulvės – rausvos, raudonos ir violetinės, žėruojančios prietemoj kaip radioaktyvūs kraujo kūneliai, nieko baisesnio už bulviakasį nėra, norėčiau tas bulves nupiešti, o turiu jas surinkti ir suversti į rūsį, į Tartarą, tamson, kur jos išleis blyškias pavandenijusias akis be jokio žvilgsnio, ir tai bus visa, kas liko iš jų paslaptingos gyvybės!..

Eik pro duris, gal dar nevėlu, sako nuovoka, bet jos balsas toks silpnas, tik dilgteli kažkur paširdžiuose. Skausmas rimsta, įbrėžimai užsitraukia, baimė nuslūgsta, ir lieka tik sunkus, žemių kvapą skleidžiantis nusivylimas, kai stoviu prietemoj ir žiūriu į pilką figūrą ant sofos.

Dabar manęs laukia ilgi mėnesiai be skausmingos meilės, be baimės numirti – kūnas taps glotnus ir lygus, blizgus kaip ūdros kailis, kolūkio pirty švytės kaip alebastras, anyta rūsčiai dėbtels į jį, piktai muilindamasi geltonus išsišovusius kaulus ūkiniu muilu, o vakare užtiksiu ją prie savo kremo dėžutės, panosė baltuos kaip apsivogusios piemenaitės, karktels nusivylusi, kad šita bjaurastis karti ir smirdi apsimyžusiu katinu, – toks anytai atrodys pakalnučių kvapas, tylaus kūno gedulo pripildytas.

Užtat ir gręžiuosi į paliktą laiką, baisėdamasi dabarties abejingumu, kai vakarais lieku viena su kremo kvapu ir plaukų šepečiu rankoje, pereinamus kambarėlius košia vėjas, o gilioj duobėj, po rūsio dangčiu, gęsta violetinių bulvių žarijos. Chlorkalkių kvapo šiuose girgždančiuose namuose nepajusi net sapnuodamas, o viršukalnių svaiguliu užplūstantį „Ararato" skonį galima tik įsivaizduoti, netgi mūsų sekretorius iškilmingomis progomis geria tik „Belyj aist", o tai visai kas kita, visai kita!.. Nuo konjako rūšies priklauso viskas – neapykanta, nuoširdumas, formalių klausimų praleidimas, vieningas balsavimas, praktinio komunizmo reikalai ir vėjo kvapas, kai išeini pro miestelio apylinkės komiteto duris į žvarbų lapkričio vakarą ir akimirką sustoji, perverta siaubo, nes atrodo, kad vėjas pučia iš bedugnės.

Visą laiką sėdėjau kampe, niekas į mane nežiūrėjo, visiems viskas buvo aišku, klausimų neuždavė, salė pagyvėjo tik tada, kai sekretorius pasakė, kad partijos nariams reikėtų mažiau gerti ir kad prieš Naujuosius metus į krautuvę atveš žaliųjų žirnelių ir sardelių, ateikite prieš devynias ir laisvai nusipirksite, tada dar niekas nežinos, nes Jugasei prisakyta laikyti liežuvį už dantų. Nepasakė, bjaurybė, kad atveš ir tualetinio popieriaus – pats visą nupirko, kelis rulonėlius palikęs kolūkio pirmininkui; ogi būčiau padovanojusi anytai, džiaugtųsi tokia prabangia dovana ir gal net mano kremo nebevogtų, nors jis jai ir smirdi katino myžalais.

Vis dėlto baisus miestelis.

Sekretoriui labiau už partiečių lygybę rūpi tualetinis popierius, o aš turiu vyrą komunistą, kuris niekados neįvykdys moralinio statytojo priedermės, nes, užuot stovėjęs ir rėmęs galva debesis, guli, įsikniaubęs į veleną. Bet aš nežinau, gal įmanomas ir gulinčio komunizmo variantas – tik sekretoriui šito nepasakysi, jis avigalvis, partiniuose kursuose susimautų, nieko neišmano apie idėjinį komunizmo pagrindą – Demokrito materializmą. Kai pakišau panosėn knygelę su įrašu „ labai gerai", tik krenkštelėjo, o gal pirstelėjo, nesuprasi, matyt, išvakarėse prisirijo deficitinių žirnelių. Paskui suburbėjo, kad parašysiąs apie tai ataskaitoje. Velniams man jo ataskaita!.. Bent jau leistų padirbėti lektore – skaityčiau rajono kaimuose paskaitas apie darvinizmo prioritetus ir religijos žalą... juk tam reikia įkvėpimo, o aš esu idealistė, be įkvėpimo gyventi negaliu!..

Užsiminiau apie tai, bet sekretorius tik numykė, kad lektorius skiriąs ne jis, o aukštesnioji valdžia; tai kreipkitės, išrėžiau, į aukštesniąją valdžią; sekretorius susiraukė ir pasižiūrėjo į mane kaip į paskutinę kvailę, greičiausiai, tokia mane ir laikė. Stebėtinas dalykas!.. Anastazas, nugriuvęs apylinkės komiteto pievutėje prie sandėlių, jam atrodė esąs tinkamas partijos narys, nes nieko neklausinėjo, o aš, matyt, buvau rakštis subinėj, įtariu, kad jis patyliukais mąstė, kaip manęs atsikratyti, ir turbūt baisiai apsidžiaugė, kai, išsiskyrusi su gulinčio komunizmo atstovu, pasiėmiau vaikus ir išvažiavau į Rusijos glūdumas. Siekti partinės karjeros.

Miesteliui tai buvo įvykis – anyta taip sielvartavo, kad suvalgė mano kremą, ir greitoji išvežė ją plauti skrandžio, vaikai čirškėjo iš susijaudinimo, kad pamatys pasaulį, o aš jau mačiau jį su konjako buteliu rankoje, giliu maniako žvilgsniu iš po juodų antakių ir gosliomis lūpomis, į kurias žvelgdama pajusdavau, kad esu tik oras, tik virpesys, kurį jos negailestingai susiurbs.

Anastazas pagaliau išsiblaivė ir silpnai užprotestavo, kodėl aš jį palieku, bet, kadangi būdamas girtas lengva ranka pasirašė visus dokumentus, neturėjo daugiau ką pridurti. Man pasirodė, jog ir nenori – nesistebėčiau, jei gyvenimas be mūsų jam būtų regėjęsis ne tik pakenčiamas, bet gal ir geresnis. Liks šeimoje vienintelis vaikas, popinamas rūpestingos mamos ir be jokio sąžinės graužimo ją išnaudojantis. Turbūt jam labai palengvėjo, nes nebereikės kautis dėl šeimos interesų, o tik palaikyti savuosius – bet tai būtų netiesa, dėl interesų jis niekados nesikovė. Buvo per bailus. Ir inertiškas.

Kai krovėmės daiktus į sunkvežimį, padėjo juos sunešioti, apsižliumbė, žiūrėdamas į čiauškančią dukrą, norėjo ją apkabinti, bet šioji išsisuko ir pabėgo, stovėjo prie gyvatvorės, piktai į jį žiūrėdama, o už gyvatvorės į mus spoksojo visa govėda tetų ir kaimynių, linguodamos galvomis ir pašnabždom apkalbinėdamos; žinoma, apkalbų objektas buvau aš, nes vargšas verkiantis vyras nusipelnė tik užuojautos.

Toji užuojauta man atrodė baisesnė už karštą smūgį, kuris manęs laukė tvinksinčiame tamsiame laike, bet aš ramiai kroviausi ryšulius ir nesistebėjau taip netikėtai grįžusi į šituos vėjo košiamus namus ir matydama pilką dėmę nakties gelmėje – turbūt todėl, kad žinojau tuoj iš čia išeisianti, nes šitas negatyvas irgi priklauso paliktam laikui, ir verkti dėl to, kas jau buvo, yra beprasmiška.

2

MAN GAILA tėvo, kad jis neranda laimės. Ir nepykstu, kai sunkiai pardrimblina namo iš aludės, nes pykti būtų kvaila – pats gyvenimas, kurį gyvename, yra mums bausmė.

Sesuo su tuo nesutinka, ji išneša iš virtuvės geldą su kiaulių jovalu ir ant banguoto žalio kartono užklijuoja dangiškos spalvos tapetus, bet senelė geldą vėl įtempia, o tapetai, tyliai šnarėdami, pernakt nusilupa nuo sienų ir susiraito pažemiais kaip milžiniškos angelų dūdos, vieną net spėja apgraužti pelė, jai, regis, patinka iš vandens ir miltų sumaišyti tapetų klijai. Ir senelė neša susiraičiusias dūdas lauk, paskui aimanuodama plauna sienas, ant kurių miltų tyrė paliko vaiduokliškus baltus pėdsakus, sesuo kažkur pasislėpė, gal malkinėje, gal viralinėje, tik, aišku, ne rauda, o spragsi iš pykčio, ji veikiau kam įkąs nei apsiverks.

Ji lyg koks piktasis architektas ketina sujaukti visą namų tvarką, kurią senelė laiko ramia, malonia ir nekeičiama: griauti pertvaras, lupti nuo sienų susigarankštijusį kartoną, išmesti ilgą medinį suolą ir vietoj jo pastatyti pilkas fanerines taburetes. Kokia laimė, kad ji tebėra vaikas, užtat niekas jos neklauso, tik tėvas pažada nupirkti naujų tapetų, bet savo pažadais tiki tik jis pats, taigi visiems dar ramiau, tik, aišku, ne seseriai, dangiškuosius ji pirko už savo pinigus, skubėdama, nes už dienos kitos krautuvėj jų būtų nebelikę, ant prekystalio kėksotų tik bjaurūs rudai languoti, primenantys nuskalbtą šachmatų lentą.

Bet galbūt gerai, kad namų tvarką ne taip lengva pakeisti, nes namai – pasaulis, kuriame lieki net išnykus pojūčiams. Net kai siela sapnuodama sklando, ji nepalieka namų, jie traukia stipriau nei nugrimzdęs į užmarštį kūnas.

Kai į jį sugrįžtu, jis man kartais atrodo toks svetimas – negyvenamas. Niaurus, geidžiantis nebeišleisti savo liūdno įnamio – ten, kur suvokti tikrąsias visatos spalvas nereikia materializmo akinių.

Vieną tamsią naktį sapnavau, kaip tyliai ir paslaptingai girgžda palėpės lubos, ir atvėręs akis laukiau, kada į jas prikris spalių, bet paskui suvokiau, kad mano akys kietai užmerktos, o girgžda ne lubos, bet mano kojų kaulai, gremžiami pusiau žmogiško padaro ilčių – mėsą jis jau buvo nugraužęs ir riaugėjo į tamsą šilto kraujo garais. Sudribęs ant krūtinės, stabdė mano širdies plakimą ir neleido kvėpuoti, bandžiau nustumti jį, bet rankos neįveikė tuštumos. Ir tik tuomet, kai siela spurstelėjo kaip pats mažiausias paukštelis, vos neuždusinta, žvėris nenoriai atrijo sukramtytus audinius, jie kaip košė prilipo prie švariai nugraužtų kaulų, o kraujas, užuot išsisklaidęs ore kaip tvankūs mėsos garai, vėl ėmė tekėti gyslomis, – atsisėdau lovoje, pro palėpės langą skverbėsi ankstyvas vasaros saulėtekis, dulsvas toks, tarsi iškvėpuotas, ir su siaubu pažvelgiau į kojas – jos buvo ne mano, jos priklausė keistiems ir baisiems sapnų padarams.

Visą dieną man trūko oro, vaikščiojau nelyginant somnambulas, širdis plakė tris kartus greičiau, protestuodama prieš nakties žvėrių įsiveržimą, sesuo pasakė, kad nekaip atrodau, o senelė bambėdama pridūrė, kad būsiu ko apsirijęs – tokie dabartės vaikai, užuot meldęsi ir badavę, ryja be atvangos. Nuėjau į ambulatoriją, felčerė pamatavo kraujospūdį ir nustebo, kad jis esąs gana aukštas; kaipgi čia, tarė ji, plakdama delnais per apvalius šonus, visai kaip višta sparnais, mokykloj per patikrinimą atrodei visai normalus!.. Ji net sukudakavo

iš pasipiktinimo – visada taip darydavo, kai normalus pilietis staiga tapdavo nenormalus. Taip atsitiko su Juzuko žmona, kuri nuplėšė sekretoriui rankovę koncerto metu, paskui – su Ridikiene, toji, užsidariusi savo nešvariame šaltame alytnamy, su keptuve daužė velnius, visi stovėjo eilutėj kaip prie dešros ir laukė, kol keptuvė nusileis ant raguotos makaulės, ir bebuvo likę kokie penki, kai įsiveržė sanitarai ir keptuvę atėmė.

O dar už lentpjūvės gyveno toksai Kastukas, – sulaukęs aštuoniolikos, nei iš šio, nei iš to ėmė dažytis blakstienas ir vaikščiojo grakščiai spyruokliuodamas, be to, kasdien prausdavosi ir kvepindavosi „Krasnaja gvozdika" – nenormalumas akivaizdus, felčerė nulėkė pas Kastuką su ampulių lagaminėliu, o grįžo tokia persimainiusi, kad vaistininkė išsigando, o kai paklausė, kas nutiko, felčerė tik pažvelgė į vaistininkę, nuožmiai, kaip baltagvardietis į Kibaldžiuką, regis, ir karktelėjo kažką tokio – Tėvynė pavojuje ar panašiai. Nieko nuostabaus, felčerė buvo apylinkės tarybos narė ir kam tik galėjo, tam skiepijo pažangiausias pasaulyje pažiūras – nors abejoju, ar ji bent suvokė, ką reiškia žodži *pažangus* ir *pažiūros*, man ji priminė tetulę Dantisopę iš Anderseno pasakos, visur besinešiojančią švirkštą su nuodais. Svarbiausias jos tikslas buvo kovoti su nenormalumu – užtat dabar taip priešiškai žvelgė į mane, dar kvėkštelėjo, kad esu atsigimęs į motiną, toji irgi buvo trenkta (pasakė tai man į akis, nes felčerė labai gerbė tiesą), išrašė kažkokių tablečių, atkišo receptą ir dar sykį sukudakavo.

Jeigu jau padidėjęs kraujospūdis sukėlė jai tokį nepasitenkinimą, ką bekalbėti apie siaubinguosius nakties padarus!.. Felčerė turbūt ant stalo užskristų iš pasibaisėjimo. Ir lieptų mane išvežti, kaip Ridikienę ir Juzuko žmoną.

Kastukas to nelaukė – išvažiavo pats, jo puošni gėlėta šerpė ilgai švietė girtuoklių šlapimu prasmirdusios autobusų stotelės prieblandoj, svaigi beprotybės lelija, elegantiška kvailio or-

chidėja. O protingi žmonės toliau sau maknojo pro šalį ir jos nematė, jie nematė ir patys savęs, ir gerai, nes dar būtų palaikę šaligatvio plytelėmis.

Tik, žinia, ne sesuo. Ji – ne šaligatvio plytelė!..

Kadangi jos užmačios pakeisti namų tvarką žlugo, pateikė save kaip iššūkį visuomenei. Pasisiuvo siaubingai trumpą sijoną ir prapėdino miestelio gatve, aukštai iškėlusi galvą. Ir nors miestelis ją sutiko ramiai, tiksliau pasakius, abejingai, nes laikė seserį nukvakusia rusų našlaitėle, manęs neapleido nuojauta, kad iš seno medinio ambulatorijos pastato, pokariu buvusio saugumo kalėjimu, išpuls įsiutusi Dantisopė su švirkštu riebiose trumpose rankose ir suleis seseriai nuodingos vakcinos. Kad taptų normali arba nugaištų.

Gal jai galėčiau papasakoti savo košmarus?..

O ji – ar prasitars apie savuosius?..

Netikiu, kad naktimis jos neaplanko nakties gelmių aštuonkojai. Tiesiog nepriimta apie tai kalbėti. Negalima. Nepadoru. Gero elgesio taisyklės liepia būti tyliam, paklusniam ir slėpti savo jausmus, nes būti jausmingam reiškia ne ką kita, kaip pasiduoti silpnumui.

Bet kam tada reikalinga toji buka stiprybė, jeigu ja naudojasi tamsos vaiduokliai?.. Kaip man išlaisvinti sielą, kai ant krūtinės guli žmogėdra, laukdamas, kada galės sučiupti gležną paukščiuką ir įprastu judesiu nusukti jam galvą?.. Juk tai normalu – nusukti paukščiui kakliuką. O gal ir žmogui. Jei to reikalauja pažiūros. Ir visiškai įmanoma gyventi be sielos, nes siela yra pats didžiausias nenormalumas, kokį tik galima įsivaizduoti. Užtat ateity turėtų atsirasti dar daugiau felčerių ir švirkštų.

Ar papasakoti jai?..

Buvau besiryžtąs, bet sesuo mane aplenkė – perskaitė savo eilėraštį, siaubingą tokį, apie jautį, trypiantį Tėvynę, senelė net persižegnojo kruvinomis rankomis – skrodė kiaušinius dėti

paliovusią vištą, – o aš nusivylęs nuleidau akis į „Martino Ideno“ puslapius.

Ir beskaitant man toptelėjo, kad savo košmarus galiu užrašyti. Tada jie taps daugmaž normalūs – visi tokie tampa dienos šviesoje – ir nustos mane gąsdinti. Šis darbas taps man paslaptim ir tyliu iššūkiu.

Pradėjau vengti palėpės, kurioje buvau įsitaisęs jaukų, nors kiek ir prišnerkštą vienišiaus kampelį, – rūsy po žemių sluoksniu žerplėjo pragaro žarijos, o palėpėje gyveno dvasios, tik aš nežinojau, kieno, kai retsykiais perbraukdavo šalta rankove man per skruostą, nutirpdavau, stengdamasis susivokti, ar dvasia nori man kažką pasakyti, gal paguosti, kad nebijočiau, o gal ji net nepastebi manęs, praėjo, užkliudžiusi tarsi kokį daiktą.

Taigi ir pirmasis mano eilėraštis buvo apie abejingą dvasią, gyvenančią daiktų pasaulyje. Perskaičiau jį vorui, surezgusiam tinklą virš mano guolio, paskui – tėvui, įvirtusiam į sofą su batais. Batai net nekrustelėjo, kai skaičiau, bet man dingojosi, kad vienas šiaudelis, prilipęs prie kerzų kulno, nežymiai sujudėjo; šiaudelis girdėjo, nes buvo rugio dvasia.

Paskui bandžiau parašyti apie nakties padarą, bet nieko neišėjo – pabaisa nesileido išvelkama į dienos šviesą, galbūt todėl, kad nemokėjau tinkamai jos apibūdinti, taip, kaip sesuo savo jautį, apdovanodama jį sunkiomis kanopomis ir „krauju pasruvusiu žvilgsniu“, tamsos gyvis neturėjo nei kanopų, nei žvilgsnio, jis buvo beformis, ir tušinukas sustingo mano rankoje.

Ar įmanoma aprašyti padarą, kuris neturi gyvybės formos?.. Kuris egzistuoja anapus, ir mūsų sielos jam tėra pramogos dalykas, jis kaip soti katė, kuriai medžioti liepia instinktas, o skatina nuobodulys?..

Įsibaiminęs porą naktų miegojau apačioj, kambarėly už virtuvės, nes jokios dvasios negali gyventi ten, kur nuolat tarš-

ka puodai, tėvas prašo senelės trijų rublių užmokėti už arklį, kurį pasiskolino iš kaimyno bulvėms apvagoti, pridegusių blynų kvapas graužia gerklę, o senelė dejuoja ir kosi, kažkas dar krykteli kaip garvežio švilpukas, ir aš nežinau, ar tą garsą išleido jautrūs senelės viduriai, ar senas kaimyno „Moskvičius“.

Kai prabudau šeštą ryto, govorilkai virtuvėj garsiai užgrojus TSRS himną, o paskui puodo dangtį ant grindų numetė senelė, kurį laiką gulėjau plakančia širdimi, nusmelktas minties, kad turiu susitaikyti su palėpės dvasiomis ir įprasti prie jų, nes tyla yra mano likimas, triukšmas – tik sapnas, niekas daugiau, ir visi, manantys, kad šiurkštūs garsai ir nuolatinis bruzdėjimas yra gyvenimo ritmas, sapnuoja, ir jiems bus labai sunku prabusti.

3

Dėl savo bjauraus būdo nesusirandu ištikimų draugų. Tokių, kurie manimi besąlygiškai tikėtų. Ir jei pavogčiau pakelį saldainių, jie apkaltintų krautuvę, o ne mane. Tarkim, pakelis buvo blogai padėtas, o tai jau neabejotina krautuvės kaltė.

Bet klasiokės manęs nemėgsta, nes aš amžinai išsišoku, štai vakar perplėšiau sąsiuvinį ir sutrypiau jį matant mokytojai, – mat ji nepakankamai gerai įvertino mano rašinį laisva tema. Mokytoja, nepakildama iš savo vietos, išplūdo mane pakeltu balsu, pavadino piktuoju nykštuku ir įnirtusia glinda, sėdėjau raudona, bet neverkiau, jei pravirkčiau, ištiktų isterija, o tai jau būtų mokytojos pergalė. Paskui visi laikėsi nuo manęs per pagarbų atstumą, lyg bijodami apsikrėsti, tik Rozetė mėgino prieiti, bet aš nuo jos nusisukau – reikalinga man jos paguoda, vaikščioja su nušiurusiais batais ir smirdi prarūgusiom paklodėm, o išdaužtą namų langą kartonu užkalė, nes pinigų stiklui neturi!..

Jos tėvas Rozaliutės jūrų kiaulytes pavogė ir surijo, pasiskrudinęs su visu kailiu, dabar iš to namo amžinai smirdės svilinamų kiaulių šeriais.

O kai vieną sykį, beslidinėdama plikšalos aptrauktu šaligatviu, drėbiausi prie pat aludės durų, kažkas stvėrė už pakarpos ir kilstelėjo.

Pasimuisčiau, nes visai netroškau, kad mane už pakarpos tampytų koks kiauliašerys.

Gniaužtai apykaklę paleido, aš piktai pasipurčiau ir vėl griuvau, bet prieš tai spėjau pamatyti, jog prie aludės durų stovi ne jūrų kiaulyčių vagis, o Elytės sugyventinis Romka, šalia – pati Elytė šviežiomis cheminėmis garbanomis, išdidi ir patenkinta, ji net pakvietė mane užeiti, suprantama, ne į aludę, o pas ją į namus, kodėl, nesupratau, gal labai didžiavosi savo nauja šukuosena ir neturėjo kam pasigirti, sugyventinis buvo tikras niūra ir komplimentų nežarstė, o padorioji miestelio dalis Elytės vengė, nes ji buvo pliuškė, mėgėja išgerti, o senelė netgi atskleidė baisią paslaptį – Elytė prisivilioja svetimus vyrus ir rauna jiems plaukus iš neminimų vietų, šitaip juos apglušina ir pasinaudoja; oje, kad žinotumėt, kokiai daugybei bejėgių apglušėlių Elytė batus nuavusi ir vienomis kojinėmis paleidusi!.. O kadangi visi apvaražyti buvo, tai ir išėjo laukais be batų, užtat Elytės sugyventinis ilgai vaikščiojo kaip karalius, kuo apsiaut turėjo pasirinktinai.

Atstumtosios Elytės paveikslas pasirodė man įdomus, ir aš užėjau. Vyliausi, kad batų iš manęs neatims – mano aulinukai ir Elytei, ir jos Romkai buvo per maži, be to, vienas padas kelis kartus klijuotas, per atodrėkį neatlaiko ir visada išsižioja.

Batų jie iš manęs neatėmė, davė degtinės ir šaltmėtinio likerio, bet aš degtinės negėriau, ji man smirdėjo traktoriais ir gazuoliu, o paskui abi su Elyte užsikorėm ant palėpės laiptų ir užsirūkėm, viršuje linguodami šnabždėjo skalbiniai kaip išdžiūvusios pakaruoklių sielos.

Pagauta kvailo nuoširdumo, prasitariau Elytei apie jautį ir jo žiaurias piršlybas prietemoj; paslapčia tikėjausi, kad nelaikys manęs naivia romantiška paaugle, kokių kaimuose šimtai. Dar pridūriau, kad jautis buvęs baltas, kaip iš pieno plaukęs, plačia tarpurage, liepsnojančiomis akimis ir, šiukštu, jokio mėšlino šiaudelio ant uodegos. Elytė sukikeno, kumštelėjo man į šoną ir drėbtelėjo tokią nešvankybę, kad įsižeidžiau. Irgi mat atstumtoji. Su tokiais juokeliais galėtų drąsiai šlietis

prie visuomenės, nes atstumiamas taigi arba išdidumas, arba visiškas nusižeminimas, apie šventumą ir tyrumą nė nešneku. Betgi Elytė neturėjo nė kruopelės šitų bruožų. Kodėl gi miestelis jos vengė?.. Kad ji buvo tokia, kokia visi slapčia troško būti, bet nedrįso?..

Auklėtoja net į namus atėjo pasakyti tėvui, kad jo „meniškos prigimties“ dukra susidėjo su gerokai vyresne „nekokios reputacijos piliete“; frazė nuskambėjo taip kvailai, kad mane apėmė noras išlįsti iš spintos ir išrėžti auklėtojai, jog visi piliečiai yra lygūs, o dėl jų reputacijos kaltos aplinkybės, Elytė – vargšė našlaitė, kurią užaugino puskurtė teta, laikė ją priedury kartu su vištomis ir negirdėdavo, kaip vaikas verkia, kapojamas gaidžio, užtat manė, kad Elė yra netikusio būdo mergiščia ir apsidrasko pati, besislėpdama agrastuose nuo gerosios moteriškės, kuri kiekvieną sekmadienį tempdavo ją į bažnyčią, kur vietinio choro moterys priminė Elei ant viškų suskridusias vištas, o retsykiais pasigirstantis vargonininko tenorėlis – nepatenkinto gaidžio balsą, ir ji gūždavosi, laukdama smūgio snapu.

Turėtumėt tik džiaugtis, tamsta auklėtoja, kad šitoji vištų užguita Elė staiga ėmė ir įstojo į pionierius, paskui, prisiklausiusi didvyriškų biografijų, viela pasmaugė tetos gaidį, o sulaukusi penkiolikos pabėgo iš namų. Kai jai sukako dvidešimt ketveri, apsistojo mūsų miestelyje ir susidėjo su Romka. Žodžiu, susiformavo kaip asmenybė.

Ir dabar Elės nevaržė jokios aplinkybės – nei vištos (neatsilaikydavo pagundai nusmaugti kokią, žinoma, kaimynų, ne savo, Elė vištų nelaikė), nei vyrai (Romkai nuolat įtaisydavo ragus, bet kadangi ir jis pats nuolankiai laikė save galviju, ragai nieko nestebino), nei dievobaimingos tetos (aludė buvo netoli bažnyčios, tad per pačią sumą Elė išeidavo į lauką ir giliai užsitraukdavo dūmą, ir jokia pro šalį lekianti tetulytė

nedrįsdavo pakelti galvos, nes būtų neatlaikiusi mėlynų Elės akių žvilgsnio).

Ji buvo laisvas žmogus, nesukaustytas nei prietarų, nei įsipareigojimų, bet moterys ją smerkė ir apkalbinėjo, vyrai nevertino, o valdžios grietinėlė netgi nematė, praeidavo kaip pro šunų apsisiotą stulpelį, nosim tik patraukdavo, ir viskas. Liekna, laiba, šviesiaplaukė, kaip angelas. Žiūrėdavo į partijos sekretorių tyros aukos akimis. Kvepindavosi neužmirštuolių odekolonu, kurį slėpdavo spintoje nuo neprognozuojamų lankytojų, ne nuo Romkos, Romka tuomet dar atrodė kilnus ir odekolono negėrė.

Bet kaip negailestingai likimas pakerta kilnumą!..

Iš pradžių Romka uostė neužmirštuolių kvapą man nuo riešo – Elė leido užsilašinti porą lašų. O paskui ėmė jį gerti.

Išbėgęs į kiemą, su nirtuliu skaldydavo pliauskas, turbūt baobabų, mat baisiai šakotos ir storos atrodė. O paskui išeidavo laukais, ir Elytė sukiodavo pirštą sau prie kaktos. O vieną dieną trenkė butelį į sieną, suprantama, tuščią, nes jei ištaškytų pilną, reikštų, kad vyksta ne melodrama, o tragedija.

Šoku pro duris, į tamsą, į plikšalą, drimbu kaip reikiant, ir šįkart manęs niekas nesugriebia už pakarpos kaip kvailo viščiuko. Aš nebesu kvailas viščiukas, aš – jausmų auka, kaip Elytė, tik kažkodėl negaliu į visus linksmai ir įžūliai žiūrėti, o jeigu tektų užsirūkyti ir išpūsti dūmų žiedus, tarkim, auklėtojai ar pardavėjai Jugasei į veidą, esu beveik tikra, kad ne jos, o aš suakmenėčiau iš siaubo.

Kiekviena laisvė turi ribas, o jeigu dar žmogus, kurį visi laikė galviju, ima gerti neužmirštuolių odekoloną, tos ribos taip priartėja, kad pasidaro baisu – lyg nematomas vėjas būtų stumtelėjęs prie tokio pat nematomo skardžio.

Meilė panaši į nusikaltimą, kurio negalima atskleisti, nes visuomenė sutartinai tave pasmerks. Ji tokių nusikaltimų nedaro, užtat ir kitiems neatleidžia.

Netgi Elytė, laisvasis angelas, neatleido. Jeigu pažvelgdavo man į akis, žvilgsnyje atsispindėjo keista subrendusios moters panieka. Ji nepavydėjo man, nes manė, kad įsimylėti tokią pienburnę kaip aš esą ne kas kita kaip iškrypimas, o gal ir savotiškas seksualinis badas, taigi ji parūpino Romkai senų laikų pažįstamą, su kuria gaidžius smaugė. Vyresnę už jį penkeriais metais, kūningą, draugišką, be vieno priekinio danties, panašią į antį, nežinau, kuo jų pažintis baigėsi, bet Elytės akyse džiaugsmo nemačiau, veikiau nusivylimą, o Romka tik pažvelgė į mane kaip sfinksas ir vėl išėjo į laukus.

Ilgainiui Elytė apsiramino.

Vieną vakarą radau ją labai linksmą – vos išvydusi mane, papjaustė šoninės ir raugintų agurkų, atkimšo degtinės butelį sau ir neregėtai bjauraus sausvynio – man. Kol peikėjausi nuo gomurį sutraukusio acto, kiemą nutvieskė įvažiavusio automobilio žiburiai; pripuolusi prie lango, išvydau juodą „Volgą“.

– Ojėzau, – tariau persigandusi. – Kas čia pas tave atvažiavo?..

Elytė sukikeno, bet nieko nesakė, atidarė duris – įsiveržė pernykštės deginamos žolės ir šalto balandžio vakaro kvapas, ir trys vyrai, nešini šampano buteliais, vienas, žaliu megztiniu su išmegztais ant krūtinės briedžiais, laikė butelį kaip vėzdą, ir man dingtelėjo, kad jis bus supainiojęs adresą, jam į mišką reikia, ten gausu žvėrių, kuriuos galima tokiais buteliais dobti.

Paskui pakeičiau savo nuomonę – šampaną jis pylė grakščiai, butelį atidarė tyliai, be paradinio pokšėjimo, be drimbančių iš kakliuko putų, dar ir mums liepė nežviegti kamščiui iššokus. Ko tu nori, jis gi kolūkio pirmininko sūnus, šnipštelėjo man Elytė ir mirktelėjo lyg sąvadautoja, o aš kvailai kvyktelėjau ir pasakiau, kad mūsų pirmininkas sūnaus neturi, vaikystėje jam į pautus žąsinas įžnybo, bet tai menka bėda, trečią žmoną neseniai įsitaisė. Elytė pakišo man stiklinę su šampanu – ką tu paistai, pusdurne, jis iš kito rajono, – pasa-

kė tokiu balsu, lyg tasai su briedžiais būtų iš kitos planetos, o kas tie kiti, pasiteiravau, ar jie irgi pirmininko sūnūs?.. Beje, o kurgi Romka?.. Palėpėj, atsakė Elytė, miega ant raskloduškės. Ko prikibai prie Romkos, tu geriau į šituos pasižiūrėk, sakiau, kad kada nors tau reikėtų pradėti, čia būtų startas... tu tik pažiūrėk, koks startas, pasaka!.. Man taip nesisekė, su tikru asilu pradėjau... O aš – su jaučiu, – pridūriau sielvartingai, – žinau, ką tai reiškia, ir už briedžio tekėti nenoriu. Elė priekaištingai atsiduso, paglostė man galvą ir pasakė – tiek to, išgerk dar šampano.

Briedis pūstelėjo į mane sudegusios žolės kvapu ir pridūrė – išgerk, vaikeli, išgerk.

Bandžiau pažvelgti į jį atviromis akimis, – nieko nemačiau, tik į šnerves smelkėsi gilus juodos žolės kvapas, kažkas lapnojo per išdegusią pievą, palikdamas joje baltus basų kojų atspaudus, ir murmėjo man į ausį: išgerk... išgerk... ne, gal jau nebereikia, geriau ateik pas mane, kiškuti.

Pas tave?.. O kas tu toks?.. Vilkas?..

Tai kvaiša, – linksmai tarė Elytė, – juk tu norėjai laisvės, taigi eik dabar, nesilaužyk, miegamajame uždegiau žvakes. Nesijaudinkit, nebus jokių nemalonumų, šitą mergaitę seniai perpratau, ji tokia kaip ir aš – nekenčia savo vaikystės. Nori būti kitokia... o kitokia be šito niekuomet nebūsi.

Žinau, kad renkate tik nekaltas. Norite žinoti, ar ji... taigi patys imkit ir patikrinkit, kas aš jums, daktaras, bl..!

Kas visa tai pasakė?.. Elytė ar aš?.. Gal ir aš, bet niekas manęs nesiklausė, švelnios rankos sagstė palaidinės sagutes, viena ištrūko ir skambėdama nuriedėjo į tamsą, būtų riedėjusi visą amžinybę, bet atsimušė į nematomą kliūtį, Elytė sušnypštė: „Ko čia atsivilkai, mulki, jei nori šnapso, liko ant stalo!.. Pasidulkint negausi, jau susidarė eilė!..“ Man pasidarė bloga nuo Elytės žodžių, o paskui – nuo šiurkščių rankų, kurios išplėšė iš minkšto snaudulio glėbio ir, užuot ramiai nurinkusios likusias

sagutes, susagstė jas kas trečią, piktai ir nekantriai, o paskui laikė mane už pakarpos prie pašiūrės, kad nenugriūčiau bevemdama.

Iš pašiūrės pūtė skersvėjai, šalti, atsiduodantys sutrūnijusiais pagaliais, šaltis dvelkė spengiančia tyla, ėmiau spurdėti, griebiau mane laikančias rankas, bet neturėjau jėgų, tik suinkščiau, trokšdama susiriesti tamsiame savo lovos kamputyje ir kaip žvėrelis viską pamiršti.

Laikantysis tai suprato – matyt, jautė tą patį. Nežinau, ar jis vedė mane, ar nešė, bet kai prabudau, pilkam priešaušriui smelkiantis pro langą, gulėjau savo lovoje, sugniaužusi antklodės kampą, iš visų pusių supama juodos žolės, suanglėjusių smilgų, motiejukų, dirsių, šlamučių, kraujažolių, tik pačiam pakrašty mėlynavo nedidelis neužmirštuolių kupstelis, taip užneštas pelenais, kad atrodė kaip užsimerkusi akis, – ir kažkas tą krūmelį sapnavo, atkišęs juodas pėdas į šaltą balandžio priešaušrį.

1

Laikas manęs nebeskaudina, galiu net paglostyti jį kaip šiltą oro srovę, šiek tiek nuodingą, nes kartu su saulės šviesa srūva pro Sosnovskio barščių sąžalyną, linguojantį miestelio pakrašty prie amoniako cisternų, deginančio skysčio lašeliai negraužia odos, netgi neįsigeria į ją, pakyla nuo mėlyno kraujagyslių piešinio kaip pienės pūkai papūtus.

Žinau, kad, nuėjusi siauru takeliu tarp svyrančių nuodingų skėčių, į laiką galiu atsitrenkti kaip į stiklinę sieną, bet tai būtų tik nevalingas refleksas, mano kūnas jau prisitaikė prie laiko, jis pereitų stiklą kaip šešėlis vandenį, aš juk nesistumiu pirmyn, sunkiai lyg prieš vėją, aš grįžtu atgal, vėjui pučiant į nugarą.

Taip lengva keliauti, kad nesuprantu, kas gi mane dar laiko pievos pakrašty.

Vėjas lenkia žoles prie žemės, sausus kmynų ir šventagaršvių žiedynus, parudavusias jonažoles ir aitrias dilgėles, sunku eiti prieš vėją, pilną sūkuriuojančių žolių sėklų, jos veliasi į plaukus ir kimba aštriais lakišių nagučiais į odą, Anastazas vos įveikia atstumą iki manęs, jis krenkščia ir keikia vėją, o paskui, užsikišęs ranką už apykaklės, ištraukia kuokštą ūglius išleidusių sėklų ir sviedžia jas pavėjui.

Žolės lekia, svajingai šnabždėdamos, į laiko tunelį tarp nuodingųjų barščių, ir aš vos išsilaikau, nenuplaukusi joms pavymui, išleidusi plaukus kaip ūglius, kuždančius pievų kalba.

Anastazas laiko mane už rankos, jau pakilusią į orą, vėjo srovės nešamą, ir bando kažką pasakyti, kažką labai svarbaus, ir man nesmagu, nes aš jo negirdžiu, – jam turbūt atrodo, kad jo nemyliu, nors ir laukiuosi jo kūdikio, ir tai turbūt gryna tiesa, nes kai pereisiu barščių atvašyną, visa tai pasiliks ten, kur Anastazas bjauriais rudai languotais marškiniais iriasi prieš vėją norėdamas sugauti ant akmens sėdintį miražą, bet miražo jau nėra, jam teks grįžti atgal, vėl prieš vėją, vėjo kryptis staiga pasikeitė, dabar jis pučia nuo miestelio, nešdamas sunkius ir kūniškus gyvenimo kvapus.

Man ramu, kad neįžeidžiau ir neįskaudinau Anastazo. Aš jo tiesiog nesutikau. Niekada. Jis tik palietė mane – kaip pavėjui linkstantį barštį, – ir sutrikęs atsitraukė, apžiūrinėdamas vandeningomis pūslelėmis išbertą ranką.

O paskui aš atsidūriau pievoje, kurioje nebuvo nei vėjo, nei amoniako cisternų, tik kaitri ir tyli vasaros diena, po didele liepa, mirguliuodamas auksiniais šešėliais, stovėjo vienišas molbertas su nebaigtu tapyti peizažu, kieme, gailiai girgždėdamas, į šulinio gelmę leidosi kibiras, ir giliai širdyje smilktelėjo pamirštas siaubas.

Prisiminiau ir kibiro girgždesį, ir liepos pavėsį, ir kurmiams paspęstus spąstus prie juodųjų serbentų, ir tamsią priemenę, kurią stengdavausi kuo greičiau įveikti, kad patekčiau į mažytį kambarėlį, kuriame virš namine lovatiese užtiestos lovos mįslingai šypsojosi Greta Garbo, iškirpta iš prieškarinio žurnalo. Mama jos nemėgo – valydama šluota voratinklius, pervažiuodavo ražais per veidą, bet liūdnoji Greta net nemirktelėdavo, voratinklio gija, nutįsusi nuo jos kaktos, priminė vualį, bet tik ne mamai, mama patenkinta sušnypšdavo ir išjodavo ant šluotos lauk. Nieko nepadarysi – visos raganos nekenčia fatališko grožio, nes joms jis neduotas, tik pakabintas kaip masalas, kad kankintųsi nepasiekdamos.

Niekaip kitaip negaliu paaiškinti mamos niūrasties ir šaltumo, ir netgi savotiškos neapykantos, kurią vienąsyk išvydau jos akyse, stovėdama prie veidrodžio ir prietemoje pindamasi kasą. Buvau kalta, nes gimiau, juk raganoms labiau prie širdies reguliuoti gyvybingumą nei gausinti, bet ji negalėjo nutraukti mano gyvybės, buvo nederliaus metai, daug vaikų mirė nuo difterito ir karštinės, o juk pagaliau ir raganos yra moterys, kas, kad nuskriaustos likimo, laukinės ir izoliuotos, kankinamos nepaaiškinamo geismo ir tik retsykiais blykstelinčios kilnumu. Kilnumo blyksnis buvau aš, ir mama negalėjo to sau dovanoti.

O kadangi gyvenome pievų vidury ir iki artimiausio vienkiemio buvo ne mažiau kaip penki kilometrai, o iki miestelio – ir visi dvylika, tai dažniausiai aplink matydavom tik kolūkio karves, kartais trofėjiniu motociklu atbirbdavo zootechnikas, ir mamos lūpos susispausdavo į brūkšnį, ji kerėdavo vien akimis, žiūrėdama į dramblotą figūrą ilgu brezentiniu lietpalčiu, bet zootechnikui nieko neatsitikdavo, apžiūrėjęs tešmenis ir užpakalius, išbirbdavo atgal, vakarėjant atsliūkindavo piemuo, senbernis iš miestelio, su brezento planšete ant nugaros, tas tai griuvinėdavo, graibydamas telyčioms už uodegų, matyt, kerai pradėdavo veikti gerokai pavėlavę. Ir kai visai sutemdavo, nebesuprasdavau, kas gena karves į fermą – piemuo ar keturkojis padaras, išaugęs iki kalno dydžio ir ugniniu kvapu pasišviesdamas kelią tarp spygliuotų užtvarų.

Vargu ar galėjau tikėtis, kad mama man ką nors paaiškins. Vakaro metas priklausydavo tik jai – vos imdavo temti, ji visiškai mane pamiršdavo; vieną sykį net užrėmė kartu su vištomis tvartely, šaukiau, kol užkimau, paskui ėmiau verkti, bet niekas neatsiliepė, tada užlipau kopėčiomis į viršų, įsirausiau į šiaudus ir užmigau, o kai ryte atsibudau, pamačiau tarpdury smulkutį juodą siluetą, nužertą saulės spindulių, nustebau, kodėl jis šitoje šviesoje neištirpsta.

Priekaištauti mamai kvaila, juk nieko neatsitiko; galėjau išsimiegoti malkinėje ar klėtyje, po liepa, ji tokia vešli, net rasa po ja nekrinta, gal – serbentyne, tik reikia saugotis spąstų kurmiams, bet jei spąstai mane pagautų, mama turbūt irgi liktų abejinga, veikiausiai aš kurmiukas, tik mama to man nesako. Ji nesako, kas yra mano tėvas, matyt, laiko tai beprasmiu dalyku, tokiu kaip kasdienis saulės patekėjimas, ir kai randu ją už klėties, stovinčią prie notrelėmis apaugusio kauburio, man dingteli baisi mintis, kad ten ilsisi mano tėvo palaikai.

Saulė beprasmiškai leidosi ganyklose, už dantytos miško sienos, ir mane suėmė šiurpas – esu numirėlio ir raganos vaikas!.. Ėmiau gailiai žliumbti, o paukštiškas mamos siluetas nė nekrustelėjo, tik patamsių vėjas pašiaušė jam sparnus.

Viskas pasikeitė, kai ėmiau eiti į mokyklą miestely. Sužinojau, kad pasaulyje nėra jokių raganų ir velnių, o žmonės neturi sielos. Kad partija yra mūsų motina, o Leninas – senelis. Man labai patiko tas senelis auksinėmis garbanomis, atspaustas spaliuko ženklelyje. Įsivaizdavau, kaip jis gūdų vakarą išvaduoja mane iš vištininko ir nuveda pas partiją, kuri panaši į duonkepę krosnį, ir aš galiu prie jos prisiglausti, nebijodama, kad atstums. Aš netgi nupiešiau ją – raudoną, didžiulę, ant mūrelio sėdėjo senelis Leninas, auksinės garbanos driko jam ant pečių, ir krosnis, kūrenama kaulais ir grumėdama kaip garvežys, lėkė pirmyn, žadėjo sustoti tik komunoje, ten, kur nebėra nakties vaiduoklių ir numirėlių.

Vakarais, kai mama pasitraukdavo sau, atsinešdavau pagalių iš malkinės ir užsikurdavau nebylią krosnį. Vaizdavausi, kad važiuoju, lekiu tolyn su nakties apgaubta sodyba, vienodas liepsnos ūžimas migdė, ir kartais sapnuodavau, kad atsiklaupusi renku į sterblę apdegusius kaulus ir staiga randu savo ranką su pažaliavusiu vario žiedeliu ant piršto.

Paimu ją ir laikau, o paskui netikėtai atsibundu ir matau, kad guliu prie užgesusios pakuros, ir blėstanti žarija spokso į mane kaip pabaisos akis.

Švininėmis rankomis apsigraibau aplink, pirštais, kurių nejaučiu, suimu kelis popieriaus lapus ir metu į pakurą, kad ugnis užsiliepsnotų – piešinius, kuriuos sapnuodama nupiešiau.

Gerokai vėliau, kai ištirpo viltis, jog liepsnojanti ugnis išgelbės, kai paseno senelis Leninas – auksinės garbanos nuslinko, ir jis pasidarė panašus į plikakiaušį velnią, – piešinius dėdavau į storą aplanką ir slėpdavau negyvenamame trobos gale, priverstame nebenaudojamų buities rakandų – kanikų*, verpimo ratelių, muštokių, auseklių, kraičio skrynių, – mat mama mano piešinius negailestingai naikindavo, netardama nė žodžio, tai reiškė, kad jie neverti net pasmerkimo. Labiausiai man gaila Žemės, panašios į sušalusią mėlyną moterį, einančią per visatą, – mėginau nupiešti antrąją, bet jos kelias juodoje erdvėje nusitiesė kitoks, ir nebuvo gaila, kai mama sudraskė ją į smulkius skutelius, paskui kruopščiai surinko ir šiūptelėjo per spygliuotą tvorą į kolūkio ganyklas.

Nepykau ant jos. Dar liko Paukščių Lesintoja, apsupta žąsų ir ančių, panašių į būrį jaunučių balerinų, pirmą kartą išbėgusių į sceną, ir Besiartinanti Senė, rankomis lyg šiurkščiomis kultuvėmis skirianti tankias eglių šakas, geisdama mažytėje miško proskynoje užspeisti uogaujančius vaikus, nutverti juos už pakarpos ir nukąsti gležnus nešvarius pirštelius, juk jie, nenaudėliai, vėliau suplėšys ir Senę, ir Lesintoją, ir kitus mano piešinius, tartum sakydami, kad pasaulyje, kuriame nėra Dievo, nėra ir Dievo dovanų, tik tušti įgeidžiai, noras pasipuikuoti, gal net savotiška priklausomybė, kurią derėtų įveikti.

Žinojau, kad įveiksiu – kai tik išnyks po liepa stovintis molbertas. O tam laiko liko nedaug. Nes prie jo stovėjusio dailininko jau nėra, blykšta ir jo nutapytas ūkanotų pievų peizažas.

Tas vaikinukas turėjo piešti karves, zootechniką, kolūkio laukus ir sveikai įraudusius kolūkiečius su rugių pėdais ran-

---

* Kanikas – skrynia pašariniams miltams laikyti (*aut. past.*).

kose, mat atliko gamybinę praktiką ir, didžiam mamos nepasitenkinimui, buvo apgyvendintas pas mus, bet jis labai nerūpestingai žvelgė į visuomenines menininko pareigas ir papiktino šėrikę Antaniną, nutapęs ją kaip violončelę su jautriai išriestomis stygomis žemiau juosmens, be klaikaus mėšlino chalato, kurį ji darbe kasdien vilkėdavo. Karvės jo paveiksluose atrodė kaip degtukų dėžutės ant ilgų kaip siūlai kojų, o zootechnikas su brezentiniu lietpalčiu pynėsi apačioj tarp voratinklių kaip įkliuvęs į spąstus šūdvabalis. Kolūkio pirmininkas ir partsekretorius, kurie turėjo visus įgaliojimus ir teises vertinti meno kūrinius, pareiškė, kad jaunuolis dar neišmokęs nupiešti normalios karvės ir moters, taigi turįs grįžti į mokyklą ir pradėti viską iš pradžių. Nes tai, ką jis dabar vaizduoja, panašu į pyplių terliones, o gal, neduokdie, į buržuazinius puvėsius.

Jaunuolis nesispyriojo – paliko molbertą po liepa ir nuėjo krautis daiktų, o aš prisėlinusi smalsiai nužvelgiau jo piešinį; rūke, primenančiame avižinį kisielių, degė dvi didelės akys, jeigu būtų buvusios raudonos, spėčiau, kad apkerėto piemens, tačiau jos buvo žalios – kaip glūduma, į kurią paniręs pamiršti viską, net save.

Tos akys pamažu nyko, merkėsi, spalvos tirpo, palikdamos drobę tuščią, ir kai pasistiebiau, norėdama dirstelėti, kas glūdi paveikslo kampe, ar ne pempė, bėganti iš nykstančio paveikslo, – nustebau, kodėl man reikia taip labai stiebtis, juk ką tik spoksojau į paveikslą, vos ne nosimi liesdama drobę! – netekau pusiausvyros ir nuvirtau į žolę, ir kažkoks baisus padaras, išlindęs iš kurmiarausio, įbedė į mane aklas akis.

Kuo skubiau nuropojau šalin, paskui pašokau ir griuvinėdama leidausi bėgti, atsitrenkiau mamai į pilvą. Ji paėmė mane už pečių ir pasuko į šalį, kad kaip prisukamas žaislas riedėčiau toliau.

Bet kurgi begalėjau slėptis, jeigu ji nepriglaudė manęs pačioje saugiausioje pasauly vietoje?..

Atsisėdau ant girnų akmens, slūgsančio kiemo vidury, susigūžiau, bet neužsimerkiau, mačiau, kaip mama prietemoj virsta paukščiu ir nueina už klėties, vilkdama sužeistą sparną, ir paskui pasirodo kartu su mano tėvu, – jis ilgakaklis, pravertas snapas pilnas aštrių dantų, velka sparnus žeme ir atrodo dar nelaimingesnis už motiną.

Jie stovi ant tako, nušviesti mėlynos mėnesienos, ir žiūri į nakties dangų, kurio negali pasiekti, visiškai nebylūs, paukščiai, kurių giminei aš svetima; kai po mano kojomis sukruta žemė, ir padaras, iškišęs snukį, baksteli juo mano basą pėdą, ir aš pradedu nesavu balsu rėkti, nė vienas iš jų neatsisuka, tik persigandęs kurmis dingsta po žeme, ir aš pavėluotai pajuntu, koks šiltas ir švelnus buvo jo prisilietimas.

2

MEILĖ TURBŪT irgi viena iš šmėklų, gyvenančių abejingame daiktų pasaulyje – baisus ir beviltiškas jausmas, aplankęs mane veikiausiai tam, kad visiškai apkarstų vienišiaus gultas palėpėje.

Kurį laiką net savo štangas pamiršau, nebekūriau proteino dietų ir nebekarpiau iš „Sovetskij sport" misterių olimpijų nuotraukų. Paskutinis buvo kažkoks vokietis, ne Švarceneggeris, gražesnis, bet užtat ne toks garsus.

Troškau būti panašus į Vilką Larseną, aštrus intelektas žvėries kailyje, bet dabar regiu, kad šis kūnas man nepriklauso, jį savinasi sapnų vaiduokliai, o tai, ką galima pavadinti intelektu, tėra svetimos mintys, kurios man kadaise pasirodė gražios.

Mokyklos sporto salėje pamatęs ją, sėdinčią ant suoliuko prie sienos, ištiesusią į priekį treninguotas kojas, leptelėjau frazę iš „Jūrų vilko", Larseno skirtą Modei, ir iškaitau visas, nes frazė nuskambėjo klaikiai kvailai, ir ji pažvelgė į mane nustebusi, o paskui – susidomėjusi; priešingos lyties mokinių bendravimas dažniausiai prasidėdavo ne nuo knyginių frazių, o nuo pasistumdymų ir apsikumščiavimų, reiškiančių, kad tarybinės paauglės turi pratintis prie aktyvios šeimos modelio ir mėlynes bei gumbus nešioti taip pat išdidžiai, kaip vyrai nešioja ordinus. Muša, vadinasi, myli – šitas iš priešistorinės gūdumos atėjęs posakis buvo vertinamas labai rimtai. Mokyklos direktorė, sausa ir valdinga karjeristė, turėjo labai švelnų vyrą, kuris ją

gerbė, bet, matyt, nemylėjo, nes ji niekuomet nėra atėjusi į mokyklą su mėlyne, ne taip kaip valytoja Zosė, kuri galėjo pasigirti net išmuštais dantimis – toks eržilas buvo jos sugyventinis!.. Paskui jį uždarė į cypę, nes buteliu užmušė sugėrovą, ir Zosė, nors gerokai pasitaisė ir pagražėjo, neatrodė laiminga iki tol, kol vienąsyk direktorė neužtiko jos su savo švelniuoju vyru pagalbinėse trečio aukšto patalpose ir nesuleido nagų Zosei į veidą, o jam – įkando, nes vyras paskui sunkiai susirgo, ir niekas nebežino, numirė ar pasveiko, mat direktorė išvažiavo iš miestelio, išdidžiai iškėlusi galvą, nešina mažu raudonos odos lagaminėliu. Turbūt vežėsi tai, kas brangiausia – mirtinus, neįkainojamus nuodus, kuriuos gerdavo prieš kam nors kąsdama.

Betgi Ji niekuo nepriminė Modės, kodėl taip Ją praminiau?.. Atrodė liauna, betgi galėjo pasigirti stipriais kaulais ir ištvermingais raumenimis, keistu glebnumu pasižymėjo nebent jos veidas, – tamsus, pailgas, užsimiršęs, taip užsimiršta ne pailsęs žmogus, o mielas veršiukas ganykloje, kai jam nusibosta šokinėti. Ir, žinoma, ji nieko negirdėjo nei apie Vilką Larseną, nei apie Džeką Londoną – gimė ir užaugo didelėje šeimoje, kurioje skaitymą mažai kas laikė protingu užsiėmimu, ir aš, paslapčia pritykinęs prie jos, jaučiausi besąs Pigmalionas, trokštąs suformuoti iš šito puikaus molio meno kūrinį.

Ne, aš tiesiog kvailys, o ne Pigmalionas, geriau eisiu tampyti savo štangų, sveikata, atrodo, nuo sportavimo pasitaisė, tik kam visa tai darau, aš juk ne Apolonas ir netgi ne Hefaistas, aš – nevykęs Švarcenegerio antrininkas, pademonstruosiu savo galimybes – iškelsiu dvipūdę Joninių šventėj daugiau už kitus, – ir viskas. Gerai, jeigu Modė ateis, atiduosiu jai laimėtojo vainiką iš apvytusių pievos gėlių, bet ji vargu ar dalyvaus, vainikas sudžius palėpėj ant vinies, o baigdamas mokyklą sužinosiu, kad ji išteka už porą metų vyresnio berno, kuris iš nuostabaus molio padarė nėščią moterį, skubėdamas ir nemokšiškai, mulkis, panašus į nutriją, man net šleikštu tapo.

Žinoma, vyriškumo, kuris neatsiejamas nuo chamizmo, jam netrūko, be to, jis dirbo mechaninėse kolūkio dirbtuvėse mechaniku, – klaiki vieta, lyg priešistorinės pabaisos ten snaudžia senų traktorių griaučiai, dvokia tepalais ir gazuoliu, milžiniški iš pavasarinio mauryno išropojusio „Kiroveco“ ratai riogso lyg skraidančios lėkštės, patyrusios avariją.

Sėdėjau namuose, žiūrėjau į paskolintą išleistuvėms kostiumą, kuris buvo man per didelis, dukslus ir nemadingas, ir visiškai netroškau eiti į išleistuvių vakarą, kad pamatyčiau, kaip mano Modę į ceremoniją atlydi patenkintas Nutrijus. Sesuo – ji kitąmet turėjo baigti mokyklą – šito kaip visada nesuprato, dar aprėkė mane, kad esu abejingas tokiam svarbiam įvykiui.

Ak ne, Modei aš niekada nebūsiu abejingas. Man tik nesvarbu, ką šnekės Čiučiundra, rusistė, užėmusi sausosios direktorės vietą, kaip susigraudinę į savo ištįsusias atžalas žiūrės tėvai ir kokios bus mergaičių suknelės. Išleistuvės kelia man liūdesį ir baimę, nes baigiasi rutina, prie kurios buvau įpratęs, prarandu valandas, kurias užpildydavo nuobodūs mokytojų pamokymai, barimasis, priekaištavimai, kad galėčiau mokytis geriau, juk daug skaitau ir esu gabus, bet tingiu ir dažnai būnu atžarus ir nesuprantamas. Dabar man niekas šito nebesakys, nes tas laikas pasibaigė, ištirpo lyg nebuvęs. Netenku Modės – ji nebesėdės ant ilgo suoliuko sporto salės pasieny ir nustebusi nebežiūrės į mane, kalbantį Larseno žodžiais, nes paprasti žodžiai man atrodė netinkami prisiliesti prie dvasingo molio, betgi paskui paaiškėjo, kad žodžių ir nereikia, gana tepaluotų letenų.

Senelė atlakdino šitą kostiumą bene iš kitos parapijos, suplukusi ir patenkinta, senelei jis atrodė prašmatnus, nenorėjau jos liūdinti ir apsivilkau – kelnių užpakalis kabojo, skvernai rietėsi į viršų kaip ūmėdžių kepurės, audinys dvokė naftalinu, o kai pajudėdavau, skleidė salsvą ir nenusakomą tvaiką, primenantį pradedantį švinkti numirėlį. Neklausiau senelės, kie-

no kapą ji iškasė ir kokį lavoną taip negailestingai nuskriaudė, – vėl lėktų į būdelę. Tėvas kostiumo paskolinti negalėjo, nes su drabužiais elgėsi labai nerūpestingai, kaipmat nuplėšdavo ir supurvindavo, o paskui mesdavo kur pakliūva arba sukišdavo į spintos gilumą, ir sesuo su senele, atėjus skalbimo dienai, traukdavo iš ten rūbų gniužulus, net kostiumo švarką ištraukė, ir kai išskalbė, jis buvo visiškai sugadintas, susiraukšlėjęs, panašus į karvės sutryptą bobausį.

Senelė apsiverkė iš džiaugsmo, tokį dailų mane pamačiusi, o sesuo suprunkštė, bet nutilo, kai senelė griežtai pasakė, kad šiuolaikiniai vaikai ištvirkę ir nesupranta rūbo vertės. Paskui jos ėmė ginčytis dėl mini sijonų – senelė šaukė, kad tai pasileidimas, reikia nešioti flanelines kelnes, nes pasturgalis užšals!.., – o sesuo – kad geriau bus pasileidėlė, nei mausis flanelines kelnes!.., – aš pasitraukiau, dar pastovėjau prie žydinčių jazminų, žiūrėdamas į geltonas jų akis ir jausdamas, kaip jie šnabžda man mieguistais balsais, o paskui nuėjau į mokyklą – juodas mirusio laiko liudininkas.

Tik, aišku, niekas daugiau nesuprato, kad dalyvauja laidotuvėse, klasiokės kvailomis rožinėmis ir mėlynomis suknelėmis lakstė aplinkui, retsykiais net pastumdamos mane, man tai nusibodo, ir aš atsistojau atokiausiame salės kampe. Po atestatų įteikimo buvo vaišės, Modė apsiliejo vynu rožinę suknelę, tiksliau, Nutrijus išvertė jai ant skreito savo taurę ir, užuot priklaupęs ant vieno kelio ir išsitraukęs nosinę, tik nusižvengė, parodydamas ilgus graužiko dantis, ko daugiau iš jo laukt, negi toks turės nosinę, veikiau jau tepaluotą skurlį kišenėj, ir Modė viena nuėjo į tualetą, o paskui grįžo, nuo suknelės kapsėjo vandens lašai. Man net širdį nudiegė – atrodė, lyg Nutrijus būtų išvijęs ją į lietų.

Tačiau lyti neketino – diena tvoskė alsi, karšta, ir aš visas suprakaitavau, – kostiumas pagaliau įgavo gyvo žmogaus, o ne velionio kvapą, – pasidarė vėsiau tik sutemus, o su prie-

tema mane užplūdo liūdesys, palikau mokyklos valgykloje šėlstančius klasiokus ir patraukiau ganyklomis į nusileidusios saulės pusę, vešli birželio žolė šlamėdama gulė po kojomis, paskui įbridau į švylius, balti pūkai spragsėdami lipo prie kostiumo, matyt, juos kaip magnetas traukė paslaptingas audinio smarsas, nebesuvokiau, kur einu, atsikvošėjau, kakta įsirėmęs į lango stiklą, blausiai apšviestą iš vidaus, vėliau langą kažkas atidarė, ir aš vos neįgriuvau į vidų – mažos raukšlėtos rankytės stūmė mane atgal su tokia jėga, kad būčiau griuvęs aukštielninkas, bet kažkas sulaikė, turbūt mediniu virtęs kostiumas, pilnas tyliai spragsinčios elektros.

Kai atsipeikėjau, išvydau įtūžusį Juzuko veidą.

– Galvoji, kad esi labai galingas, bl..! – suriko gniauždamas kumštelius.

Nurijau gumulą.

– Ne, – atsakiau vos girdimai.

Juzukas nusikvatojo.

Stovėjo virtuvės vidury, palinkęs į priekį, sugniaužęs kumščius, akys budriai lakstė į visas puses – atrodė, tuoj šoks kaip šeškas ir suleis užsižiopsojusiai vištai dantis į gerklę.

Lyg būtų ką išgirdęs, kryptelėjo galvą į kertės pusę, susitraukė ir taip šoko, kad atsimušė į spintelę, ir joje gailiai suskambo puodai ir stiklainiai.

Atsiklaupė ant grindų ir stenėdamas ėmė kažką daryti – atrodė, lyg gręžtų skudurą. Paskui spindėdamas atsikėlė, vis dar palinkęs į priekį ir atkišęs rankutes, panašus į mažytį tiranozaurą.

– Dar vienas, – pranešė. Ne man, sau, nes aš jam neegzistavau. Tik trumpam šmėstelėjau lyg koks milžiniškas tamsos kamienas, griūvantis pro langą.

Juzukas sukikeno sau po nosimi ir keturpėsčias palindo po stalu. Bet ten, regis, nieko įdomaus nerado, taigi išlindo, pritūpė ant pasturgalio kaip šuo ir ėmė garsiai uosti orą, karpydamas šnervėmis, paskui suunkštė ir pavargęs išsitiesė.

Ėmė snausti, o kadangi šuns poza tam nebuvo patogi, per sapną kūnas pamažu grįžo į žmogaus būseną.

– O kurgi Juzienė?.. – paklausiau, žiūrėdamas į nykią virtuvę.

Juzukas sukrutėjo.

– Kamaroj, – atsakė neprabusdamas, ramiai, lyg to ir telaukęs. – Uždariau, kad netrukdytų medžioti.

– Ko?..

Juzukas švelniai nusišypsojo pro miegus.

– Kailiukų, – tarė. – Visą krūvą nusmaugiau.

Aš nutilau ir nieko nebeklausiau. Ir Juzukas nutilo, nebesakė, ką jis su tais kailiukais veiks, – siūs Juzienei kailinius ar pardavinės turguje.

Lempa skardiniu gaubtu švietė tiesiai į stalą, ant nešvarios klijuotės gulėjo pjūkliukas metalui pjauti, lėkštė su pridžiūvusiomis maisto liekanomis ir tuščias trilitris su mirusių mielių sluoksniu ant dugno. Vėl prisiminiau laiko pakasynas ir sunkiai atsidusau.

– Ar tikrai nebegalima grįžti į buvusį laiką?.. – paklausiau tuščios virtuvės.

Juzukas nejudėjo. Bet jo burna vos vos prasivėrė, ir nepažįstamas balsas tarė:

– O kam?..

Mano akys priplūdo ašarų, ir aš vos girdimai pasakiau:

– Kad būčiau laimingas...

– Laimingas?.. – tarė beaistris balsas.

– Kad negalvočiau...

– Negalvotum?..

– Ir nesistengčiau suprasti rytojaus, – pasakiau. Elektros srovė nubėgo koja.

– Nesistengtum, – tarė Juzukas ne savo balsu. Patylėjo ir pridūrė: – Ai ai ai.

Nurijau gumulą ir paklausiau:

– Kas tu toks?..

Juzukas krustelėjo. Lūpos sujudėjo, bet, užuot ką pasakiusios, tik iškrypo į kreivą vypsnį.

O paskui pasigirdo žingsniai, sugirgždėjusios atsidarė virtuvės durys, ir pasirodė Juzienė – ji nesidraskė, uždaryta kamaroje, o yrėsi per švylius, buvo apkibusi baltais jų pūkais, net butelis, kurį ji nešėsi iškėlusi, atrodė kaip keistas pūkuotas varveklis.

Ji priklaupė prie Juzuko, pasidėjo jo galvą ant kelių, atlupo butelio kamštuką dantimis, išspjaudama švylius, patekusius į burną, ir įvarvino kelis lašus Juzukui pro išžiotas lūpas. Paskui – dar kelis, galop sukliukino vos ne trečdalį butelio, o likusį baigė pati, nesikeldama nuo grindų, o kadangi Juzukas pro miegus ėmė dejuoti, tarsi jam būtų staiga suskaudę, ji ėmė monotoniškai linguoti, be jokio garso, žiūrėdama į langą ir nieko nematydama, nemačiau ir aš, tik naktiniai drugiai sukosi apie skardinį gaubtą, mesdami didžiulius, šikšnosparnius primenančius šešėlius.

Ir aš pasitraukiau – atgal į tamsą, atgal į švylių jūrą, o kai pajutau po kojomis sodrią ganyklų žolę, rytuose ėmė brėkšti dangus tarytum koks tolimas krantas.

Atsisukau pažiūrėti į sapno kelią – pamažu geso mėlynos elektros žiežirbos, ir brydė atrodė panaši į lėktuvų taką, pamažu pasinериantį į priešaušrio pilkumą.

Juodasis kostiumas tylėjo – medžio šarvas, tik šviečiantys jonvabaliai laikė jį, negrabiai sudygsniuotą, kad neiširtų.

3

Laikydama stojamuosius į universitetą, mokytis laipiojau palėpėn – brolis, baigęs mokyklą, nepanoro niekur stoti, įsidarbino mechaninėse kolūkio dirbtuvėse ir pareidavo tik pavakariais, rūškanas ir tepaluotas, kartais net nenusiprausdavo, iškart dangindavosi į savo prieglobstį – mažesnįjį palėpės kambariuką, jo kartoninės sienos, išdažytos purvinai rausvais dažais, priminė išvemtą vinegretą – garsiąją burokėlių ir pupelių mišrainę su grietine. Užsitraukdavo antklodę ant galvos ir nenulipdavo net vakarienės, senelė, sunkiai dūsaudama, užsikardavo laiptais, pastovėdavo prie nebylaus guolio, paskui bandydavo iš vietos pajudinti brolio štangas, suverstas ant grindų, bet nepajėgdavo, tik susiimdavo už pilvo ir, tyliai purpsėdama, nusikarabždindavo atgal.

Į didįjį palėpės kambarį, niūriai žalios spalvos ir su langu, išeinančiu į vakarų pusę, susitempiau lietuvių kalbos vadovėlius, konspektus ir „Mokinio bibliotekos" knygas – rūsčiai nuo viršelių žiūrinčius literatūros klasikus. Kuo labiau artėjo stojamųjų egzaminų dienos, tuo labiau vaiduokliai nedavė man ramybės: vidurnaktį pabusdavau prisilietus šaltiems numirėlės pirštams, negana to, žaliam lavonui apie kojas glaustydavosi balta Biliūno katytė.

Siaubingai nejaukus šis gūdžios tankmės kambarys – kai vėlai vakare pro langą lyg pragaro žibintas įspįsdavo besileidžianti saulė, jis pasidarydavo panašus į pravertą karstą žalėsių

patina apaugusiomis sienomis, ir aš sprukdavau lauk, palikusi klasikus, jiems tai kas, vis tiek mirę. Vieną sykį, apimta kvailo jausmo, kurį paskui įvardijau kaip „įkvėpimą", bandžiau parašyti eilėraštį mokyklos sienlaikraščiui, bet vos ta pragaro saulė pažvelgė pro langą, tušinukas pats iškrito iš rankų.

Turbūt panašiai jautėsi ir brolis – tąsė štangas, užsiaugino raumenis, o paskui suvertė savo geležis į krūvą ir liovėsi, matyt, šiuose kambariuose buvo kažkas, nuo ko neįmanoma apsiginti nei raumenimis, nei tušinuku.

O gal tiesiog kaltas piktasis architektas, namus kolūkiečiams projektavęs kaip Dantė pragaro ratus, pereinamus, vėjų perkošiamus, susisiekiančius vienas su kitu kaip klaustrofobiški koriai, panašius vienas į kitą, be jokios individualybės, žinodamas, kad užguitas tarybinis baudžiauninkas nenutuokia, nei kas yra dangaus sfera, nei ramybė. Keisčiausia, kad šito neišvengė netgi kolūkio pirmininkas – savo dviaukščiame mūriuke jis jautėsi tarsi lede įšalęs Liuciferis, vis skųsdavosi, kad žiemą jam šalta, o vasarą – per vėsu, pirmininkienė vaikščiojo pamėlusiomis lūpomis, davatkos šnabždėjosi, kad tai nuo „cheminių" lūpų dažų, kuriais pirmininkienė ne tik besidažanti, bet ir valganti juos, matyt, kad neturėtų vaikų.

Ir neturėjo.

Tik kai pradėjo po truputį vysti – to nebepaslėpė net lūpų dažai, – pirmininkienė pradėjo elgtis keistai; pamačiusi prie krautuvės žaidžiančius vaikus, artindavosi prie jų, išleidusi ilgus raudonus nagus, griebdavo pirmą pasitaikiusį, neretai apdraskydama vaikui rankas, ir traukdavo artyn, o tas žviegdavo nesavu balsu, nes kas gi norės būti suėstas vidury šviesios dienos!.. Iš parduotuvės išpuldavo Jugasė, pirmininkienė paleisdavo vaiką, jos mėlynos lūpos drebėdavo, akys prisipildydavo ašarų rūko, ir ji nužemintu balsu murmėdavo, kad norėjusi mielą vaikutį pamyluoti, bet, regis, niekas ja netikėjo, vaikai

tuo labiau, apdraskytojo žaizdas zelionke ištepdavo, kad neapsikrėstų nuo pirmininkienės pasiutlige.

Išdidi aristokratė, ji atsukdavo nugarą ūžiantiems prie krautuvės plebėjams ir murziniems jų vaikiūkščiams ir nueidavo tiesi kaip šauktukas, ir jei paskui kokia smalsi bobelė pamatydavo šį šauktuką klupinėjantį po dviaukščio terasą, tai tik supratingai pakinknodavo galva; toji tyli moteris, kuri net sviesto ateidavo pirkti ne taip kaip kiti – nekentė rudo vyniojamojo popieriaus, užtat atsinešdavo mėlyną plastikinę dėžutę su dangteliu ir gerdavo kitoniškai, ne stiklinėmis ir ne taurelėmis, o „iš viedro“ – bobelė mačiusi, kaip ji siurbia iš jo su šiaudeliu, siaubas, daugiau nieko. Bet pirmininkienė nesigėdijo, demonstruodavo iš terasos viską, ką sugebėjo, – kad tik smalsios kaimynės nepristigtų apkalbų. Artimiausioji, kurios daržas driekėsi šalia pirmininko mūrelio, dievagojosi, kad matė pirmininkienę, stovinčią terasoj ant galvos, ir ne tik jos lūpos, bet ir basi padai buvo mėlyni, paskui atėjo pirmininkas, pastatė ją ant kojų ir ėmė bartis, bobelė, besikapstanti darže tarp morkų, iš smalsumo net pasistiebė, jau buvo tikra, kad pirmininkas kaip tikras vyras tą savo durniuojančią bobą primuš. Betgi koks nusivylimas daržininkei – pastatyta ant kojų moteriškė atmerkė akis ir pasakė tik vieną žodį, tačiau vyras iškart nutilo ir pasitraukė, boba net porą morkų išrovė iš piktumo, to žodžio gerai nenugirdusi, būtų saviškiui išrėžusi, kai ims girtas švaistytis.

Ir kai vieną ankstyvą liepos rytą, vos patekėjus saulei, pėdinau plento pakraščiu į tarpmiestinių autobusų stotelę už trijų kilometrų nuo miestelio, tempdama krepšį su konspektais ir krūpčiodama nuo naktinio kutulio, mane grakščiai aplenkė balta „Volga“, sustojo šalikelėje, durelės prasivėrė, ir tylus balsas tarė:

– Sėsk. Pavešiu...

Atsisėdau ant odinės sėdynės, krepšį pasikišau po kojomis.

Pirmininkienė atsisuko į mane – baugų metalinį atspalvį jos lūpoms suteikė man nematyti neregėti dažai. Mažytėse ausyse spindėjo blausūs perlų karoliukai, ir aš pamaniau, kad ji panaši į gelmių kriauklę, o į ką panaši aš, nenorėjau galvoti, tik papurčiau galvą, ir man ant kelių vos nenukrito du paauksuotų lapų formos klipsai.

„Gelmių kriauklė“ stabtelėjo ties posūkiu praleisti pagrindiniu keliu išdidžiai važiuojančio traktoriaus. Man skubiai sujudus, atsisuko ir kilstelėjo vieną antakį – tai reiškė aristokratišką nustebimą.

– Ačiū, – suburbėjau. – Jau lipsiu.

Pirmininkienė kilstelėjo abu antakius.

– Maniau, važiuoji į Vilnių?.. – tarė, ir aš suglumusi nutilau. – Aš taip pat, – pridūrė vos šyptelėjusi, ir aš visiškai susigraužiau, priblokšta šaltos elegancijos.

Ji ne tik nuvežė mane prie universiteto, bet dar pasakė, kad jei laikysiu egzaminą pas tokį ir tokį profesorių, apsirengčiau žaliai, nes jis dievinąs tą spalvą – pasijuntąs miške, atsipalaiduojąs ir nepradeda kirsti tavęs iš Dantės „Pragaro“ ratų, kurie esą jo arkliukas.

Kai nustebusi paklausiau, ar ji irgi mokėsi universitete, pirmininkienė nusišypsojo Senos paskenduolės šypsena, bet nieko neatsakė. Sėdo į „Volgą“ ir nuvažiavo, palikusi dūmų debesėlį ir mane, sugniuždytą jos paslaptingumo.

Kambarį gavau dešimtame bendrabučio aukšte ir iš baimės visą naktį negalėjau užmigti – atrodė, kad pastatas siūbuoja kaip virstantis medis, o kai užsnūdau, susapnavau, kad esu miške ir lankstausi kelmui, vadindama jį ponu profesoriumi, o kelmas trenkia samanota šaknimi man per galvą ir sako, kad kreipčiausi į jį „draugas“, o paskui paklausia, kiek ratų turi pirmininko „Volga“. Kai atsakau, jog devynis, vėl trenkia man per galvą, ir aš atsibundu.

Prislėgta atidariau spintą ir, apžiūrėjusi kuklius savo apdarus, pamačiau, kad neturiu nieko žalio – tik chaki spalvos palaidinę, gal iš bėdos tiks?.. Įdomu, ką tas profesorius žalioje studentėje įžiūri?.. Silfidę?.. Eglę žalčių karalienę?.. Varlę?.. Nieko nebus, toji chaki spalvos palaidinė labiau primena karvės blyną ganykloje, turbūt gausiu trejetą ir teks atsisveikinti su Filologijos fakultetu, juolab girdėjau gandą, kad į lituanistiką šiemet bus priimti visi padavę pareiškimus bernai, jei tik negaus per egzus dvejeto, – tai vadinama fakulteto „vyriškėjimu“, o mergos, išlaikiusios ketvertais, lauk, jų ir taip visur užtenka.

Jeigu ir tas profesorius, mėgstantis žalumą, tokios nuomonės, tai tyčia apsirengsiu raudonai – būsiu išdidus emancipacijos ženklas. O gal – pamažu besitraukiančios į praeitį TSRS istorijos šmėkla, juk, šiaip ar taip, 1989-ieji, ir šitos neapsakomai sunkios disciplinos niekam nebereikia, netgi mūsų Čiučiundrai, dar prieš pusmetį šlovinusiai Lenino kalbą ir tautų draugystę – atsilikėlė, negalėjo užsičiaupti anksčiau, bent prieš metus, tai nebūtų atleidę iš direktorės pareigų, bet, kaip sakoma, įpratimas – antras prigimimas!.. Kur ji tau laiku liausis.

Didžiai savo nuostabai, tris egzaminus išlaikiau labai gerai, tik iš Lietuvos istorijos gavau ketvertą, o dar nuostabiau, kad nė vienas iš egzaminų komisijos narių nepriminė miško besiilginčio profesoriaus. Į Kudirką panašus istorikas, susiraukęs kaip naginė, labai tulžingai klausinėjo apie tautinį XIX amžiaus sąjūdį, bet aš jam atsakinėjau su tokiu užsidegimu, kad naginei neliko nieko kito, kaip parašyti man ketvertą, tai buvo stebuklas, nes koridoriuj žliumbė visas būrys mergų, gavusių trejetus, o kažkoks vaikinukas su krūva knygų – nešėsi jas kaip malkas iš netoliese esančios skaityklos – tarstelėjo, kad ne kiekvienam istorinių tiesų specialistui lengva pakeisti barikadų pusę. Matyt, jis norėjo pasakyti, kad šitas Kudirką primenantis

barzdočius anksčiau bus su įkvėpimu klausinėjęs apie 1917 metų revoliuciją.

O gal gavau ketvertą dėl to, kad buvau apsirengusi raudonai?.. Visko gali būti.

Su didžiausiu džiaugsmu palikusi dešimtąjį aukštą ir kambarį, kurio neišvaizdžioje spintoje, laukdamos profesoriaus įvertinimo, kabojo kuklios mano drapanėlės (sukimšau jas į krepšį bet kaip, nes įvertinimo joms nebereikėjo), kračiausi tarpmiestiniu autobusu namo ir kai išlipau stotelėje prie autostrados, buvo pradėję temti, šiltas šalikelės smėlis atrodė kaip į molekules suskilusi pilka asfalto juosta, o iš aplinkui plytinčių pievų dvelkė tamsos kvapai, žiedadulkių ir porų, susimaišiusių su skruzdžių rūgštimi ir karvių mėšlu.

Vienintelė sodyba, kurią turėjau praeiti, įsukusi į šalutinį kelią, vedantį miestelin, kūpsojo prietemoje kaip negyvas kalnas, be šviesų languose, be garsų, baltavo tik smėliu nupiltas keliukas ir senas mokyklinis suolas, pastatytas šalia kelio, ir ant jo kažkas sėdėjo, aš krūptelėjau ir sulėtinau žingsnį, norėdama įsižiūrėti, gal ten koks maišas pūpso, žmonės mėgo tokius juokelius – prigrūda maišą šiukšlių ir pasodina stotelėj ant suolo, lyg keleivis lauktų autobuso. Juzukas su tokiu pusę nakties prakalbėjęs, o Ridikienė net į namus bandė parsitempti, viliodama agrastų vynu, kurio pilną vonią prisiraugė, bet maišas iširo, pasipylė smirdinčios atliekos, ir moteriškė net mėnesį į namus nebesivedžiojo nepažįstamų vyrų.

Tyliai pracimpinau pro šalį – pūpsantis daiktas nė nekrustelėjo, tik iš tamsos smirstelėjo šlapiomis nuorūkomis ir prarūgusiais skudurais, ir aš su palengvėjimu atsidusau – et, tik maišas!..

– Egle, mano sese!.. – užblioviau į tamsą. – Mudviejų dali – a–a!.. Laukti laimės dvie – ie – iese!..

– Nu, – tarė maišas. – Ar nenutilsi, kurva!

Man užėmė žadą.

Užsimojau ir su krepšiu tvojau maišui kur papuola. Sunkiai atsidusęs, jis lėtai nuvirto nuo suolo, aitrus dvokas mušė į nosį.

– Nuu!.. – vėl tarė maišas, skausmingai nutęsdamas u ir žagtelėdamas vietoj šauktuko.

Išdidžiai pasakiau:

– O aš įstojau į universitetą!..

– Dūūū... ra, – bumbtelėjo maišas.

Įsižeidžiau ir įspyriau jam – neskaudžiai, kad nepratrūktų.

– Oi, – atsiduso maišas.

Atrodė labai žmogiškas. Susimąsčiau.

– Kas tu toks? – paklausiau.

– Pėcka, – atsakė maišas.

Išsigandau.

– Kuris?.. Vyresnysis?.. Ar jaunesnysis?.. – leptelėjau kvailai, nes jie abu man nepatiko, bet vyresnysis dar kėlė neaiškų šiurpą.

– Vy... – tarė maišas, ir man pagaugai nuėjo nugara. Pasitraukiau atatupsta, nes dar gerai prisiminiau, kokiu žvilgsniu į mane žiūrėjo vyresnysis, kai direktorius pasakė, kad reikia mane nušauti.

Ką man sakyti?..

Kodėl jis čia guli?.. Kur jo brolis?.. Kokiame naujame spektaklyje vaidina?.. Viešpatie, kokia nesąmonė.

– Aaš... – sugergždė maišas dusliai ir, kaip man pasirodė, piktdžiugiškai.

Gūžtelėjau pečiais.

– Na, tu, – pasakiau. – Ir kas iš to?..

– Aaaaš, – dar kraugeriškiau sukriokė maišas. – Tave... prie daržo. Norėjau nu... nu...

Suspaudžiau krepšio rankenas.

– Nuuu!.. – krioktelėjo maišas ir nutilo.

– Prakeiktas gyvuly, – tariau drebėdama, – net pasakyt negali, ko nori!.. Nu!.. Nu!.. O dar – artistas!..

– Nūūū, – liūdnai tarė maišas ir nutilo. – Nu... jus visus.

Jo žodžiuose slypėjo tokia žudikiška širdgėla, kad nebeklausiau, už ką jis mus visus – mane, direktorių, Ridikienę, Jugasę, pirmininkienę – norėtų nu!.. Užteko prisiminti jaučio kvėpavimą prietemoj.

Sugirgždėjo vienišos sodybos langinė – amorfiškas pavidalas sunkiai ropštėsi pro langą, išgirdau, kaip nudribo visu savo atliekų svoriu į darželį, sutraškėjo lūžtantys jurginai, ir tamsa padvelkė į mane krauju, tirštu ir juodu.

Suklikau ir puoliau bėgti, plentu tolyn, į blausius miestelio žiburius, ir kai neatgaudama kvapo prilėkiau lentelę su miestelio pavadinimu ir pirmasis gatvės žibintas pasitiko mane abejinga šviesa, sustojau, atsisukau į nubėgtą tamsą ir įsiklausiau, ar negirdėti žmogaus, kuriam daro nu..., klyksmo, bet iš paskos atplūdo tik saldus sutraiškytų jurginų kvapas, ir aš lėtai, be jokio džiaugsmo nuslinkau namo, nebeturėdama jokio noro girtis, kad įstojau į universitetą.

1

Paskui likau viena.

Ėmė aušti.

Nesigirdėjo paukščių balsų, nors mačiau jų šešėlius, juodais žaibais kertančius balto dangaus pakraštį, – iš pradžių atrodė, kad iš viršaus leidžiasi tirštas rūkas, bet tai tiesiog plėtėsi dangiška baltuma, vietomis žalsva tarsi gėlo vandens ledas, tarpais trykštelėdama viduržiemio sniego gelsvumu.

Pačiupinėjau ją savo trumpais pirštukais – priminė popierių, kuris keitė savo pavidalus, buvo tai šiurkštus, tai standus, tai minkštas kaip ėriuko oda, čežantis, šnabždantis, kurčias kartonas, įtempta lyg styga drobė, sukosi apie mane kaip sūkuriuojantys siūlai, valdomi nematomos jėgos, ne vėjo draikomi; vėjo nebuvo, kaip ir garsų, tik paskui smarkus judesys supurtė miglą, sakyčiau, atodūsis, – jei tik būčiau jį girdėjusi.

O vėliau migla apsiautė mane taip, kad nebemačiau nei savo rankų, nei kojų, ko gero, jų nė neturėjau, netroškau niekur eiti, o lytėti nebemokėjau, kūnas pavirto baltomis drobės akelėmis, laukiančiomis pirmojo potėpio ir minkšto limpančių prie odos dažų garso.

Ir kai jau nieko nebeatsiminiau, valdinga ranka prisilietė mano pirštų, įelektrindama kūną, kad jis pagaliau prabustų.

Bet aš prabusti nenorėjau.

Ir ranka nuo manęs atsitraukė.

2

SESERIAI IŠVAŽIAVUS studijuoti, mečiau darbą kolūkio dirbtuvėse – įspūdis, kad su veržliarakčiu bandau prikelti prieš šimtmečius nugaišusių gyvūnų griaučius, darėsi nepakeliamas, o pradėjus sprogti pirmiesiems pumpurams netgi gendančios mėsos kvapą jaučiau, užplūsdavo popiet, kai mechanikai, susimetę buteliui, atsidarydavo užkandai „Kilkes pomidorų padaže“. Kadangi prie jų neprisidėdavau, laikė mane svetimu, o Nutrijus, vadovaujantis išgertuvėms, žiūrėdavo į mane su atlaidžia panieka – taip žiūrima į trenktą ar neįgalų.

Namo eiti negalėjau – turėjau būti darbo vietoje, nors niekas to darbo nedirbo, – sėdėdavau „Kiroveco“ šešėlyje, kol pamažu besikaupiantis nerimas pakeldavo mane iš šešėlio, ir aš žingsniuodavau ratu apie dirbtuves, kovodamas su noru atsukti joms nugarą ir nueiti pažliugusiais laukais nežinia kur.

Vieną sykį nebeištvėriau ir nuėjau, klimpdamas į purvą, bet paskui lyg į stiklinę sieną atsitrenkiau, stovėjau, sunkiai alsuodamas, galva spengė, ausyse ūžė, žvyrkeliu pro šalį važiuojanti Jugasė nužvelgė mane lyg kokią žirnių baidyklę, žinoma, o ką jinai galėjo pamanyti, pamačiusi mane vidury laukų su tepaluotu kombinezonu, veržliarakčiu rankoje ir sena tėvo lapine, senelė sakė, pasiūta iš katės kailio?.. Man mažai rūpėjo, ką ji pagalvos. Aš pats sau mažai berūpėjau. Netgi kaltinau save, kam išvis dar vaikštau. Mano išsiilgtam būviui nereikėjo nei vaikščiojimo, nei mechaninio, nieko nereiškiančio darbo, man

pagaliau nebereikėjo net Modės, pagimdžiusios riebius dvynukus su ilgais priekiniais dantimis. Būčiau mielai pasilikęs ryto saulės nušviestame kambary ką tik prabudęs, stebėdamas ant sienų judančius obels šakų šešėlius, nuščiuvęs iš laimės, mylėdamas pasaulį, pilną nežinojimo.

Kurį laiką nedirbau niekur. Sesuo, parvažiavusi savaitgaliui – jai sunkiai sekėsi įprasti prie didelio miesto, užtat vos ne kiekvieną penktadienį lėkdavo namo, – to nesuprato ir, atrodė, nebandė suprasti, nors aš galėjau jai pasakyti, kad šitame „žengime į ateitį ir pasaulį" jaučiuosi toks pat svetimas kaip ji dideliame mieste.

Tačiau džiaugdavausi, kai ji pervažiuodavo, nesvarbu, kad sesuo nepaklausdavo, kaip laikausi, kas naujo, o iškart puldavo plauti grindų, paskui eidavo lankyti draugių, ir man dingtelėdavo, kad grįžtu į senąjį laiką, kai nežinojimas buvo didžiausia vertybė, ir niekas man nepriekaištavo, kodėl nieko nedarau, neinu į priekį, nesimokau ir panašiai.

Paskui sesuo ėmė rečiau beparvažiuoti – matyt, nusibodo purvinos grindys. Ir aš vėl ėmiau „eiti į priekį" – abejingai, kaip laikrodis.

Įsidarbinau lentpjūvėje, kurioje iš pradžių pjaudavo lentas kolūkio, vėliau – ir asmeninėms reikmėms, čia bent jau nelakstė Nutrijus su amžinai iššieptais dantimis; gerti ir čia gėrė, bet tai atrodė ne taip atgrasu, šviežios pjuvenos sugerdavo švinkstančios lavonienos tvaiką.

Kartais į lentpjūvę užeidavo tėvas – turėjo čia pažįstamų, kurie jį pavaišindavo vienu kitu stikliuku; matydamas mane prie gaterio, tėvas atrodė patenkintas, nuotaiką jam gadindavo nebent tai, kad neprisidėdavau prie išgertuvių ir neužfundydavau buteliui, – jis net atsidusdavo priekaištingai, nes toks mano užsispyrimas gadino šeimos idilę, juk buvo įprasta, kad miestely ir geriama, ir mirštama šeimomis, anava sesers klasioką rado sustingusį šalia motinos, norėjo ir ją su neštuvais

išnešti, bet motina atsigavo ir, staugdama iš sielvarto, ėmė reikalauti pachmielo.

Žiūriu į savo tėvą ir jaučiu, kokia nuožmiai gyvybinga šita idilė.

Kai sesuo per Žolinę, besitrainiodama su bloga kompanija, prisigėrė pilstuko, ištisą parą gulėjo lovoje, neturėjo jėgų pakilti iš lovos, atitraukti užuolaidų ir pasižiūrėti į blaiviai ir negailestingai pliaupiantį lietų. Ir tik po daugelio metų man toptelės, kad čia būta šventos idilės; jokių moralų, jokio pamokslavimo, jokių aspirino tablečių, netgi kibirą nusivemti turėjo atsinešti pati!.. Tas trepenimas su kibiru iš priemenės į kambarį atrodė lyg Kolumbo kelionė į Ameriką, nesutinkant pakeliui jokio laivo ir neturint jokios vilties!..

Stengiuosi įsivaizduoti, ką turėtų jausti tėvas, matydamas savo vaiką nusitašiusį, bet nieko neįžiūriu jo veide, išskyrus šiokį tokį nepasitenkinimą – mat nedaviau trirublės degtinei, geriau jau seseriai kyštelėsiu, bent autobuso bilietui užteks. Giedras tėvo veidas apniunka, ir jis, nieko nesakydamas, nueina šalin, o mano širdy pasidaro tuščia – dabar, kai pradėjau uždirbti pinigų, tapau reikšmingas, bet tą reikšmę nubraukiu, neduodamas pinigų išgertuvėms, ir tėvas vėl elgiasi su manimi kaip su vaiku, kitaip tariant, kaip su tuščia vieta – praeina nepastebėdamas. Pyksta ir ant sesers, kam išvažiavo studijuoti, kas dabar bus su drabužių gumulais spintoje ir indais, kuriuos plauti yra šventa moters pareiga, – nė kiek nesistebėčiau, jeigu jis jaustųsi netgi įžeistas, turbūt buvo sugalvojęs ir man, ir jai visai kitokią ateitį, susietą amžinais genties ryšiais ir totemo garbinimu.

Susitaikyčiau su tuo, man nebūtų bjauru matyti aptukusią ir pasenusią seserį, apsitempusią margas turkiškas kelnes ir panašią į pilvotą vorą, ji eitų į krautuvę duonos ir alaus, o aš sėdėčiau ant suoliuko ir laukčiau, šalimais tėvas džyrintų pjūklu lentą, kamuojamas nenumaldomos minties, ir kad jis pasijustų laisvas ir nekankintų savo džyrinimu nei savęs, nei manęs, duočiau jam tris rublius.

Tiksliau, tris, ne, trisdešimt „briedžių", nes pasikeitė pinigai – pavirto žvėrimis, tokie ir turėjo būti, kas čia nuostabaus; kai sumoka algą, turiu susidėti ją ne į piniginę, o į maišelį, tiek daug gaunu plonai nudirtų kailiukų. Bet tėvui dar trūksta vieno nominalo, žvėrelio, panašaus į burunduką, ir jis eina prašyti patale gulinčios ir sergančios senelės, prie jos sėdi kaimynė, kai ji pakelia rūstų veidą ir lyg Medūza dėbteli į tėvą, šisai trumpam suakmenėja, bet paskui atsipeikėja, sako, kad „burunduko" labai reikią vaistams, senelė silpnu balsu prašo kaimynę paduoti pinigą, šioji paduoda, ir tėvas vos ne tekinom nukuria padaržiais į miestelį – jis jaučiasi laisvas, o aš sėdžiu ant suoliuko, klausausi švilpiančių senelės plaučių ir galvoju, ar grįš sesuo savaitgaliui ir ar parveš man naują striukę, nes jeigu senelė numirs, o gydytoja sakė, kad valandos suskaičiuotos, neturėsiu kuo apsirengti, kai reikės lydėti senelę į kapus.

Ne, sesuo nepareina iš miestelio, marguodama į ligoninės pižamą panašiomis kelnėmis, ir netempia vienoj rankoj alaus butelių, o kitoj – duonos, ji nieku gyvu nesitaikstys su tokia bjaurumo estetika, ji veikiau atsikratys mūsų visų, pamirš, išsižadės, nes toks gyvenimas panašus į merdėjimą.

Pro duris išėjo gydytoja su lagaminėliu – prieš porą metų būčiau apsidžiaugęs, kad jauna, rami ir simpatinga būtybė pakeitė į nuplikusį leghorną panašią felčerę, bet dabar tik abejingai įsmeigiau akis, su pilku palteliu ir baltu chalatu ant pečių ji atrodė kaip apsnigtas kapinių angelas, besinešantis ne lagaminėlį, o antkapio plytą, kurioje sudėti ne švirkštai, o mirusiųjų geluonys – juk mes kaip tos miško marguolės, kol galime gelti – kad ir vos vos, kad nuodai bent lengvu šiurpuliu nuvilnytų oda, – tol turime silpną mirties priešnuodį, o kai nuodai išsenka, ateina kapinių angelas ir ištraukia geluonį, kad, tuščiai tvinksėdamas, neblaustų mirusiųjų sapnų – kad šiam nesivaidentų, jog tebėra gyvas.

Užlipau į palėpę ir su visais drabužiais susiraičiau savo guolyje, užsiklojau antklode ir senelio avikailiais. Jaučiausi kaip po

stora pjuvenų krūva – ji pamažu šilo, pro plyšelį į lauką sroveno iškvepiamas garas, kažkas tyliai zvimbė, gal šaldytuvas apačioj, virtuvėj, gal atgijo gaterio garsas besipriešinančioje ką nors atsiminti atmintyje, bet kai prabudau, vos neuždusęs iš baimės, nubloškiau šalin trūnijančiais lapais ir lentomis virtusius sunkius užtiesalus ir atsisėdau, o šalta prieblanda iškart suspaudė, negailestingai primindama, kad esu gyvas, – pasimėklino, jog kampe stovi būtybė su elektriniu grąžtu, ką tik baigusi savo darbą, lango rėme švietė penketas mėlynai kibirkščiuojančių skylučių, ir aš pajutau, kaip prieblandos šaltis atsitraukia, mane meiliai apgaubia šilumos banga ir tyliai išteka pro skylutes, tada jos liaujasi kibirkščiavusios, ištirpsta ir būtybės kontūrai, o paskui vėl prisėlina šaltis ir sugniaužia dar pikčiau.

Pasigirsta žingsniai – vieni, kiti, treti, girgžteli durys, pravirksta Medūza, aikteli sesuo – Dieve, sako ji, o gal – tėve, bet nė vienas iš jų neatsiliepia, įsitempiu, laukdamas, ką pasakys senelė, bet ji nekalba, girdžiu tik pamažu tylantį švilpimą, panašų į rimstančio vėjo garsą, ir man pasidaro baisu ateinančios ramybės.

Lipu žemyn, atbulom, nematydamas laiptų, laikydamasis jų rankomis, vieną pakopą praleidžiu, koja sminga į tuštumą, vos nenudrimbu stačia galva, siaubingai išgąsdindamas Medūzą, zujančią iš koridoriaus į virtuvę, sesuo ašarotomis akimis tylom atkiša man už „burundukus“ nupirktą striukę iš rudo dermatino, ją apsivilkęs jaučiuosi kaip durys, į kurias belsk nesibeldęs, niekas neatidarys.

Senelės karstas aptrauktas pilkšva medžiaga, panašia į poringą odą, ir man šmėsteli mintis, kad, supuvus lentoms ir vidaus apmušalams, šita oda apgaubs senelės kaulus lyg godus maišas, per ilgą laiką iš išorės apaugęs išsišakojusiais gyvaplaukiais, panašiais į varpučio šaknis, tvirtai įsikibusias į dirvą, ir senelė bus įkalinta žemėje amžinai. Kad šitaip neatsitiktų, įkišu jai po pagalve geležinius dantų protezus.

Bandau įžiūrėti šaknų pėdsakus, net pauostau prisikišęs – gal pajusiu saldžiarūgštį jų kvapą, – bet sesuo atitraukia mane nuo atremto į sieną karsto dangčio, nuvalo iš dviejų juodų atlaso kaspinų padarytą kryžių – ten, kur turi kabėti Jėzus, prikvėpavau, ir dabar ten rūkas, – ir sušnypščia, kad elgiuosi netinkamai, eičiau geriau prie žmonių ir palaikyčiau kalbą.

Bet žmonės tyli, tik Juzukas spokso į mane ir trūkčioja mėlynom šnervėm; rodos, tuoj tuoj prabils nakties padaro kalba. Beaistre, tingia, nes mirtis jam – joks įvykis, ritualas, ir tiek. Mirties datas jis veikiausiai moka atmintinai, bet abejoju, ar žino, kada išeina siela.

Juzukas kinknoja galva – pritaria man.

Jo šnervės išsipučia ir suglemba, lyg pragaro šuns. Ir kai Juzukas išsitraukia didelę, į klijuotę panašią nosinę, matyt, jau ne sykį naudotą, ir garsiai nusišnypščia, iš pradegintų klijuotėj skylių pabyra karšti pelenai.

Į miestelio valgykloje suruoštus gedulingus pietus eiti nesirengiau; kelis sykius apėjau kapines, ir naująsias, ir senąsias, jungiamas ilgos pilkos koplyčios, prie kurios kasmet vykdavo Mirusiųjų pagerbimo diena su patriotiniais eilėraščiais ir šermenų muzika, dar kartą pažvelgiau į rutulinių tujų gožiamą kauburį, kuriame baisusis karstas amžiams įkalino senelę, ir patraukiau miestelio link, praėjau sutemų apgaubtą valgyklą – mačiau tėvą prie lango, pasirėmęs žvelgė į lauką, galbūt laukė manęs – pasitikrindamas žvilgtelėjau dar kartą, ne, tai ne tėvas, kažkoks nepažįstamas žmogus, gal iš kolūkio valdybos, padėjusios surengti laidotuves, nes senelė, šiaip ar taip, buvo gera kolūkietė, daug kolūkio burokų kosėdama nuravėjo ir rinkimuose visada dalyvaudavo, nors nemokėjo nei skaityti, nei rašyti, tokie žmonės vertinami visais laikais.

Vyriškis pasitraukė nuo lango, tada priėjau ir pažvelgiau į vidų.

Per purvinai pilkos sienos vidurį, apšviestas ryškios šviesos, ėjo dvigubas žalias ruožas, panašus į dvi susiglaudusias

vėžes – nežinau, kokį meno aspektą tuo norėta išreikšti, bet dabar šitos vėžės skyrė valgyklą į dvi dalis, ir jos man atrodė tarsi atkirstos; apačioj prie ilgo stalo, raudoni nuo degtinės ir nuo vinegreto, garavo žmonės, o viršuje kaupėsi jų iškvėpuotas riebus rūkas. Tėvas sėdėjo galustaly, nuščiuvęs, tylus, kol žiūrėjau, Juzukas du sykius pripildė jam stiklelį, ir tėvas be jokių atsikalbinėjimų išgėrė, vėliau prisipylė pats, ir aš pasitraukiau nuo lango, jausdamas kylantį nerimą, – prisiminiau namus, kuriuose nieko nebėra, sesuo išvažiavo priešpiet, o tėvas, atrodo, nepareis tol, kol nebeliks kam jo gailėti.

Nudrožiau pagrindine gatve, blausiai apšviesta senų žibintų, sustojau prie kultūrnamio – tokiu metu skelbimų lentoje paprastai kabodavo puošnus Gegužės 1-osios koncerto plakatas, bet šįmet jo nebuvo, purvinas popiergalis kvietė į šokius; vėliau apsukau kelis ratus apie miestelio pavadinimą, įkaltą griovy, pataikiau į drėgną kurmiarausį, ištraukiau koją iš kiaurymės ir kone tekinom pasileidau atgal, vėl prabėgau pro valgyklą, dabar prie lango stovėjo tėvas, ne stovėjo, o kniūpsojo, tamsiam prieangy kažkas čiaudėjo, turbūt Juzukas, paspringęs pelenais, iš gretimo namo pasmirdo sudegintais kotletais, lyg maro karieta be garso pravažiavo vežimas guminiais ratais, ir ant pasostės sėdintis lavonas nė nepasivargino įrodyti, kad yra gyvas, – ir jis, ir jo arklys – negyvi aplinkui plaukė ir langai, uždangstyti užuolaidomis, slepiantys nešvarias ir gėdingas paslaptis, ir kai ėmiau dusti iš baimės, kad ir aš esu miręs, prieš akis sužibo stebuklas – visiškai atviras langas.

Ambulatorijoje prie stalo, palenkusi galvą, sėdėjo gydytoja ir rašė nebijodama, kad yra visų matoma.

Įvirtau į vidų, palikdamas riebios žemės pėdsakus ant grindų, ir kai sunerimusi gydytoja kilstelėjo akis nuo savo popierių, sušnibždėjau:

– Padėkite man... padėkite.

3

PIRMUS METUS Vilniuje jaučiausi kaip laukinis žvėrelis; ypač buvo baisu važiuoti troleibusu, atrodė, kad stoviu tarp sfinksų, ne tarp žmonių, o jeigu mėgindavau į kurį labiau įsižiūrėti ar net šyptelėdavau, sutikdavau kupiną pasipiktinimo žvilgsnį. Kai mane pagavo isteriška kontrolierė ir už pakarpos išsitempė lauk – tuomet maniau, kad pažymėtas talonėlis tinka visiems troleibusams, skylės komposteriuose taigi vienodos, – viena moteriškė lengviau atsiduso ir žvilgtelėjo į mane taip šaltai, kad man net blakstienos apšerkšnijo.

Po gero dešimtmečio, kai troleibusuose ženkliai pagausės bomžų, girtuoklių ir protiškai atsilikusių piliečių, šūkaliojančių tarybinius stotelių pavadinimus („Putnos!..“, „Melnikaitės!..“) ir grojančių armonikom, toms sniego karalienėms teks apsiraminti, visų savo žvilgsniais nesušaldys, tai pasidarys neįmanoma, nes nebepadės valdžia, kruopščiai kuopusi valkatas ir psichus iš visuomenės susibūrimo vietų.

Nuo kontrolierės pabėgau, palikusi apykaklę jos žnyplėse, ir žliumbdama nusprendžiau, kad savaitgalį būtinai važiuosiu namo, į kaimą („atgal į gamtą!..“), nes nuo tokio aktyvaus miestiško gyvenimo išprotėti galima.

Bet autobusų stotis nesuteikdavo trokštamos ramybės; vidury šviesios dienos prikibdavo storas iškrypėlis, nežinia kieno – gal nervingesnių aukų – išpešiota ševeliūra ir riebiais pirštais kutendavo man kelius, lyg nuplikyta pašokdavau nuo

suoliuko, veltui žvalgydamasi orios sniego karalienės, kai reikia, tai jų niekada nėra. O per Vėlines į autobusą apskritai įsigrūsti beviltiška – jis duso nuo moteriškių ir chrizantemų, imdavau pavydėti numirėliams, kuriems jos buvo skirtos, tos moteriškės, aišku, ne chrizantemos, gėlės čia niekuo dėtos, jos – tik Majos šydas, skiriantis mirties besiilginčias būtybes, vienas – abejingas ir nepajudinančias nė pirštikaulio, kitas – piktas ir aktyvias, plušančias kolektyviniame kapų ūkyje, niršančias ant palaidotųjų ir pavydinčias jiems prabangos.

Kai pagalvoju apie stotį, kurioje laukia gedulingi autobusai, pilni chrizantemų, man nebesinori grįžti namo, jau vieną sykį taip grįžau – tiesa, buvo ne Vėlinės, o balandžio pabaiga – ir pataikiau į senelės laidotuves.

Šaltas, šiurpus balandis, tėvas, stovintis prie kauburio kapinėse, panašus į vaiką, nesuprantantį, kas atsitiko, turėjau prieiti prie jo ir paaiškinti, jog tėvas nesapnuoja, senelė tikrai numirė, – tėvas tylėdamas pažvelgė į mane, bet nieko neatsakė, tada pridūriau, kad paskutinė senelės pensija – pas Medūzą, pasiimk kad ir šiandien, nes daugiau paštininkė jos nebeatneš.

Tėvas krūptelėjo.

Matyt, pagaliau suvokė, kas atsitiko. Išseko gailestingoji *alma mater* versmė!.. Kas dabar bus, kai apniks egzistencinis nerimas?.. Iš kur gausi „burunduką“ jam numaldyti?.. Pats pinigų užlaikyti nemokėjo, kleidė kaip beįmanydamas – aiškino tai kaip „plačios širdies“ užmojus, šitoj širdy tilpo visi miestelio latrai, tik vaikams, regis, vietos joje neatsirado. Ir kai tėvas verkdamas imdavo aiškinti, kaip jis mus mylįs ir gerbiąs, atsistodavau ir išeidavau, palikusi jį, įsikniaubusį nosimi į virtuvės stalo klijuotę.

Nekenčiu bliaunančių vyrų. Jausmingų girtuoklių – juo labiau.

Bet ir nejausmingi – baisūs.

Vieną šeštadienį, grįžusi namo, bemiegodama pajutau, kaip kažkas kutena skruostą, bene musė. Bandžiau musę nuvyti, be toji nesiliovė, burbtelėjo pragertu balsu.

Atsimerkiau ir išvydau Romką – sėdėjo prie mano lovos, pasistatęs palaikę taburetę iš priemenės, ir juoda varnos plunksna glostė man veidą.

Kai suvokiau, kad jam nerūpi mieguistas mano kūnas, o drabužiai, netvarkingai išdrabstyti ant lovos, nekelia erotinio jaudulio, kad negąsdina skardūs ryto garsai, kaime anksti iš ryto primenantys pavojaus signalą, kurį išgirdus reikia slėptis, geriausia – nerti į kurmiarausį, pažvelgiau jam į akis, tikėdamasi išvysti neužmirštuolių mėlynumą, jį kadaise, labai seniai, sapnavau. Bet per tiek laiko Romkos akys buvo pasenusios, išblukusios, kaip išblunka vasaros gėlių puokštė. Net skrandį nudiegė, būčiau užsimerkusi, bet Romka pakėlė apipešiotą plunksną, rastą, matyt, vištininke, atkišo, ketindamas pakutenti, bet aš netroškau to, vos susilaikiau netrenkusi jam per ranką.

– Ko nori?..

– Duok pinigų, – taikiai tarė Romka.

Apstulbau.

– Ko?..

– Pinigų, – pakartojo Romka ta pačia intonacija lyg vaikas, prašydamas saldainio ir neabejodamas, kad duosiu.

Pašokau iš lovos.

Ištraukiau iš stalčiaus pluoštelį „žvėriukų“, įkišau jam į rankas ir pusplikė laukiau, kad jis kuo greičiau išeitų, išmečiau ir plunksną, kurią jis paliko kaip nebereikalingą švelnaus įkalbinėjimo priemonę.

Vėliau, sėdėdama paskaitoje, kurioje buvo kalbama apie kurtuaziją ir damos kultą, garbanas medalionuose ir džiovintus rožių lapelius maldaknygėse, sielvartingai pamaniau, kad be reikalo išmečiau varnos plunksną, – tai galėjo būti jautraus

dėmesio ženklas man, Romka nekaltas, kad nepajėgia pagauti erelio, o kaimynų povas nepaprastai piktas ir šaukia baisiu balsu vos prisiartini. Ak, turėčiau dabar tą plunksną, įsidėčiau į konspektus, į skyrių apie riterių romanus.

Šiaip ar taip, Romka gal sapnuodamas, bet pabuvo riteriu, laikė mane už pakarpos prie malkinės, kad nusivemčiau, nugirdyta kolchozo pirmininko sūnaus su briedžiais ant krūtinės.

Regis, ir Romkai „briedžių" daviau. Turbūt tą pačią dieną pragėrė. Taip jiems ir reikia, prakeiktiems raguočiams.

Elytės nemačiau, Elytė, sakė bobelės, ligoninėje, pilvas supūliavo. Todėl Romka ir sugalvojo pas mane ateiti – žinojo, kad jeigu gaus pinigų, nereikės su niekuo dalytis, gers vienas, užsidaręs langus ir duris, net šmėklų neįleisdamas, o grįžusi Elytė gaus pliauska per galvą, nes bus kaip du vandens lašai panaši į giltinę – blyški, baltai melsva, smirdinti chloroformu, susiūta per pilvą lyg mumija, tik iškritę priekiniai dantys liudys, kad čia ne giltinė, nes giltinė dantis turi visus aliai vieno.

Išgersime kartu pusę butelio „Kutuzovo" (tų laikų pilstukas skambėjo rusų pilietinio karo aidais. Kažin kodėl?), Elytė daugiau nenorės, sakys, kad „po viso to" jinai jaučiasi kaip kiauras kibiras, – bijo, kad pilstukas nepradėtų sunktis pro pilvo siūles. Neklausinėsiu, kas jai atsitiko, o Elytė nepasakos, tik žvelgs į mane vertinamu patyrusios moters žvilgsniu ir atsainiai šypsosis, o paskui dar atsainiau tarstels, kad „visa tai" nėra taip jau baisu, reikia priprasti. Prie gyvenimo reikia pratintis, nes nelabai prieš jį pasišiauši.

Labai gaila, sako ji, kad tu to nesupranti.

Pasižiūrėjau į plonus jos pirštus, laikančius mėtinę cigaretę su filtru, – ką tik pasirodžiusios, jos iškart nurungė „Kastytį" ir „Jūratę", bent jau tarp moterų ir pradedančių rūkyti paauglių, – ir prisiminiau gandus apie švelnų Elytės meilumą ir

atidą kiekvienam aludės girtuokliui, turinčiam kišenėse palaidų pinigų. Mano tėvas buvo toks – „plati širdis" jam neleido įsigyti padorios piniginės, ir banknotus jis kimšdavosi į kišenes, o smulkmę – kapeikas, kai dar kursavo rubliai, – išdidžiu mostu palikdavo valgyklos vedėjai, taigi jis buvo tikra dovana visus išklausyti sugebančiai moteriškei. Tėvas taip didžiuodavosi savo bajoriškais mostais, kad į valgyklos vedėjos, vėliau į aludės barmenės bambėjimą – geriau vaikams saldainių nupirktum, – nekreipė dėmesio, jis ir be saldainių jautėsi kilnus, kiek prisimenu, saldainių mums kur kas dažniau nupirkdavo Tolis, patėvis, kai dar mergino mamą, – bet jis, aišku, buvo žvėris, ir tom baltarusiškom paločkom stukaločkom (ilgi kieti saldainiai, panašūs į būgnininko lazdeles) vėliau daužė mums per galvas. Užtat ir neverta lyginti.

Elytei Tolis turbūt patiktų. Silpnais vyrais ji naudojosi, bet laikė juos už gryną nieką. Vieną sykį, eidama pro aludę, mačiau, kaip ji rūkė, pasidėjusi kojas ant mirtinai nusitašiusio nelaimėlio. Dar pamojavo man.

Todėl nieko jai apie Tolį nepasakosiu – ims man pavydėti. Išrautų plaukų, mėlynių, smūgių šluota ir taburete. Man regis, Elytė iš tų moterų, kurios nešiotų mėlynes kaip ordinus – išdidžiai; gyvenimas toks, pasakytų meiliai, reikia priprasti.

Juk karas neprasidės, jei nudžiausiu kelis rublius iš kišenės, o kad kišenė – tavo tėvo, ką padarysi, tiesiog jis – padermė, iš kurios imama. Pats nei ima, nei duoda, jis – drungnasis, tokių nereikia nei Dievui, nei velniui, dievybė išspjaus jį iš savo burnos, nes tos kapeikos, kurių neatidavė valgyklos bobai, sprangios, o „plati širdis" – menka kaip sudžiūvęs vištos šūdelis.

Baisios yra Dievo žiotys, panašios į metalo liejimo krosnį ir stingdantį Urano paviršių!.. Tėvui reikėtų tik džiaugtis, kad yra išspjautas.

Bet jis nesidžiaugia – vėl rauda, sėdėdamas prie virtuvės stalo, šiaurinėj pusėj, šaltoj pavasario prieblandoj, turbūt sa-

kys, jog gaila senelės, bet jis nesako nieko, nes turbūt suprato, kad jam gaila savęs.

Mano krepšys jau sukrautas, brolis, vengdamas atsisveikinti, užlipo į palėpę, – prieš tai kyštelėjo pluoštelį banknotų, sakė neseniai gavęs algą, – o tėvas vis teberauda, ir aš neištvėrusi padedu vieną nominalą ant stalo, pastumiu po nosimi.

Uždarau duris ir išeinu, ir negrįžtu pasiklausyti, ar kūkčiojimas nurimo, o gal jis tebežliumbia, nes nominalas pasirodė per mažas sielvartui nuramdyti, – kodėl gi man turi rūpėti, ką veikia vaikas su žaisliuku, negi grįšiu to žaisliuko atimti?

Suaugusieji taip nesielgia.

Turiu būti šalta kaip plienas – kartoju sau, eidama šalikele, posakį, įkaltą pionieriškos vaikystės, temstantis miestelis lieka už nugaros, – kaip plienas, sakau ryžtingai, prisimenu seną stalo peilį, nučiupinėtą senelės rankų, ir ašaros šoka į akis.

Aplenkusi mane, prie šalikelės stabteli balta „Volga“, skubiai nusibraukiu ašaras ir su mandagia šypsena brazdinuosi į vidų.

Kokia laimė – negi vėl iki pat Vilniaus nuveš!.. Kiek pinigų sutaupyčiau!..

Beveik išsigąstu, kai pamatau už vairo pirmininką. O paskui mane nupila raudonis – prisiminiau, kaip prieš kelias savaites atėjau į kolūkio daržovių sandėlį pasirinkti pernykščių bulvių, saldžiai dvokiančių lavoniena, su sieksniniais daigais, šiaip ar taip, gegužės vidurys, mūsiškės visos pasodintos, rūsys tuščias, tėvas girtas rauda prie stalo, o spintelėje tarp pabirusių makaronų kriauklelių pilna pelių spirų.

Dieve mano!.. Dar ims ir paklaus, gal pageidaučiau daugiau tų bulvinių lavonų, jis gi taurus žmogus, negaila!..

– Važiuojam sostinėn?.. – vypteli pirmininkas, atsisukęs į mane.

– Taip, – burbteliu, susinervinusi, kad kreipėsi į mane daugiskaita, tarsi būčiau viena jo baudžiauninkių.

– Maladiec, – sako pirmininkas, nužvelgia mano kelius, ir aš sudrebu, prisiminusi stoties iškrypėlį. Jie su pirmininku šiek tiek panašūs – abu drambloti, išpešiotais skystais plaukučiais, tik virš riebių lūpų pirmininko dar juoduoja ūsų lopelis, panašus į šepetėlį batams valyti.

– Aš... aš lipsiu stotelėj, – murmu prismaugtu balsu, pirmininkas dėbteli į „Volgos" veidrodėlį ir sako:

– O kurgi tu daugiau lipsi?..

Aš suglumstu, o jis priduria:

– Važiuoju į Kupiškį.

Įsitveriu krepšio, ruošdamasi lipti, ir lepteliu nei šį, nei tą:

– Žmonos parsivežti?..

Pirmininkas vėl dėbteli į mane. Tik ne į veidrodėlį – teikiasi pats atsisukti. Veidas neįžvelgiamas, o ūsų rėžis pasišiaušęs kaip prieš pjūtį.

– Ne, – atsako lediniu balsu. – Mano žmona – Vilniuj.

Vėl atidžiai nužvelgė mano kelius – neištvėriau ir pasitupdžiau ant jų krepšį, – ir ramiai pridūrė:

– O aš lekiu į rajkomą. Ko man į tą Vilnių?..

Susiraukė, pasikasė pakaušį ir sumurmėjo, sielvartingai, kaip aistros kamuojamas vergvaldys iš „Vergės Izauros":

– Mūsų keliai išsiskyrė.

Nusivylusi atsidusau, o fazendos šeimininkas kietai pridūrė:

– Kvaila kurva. Galvoja – karjerą padarys!..

Apkvaitusi išlipau, užtrenkiau dureles ir atsisėdau ant šalto autobusų stotelės suoliuko, o pirmininkas, kiek pavažiavęs į priekį, iškišo galvą pro langą ir riktelėjo:

– Durnė!.. Kurva!..

Nuspaudė akceleratorių iki galo, ir „Volga" kaip raketa šovė į priekį.

Nusišluosčiau veidą rankove – į akis prilėkė sausų dulkių – iš šalies atrodė, kad raudu, bet kas, buvęs tuo metu greta, galė-

tų paliudyti, kad būta dėl ko, – anava kokiais žodžiais išvadino ir dar išmetė su krepšiu pakelėj.

Vos suolo lentos po sėdyne sušilo, pamačiau atvažiuojantį autobusą.

Nusipirkau bilietą, atsisėdau, pasikišau krepšį po kojomis ir užsnūdau. Pusiausnūda važiavau iki pat Giedraičių, ir gūdžioj tarpumiškėj man prisisapnavo sapnas atvirom akim – matau autobuso stikle ne savo, o pirmininko žmonos veidą, vietoj lūpų – vos vos prasivėrusi dugno kriauklė, ir už švytinčio perlamutrinio kiauto juda tamsiai raudona drebutiena. Staiga pasijutau taip, tarsi iš manęs būtų atimtas žadas ir slegianti gelmių jėga bandytų užverti kriauklę.

Išsigandau ir į langą daugiau nebežiūrėjau – net pasirodžius Šeškinės žiburiams.

2

PAPASAKOJAU JAI viską – ir apie nerimą, ir apie nakties bestijas, ir apie kostiumą, kurį senelė po išleistuvių paslaptingai pradangino, turbūt apvilko juo velionį, kuris jau buvo bepradedąs drovėtis savo nuogybės. Išklojau net tai, ką mačiau senelės mirties vakarą – būtybę su elektriniu grąžtu ir lyg žaibo energija ištekančią sielą. Jaunoji gydytoja, išpūtusi akis, žvelgė į mane, ir aš nesuvokiau, ko jos žvilgsnyje daugiau – siaubo ar užuojautos.

– Betgi jūs... – tarė, nežinodama, kur dėti rankas. Paėmė recepto blanką. – Jūs...

Nebaigė. Pasižiūrėjo į mane išsigandusi. Griebė tušinuką.

– Vaistų man nereikia, – pasakiau skubiai. – Jie man tik padeda užmigti. Ir kurį laiką saugo nuo sapnų. Bet paskui juos vis tiek atsimenu. Norite, papasakosiu apie žmogažuves, dūstančias turguj ant prekystalio?.. Arba apie pūvančių, bet dar gyvų žmonių ratą, tokį mechanizmą... žinote, sapnavau, kaip jis rieda laukais, ne girgždėdamas, o vaitodamas... kenčiančių sielų balsais?..

Gydytoja kilstelėjo ranką.

– Dėkui, – pasakė, nors neatrodė, kad būtų už ką nors dėkinga. – Rekomenduočiau jums siuntimą. Į psichoneurologinį dispanserį. Jums reikia pakeisti aplinką.

Norėjau paklausti, iš kur ji žino, kad man reikia pakeisti aplinką, – namuose jaučiausi kaip vaiduoklis, o lentpjūvėj –

kaip siela skaistyklos rate, į kurį po mirties uždaromi abejingi visokiems krumpliaračiams, guoliams ir kitai mechanikai asmenys. Bet nepasakiau nieko, nes gydytoja taip įnirtingai rašė, kad net tušinukas tratėjo. Paskui griežtai liepė važiuoti man į rajono polikliniką pas psichiatrą ir išsirūpinti siuntimą į ligoninę. Ir būtinai gerti vaistus.

– Būtų geriau, – tarė, įdėmiai į mane žiūrėdama, – kad mažiau sapnuotumėte.

– Tai tas pat, – atsakiau jai, – jeigu jūs siūlytumėt man mažiau gyventi.

Gydytoja prikando lūpą.

Atrodė sutrikusi. Tokia jauna, tokia švelni, ir aš supratau, kad ji bejėgė kaip ir aš, jos žinios kaip ir mano, dirbtinės, nepritaikytos kovoti su negailestingomis ligomis, tokiomis kaip sapnai, kaip užmigti neleidžianti baimė ir fizine kančia tapęs nerimas. Ir viltis užgęsta vos įsižiebusi. Ir tikėjimas virsta dimedrolio receptu. O meilė taip ir lieka anapus – tik kur, nežinau, ar šviesos tyruose, kurių niekada nesapnuoju, ar šaltoje tamsoje, kur jos vardas kitoks.

– Aš... aš ne psichologė, – tarė gydytoja ir ryžtingai kilstelėjo smakrą, matyt, suėmė save į rankas. – Froidas man neįdomus.

– Man irgi, – pritariau.

Stojo nejauki tyla.

– Paimkite, – galop nutraukė tylą gydytoja. Pastūmė man receptų krūvelę. – Šitų, – bakstelėjo nagu, – būtinai išgerkite ryte... o šitų – vakare. O tuos... – jai staiga užėmė žadą, net išsigandau, ar nebus per klaidą kokių žiurknuodžių išrašiusi, – šituos gerkite, kai tik pajusite... simptomus.

– Kokius? – pasiteiravau nustebęs.

Gydytoja pašoko.

– Prašau jūsų!.. – pasakė tyliai, vis dar išgąstingu, neatsigaunančiu balsu. – Jūs pats... žinote!..

Atsistojau, susirinkau receptus, susigrūdau į kišenes kaip tėvas palaidus pinigus.

– Vadinasi, – tariau, – jūs negalite man padėti?.. Jūs nieko nesapnuojate?..

Gydytoja papurtė galvą.

– Ne, – tarė mandagiai, bet atšiauriai.

– Tai gal jūsų apskritai nėra, – burbtelėjau įsižeidęs ir išėjau pro duris.

Kiek paėjęs atsisukau ir pirma, ką išvydau, buvo ant ambulatorijos lango užtraukta užuolaida. Ak, ir koks aš kvailys!.. Visada šitaip – turiu viską sugadinti. Tegu tai tik iliuzijos, vis tiek gražu!.. Be to, didelei daliai žmonių iliuzijos padeda gyventi. Aš irgi turiu guostis iliuzija, kad šita receptų krūva man padės. Prisirysiu tablečių kaip višta žvirgždo, ir gyvenimas nušvis. Kaip lempa virtęs šikpuodis.

Kai atsiguliau į psichoneurologinį, palatoje prie lubų pritvirtinta lempa iš tiesų priminė šviečiantį šikpuodį – laimė, mano kaimynai nebuvo visiškai išprotėję, vienam pasimaišė nuo istorijos studijavimo, praminėm jį Istoriku, kitas – niūra stalius, kurio paranojos taip ir neperpratau, ir trečias – arklio spirtas senis, kanopa pataikė galvon, bet manau, kad ir be to jis buvo geras apykvaišis, amžinai lindo prie manęs su savo litanija: „Ar žinai Jūžintus?.. Garsus kaimas!..“ Jeigu dar būtų atsiradęs žmogus-musė, kiek susigadintume nervų, žiūrėdami, kaip jis stengiasi pasiekti lempą ir palikti ant jos savo buvimo įrodymą!.. Šiaip stalius sakė, kad mūsų skyrius – visai padorus, va, neduok, Dieve, papultum į trečią, kur alkoholikai su baltąja karštine ir narkomanai, o dar atvežė maniaką, išprievartavusį ir pasmaugusį dvi mažametes... Senis, kandęs dešros, taip ir liko išsižiojęs iš siaubo, su dešrigaliu rankoj – Jūžintuos, prašvokštė, kąsnį nurijęs, šitaipos nebūūūna!.. Kvaily tu!.. – suriko susinervinęs Istorikas, – istoriniai dėsningumai liudija, kad ten, kur susiburia didelė idiotų populiacija, atsiranda ir

maniakas!.. Atsiras ir tavo Jūžintuos!.. Dar, žiū, ir per teliką parodys.

Senis nenorėjo sutikti, bet niekas jo nesiklausė, – nuoboda, įkyrus kaip piktas pinigas, o ir bezdėdavo griausmingai, seselių nesidrovėdamas, matyt, manė, kad tai yra jo vyriškas privalumas. Be to, dar klaikiai knarkė – pabudęs naktį pagalvodavau, kodėl arklys jo nepribaigė; nejaugi gyvuliai turi gailesčio jausmą?.. O kam?.. Kad toks primityvus padaras kaip senis jį žemintų?.. Iš visos širdies troškau, kad gyvuliai turėtų ne tik sielą, bet ir atskirą rojų, kur žmonės neturėtų teisės įeiti, – juk visata tokia didelė, galbūt kažkur galima pasislėpti nuo žmogaus!..

Savaitgalį aplankyti buvo atvažiavęs tėvas. Atrodo, senis jam patiko. Dar stebėjosi, kas tokį mielą dieduką beprotnamy laiko, gal žiaurūs giminiečiai?.. Kur jau ten. Giminiečiai senį lankė kas trys dienos ir vis su dešrom, su cepelinais, nuo kurių senis gadindavo orą kaip šeškas, ir giminė, atrodo, tuo buvo labai patenkinta, mat ligonines, kaip daugelis kaimiečių, laikė vos ne koncentracijos stovyklomis, kur niekas valgyt neduoda, o jei duoda, tai kaulų sriubos, žarnokų ir varnalėšų lapų desertui.

Ir kai Istorikas suriko, grūmodamas kumščiais, – argi nežinote, kad sergančiam žmogui ne ryti, o melstis reikia!.. – senio giminė, dvi storos moteriškės, viena jaunesnė, kita – jau gerokai surukusi, išsigandusios šastelėjo į šoną, o jų užstoti išlindo nupiepęs vyriokšlis, bet kadangi ir jis pilvą turėjo didesnį nei krūtinė, tai atrodė, kad senis besmegenis į priekines linijas braunasi.

Senis juos nuramino, linksmai pirstelėdamas:

– Nu ko gi!.. Nebijokit!.. Jis biškį durnas. Ale visi čia tokie!..

– Betgi tu, tėvuk, – verksmingai tarė jaunesnioji moteriškė, – tai nedurnas, tau tik smagenai sukrėsti.

Istorikas trenkė durimis ir išėjo iš palatos, kažką dar burbtelėjęs apie amebų populiaciją, kurios dauginasi kojomis, moteriškės susižvalgė, o jaunesnioji pašnibždom paklausė mano tėvo:

– O kas gi tam?..

Tėvas gūžtelėjo pečiais, užtat senis žinojo visų diagnozes ir žvaliai riktelėjo:

– Ogi knygų persiskaitė!.. Ir viskas jam tynai, – bakstelėjo į galvą, – susmaišė!..

Moteriškės užjaučiamai atsiduso. O vyriokšlis, kuris per visą lankymo laiką nepratarė nė žodžio, – matyt, jam per akis užteko ir to, kad asmeniškai dalyvauja, – atsistojo ir mostelėjo į duris. Moterys subruzdo atsisveikinti, senis susigraudino, paklausė, ar pradžiūvo dirvos ir ar paršai neserga, – tokiu balsu, lyg teirautųsi apie mylimus vaikus ir anūkus, uždarytus tvartelyje, o kokį riebesnį jau numatytą papjauti.

Jam taip rūpėjo tie gyvuliški ritualai, kad krenkšdamas išsivilko pro duris, vis paklausinėdamas šio bei to, ir nulydėjo gimines iki laiptų, tėvas giedru veidu žvelgė jam pavymui, nes ir jis dažnai sakydavo, kad žmogus turi būti „prie žemės", auginti vaikus ir gyvulius, bet mane jo norai nukrėsdavo kaip elektros srovė, ypač vaikų ir gyvulių sugretinimas; mat per „daugiadienes" tėvas nuo grandinės paleisdavo šunį, kad tasai manytųsi pats, katinas apskritai jokių teisių neturėjo, o karvę dar prieš senelės mirtį pardavė, kad nebūtų nereikalingo vargo, juolab sesuo išvažiavo studijuoti, griežtai pareiškusi, jog paskui karvės uodegą ji nelakstys – tai neturi jokios perspektyvos, ir tėvas pasijuto užgautas, galbūt todėl, kad savo perspektyvas jis užbraukė prieš daugelį metų, ir ne būtinybės, o inercijos stumiamas. Sakė paskui, kad reikia tenkintis mažu, nėra čia ko pulti pasaulin – bet kodėl gi sesuo turėjo tikėti tuo, jeigu jis pats nė nebandė to daryti?..

Nebandau ir aš.

Mano pasaulis ne plečiasi, o traukiasi. Bet tai dėsninga. Todėl ir nesipriešinu – tik jaučiu vis didesnį nerimą. Ir mėginau suprasti, iš kur jis atsirado, suvokiu, kad tai ilgesio transformacija.

Ilgiesi meilės, svajonių išsipildymo, šviesios ateities, o kai visa tai sutrupa į besitraukiančios visatos kiautą, kiekvieną ląstelę ima krėsti nepaaiškinamas nerimas, tarsi aplink kibirkščiuotų atviri elektros šaltiniai.

Kadangi esu tylus ir nesiautėju, skyriaus vedėja žiūri į mane palankiai ir neskiria injekcijų, po kurių Istorikas nustoja šaukti ir įrodinėti, kad vienas plius vienas yra vienas, man, sako ji, turi užtekti ir tablečių, ir aš niekaip negaliu suvokti, kodėl tai vadinama gydymu, aš tik ryju, guliu apkvaitęs, bet vos užtenka prabusti, kai viską iškart prisimenu, ir man pasidaro bloga.

Girdėjau, kaip trečio skyriaus daktaras koridoriuje kalbėjo, kad visi žmogaus kūne vykstantys procesai yra cheminiai, kad galvoje gimstančios mintys – ne kas kita, tik smegenų vingiais slankiojančių neuronų sukeltas kutenimas, taigi visiškai užtenka to, kas vadinama vaistiniais preparatais, – tablečių, skysčių, injekcijų. Jeigu neuronų slankiojimas perauga į niežulį ir nebesuvaldomas, tada reikėtų griebtis aminezino terapijos ir ją taikyti tol, kol tie prakeikti neuronai nustos slankioję. Su tuo maniaku, – ištarė pavargusiu balsu, – taip ir elgčiausi, bet, deja, jį gina įstatymas, o jo aukų nebegina niekas, ir jas rangydamiesi puola požemio karalystės kareiviai.

Sunkiai atsikėliau iš lovos, praslinkau pro knarkiantį senį ir iškišau galvą į koridorių.

Ant budėtojos staliuko švietė stalinė lempa, bet nieko nebuvo matyti, koridoriaus gale prie išėjimo į laiptinę nykiai zvimbė fluorescencinis šviestuvas, panašus į ilgą mėlyną brūkšnį.

Nuslinkau į koridoriaus galą ir ėmiau leistis laiptais. Susto-

jau prie durų, virš kurių kabojo raudonas skaičius 3. Paklebenau duris. Buvo užrakintos.

Kol svarsčiau, ar man eiti į apačią, ar grįžti, kažkas sudejavo prie rakto skylutės. Net atšlijau – pasirodė, lyg tas balsas būtų suskambėjęs mano galvoje.

Paskui jis suinkštė. Gailiai, nekantriai, kaip uždarytas gyvulys, netgi ėmė draskyti nagais durų apačią.

Atsiklaupiau – gal pro durų plyšį įžvelgsiu padaro šešėlį – bet durys buvo aklinos, tarsi įaugusios į grindis, ir mane nukratė mieguistas šiurpas, kai pagalvojau, kad galbūt jos visai nedarinėjamos; jei žmogaus kūnas yra tik cheminių procesų veikiamas gabalas organinės medžiagos, tai gal ir jo sielą galima įsivaizduoti kaip oksidaciją ir galbūt net atskirti?..

Padaras sustaugė – piktai, gašliai, nepadoriai – skyriaus gilumoje pasigirdo rūstus daktaro balsas ir sunkus kojų trepsėjimas. „Kaip jam pavyko pasprukti?.. Kas žiūrėjo tvarkos?..“ – šaukė daktaras, trepsėjimas vis garsėjo, matyt, artinosi drimbos sanitarai, – durys sudrebėjo, padaras iš paskutiniųjų stengėsi ištrūkti, ir aš pasitraukiau, pasibaisėjęs, kad jam neužtenka proto suvokti, jog yra amžinas belaisvis, vergas iki gyvos galvos.

Jis dar sykį sustaugė – kauksmas nuaidėjo per visą ligoninę, net fluorescencinės lempos laiptinėj priblėso – paskui pasigirdo grumtynių garsas, riksmas, bjaurūs keiksmai, kažkas griuvo, sudužo, galop pasigirdo gailus inkštimas, daktaras pasakė: „Viskas, adata suveikė, neškit“, ir sanitarai nusitempė kūną. Išgirdau tylų atodūsį – matyt, dūsavo daktaras.

Kiek pastovėjau spengiančioje tyloje. Ir kai man pasirodė, kad pro durų apačią kaip tamsus kraujas palengva liejasi šešėlis, nelaukiau, kol jis įgaus formą, pasitraukiau ir ėmiau kopti atgal, seselė jau buvo grįžusi į budėjimo vietą ir piktai paklausė manęs, kur bastausi vidurnaktį, pasakiau, kad pasiklydau pragare ir nebežinau, kuriame rate esu. Seselė nesukiojo piršto

sau prie smilkinio – tokioj vietoj tai atrodė beprasmiška – užtat liepė mauti į palatą, ir jeigu dar šlaistysiuos, ji pašauks gydytoją, kad suleistų man relaniumo.

Norėjau pasiūlyti, kad suleistų jo seniui, ir kuo daugiau, gal nustos knarkti, bet neišdrįsau, nes seselės veidas priminė velnią, kuris pluošė kankinti sielų, „pasturgaliu grodamas kaip trimitu“*.

Labai troškau, kad taip atrodytų ir senis, bet neturėjau jėgų, ir kai jis, garsiai rėkaudamas – be visų kitų privalumų, dar buvo ir puskurtis – atkišo man laikraštį, kad pasigrožėčiau maniako nuotrauka, – anas taigi laikomas mūsų ligoninėj, ir sako, neseniai bandęs ištrūkti!.. Ale tu matai, padla koks!.. O ko tu čia jaudiniesi, – atšovė jam Istorikas, – tu juk ne mažametė mergaitė, pavojus tau negresia!.. – abejingai pažvelgiau į nuotrauką ir nenustebau, pamatęs lieso, išplėstomis akimis, netgi, sakyčiau, nupiepusio vyrioko veidą, tik senis juo stebėjosi, mat jam atrodė, kad visi maniakai turi keturias eiles dantų ir gerai pakaustytas kanopas.

Istorikas ėmėsi karštai įrodinėti, kad blogis kaip ir gėris renkasi nestandartines formas, kad visi esame tuščiaviduriai ąsočiai ir negalime pasirinkti, vyno ar acto būsim pripilti, bet senis atšovė, kad jis acto negeriąs, o ir apskritai esąs ne girtuoklis, maukteli tik per šventes, bet niekada tiek, kad ropinėtų po stalu, kartais tik žmona susidvejina, Jūžintuos jį visi žino ir gerbia, kaipgis, žmogus, galima sakyt, blaivininkas. Ir kai Istorikas sušuko, kad maniakų veikla neracionali, kodėl jie negalabija idiotų, senis patenkintas sukrizeno – palaikė jo žodžius sąmoju ir oriai atsakė, kad Jūžintai – didelis kaimas, bet visi vienas kitą pažįsta. Reikėjo suprast – jei Jūžintuose ir atsirastų maniakas, tai būtų nuolat apkalbamas, sekamas pro užuolaidų plyšius, kritikuojamas dėl pasirenkamų aukų ir žudymo me-

* Dantės „Pragaro“ parafrazė (vertė S. Geda). – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2007, p. 220.

todų ir, savaime aišku, viso šito neištvėręs, spruktų kur akys veda, geriausiai – į tokį kosmopolitinį miestą kaip Rokiškis.

Kai vieną rytą dvi moteriškės, panašios į pagalves – viena apynaujė, su poliesterio užpildu, o kita – sena, plunksninė, ir į besmegenį panašus vyriokas išsivežė senį su dešrų ir kumpių likučiais, prisiminimui palikusį smagų pirstelėjimą, pajutau, kad trumpam atėjęs palengvėjimas užleidžia vietą liūdesiui.

Žiūrėdamas į sanitarės švariai perklotą senio lovą, galvojau, kad galbūt tik jis išvažiuoja iš čia tikėdamas, kad pasveiko. Nei Istorikas, nei aš tokių vilčių nepuoselėjome – mes tik „keitėme aplinką", nes senoji dėl savo įtampos pasidarė nebepakeliama, o niūra stalius beveik nekalbėjo, ir aš neabejojau, kad paleistas jis ir toliau vengs kalbėti, o gal net padarys ką baisaus: veikiausiai sau, o ne aplinkiniams, nes aplinka čia niekuo dėta, ji – tik šaltinis, o krauniesi ir kibirkščiuoji taigi tu, vadinasi, ir perdegti gali.

Kai skyriaus vedėja, išrašydama mane iš ligoninės, pasiteiravo, ar dabar jaučiuosi geriau – turėčiau taip jaustis, nes kraujospūdis normalus ir priaugau svorio, o ir miegu kietai, kas, kad nuo vaistų, – aš jos paklausiau, ar mano liga mirtina.

Gydytoja pamanė, kad juokauju – mat kaip gerai, ir humoro jausmas pacientui grįžo!.. – ir nusišypsojusi pasakė:

– Ir sloga yra mirtina liga. Kai neturi imuniteto.

Aš irgi nusišypsojau.

Nieko nebeklausiau – atsakymas buvo aiškus.

3

Laukinis ilgesys, kamavęs pirmaisiais metais, pamažu ėmė slūgti, ir aš džiaugiausi, kad penktadieniais nebebėgu iš paskutinės – stiliaus ir retorikos – paskaitos (užtat taip ir neišmokau iškilmingai kalbėti!..) ir nebeskubu į autobusų stotį, pakeliui nupirkdama kokių nors neįprastų provincijai dalykų: spalvotų makaronų ar marcipanų. Tai per daug priminė šuns prisirišimą prie savo būdos, o ilgainiui atsipyko parvažiavus imti skudurą į rankas ir pradėti kuoptis, negana to, dar brolis sekiojo iš paskos, bandydamas kažką pasakyti, o aš niauriai šveičiau plieniniu šveistuku suodiną arbatinuką ir nenorėjau kalbėtis, nes buvo kaip tik toks savaitgalis, kai parvažiavusi randu tėvą, rūgstantį lovoje, kambarys pilnas troškios smarvės, ir kai plaunu grindis, stumdau kibirą, net paspardau jį, kad kuo baisiau tarškėtų, bet tėvas nė nesujuda, gal jam šitie garsai gražūs ir primena vaikystę, šeštadienius, kai senelė triukšmingai plaudavo grindis, o sekmadienį eidavo į bažnyčią ir grįždama iš krautuvės parsinešdavo kietą batoną ir stiklinį indelį grietinės.

Be to, išsikrausčiau iš dvylikto bendrabučio aukšto – gyvenau ten su dviem germanistėm, nerasdavau su jomis bendros kalbos, o vienai net tirpią kavą, kurios būdavo galima įsigyti sumokėjus avansą fakulteto kasoje, išpyliau, tada jos išvis nustojo su manimi šnekėtis, o ką galiu padaryt, turiu tokį nervinį spazmą, susijaudinusi atstatau rankas į priekį, ruoš-

damasi gintis ir natūralu, kad tada viskas iš jų krinta!.. Taigi iš dvylikto aukšto persikėliau į šeštą ir nustojau viską drabstyti, nes čia žemės trauka buvo kur kas stipresnė, ir priėjusi prie lango mačiau medžių šakas ir viršūnes, o ne plaukiančius pro šalį debesis.

Kambariokės buvo lituanistės, Vilma – iš pačios Marijampolės ir šnekėdama taip siaurindavo balsius, kad dialektologijos profesorius iš džiaugsmo plodavo rankomis. Įtariu, tai jis mėgo žalią spalvą. Ir dar visokio plauko žemaičius: dūnininkus, dounininkus ir, kaip vienas kvailys leptelėjo, dauninınkus, už tai profesorius jį per įskaitą sukirto, – o aukštaičių kažkodėl nevirškino, taigi aš su savo kupiškėnų tarme galėjau slėptis po stalu, nebūtų manęs pasigedęs. Betgi miestiečiams, neturintiems jokios tarmės, buvo išvis nekas – profesorius žiūrėjo į juos su akivaizdžiu pasibjaurėjimu, ir užtekdavo kuriam apsimesti mokančiam, tarkim, šiaurės panevėžiškių tarseną, nelaimingasis būdavo kaipmat demaskuojamas ir sumalamas į miltus.

Atrodo, trečiame kurse pasitraukė „žvėriukai“ ir įvedė litą, šia iškilminga proga aš praradau nekaltybę. Kuo kvailiausiai, juk išmintingai jos prarasti turbūt ir neįmanoma. Be to, šis praradimas sukelia daug nepatogumų ir siaubo – kaip ištįso mano kavalieriaus veidas, kai sužinojo, jog yra man pirmas, – turėjau netgi raminti, nesijaudink, sakiau, gal ją praradau jau anksčiau, kai paauglystėj susitrenkiau į dviračio rėmą, oi, kaip tada suskaudo, su tuo, ką dabar patyriau, nė nepalyginsi!.. Bet jis vis tiek atrodė nusivylęs – dabar turbūt dėl to, kad pirmasis mano gyvenime buvo dviratis. Nesuprasi tų vyrų.

Ir kai papasakojau apie savo potyrius broliui – kursčiau virtuvės pečiuką, tėvas su draugais sėdėjo aludėje, namuose buvo švaru, tylu ir liūdna, už lango lijo ir kaukė vėjas, – jo veidas irgi ištįso, jis pažvelgė į mane kaip į Nensę iš „Oliverio Tvisto“ ir tarė:

– Palauk... tai tu su juo... v i s i š k a i?.. Iki galo?..

– Iki kokio galo?.. – tariau imdama pykti. Pamaišiau pagaliu žarijas. – Gal jis mane dar pasmaugti turėjo?.. Ir įmesti į Temzę?.. Tai yra į Nerį?..

– N... ne, – sumurmėjo brolis sumišęs.

Stovėjo virtuvės vidury aukštas, petingas, pusę metų nekirptais plaukais, stambiomis garbanomis, susivijusiomis ant sprando.

– Aš maniau... – tarė jis liūdnai, – viskas turi būti kitaip... Lėčiau...

– Aš ne sraigė, – atkirtau piktai.

Jis nutilo.

Atsisėdo ant kėdės, parėmė galvą rankomis. Ir papasakojo man apie Modę.

– Na štai, – pasakiau jam, kai baigė. – Matai, kaip kartais reikia paskubėti. Kas dabar iš tos tavo Modės liko?.. Nutrija su trimis nutrijukais.

– Keturiais, – pataisė brolis.

– Ak, tu Dieve!.. Ar visus iškart atsivedė?..

– Neeee... po du... pamečiui...

Skausminga brolio veido išraiška liudijo, kaip jam gaila to laiko, kai Modė buvo švelni nekalta mergaitė. Kaip žiūrėti į moterį, atitekusią kitam, jis nežinojo.

– Tu dabar... draugausi su juo?..

Pasakė taip, tarsi ketinčiau su savo kavalierium laikytis už rankų ir spoksoti į mėnesieną.

– Ne!.. – atšoviau. – Jis gi vedęs. Apie kokias draugystes čia gali būti kalba?..

Brolio veide šmėkštelėjo siaubas, o paskui – gilus nusivylimas.

Nieko manęs nebeklausė – virtau jam Nense, tiesa, dar nesutikusia Saikso, bet tai tik laiko klausimas. Nuėjo į kambarį ir atsigulė į lovą, užsitraukdamas antklodę ant akių.

Ir galbūt pirmą sykį, pažvelgusi pro aplytą stiklą, – keliuku, lėtai kilnodamas kojas, ėjo kažkoks medinukas auliniais batais, – man toptelėjo, kad šioje aplinkoje, kuri pamažu nustoja būti mano namai, man belieka naivūs pokalbiai su broliu ir gyvenimiški – su Elyte, o daugiau – nieko, tik kurčia ir akla gamta, kurią daugelis sentimentalių sielų linkusios laikyti savo motina. Aš irgi sentimentali, bet jeigu šnekėsiuosi su vyšniomis ir barsiuos su agrastais, reikalaudama, kad man būtų atsakyta, ar kitos sentimentalios sielos tai supras?.. Bijau, kad ne, – tik paskambins kur reikia, ir mane ištiks Ridikienės likimas. Ir vyšnios neateis manęs apginti.

Prie ištuštėjusio pirmininko mūriuko tuščioj burokienoj sukiojasi susikūprinusi žmogysta – klupinėja po klampų molį, gal šikšnosparnių kauliukus sėja, ilgesingai dairydamasi į juodus mūriuko langus, – ir mane nusmelkia šiurpas, suvokus, kokia baisi nostalgiška priklausomybė, įprotis netgi aklinoj tamsoj gręžtis į objektą, atstojantį saulę.

Laimei, prasidėjo muilo operų era, ir smalsi moteriškaitė pradingo iš lapkričio sustingdyto daržo. Nuostabi toji „Vergė Izaura“, ką ir sakyti!.. Kolūkietės šiurkščiomis raudonomis rankomis priėmė ją kaip seserį. Ir seseriškumo (veikiau – vergiškumo) jausmas buvo toks stiprus, kad nekliuvo nei baltos vergės rankelės, nei puošnūs jos krinolinai, nei brutalus vergvaldžio seksualumas; jeigu kolūkio pirmininkas turėtų jo nors kruopelę, visos nuodėmės būtų jam atleistos.

Deja, pirmininkas jausmų atžvilgiu buvo sausas kaip driežas, negana to, impotentas – po to, kai jį paliko žmona, visi tai sužinojo, matyt, pirmininkienė pasakė Jugasei, o Jugasė nelaiko jokių paslapčių, jos slegia jautrią pardavėjos širdį. Užtat net iš eisenos galima nuspėti, ar Jugasė ką nors žino, ar ne. Jeigu eina lengvai ir sparčiai, beveik skrisdama, vadinasi, jos siela – tyra. O jeigu kūprina – paslaptis jau bus prislėgusi jos švarią sąžinę.

Kai sužinojo apie pirmininko bėdą, išvis niekur nėjo – sudribo krautuvėj ant kėdės ir nesijudino tol, kol atėjo jos artima draugė ir kaimynė, kuriai galėjo tą naštą perleisti.

Ir visi ėmė elgtis su pirmininku dar pagarbiau, nei elgėsi anksčiau. O tam visa tai buvo nė motais – lakstė į rajoną su „Volga“, net nakvoti negrįždavo, kolūkis pamažu iro, zmeko, puvo kaip peraugęs baravykas, kol galop nebeliko nei viešosios pirties – kažkas privatizavo ją už penkis litus, – nei vaikų darželio, nei mechaninių dirbtuvių, sugriuvo fermos – tiksliau, patys kolūkiečiai išsitampė viską, ką galėjo išsitampyti, kaltę suversdami Landsbergiui, – grūdų svėrykloje siūravo geltonos svėrės, o revoliucionieriaus Čečino kapas, kurį tvarkydavo pionieriai, apaugo laukinėmis avietėmis, nes nebeliko pionierių, visi jie kažkur dingo kaip sporos žemėje.

Gal dėl šito pasikorė Juzukas; jam taip patikdavo mergytės su pionierių kaklaraiščiais, varvindavo į jas seilę, stovėdamas fermų šešėlyje, šnervės virpėdavo kaip šuns, – revoliucionieriaus kapui fermų kaimynystė netrukdė, netrukdė ir tai, kad šalia, miškely, buvo užkasamos karvių dvėsenos, tai, sakytum, liudijo negailestingus dialektinio materializmo dėsnius, o ir Juzukas nebuvo kvailas, kad jų nesuprastų, žinojo, kad jeigu lįs prie mergaičių, gaus su kastuvėliu į kaktą. Nes TSRS sekso nebuvo, juolab sekso su nepilnametėm.

O dabar mergaičių nebeliko. Tik fermos, bet jau be karvių. Tačiau Juzukas karvių nesiilgėjo – nebuvo iškrypėlis. Tik ėmė džiūti iš ilgesio ir staiga pasikorė.

Brolis pasakojo neva Juzukas bijojęs kalėjimo, užtat taip padaręs – besiilgėdamas pionierių daug gėrė ir, baltosios karštinės suriestas, nudūrė Juzienę, kalbama, buvo pradėjęs svilinti ją su lietlempe ir lupti odą, bet kažkas sutrukdė, gal paskutiniai sveiko proto likučiai, tai jis klupinėdamas užsiropštė daržinėj ant sijos, užsinėrė kilpą ir šoko žemyn; kai žmonės jį rado, galva kabojo ant krūtinės kaip maišas, su ilgais žilais

plaukais išlindęs suposi ištinęs mėlynas liežuvis, ant peties tupėjo didelė pilka žiurkė, įgaliotinis turėjo pliauską paleist, kad ją nubaidytų.

Laidotuvės buvo padorios, bet nepaprastai nykios, Juzuko giminaitės, pusseserės iš Kupiškio, lyg Scilė ir Charibdė budėjo prie karsto ir kamšė numirėliui atgal į nosį beišlendančias kirmėles, o kai viena davatkėlė pasiūlė sugnybti nosį skalbinių segtuku, kad būtų mažiau rūpesčių, jos abi atsistojo ir išėjo kaip du juodi Kubriko monolitai į kitą kambarį, kur buvo pašarvota Juzienė, panaši į Egipto mumiją – veidas apdengtas marlės sluoksniu, pro kurį ryškėjo keisti, nežmogiški bruožai, veikiau ateivio iš kosmoso nei žmogaus – benosė, plokščia kaukė su dviem kauburiais akių vietoje, ir viena plaukų sruoga, išlindusi pro tvarsčius, dryksojo ant pagalvės, susiraizgiusi į juodą kamuolį kaip negyvos Gorgonos čiuptuvas. Rankose ji laikė švento Antano, Juzukas – Švenčiausiosios Mergelės paveikslėlį, paveikslėliai prie negyvų galūnių buvo pritvirtinti rožančių grandinėmis kaip akmenys prie skenduolių, matyt, kad indulgencijos neiškristų, rankoms nebetenkant formos.

Palaidojo juos kartu, juk abu buvo aukos, Juzukas gal net didesnė, mat patarnaudavo bažnyčioj, užtat buvo labai nemielas šėtonui, jisai ir pasistengė išgyvendinti Juzuką iš šio pasaulio kaip tikrą pagonį, kartu su žmona ir su gauruotais sumedžiotų padarėlių kailiais, su amuletais ir netgi su skalbinių segtuku, kurį rūpestinga davatkėlė slapčia įkišo į karstą tikėdama, kad anam pasauly Juzukui jo prireiks.

Ir jeigu kas nors kalba, kad lietuviai – paskutiniai pagonys Europoje ir tuo reikia didžiuotis, įsivaizduoju kalbėtoją su skalbinių segtuko suspausta nosimi; taip man atrodo tas jo pasididžiavimas.

Nenuostabu, kad tuoj po Nepriklausomybės ir ypač – po lito įvedimo – pagausėjo žmonių, tikinčių šituo pasididžiavimu.

Pagonybė vis dėlto malonesnė širdžiai ir ne tokia negailestingakaip ateizmas; ateistai, ko gero, gali būti vien labai tvirti žmonės – tik pamanykite, egzistuoja materija, ir nieko daugiau!.. – nes juk ir susimovusiam politikui malonu tikėti, kad po mirties jo laukia vėlių suolelis, ant kurio jau sėdi frakcijos seniūnas ir partijos buhalteris, susirūpinę einamaisiais dausų reikalais, ir niekas nebaus jo už padarytas žemėje nuodėmes, nesgi čia ne žemė – ir nuodėmės, ir bausmės kitos.

Užtat tiek daug jų per oficialiąsias šventes bažnyčioje – vieni stovi lyg bokštai, tvirtai tikėdami savo teisumu, kiti smalsiai dairosi, vertindami naujas galimybes. Ir niekas neišvarys jų, šniodamas bizūnu per pečius ir sakydamas, kad tikėjimas toks pat baisus kaip ateizmas, ir po mirties nebus jokių patogumų – jokio suolelio nomenklatūriniam užpakaliui priglausti, galėsit sėdėti ant savo buhalterio kaukolės.

Dabartinis mano šefas, mažos leidyklėlės, įsikūrusios prie pat Maironio gatvėj esančios spaustuvės, vadovas ir „prezidentas“ (kuo mažesnė įstaiga, tuo didesnis viršininkas), buvo vienas iš tų žvitriai besidairančių ir šventai tikinčių savo reikšmingumu piliečių; tuo tiki kiekvienas sraigtelis, sukantis gremėzdišką mašiną. Netgi po Nepriklausomybės jis nesidrovėjo girtis palaikąs gerus ryšius su CK – ir nėra ko stebėtis, nors paties aparato formaliai nebebuvo, cėkašnikai niekur nedingo, tiesiog susilipdė į naują biurokratinį mechanizmą ir šis, palaikomas šventosios religijos – pagonybės, ėmė pamažu suktis, vėl maldamas žmogieną. O mūsų prezidentas plaikstėsi po leidyklą, kupinas beprasmio veiklos džiaugsmo.

Pagautas entuziazmo, pagriebdavo „Žaliojo ežero“ butelį ir kiekvienai leidyklos moteriškei šliūkštelėdavo geroką mauką į kavos puodelius (tai reikėjo suprasti mažiausiai kaip Dzeuso nusileidimą aukso lietumi); techninė redaktorė tik atsidusdavo ir uždengdavo savo puodelį kartono lakštu, o valytoja Ela, seniau dirbusi mašininke Komtiesoj ir Jaunimgretėse, tiesiog

pražysdavo iš laimės ir nuolankiai linkčiodavo „ponui prezidentui". Atitempusi iš kiemo šermukšnio šaką, užkorė ant šefo kabineto rankenos kaip begalinio dėkingumo ženklą, – perspėjau, kad taip nesielgtų, kitaip iš šefo kabineto nebeišeis užblokuotos piktosios dvasios. Bet Ela buvo užsispyrusi ir manęs neklausė, jai atrodė, kad šefas yra meniškos prigimties (rašė eilėraščius, pritinkančius trečiokui), taigi nusiminė, kai šefas tą šaką nusviedė ant grindų ir suriko, kad nepakęs išsidirbinėjimų. Taip įnirto, jog net Birutės su korektūromis neprisileido, turbūt nujautė, kad meniškai jo prigimčiai bus suduotas nepelnytas smūgis, Birutė pareikš – „eilėraščiai turi meninio potencialo, bet eilutės nesirimuoja" („Palei seną raĩstą / Stovi trobelė apleĩsta"). Liepė šaką išmesti.

Išmečiau pro langą į spaustuvės kiemą.

Išvydau rudenio prietemoj ant plytelių tupintį katiną, juodą kaip anglis, jis abejingai žiūrėjo į numestą šermukšnio šaką. Tuščioj redakcijoj staiga suskambo paslaptingas balsas, deklamuojantis Eliotą: „Vakaras po debesų mase – / Tarsi eteriu migdomas ligonis..."*, ir aš krūptelėjau, suvokusi, kad vėluoju į užsienio literatūros pratybas.

Visa laimė, universitetas visai šalia, užtenka perbėgti Pilies gatvę ir ties „Ledaine" nerti pro vartus, jei tik jie bus atidaryti.

Vos neatsimušiau kakta į skardą. Po galais, teks bėgti per Šv. Jonų kiemą. Čia vėl vos neatsitrenkiau į juodą pavidalą, kurio paltas migdomai dvelkė, gal iš tiesų eteriu, o gal nuodais, trumpam sustojau, tikėdamasi, kad jis man padeklamuos „Prufroko meilės dainą", bet jis tik sumarmaliavo angliškai, net atšlijau – užsieniečių Vilniuje dar nebuvo daug, jie priminė ateivius iš kosmoso, nes neturėjo *homo sovieticus* būdingo drovumo ir nevisavertiškumo jausmo, – ir kai, gaudydama kvapą, klestelėjau į auditorijos suolą, profesorė vartė užrašus

* T. S. Eliotas. „Alfredo Prufrocko meilės daina" (vert. T. Venclova), kn. T. Venclova. *Kitaip*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2006, p. 74.

ir nė viena akimi į mane nedirstelėjo, – širdį ūmai suspaudė nepaaiškinamas nerimas, įkvėptas keisto kvapo, minkšto atsitrenkimo į audinį, kosminės kalbos, šurmulingos gatvės ir mano sielos tylos.

Nerimas skyrėsi nuo kankinamo namų ilgesio visų pirma tuo, kad jame nebebuvo namų – kaip salos, kurioje gali šnekėtis su paukščiais ir augalais. Atsivėrė erdvė, kurioje ne tik kad nieko nebuvo, bet nieko ir negalėjo atsirasti.

Daivutė kumštelėjo man į šoną, ir aš atsipeikėjau. Sapnas išnyko, ir Elioto eilutės „Kodėl aš ne gruoblėtos krabo žnyplės / Šiurkščiam laukinio sąsiaurio dugne?“* manęs nebeišgąsdino. Netgi šyptelėjau – jos man pasirodė patetiškos.

Tik profesorei to, žinoma, nesakiau – ji dievino Tomą Sternsą, užtat kai palyginau Elioto „Katedros“ įžangą su Dantės „Pragaro“ vizija, kur pasakotoją tamsiam miške pasitinka trys žvėrys, ji linktelėjo patenkinta ir kažką užsirašė.

Po paskaitos su Daivute nuėjom gerti kavos; vartai sienoje buvo atidaryti, ir patekome tiesiai į jaukiai apšviestą gatvę.

---

* Ten pat.

2

NEŽINAU, KIEK praėjo laiko.

Tik prisimenu, kad skyriaus vedėją mačiau dar tris kartus; kiekvieną sykį, išrašydama mane, kartojo, jog viskas gerai. Aš ir pats taip maniau; tik kažkodėl, vos išėjus pro duris, vėjas pūsteli į akis šiurkštų obels žiedlapį, ir sustoju, nudiegtas minties, kad abu mes klystame.

Juk negali būti, kad gerai klosis žmogui, kurį net obels žiedlapis žeidžia.

Parvažiavęs namo, radau pasodintas bulves ir apsėtus daržus; savo vietos dar laukė pupelės ir agurkai, kurių tėvas nesėjo, baimindamasis šalnų. Už sutaupytus pinigus nupirkau stiklo ir ėmiau ręsti šiltnamį – negalvojau, kam man jo tokio didelio reikia, norėjau dirbti, ir tiek, ką nors galvoti buvo nepakeliama, net knygų neskaičiau, visi vaizduotės padarai buvo man atgrasūs.

Net sesers knygos neperžvelgiau – atsiuntė paštu, jai tai buvo didelis įvykis, kažkas panašaus į luomo suteikimo iškilmes. Ir kai paskui atvažiavusi klausė, ką manau, gūžtelėjau pečiais, o kai neatstojo, burbtelėjau, kad nieko nesupratau. Sesuo įsižeidė – pamanė, kad išsidirbinėju kaip visada, o juk sakiau gryną tiesą; nesupratau nei jos, nei Kafkos, nei Prusto – širdį žeidė tik pyragėlio kvapas ir vabalu virtusio žmogaus vienišumas. Aš irgi jaučiau į nugarą įstrigusį obuolį ir negalėjau paprašyti, kad jį ištrauktų, kol nesupuvo ir nesupūdė manęs.

Matyt, taip jau lemta, kad menas atitolina žmones. Seniau – dramos būrelis, dabar – literatūra... Sesuo parvažiuodavo vis rečiau, du tris kartus per metus, dirbo redakcijoj, nuomojosi kambarį ir gyveno tokį gyvenimą, kurio aš visada bijojau – laisvą.

Laisvė paprastai ištirpdo laukinius prisirišimo likučius. Ir aš ėmiau pastebėti, kad namuose jai darosi nuobodu, ji žiūri į seniau mėgtus daiktus jų nematydama – bandžiau atspėti, kokie nauji daiktai užėmė senųjų vietą, ir nė kiek neabejojau, kad žmonės, pakeitę nejudrias mūsų su tėvu povyzas, jai kur kas įdomesni.

Vis pagalvodavau: o ką ji dabar veikia, kai saulė leidžiasi į vakarus, ir daržas taip liepsnoja, kad man suskausta širdį, juk iš ugningos dirvos išdygs ne želmenys, o drakono dantys. Kai saulė nusileidžia ir dirvą nugula sunkus juodų pelenų patalas, atidarau rausvojo palėpės kambario langą ir žiūriu žemyn, į gėlyną prie namo sienos, šventagaršvių lapai baigia užgožti bijūnus, tik mažytis svarainio krūmelis blėsčioja gęstančių žiedų žarijomis, priešindamasis laukinei žalumai, išaugintai nakties kraujo.

Baimė suspaudžia man širdį, taip skaudžiai, kad pritrūksta kvapo, bijau mažėjančio, spaudžiamo į riešuto kevalą pasaulio, kuriame net šviesa turi šešėlį, o mano kūnas tėra lukštas sielvartui uždaryti – laikinai, laikinai...

Brazdu laiptais žemyn, grabaliodamas sienas rankomis, – prisimenu Vilką Larseną, aklą šlitinėjantį po „Vaiduoklio“ denį, – įeinu į virtuvę, tirštą geltoną šviesą, ten nieko nėra, tik tėvas sėdi prie stalo ir skaito rajoninį laikraštį. Pasižiūri pro jo viršų į mane, nieko nesako, juk nesu nei Kafkos vabalas, nei atgijusi spinta, nei pagirių šmėkla, kad į mane būtų verta kreiptis.

Prisimenu, kaip jis mums su seseria, kai buvom dar maži, skaitė tą patį laikraštį (tik jo pavadinimas tada kvietė į komu-

nizmo rytdieną) – kriminalines rajono naujienas, ir kai teiravomės, ką reiškia kai kurie žodžiai, pavyzdžiui, išžaginti, ar tai nebus kaip nors susiję su šienu, džiūstančiu ant žaginių, jis tik nusijuokė lyg šventas laukinis ir skaitė toliau.

Laikas, sakytum, nė nepajudėjo, tik dingo kai kurie garsai: vakarinis senelės poterių murmesys, jos įkyraus kosulio aidas, sesers riksmas – nesileido vedama į sekmadienio mišias, – netgi pikto Rekso lojimo negirdėti, niūrusis šuo pastipo dar prieš seseriai išvažiuojant į miestą. O kadangi nėra garsų, tai ir nematau nieko; juk paprastai garsai, gal dar kvapai, dar nuojautos sukuria visavertį vaizdą – be persmelkiamo kitų pojūčių poveikio vaizdas tėra iškreiptas plokštumos atspindys.

Kuo gi šitas namas ne „Vaiduoklis", o aš – ne aklas jo kapitonas, paliktas numirti?.. Ir ką man teks parašyti pusiau suparalyžiuota ranka ant sienos, kai viskas bus baigta, – S I E L A?.. „N – I – E – K – A – I" – taip parašė Vilkas, bet man tam vargu ar užteks jėgos. Gerai bus, jei varganai sumurmėsiu. Paliudysiu, kuo menkai tikiu, bet paliudyti privalau, nes klaus žvėris, o jis turi žinoti atsakymą.

Ėjau laukais tol, kol jaučiau miestelio žiburius. Ganyklų vidury atsitrenkiau į akliną tamsos sieną, – pakėliau galvą, aukštybėse spindėjo išskydę šviesos taškai, kuo ilgiau žiūrėjau, tuo labiau atrodė, kad skęstu, be skausmo ir be baimės, grimztu į nakties gelmes, apsisuko galva nuo šito leidimosi, pargriuvau ir įsikabinau rankomis jaunos, nenuganytos pirmosios žolės.

Jeigu būtų penktadienis, eičiau pasitikti sesers.

Ji išnirtų kaip vaiduoklis iš tamsos, į miestelio žiburių šviesą, su aptriušusia rankine ir dideliu juodo polietileno maišu, beveik piktai pažvelgtų į mane; nemėgo tokių netikėtų pasitikimų, vylėsi, kad sėdėsiu namie, įbedęs nosį į knygą, ir kantriai, nieko nesitikėdamas, lauksiu.

Bet aš šitaip tiesiog nebegaliu.

Kantriai nieko nesitikėti.

Be to, šiandien ne penktadienis, o diena, kurios negaliu atsiminti, tiksliau, naktis, o naktys apskritai neturi pavadinimų, neįrašysi nieko į juodus jų puslapius, nieko tokio, kas priverstų knygą prabilti, galiu tik pirštų galiukais liesti nepažįstamus rašmenis, skirti juos, bet niekas neišmokys manęs skaityti. Bandau užmigti, miegoti kuo daugiau, kad tik nereikėtų keltis, varginti akių dienos šviesoje, kalbėti, sutikti žmones, kurių klausimų nebeišgirstu, o gal tiesiog nebesuprantu, trokštu tik užmerkti akis ir pasilikti vienas su maža, niekinga viltimi, kad kai prabusiu, viskas bus gerai.

Sunkiai atsikėliau nuo žolės, nusišluosčiau į kelnes rankas, dvelkiančias aitriu žalumos gedulu. Tamsos siena buvo pasislinkusi toliau, tiek, kad galėjau matyti, kaip juodą sienos užtamsintą pievų plotą pamažu užlieja pilka nakties brėkšma, užgriebdama sustingusį pavidalą, nejudriai išskėtusį rankas, bandantį ją sulaikyti, o gal – man suspurdo širdis, – trokštantį nepraleisti manęs, kad nenueičiau paskui ją, ieškodamas sienos pabaigos.

Kai išvydau, jog tai tėra daržo baidyklė, įsmeigta apleistoj padaržėj, užplūdo toks nusivylimas, tarsi būčiau praradęs paskutinę viltį. Kokią – nežinojau; gal tikėjausi kaip Faustas įkeisti sielą?.. Būčiau prašęs nedaug – ramybės. Visiškos ramybės. Ir vaikystės šviesos su žaliais lapų šešėliais ant miegamojo sienos. Trumpiau tariant, nežinojimo. Palaimingo nežinojimo.

Pasaulis pasidaro neapsakomai bjaurus, kai jame nebelieka vietos kad ir mažiausiam stebuklui.

– Kvailas daikte, – tariau baidyklei, dūluojančiai tamsoj, – kodėl tu ne Mefistofelis?.. Kodėl?..

Baidyklė neatsakė, o tamsos siena traukėsi vis tolyn ir tolyn, užleisdama vietą pieniškai brėkšmai; nuleidau galvą ant kelių ir susigūžiau, trokšdamas miego, bet pasigirdo atplerpiančio motociklo gausmas, pamačiau keliuku atvažiuojančią emką su

lopšeliu, prikrautu bidonų, šalmuotas diedas smalsiai pažvelgė į mane, bet nieko nepasakė, pravažiavo, o aš atsikėliau, – to reikalavo padorumas, kažkokiu stebuklingu būdu išlikęs sąmonėje, nors buvo visiškai nereikalingas, jis gniaužė mano vienintelį norą ir troškimą – viską pamiršti.

Parslimpinau namo sušalęs ir šlapias nuo rasos – ant laito radau apyšiltį suodiną arbatinuką, prigrūstą jau keliskart plikyto raudonėlio šakelių, – atsigėriau, kad numaldyčiau drebulį, pasiėmiau iš stalčiaus tabletę, prarijau ir pusiau snausdamas užlipau į rausvąjį kambarį, kur lyg vėpūtinys pūpsojo seniai skalbta patalynė, atsiguliau į ją kaip į šaltą sniegą ir pamažu ėmiau šilti – atrodė, mirštu, buvo taip lengva, kad net nusišypsojau.

Paskui sapnavau, kad turiu ruoštis skrydžiui, jis buvo neišvengiamas, niekam negalėjau pasiskųsti, kad bijau aukščio, o nuo atvirų erdvių man užima kvapą. Kaip žaisliuką mane įsodino į vaikišką lėktuvėlį ir taip švystelėjo aukštyn, kad lėktuvėlio smaigalys praplėšė murziną popierinį dangų, ir iš arti pamačiau, kad žvaigždės, kurios žibėdavo vakarais man virš galvos, tėra negrabiai iškirptos skylės nešvariame popieriuje, pro jas sklinda paslaptinga, ne žvaigždėms priklausanti šviesa.

Ačiū Dievui, kad išsiveržiau už šio popieriaus į erdvę ir dar nudrėbiau šalin kažkokį luošą padarėlį, panašų į siaubingą vivisekcijos auką, kuris klaikiai cypė, skundėsi ir nežmogaus balsu prašė jį globoti ir mylėti, o mane purtė begalinis pasišlykštėjimas.

Už dangaus ribų ištirpo lėktuvo karkasas, sklendžiau šiltoje, tylioje erdvėje, visiškai ramus ir laimingas, skausmas, veržiantis galvą, dingo, nebeskaudėjo akių, ausyse nebešniokštė bangos, – nuskambėjo tik vienas garsas, toks švelnus, lyg pienės pūkelis būtų atitrūkęs nuo peržydėjusios galvos, ir ne akimis, o visu kūnu išvydau, kaip prieš mane – ne, vietos apibrėžti negalėčiau, nežinau, po manimi, virš manęs ar priešais mane, –

švyti milžiniškas violetinis pienės žiedas, ne planeta, ne saulė, o veikiau – esybė, pūkeliai atitrūksta nuo jos ir švelniai – tą švelnumą galima palyginti tik su iškritusio angelo plauko skambesiu – atitrūksta nuo spindinčio rutulio ir su savo mažais parašiutėliais ištirpsta – ne, jie neištirpsta, jie neša žinią, jeigu tik jų nesulaiko purvinas popierinis dangus!..

Ir tada, kai tylusis rutulys, skambėdamas erdvėje, pasislinko po mano kojomis tiek, kad galėčiau į jį nusileisti, – pėdas staiga sukaustė nakties šaltis, aš atsibudau, ir mane pasitiko kurčia tyla.

3

KAI, BAIGUSI universitetą, išsikrausčiau iš bendrabučio, išsinuomojau kambarį Bernardinų gatvėje pas vieną ponią – ji išdidžiai prisistatė esanti žymaus skulptoriaus našlė (sakė pavardę – kaip gyva negirdėjau tokios, bet dėl to, aišku, ne našlė kalta, o siauras mano akiratis), o kadangi jau buvo tokia žymi persona, tai ir nuomą plėšė atsakančią – ką padarysi, *noblesse oblige**. Teištvėriau pas ją pusmetį – žymioji našlė elgėsi su savo nuomininkais taip nuožmiai, kaip, ko gero, elgėsi su savo vyru, – turėdavau jai atsiskaityti, kur ir pas ką buvau, išklausyti ilgiausią istoriją, kokia ypatinga ji buvusi jaunystėje (konjako spalvos plaukais ir kaip rašalas mėlynomis akimis), suvalgyti surūgusią varškę pavakariams, be to, ji buvo tokia taupi, kad mane ėmė siaubas.

Kai susipažinimo proga virtuvėje gėrėme ne mažiau kaip penkis kartus nuplikytų arbatžolių nuovirą, kieme lyg šeštasis angelas sutrimitavo šiukšliavežė, aš pasišoviau išnešti šiukšles ir čiupau po kriaukle stovintį kibirą, apdengtą taukuotu pakavimo popieriumi. Skulptorienė šėrė man per nagus, sukrėsta tokio elgesio, ir įgrūdo man pieno pakelį nupjautu viršumi; žvilgtelėjau vidun ir išvydau keletą plikutėlių obuolių graužtukų, morkų skivytus, polietileną nuo pieniškos dešrelės ir saujelę bulvių lupenų, nuskustų taip plonai, kad švietė kaip

* Padėtis įpareigoja *(pranc.)*.

permatomas popierius. Susigėdusi išstypinau į kiemą ir įmečiau į šiukšliavežės nasrus pakelį it kokią orchidėją; ją tuoj pat užgriuvo pilni kibirai atliekų, nužvelgiau jas verčiančius pensininkus ir pamaniau – ko iš jų norėt, nė vienas nepanašus į žymų našlį.

Kai ponia skulptorienė apgyvendino mano kambary savo pažįstamų dukterį, būsimąją tapytoją, mielą ir drakoniškiems jos įpročiams iškart paklususią mergaitę, pasakiusi, kad dabar ims iš mūsų kiekvienos po tiek, kiek anksčiau ėmė iš manęs vienos, o jei aš nenorinti, tai galiu pagalvoti, ji neverčianti, būsimosios tapytojos tėvai – pasiturintys žmonės, jie užmokės visą nuomą ir dar už kelis mėnesius į priekį, na, o aš... O aš turėjau susiprasti, kad nesu pasiturinčių tėvų vaikas (šitai man tekdavo prisiminti dažnai), taigi jei noriu, galiu pasiieškoti pigiau. Tiesą pasakius, ponia drakonienė buvo man iki gyvo kaulo įkyrėjusi, o į nutriušusį kilimėlį prie lovos nebegalėjau žiūrėti, bet kad ponia leistų jį išmesti, nebuvo nė kalbos, nejudinamas stovėjo ir kibiras po kriaukle, ir man netgi šovė baisi mintis, jog skulptorienę bus apsėdusi kūrybinė menopauzė, ir gal čia stūkso jos kūrybinė medžiaga?..

To nesužinojau, nes po poros dienų išsikrausčiau; bendradarbė Birutė surado man kambarį Žirmūnuose, chruščioviniame penkiaaukštyje netoli Kalvarijų turgaus, ir kai nuėjau pasitarti dėl sąlygų, buto šeimininkė, rami sena moteris su ramentais, mane tiesiog pribloškė. Jai nereikią pinigų; užteks, kad truputį patvarkysiu kambarius ir parnešiu produktų. Tai bent komunalines išlaidas... – norėjau išsižioti, bet moteris papurtė galvą. Ne, ji juk sakiusi, jokių pinigų.

Prisiminiau ponią drakonienę ir įtariai pažvelgiau į naująją šeimininkę. Ji ramiai sutiko mano žvilgsnį. Akys išmintingos, skaidrios kaip paukščio ir truputį šelmiškos. Man netgi pasirodė, kad ji iš manęs juokiasi. Pasijutau nejaukiai – nebuvau pratusi, kad niekas nereikalautų pinigų. Juolab šitais žiauriais

besiformuojančio kapitalizmo laikais, kai šefas gali užlaikyti algą tik dėl to, kad jo nuotaika bloga, taip jau buvo atsitikę, kai darbo metu kabineto kampe įnirtingai daužiau elektrinės mašinėlės „Jatran“ klavišus – spausdinau savo pirmosios knygos rankraštį, o šefas tai suuodė ir siaubingai įsižeidė, mat jis buvo vienintelis kūrėjas leidykloj, visi tai turėjo žinoti, nuo jo įgeidžių ir nuotaikų priklausė mūsų mažyčiai nieko verti pasaulėliai.

Ponia Benvenuta, naujoji šeimininkė, buvo lyg žmogus iš kitos planetos – turėjo negalią, bet nesiskundė, negalėjo išeiti į lauką, tačiau džiaugėsi tuo, ką mato pro langą, o pinigų jai nereikėjo todėl, kad jai jų paprasčiausiai užteko; jeigu susikaupdavo nedidelis perteklius, atiduodavo Bernardinų bažnyčiai restauruoti. Kaip pati mėgo sakyti, didingai šventovės dvasiai atgaivinti, o ne todėl, kad labdarė būtų religinga, ne, ponia Benvenuta netikinti kūno prisikėlimu iš mirusiųjų, tai visiška nesąmonė, net kunigas, retsykiais ją aplankantis, nesugebėjo įtikinti, išėjo susiraukęs.

Nereikia nė sakyti, kad ponia Benvenuta būtų kaupusi nereikalingus daiktus kaip žymioji skulptorienė. Ji su didžiausiu palengvėjimu jų atsikratydavo. Ir baisiausiai nemėgo rožių. Ypač įvilktų į spalvotą celofanuotą popierių. Jeigu koks nežinantysis padovanodavo, turėdavau jas nešti lauk ir atiduoti pirmam pasitaikiusiam. Atsimenu, kokia priblokšta buvo viena moterėlė, kai aš, išpuolusi iš laiptinės, įbrukau jai celofanines rožes ir šoviau atgal – net turgaus krepšiai iš rankų iškrito.

Nors ponia Benvenuta irgi buvo našlė – tik ne skulptoriaus, o politinio tremtinio, prieškarinės Lietuvos armijos karininko, – ji, atrodo, tuo visai nesididžiavo ir nereikalavo, kad grįžčiau valgyti varškės pavakariams, – varškės ji, beje, ir nemėgo, – ir iškločiau viską, ką veikiau praėjusią naktį.

To ir neketinau daryti – visai nenorėjau, kad paukštiškos jos akys sužvėrėtų.

Mat tuomet retsykiais susitikdavau su vienu ponu, kuris prisistatė man kaip direktorius (kokios įstaigos, pamiršau, ar ne kažkokių blokelių fabriko). Tokio baisaus gašlūno ėriuko kailiu kaip gyva nebuvau mačiusi. Respektabilus, tvarkingai pakirptais ūsais, patamsintais akiniais, beveik visada su dryžuotu kostiumu – būtų priminęs Harį Loidą iš senų amerikietiškų komedijų, tik kad visai neturėjo humoro jausmo ir neketino griuvinėti, kad ką nors – pavyzdžiui, mane – pralinksmintų, priešingai, jis labai tvirtai stovėjo ant žemės, visai kaip jo gaminami blokeliai.

Kad kas būtų matęs, kuo jis pavirsta nuošaliame sodo namelyje!.. Gėda ir sakyti. Ne direktorius, o tikra pornožvaigždė. Trūko tik vieno – kad imtų šokti ant stalo, sukdamas trumpikes apie galvą. Jo trumpikės priminė burę – kuo ne meilės laivas. Bet direktorius nesijuokė ir iš savęs juoktis neleido, matyt, juokas menkino jo žmogiškąjį orumą.

Ir kai prisimenu orųjį direktorių su pilka blokelių spalvos „Audi“ laukiantį kokioje nors konspiracinėje vietoje, – be visų kitų nejuokingų savybių, jis buvo ir vedęs, – mane nutvilko jausmas, panašus ir į liūdesį, ir į nusivylimą; tai prarastos galimybės jausmas.

Reikėjo pasiteirauti, kodėl jis toks – puola prie jaunų merginų kaip chroniškos andropauzės ištiktas. Iš negausaus žodinio palikimo, kurį man atskleidė, galima spręsti, kad įtikimiausias variantas toks: kalta žmona (kuo, nesvarbu, gal ji panaši į Gorgoną, gal yra frigidiška kaip šaldytuvas, gal per daug protinga, o protingoms moterims jis alergiškas), bet vargu ar tai atrodytų rimta, bet jam įtikinti manęs ir nereikia, užtenka, kad tiki tuo pats, aš tesu kvailiukė laikui praleisti, tegu jis taip ir mano, nieko jam nesakysiu.

Kai moterys tyli, vyrai turi visas progas atsiskleisti kaip asmenybės.

Mano direktorius taip atsiskleidė, kad ir dabar, pamačiusi solidų poną dryžuotu kostiumu, nejučia krūpteliu ir pagal-

voju, kas iš šio kokono išsiristų nuošaliame sodo namelyje, miško pakrašty, kur klaikiai bliauna pavasarinio geismo kamuojami briedžiai.

Viskas baigėsi scena, verta lietuviško kinematografo: važiuodamas Gedimino prospektu, užmatė mane su vaikinu – susipažinome parke, jis, kaip pavasarinis briedis, kamuojamas ilgesio, ieškojo sau antrosios pusės, nelaimei, kritau į akį aš, bet nieko iš to neišėjo, buvo už mane penkeriais metais jaunesnis (tai sužinojęs, jis perbalo iš siaubo), be to, aš jį išgąsdinau savo mintimis apie seksą kaip apie vieną iš rafinuotos mirties formų, o jis veikiausiai prie tokių formuluočių nebuvo pratęs, – direktorius, pabaisa, nusekė mane iki pat Žirmūnų, prisivijo laiptinėje, čiupo už rankos, nusitempė į mašiną, įteikė į šluotražį panašią puokštę (pirmosios gėlės man!.. Mat ką daro pavydas!..) ir prisipažino, kad baisiai nori pasidulkinti.

Še kad nori!.. Visai neromantiška. Tačiau bent teisinga. Briedžiukas to kaip gyvas nepasakytų – nors jam ant kaktos parašyta, ko jis labiausiai geidžia. Toli jam dar iki direktoriaus, oi toli... O tas, bjaurybė, nusivežė mane į mišką kaip koks maniakas, kalbėdamas nesąmones ir vos neverkdamas, jau maniau, išsitrauks žmonos pėdkelnes ir pasmaugs iš meilės, bet tam sutrukdė išdrimblinęs iš tankumyno briedis. Stovėjo, ištiesęs kaklą, ir žvelgė į mus, man net ašaros akyse susitvenkė, toks prasmingas atrodė briedžio žvilgsnis; paskui, kabodama žemyn galva nuo sėdynės ir pro atsidariusias dureles matydama raudoną „Primos“ pakelį bruknienojuose, jaučiausi kaip neįvardytas kriminalinės kronikos veikėjas, o pastarieji apie prasmę paprastai nebegalvoja, ir briedžio žvilgsnis jiems nieko nebereiškia.

Direktorius, užsimaudamas kelnes, pridūrė, kad jeigu pastočiau, – jam labai patiktų, jei kūdikis turėtų tokias mėlynas akis kaip mano, – tai jis nesikratąs atsakomybės. O gal – būtinybės, nesupaisysi, ką jis sumurmėjo, užtrauktukui užstrigus. Kai paleido mane prie namų, apstulbintą ir šlapią nuo miško

rasos, įkišau puokštę į alyvų krūmą prie laiptinės ir nustirenau praustis. Ponia Benvenuta miegojo, mačiau ramentus, atremtus į sieną jos kambary. Išsiviriau kavos, atsisėdau prie lango, pasižiūrėjau į mašinų stovėjimo aikštelę – pilna mašinų, ir kaštonai aplink, visi su baltais „štolcais", iškeltais į dangų, – ir nei iš šio, nei iš to apsižliumbiau.

Pono Štolco daugiau nebemačiau. Jis savo vaidmenį suvaidino, ir įspūdingai, o juk žinoma, kad daugelis veikėjų, ypač operos, paskutiniame veiksme numiršta, taigi ir jo dingimas\, – jis niekada nepasidomėjo, turiu mėlynakį kūdikį ar ne, – turėjo reikšti ne ką kita, o tai, kad jis numirė. Gal jį užgriuvo blokeliai, gal Gorgona nunuodijo, o gal gavo infarktą – mėgo riebiai pavalgyti, vis skųsdavosi, kad cholesterolio nuolat daugėja, – ak, negali žinoti, pasaulyje įvyksta tokių keistų dalykų, infarktas būtų tiesiog banalybė.

Sunku suprasti, kodėl tada nieko nebijojau.

Gal tiesiog egzistuoja tokia laisvės forma, kai abejingumas stipresnis už baimę.

Net pragaro nesibaiminau. Kodėl turėčiau baimintis, jeigu jau esu jame?..

Raudonos ir juodos karaokės baro sienos, visai kaip Lynčo filmuose, išbalęs veidas tualeto veidrodyje, kieno daugiau, jei ne mano, nors sąmonė prieštaravo ir atsisakė pripažinti jį, išsižiojusį ir apsiašarojusį nuo ką tik sudainuotos Preslio „I can' t help falling in love with you", kažkas rėkė, kažkas plojo, o merga piktomis juodomis akiduobėmis atėmė iš manęs mikrofoną ir užbaubė Sinatros „My way". Fui, nekenčiu šitos patetiškos senų diedų dainos. Būčiau padėjusi galvą ant stalo ir užmigusi – juodoj salėj švietė tik karaokės ekranas, – bet staiga nutvilkė baimė, netikėta ir nesuprantama, lyg atviras elektros šaltinis. Iš pradžių pamaniau, kad pavogė rankinuką. Paskui dingtelėjo, jog tai desperatiškas smegenų signalas – negerk daugiau!.. Bus kaip per Žolinę kaime, tik dar baisiau!..

Ne po krūmu palindusi miegosi, o ant šaligatvio, ir rytiniai praeiviai įmins tave į plyteles.

Paieškojau akimis krūmo, bet neradau. Salėje buvo visiškai tuščia, švietė tik ekranas, jame slinko begarsiai vaizdai ir mirgėjo raidės – tas, kurias reikėjo ištarti, kažkas pabraukdavo raudonai.

Sužiopčiojau – joks garsas neištrūko iš lūpų. Pasirodė, kad begarsė erdvė pasičiupo mano balsą ir nusinešė į niekur, nugramzdino klaustrofobiškoj vienutėj tarp šlykščių vatinių sienų, ir kiek bestaugčiau, ekrane bėgs tik raidės, pabrauktos raudonai, – drebėdama išropojau iš baro, atsistojau ant šaligatvio priešais buvusią Černiachovskio aikštę ir nedrąsiai kauktelėjau – aikštės krūmuose kažkas atsiliepė, man tas balsas nepatiko, užtat savuoju labai apsidžiaugiau. Nustypinau į troleibusų stotelę ir pasislėpiau už sienelės; buvo truputis po vidurnakčio, dar spėsiu grįžti.

Buvo birželio pradžia; naktis tvanki, o mane krečia šaltis, keistas drebulys, tarsi kūnas, neklausydamas sąmonės, būtų sumanęs patikrinti savo refleksus, ar visi veikia – net benamė katė manęs išsigando ir nėrė iš laiptinės, bet ne į krūmus, o į mašinų stovėjimo aikštelę. Iš alyvų krūmo pasieny išniro juodas pavidalas, tamsoj blykstelėjo plonas siauras metalo rėžis, ne kas kita, kaip ašmenys, neištaręs nė žodžio, brėžtelėjo per rankinuko dirželį, kliudydamas man ranką, ir dingo su laimikiu, bandžiau rikteleti, bet nepajėgiau, šilti balso lašai kapsėjo ant žemės, ir pamažu drebulys liovėsi purtęs.

Įslinkau į laiptinę, užlipau į penktą aukštą ir prasėdėjau ant laiptelių iki ryto; plėšikas nusinešė ir buto raktą, kad jis juo paspringtų, bjaurybė. Kai prie pat ausies sugirgždėjo durys ir mane griausmingai aplojo bjaurus, į kanalizacijos vamzdį panašus taksas, o pagyvenusi jo šeimininkė į mane pažvelgė taip, kaip žvelgiama į ne vietoj išpiltą šiukšlių maišo turinį, pusiau snausdama pašokau, abu iškart atsitraukė – taksas urgzdamas,

o jo šeimininkė – šnopuodama iš siaubo, turbūt palaikė mane narkomane ar čigone. Nelaukdama, kol taksas man įkąs, o senoji ponia ims šauktis policijos, nubildėjau laiptais žemyn, į antrą aukštą, ir tol mygau buto skambutį, kol ponia Benvenuta mane įleido.

Taksas su ponia per tą laiką nepasirodė – matyt, nutarė pasivaikščioti vėliau.

Pasakiau poniai Benvenutai, kas atsitiko, – netardama nė žodžio, ji atnešė vandenilio peroksido žaizdai dezinfekuoti ir visą ritinį binto; paskui, įlindusi į lovą, bandžiau užmigti ir vidury sapno prabudau, sukrėsta ir nusiminusi.

Šiandien šeštadienis.

Diena, kai prabusdavau namuose, kaime, ir ant kambario sienų lyg mažai tesikeičiantis kaleidoskopas mirgėdavo saulės atspindžiai ir medžių lapų šešėliai.

Vietoj to tvyrojo begarsė tuštuma – lyg būčiau staiga apkurtusi.

2

GYVENOM SU TĖVU kaip du upės krantai – nesusisiekdami, laikas, tekantis tarp mūsų, neįkūnijo ryšio, veikiau skyrė. Namai, kuriais taip didžiavosi senelė, pusę amžiaus nugyvenusi ant plūktinės aslos, ėmė priminti abejingą, su viskuo susitaikiusį žmogų, – sienos garankštijosi vis labiau, dėmė lubų kampe plėtėsi, išorės dažai luposi (lyg per miglą prisiminiau, kaip su seseria dažėme sienas, geltona saulės spalva, ji užsikorusi ant bene paskutinio kopėčių skersinio, aš – su teptuku apačioj, nes bijojau aukščio), o naktį murmėdavo nesuprantama kalba, kuo aiškiausiai girdėdavau keistai artikuliuojamus, nežmogiškus garsus, mirtinoj tyloj nuščiuvęs, – kinivarpų sukapotam medžiui sunku aiškiai ištarti žodžius, kuriais nuo pasaulio pradžios kalbėjo sielvartas.

Miestely atsirasdavo gailestingų moterų, kurios pas mus užeidavo; ypač dažnai lankėsi tokia Steputė, našlė su dideliu kuodu, vieną sykį atnešė pačios slėgtą sūrį su razinomis, bet kai pagiringas tėvas nudžiovė iš jos virtuvės naminio vyno butelį, supyko ir liovėsi, ir ačiū Dievui, nes man buvo nejauku klausytis spigaus jos balso, kaipmat pašokdavo kraujospūdis. Be to, siaubą kėlė jos kuodas, taip nenatūraliai išpūstas, kad atrodė kaip antra galva, dirbtinai prilipdyta prie pirmosios, ir ne kartą dingojosi, jog kuodas tuoj prašneks, o dviejų kalbančių galvų aš neištversiu.

Tėvui buvo bloga, jis su batais gulėjo lovoj ir vaitojo, bet aš ant jo nepykau, netgi jutau dėkingumą – jeigu padoraus vyro ir rūpestingos šeimos galvos priedermių jis kratėsi visą gyvenimą, tai kodėl dabar turėtų apsigalvoti ir pasiduoti kuoduotai pempei, juk nežinia, ar ji nesuslėgs jo kaip sūrio.

Valdiško darbo tėvas seniai nebeturėjo – sovietmečiu dirbo krano mašinisto padėjėju, dabar uždarbiavo statybose, ręsdamas buvusiems kolūkiečiams malkines, sandėliukus ir pirtis, remontuodamas trobas; neretai mane kartu pasiimdavo, kad ką nors palaikyčiau, oblių ar skliutą – mokyti mane statybos paslapčių jam regėjosi nereikalingas dalykas, manė, kad visko galiu išmokti pats, – bet man šitas darbas kėlė pasibodėjimą, tiesiog kęsdavau jį, kaip kenčiau lažą mechaninėse dirbtuvėse ir lentpjūvėje, kaip sukandęs dantis eidavau į viešuosius darbus – nesuvokiau, kam ir kodėl dirbu, tiesiog reikėjo ką nors daryti, kad vakare nuovargis padėtų užmigti.

Rašyti lioviausi – sesuo nieko neatsakė į mano laišką, į kurį įdėjau kelis apsakymus, – vieną apie Jūžintų senį, kitą – apie Modę. Užtat pati rašė. Stepute, užgriuvusi su savo sūriu, sakė mačiusi ją per televizorių, vadinamą rašytoja, – matai, o toks špingaletas buvo, dar mano braškes vogdavo!.. Kai ji taip pasakė, pasijutau taip, lyg tas braškes būčiau vogęs aš, skersas išslinkau pro duris ir nuėjau pasislėpti nuo Steputės į pirtį, – priepirty stovėjo lova su murkšlina patalyne, palindau po ja ir trumpam viską pamiršau.

Rašyti... o kam?.. Juk tai balsas tyruose. Ir netgi ne žmogaus, o vabalo, gyvio, kuriam baisiai skauda, bet kiekvienas skausmo apniktasis paprastai girdi tik savo balsą.

Kažkas atšlepsi takeliu, girdžiu sunkų švokštimą, kuris retsykiais nutyla, užleisdamas vietą murmesiui, paskui atsidaro durys, pasižiūriu pro antklodės plyšį ir matau, kaip ant pirties slenksčio susikūprinęs stovi tėvas ir niurna: „Tuoj... tuoj... “, tarsi velnias jį skubintų, paskui karštligiškai riša ant vinies vir-

vę, kiša į kilpą galvą, bet kadangi jo skuba baisiai nenatūrali ir neapgalvota, lyg kas būtų skubiai surežisavęs, – vinis dzingteli ir iškrinta iš sijos, tėvas kriokdamas dribteli ant grindų ir ima plėšti kilpą nuo kaklo, traukia, norėdamas veikiau pasismaugti nei ištraukti galvą.

Nubloškiau patalynę ir atsisėdau, bet tėvas manęs nematė, tąsėsi su kilpa lyg būtų užmiršęs, kaip reikia ją nusiimti, ir galiausiai suveržė taip, kad pamėlynavo kaip slyva ir griebė mane už rankų, kai bandžiau virvę atlaisvinti ir nuimti, – net krūptelėjau, pajutęs, su kokia nežmoniška jėga priešinasi.

Galiausiai jam pritrūko oro, suglebo, ir aš galėjau nuimti kilpą, suvyniojau virvę ir pakišau po priepirčio lova, tarp senų rykų.

Paguldžiau tėvą į savo vietą – užsimerkęs kažką tebemurmėjo po nosimi, lyg atsiprašinėtų, paskui sunkiai atsiduso ir liovėsi. Užsnūdo.

Už paskutinius litus nupirkau jam degtinės ir pastačiau priepirty ant lango – kai atsibus, kaipmat ją išvys, ji kaip amžinas žiemos pranašas švyti apmūsijusio stiklo fone.

Vakare, atsigavęs ir linksmas (prabudęs išgėrė beveik pusę butelio), tėvas sėdėjo ant priepirčio laiptelių ir rūkė, ir kad nors žodį apie keistą skubėjimą pasikarti!.. Matyt, neprisiminė. Klausė manęs, ar nebuvau įleidęs į pirtelę katino, – kaklą vienoj pusėj skauda, lyg kas būtų nudraskęs. Metė cigaretę į šoną ir pasakė, kad katinas pasiuto, reikėtų įkišti jį maišan ir prigirdyti.

Deja, katinas seniai nugalabytas; kaimynas su žarstekliu užmušė, mat amžinai alkanas kniauklys įjunko lankytis svetimose vištidėse, gėrė kiaušinius ir smaugė mažus viščiukus. Kadangi tėvui gyvuliai rūpėdavo trumpą laiką – kol būdavo gerai nusiteikęs ir, žinoma, blaivus – o man visai nerūpėjo, nes atitraukdavo nuo apatijos, į kurią nuolat grimzdavau, – ir šuo, prirakintas prie būdos lyg pikčiausias kalinys, ir nusišėręs lie-

sas katinas žiūrėdavo į mus tikrų našlaičių akimis, nuostaba jose didesnė nei nusivylimas. Katinas kartais ateidavo į palėpę, – bet tik į rausvąjį kambarį, į žaliąjį ir nosies nekišdavo, – tyliai tupėdavo galvūgaly, raini jo kailiuko plaukai pasišiaušdavo visi iki vieno, panašus į murkiančią įelektrintą pagalvę, spragčiodavo tamsoje, ir man būdavo ramu.

Kažin, kur pasidėjo katino energija, kaimynui žiebus žarstekliu?.. Perėjo į žarsteklį ar į kaimyną?.. Man atrodo, kad į žarsteklį, nes kaimynas – iš atsparių energijai žmonių. Galėtų nudobti kad ir šimtą katinų – nepajus nė menkiausio sielos virptelėjimo.

Rudenėjo – po Žolinės dienos blausdavosi kaip pilkėjantis sidabras, medžių žaluma įgavo sunkų, šaltą sodrumą, miestelis vėrėsi nuo dangiškos šviesos kaip patamsių kriauklė – šįkart į atlaidus neparvažiavo sesuo, tik parašė laišką, laiškai man seniai tapo nusivylimo ženklais, šitaip buvo ir dabar, nesidžiaugiau, kad sesuo pagaliau susirado ne kavalierių vienai dienai, o „tikrą vyrą", – atvešianti parodyti. Tėvas tokiu siūlymu pasipiktino, trenkė durimis ir išėjo į aludę, žvelgiau jam pavymui, kai brido per kiečiais apaugusį daržą, ir bandžiau suprasti, ko jis taip įtūžo, bet taip ir nesupratau; gal bandė šitaip gelbėtis nuo nusivylimo, kurį pajunta kiekvienas tėvas, suvokęs, kad jo vaikas suaugo, tapo savarankiškas ir nebepriklauso nuo jo valios.

Tarsi sesuo būtų nuo jo valios priklausiusi!.. Jinai ne tik visomis jėgomis tai valiai priešinosi – ji buvo stipresnė.

Turėčiau seseriai pavydėti, nes esu silpnesnysis, bet nepavydžiu. Aš vos turiu jėgų ištverti savo mažytį, į riešuto kevalą telpantį pasaulėlį, – kaip ištverčiau didįjį, tikrąjį, gaudžiantį, skubantį, nepripažįstantį silpnųjų ir nė akimirką prie jų nestabtelintį?.. Stengiuosi nuo jo pasitraukti kuo toliau, bet tai padaryti darosi vis sunkiau; tėvas pyksta, kodėl neinu su juo į aludę ir negeriu, žmonės laiko laukiniu, sesuo – keistuoliu, o jos tikrasis

draugas – tinginiu ir kvėša, nesugebančiu susitvarkyti gyvenimo. Nepasakė to man į akis, nors ketino – atvažiavo pora savaičių po Žolinės, porai valandų, susipažinti, sesuo baisiai nervinosi, pašė staltiesę, mačiau, kaip jai nepatogu, kad taukų dėmė šviečia per patį vidurį – tėvas vakar blyną numetė, į teliką spoksodamas, – neapsikentęs pastačiau ant tos dėmės arbatinuką, jis buvo švariai nušveistas, ir seseriai akivaizdžiai palengvėjo.

Grindys irgi spindėjo švara, tik užuolaidų nespėjau išskalbti, nupirkau sausainių ir tirpios kavos, sesuo purkštelėjo, pamačiusi dėžutę, nesupratau, kodėl, juk prieš kelerius metus su Elyte išgerdavo to marmalo po puskibirį. Tėvas, šia proga apsivilkęs švariais marškiniais, sėdėjo prie stalo ir jautėsi kaip pagautas, atgijo tik tada, kai sesers draugas ištraukė „Dainavos“ butelį; po kelių taurelių, jau visai atsigavęs, linksmai sapaliojo apie orą, bites ir šienapjūtę, nors nelaikėm nė vieno gyvulio, kuriam šienas būtų buvęs reikalingas. Šuo, ir tas nirčiai išspardydavo iš būdos visus kuokštus, kas žino, gal nuo džiovintų šunramunių ir kačiažolių jam darydavosi bloga.

Kai abu išvažiavo, – sesuo pragiedrėjusiu veidu sėdosi į mašiną, mačiau, kad jai akmuo nuo širdies nusirito, – ir kieme liko tik dvi plačios vėžės, grįžau prie stalo, bet neturėjau jėgų nurinkti indų. Tėvas tebesėdėjo prie arbatinuku uždengtos dėmės, įbedęs akis į pilną stikliuką, – atrodė, tarsi būtų patyręs dvasios sukrėtimą, o gal prašviesėjimą, – bet kadangi tokią jo veido išraišką dažnai matydavau ir aludėje, kai dar nebūdavo mirtinai nusitašęs, spėjau, kad jis tiesiog gyvena sename, jam vienam tepriklausančiame laike, panašiame į saulėtus mano rytmečio šešėlius, – ten niekas jo neuja, kai girtas parsivelka namo, tik meiliai paglosto galvą, nuauna kojas, išverda arbatos, apkamšo šienu ir pritildo televizorių, idant monotoniškai burblenantis gensekas primintų pasakų senelį.

Kažin ar jis suvokdavo, kad ir aš ten, jo laike, stoviu šešėlyje ir žiūriu į jį, ir sesuo taip pat, susiraukusi ir nelaiminga – ką

tik žiūrėjo per televizorių „Žmogų-amfibiją“ ir, įgriuvęs sofon tėvas, dvokdamas kaip pūvantis banginis, nužudė romantišką nuotaiką?.. Tamsūs šešėliai, šviesūs šešėliai, šešėliai į jį žvelgė, šešėliai glostė, šešėliai vedėsi per gyvenimą.

Kai, nebeištvėręs blėstančio rugpjūčio spalvų ir šaltos, ryškios jo šviesos, vieną pavakarį patraukiau laukais kur akys veda, genamas šniokščiančio vėjo, atsitokėjau ties apleista Juzuko sodyba (giminaitės norėjo ją parduoti, bet niekas nepirko, bijojo šmėklų); nenušienauta kiemo žolė siekė juosmenį, stovėjau prie trobos lango ir žvelgiau į vidų, kaip tuomet, kai mačiau virtuvės pakampiuose medžiojantį Juzuką. Ore tvyrojo pavakario šviesa, geltona kaip sušalęs sviestas, netroškau į ją žiūrėti, ji žeidė man akis; prigludau prie tamsaus stiklo ir pažvelgiau vidun, į prieblandą. Prieblanda krustelėjo, subangavo kaip pajudintas vanduo, o paskui ėmė vilnyti manęs link, – palaikiau tai sapnu ir nusišypsojau, bet kai pamačiau pilkas prietemos akis, įdėmiai žiūrinčias man į veidą, atšlijau.

Tik tada pastebėjau, kad nuo išgriuvusių vartų iki slenksčio per žoles numintas takas; o prie durų, suglausti kaip du laiveliai, guli guminiai batai nupjautais aulais, tėvas tokius vadindavo puskaliošiais, su jais patogu drambloti per pažliugusius daržus. Net į pirmąją aludės salę, vadinamą vasaros stovykla (gal dėl to, kad buvo nekūrenama ir tinkama naudoti tik vasarą), su puskaliošiais įleisdavo, – jeigu norėjai eit prie baro, į antrą salę, turėjai palikti juos prie durų ir cipenti su kojinėmis. Dažniausiai taip cipendavo buvę kolūkio plebėjai – srutvežiai, šėrikai ir padieniai, mat, pasikeitus laikams, nekeitė nei batų, nei įpročių. O „grietinėlė“ iškart lėkdavo prie baro, mat vaikščiojo su lekierkom. Kolūkio kontoros biurokratai, dabar seniūnijos darbuotojai, buvęs agronomas, dabar krautuvėlės savininkas, na, dar sėklintojas, kuris veikiausiai vienintelis nepersikvalifikavo ir tebedirbo savo darbą, tik kaip ir su kuo, nebuvo žinoma, užtat barmenė taip apkvaisdavo

nuo keisto jo kvapo, kad vietoj degtinės atnešdavo sėklintojui „Jaučio kraujo“.

Žiūrėjau į puskaliošius – jie buvo švarūs, nors ir gerokai nudrengti, – ir negirdėjau, kaip atsidarė durys.

Pasalūnė ranka stvėrė apavą ir įsitraukė vidun, durys pokštelėjusios užsitrenkė; švystelėjo prietemoj kaip žaibas, nuoga iki peties, balta kaip gulbės kaklas.

Jausmas, panašus į išgąstį, užėmė man kvapą. Pasitraukiau nuo durų – o pro langą žvelgti nebedrįsau. Tamsos akys atrodė pernelyg didelės, jos žvilgsnis – perdėm atšiaurus. Atsisukau į takelį – tamsoje pasirodė, kad jo nėra, kad tik pasivaideno; visur, tyliai supamos vėjo, šiureno laukinės žolės, barstydamos juodas, prinokusias sėklas, pasiruošusias pasiimti mano atmintį ir balsą.

Jau nuėjęs laukais gana toli, pasiekęs miestelio ribas, atsisukau ir pažvelgiau į sodybą – nieko, jokio žiburėlio, tik duslus pirmykštės pievos šnabždesys atsirito kartu su tvinstančia tamsa.

Mane užplūdo šiurpulys ir geismas – troškau grįžti atgal, bet negrįžau. Nebemačiau nieko, net savo rankų, tokia negailestinga buvo rugpjūčio tamsa, dar sykį patvirtinusi, kad esu silpnas, man trūksta iniciatyvos ir ryžto, o sveikos nuovokos tai apskritai nė per nago juodymą neturiu.

Bet ar sveika nuovoka padės, jei turi reikalų su vaiduokliu?.. Aš gi pusprotis, trenktas, nenormalus. „Vežk tu aną ligoninėn!.. – ne kartą tėvui sakė Steputė, – ir tegu jis tynais pabūna ilgiau!..“ Ilgiau!.. Kodėl – ne visą gyvenimą?.. Prie grotuoto lango... kaip mumija pavirtusi musė... klausydamasis riksmo iš trečio skyriaus, – tai klykia ne žmogaus siela, ne, tai tik išsivystęs stuburinis, ištiktas cheminės reakcijos. Be tokių kaip aš visuomenė galėtų kur kas greičiau sulaukti šviesaus rytojaus – juk nejauku matyti su savimi besikalbantį ir po laukus naktimis besiblaškantį stambų, beveik dvimetrinį berną, ne-

duokdie, rastų Steputė ryte išpjautas savo vištas, iškart apkaltintų mane, o ne šešką, nes šeškas taigi visada sveiko proto, o grobuonies instinktas tik tarp kitko, jis nieko nelemia. Žmogui jis neturi reikšmės.

Kodėl nesukūrei manęs pienės pūku, Kūrėjau?..

Baltosios rankos mane paimtų ir nusineštų ten, kur spindi purus violetinis rutulys, didingos esybės galva, o aš – jos menkas plaukelis.

Nes jeigu būčiau *tikras* žmogus, turėčiau būtinai išsiaiškinti, kas gi slypi už nesvetingų sodybos durų, nepalikti jokių neaiškumų (kam gi žmogui duotas protas!..), jokių paslapčių. Jei belsčiausi ir neatidarytų geruoju, turėčiau duris išspirti arba išlaužti, abu būdai geri, turbūt sulaužyčiau ir baltąjį gulbės kaklą, nes ji nieko, be tylios paslapties, negalėtų man atskleisti!..

Aš bijau ne tik pasaulio.

Bijau žmonių. O tai, kad esu vienas iš jų, man atrodo didžiausia neteisybė, kokia tik gali būti šioje žemėje.

3

Pažadėjau poniai Benvenutai retkarčiais apsilankyti – ir ne viena, o su draugu, pas kurį išsikraustau, į jo vieno kambario butą Savanorių prospekte, vadinamojoj Krasnuchoj, garsioj mažamečių kišenvagių gaujomis. Kraunu savo turtą į dėžes ir raišioju špagatu knygas – nors kiekvienas išsikraustymas turėtų liudyti džiaugsmingą naujo gyvenimo pradžią, manęs neapleidžia jausmas, kad tik sukuosi rate kaip voverė. Jau visiškai pamiršau namus Čiornomaiske – atsimenu tik veidrodžio staliuką su padėta ant jo Juozo Baltušio „Su kuo valgyta druska", – dažnai sapnuoju trobą kaime, ir staliuko prisiminimas pinasi su šiandienos sapnais, staliukas stovi sodo kampe, ir senelė stato ant jo pajuodusį arbatinuką, ir voratinkliai driekiasi nuo snapelio staliuko kojos link kaip dviejų sapnų siūlės.

Ir kažkodėl baisu miegoti troboje, – žalias numirėlis nebeateina, bet langai nakčiai neuždengti, kažkas nuėmė užuolaidas, ir aš guliu, prispaudusi veidą prie pagalvės, nes iš garsų, panašių į elektros spragesius ir vėjo šuorus, spėju, kad už langų siaučia dvasios, šmėklos, kurioms nebereikia prisiliesti, idant mane išgąsdintų, – užtenka, kad pakelčiau galvą ir pažvelgčiau į pliką, minkšto kartūno neapsaugotą lango akį.

To, ką išvysiu, galiu neištverti.

Kodėl?..

Nuojauta sako, kad bus kaltas ne vaizdas, kurį pamatysiu, o jausmas, kurį patirsiu, – tas jausmas yra nepaaiškinama baimė.

Bet ko gi aš turiu bijoti?..

Gyvenimas klostosi gerai.

Pirmosios knygos recenzijos – visai neblogos, nors vienas kritikas suskaičiavo visus pernelyg dažnai pasikartojančius jungtukus ir su apgailestavimu pridūrė, kad „tikriems tekstams“ mano patirtis esanti per menka ir per sklandi (neprasigėriau iki proto aptemimo ir negulėjau psichuškėj, sukdamasi nuo tarybinės kariuomenės, to ir neverta tikėtis, juk esu tik moteris). Iš dalies galima su juo sutikti. Nuojautų ir sapnų literatūra niekas nevadina – tai tik chaotiška gelmė, virš kurios plevena šešėlis. Ir kritikui su sapnu nėra ką veikti, jis gi ne psichoanalitikas; sapnas – perdėm asmeniškas dalykas, baugus ir tamsus, atskirtas kaip uolėta sala, neturinti prieigų. Ir jeigu sala kūriny netikėtai atsiveria ir įneriu į jos užutėkį kaip dūžtantis laivas, tokia akimirka pati būna kaip sapnas.

Berniukas Andrejaus Tarkovskio „Veidrodyje“ bando atidaryti namų duris – bergždžiai, nes jas iš vidaus laiko dvasios, kurioms jau priklauso šie namai.

Tylų, alpinantį karščiu pavasario rytą traukiu į save nubrozdintą durų rankeną – senos durys nepasiduoda, namuose irgi jau gyvena dvasios.

Sapno įvykis nukrečia kaip elektra ir išnyksta, nes prabudimas yra geriausias įžeminimas, koks gali būti.

Man atrodo, ankstesnis gyvenimas buvo tarsi sapnas; kažkas rūsčiai supurtė ir liepė keltis, ir dabar man tenka su nuostaba, o kartais su pasibaisėjimu žvelgti į niekada nemiegančią realybę.

Pirmas siaubas aplankė tada, kai draugas pareikalavo išvirti pietus; per kelerius bohemiško gyvenimo metus buvau ne tik pamiršusi, kas yra tvarkinga mityba, bet ir kaip atrodo puodas. Nusipirkau receptų knygą ir paruošiau tai, kas joje buvo pavadinta medžiotojų ragu. Draugas, ūmus cholerikas (o, koks jis buvo nepanašus į tingius ir ramius mano giminės

vyrus!..), trenkė šaukštą į stalą ir suriko, kad šitą jovalą galiu valgyti pati. Pasislėpiau už spintos ir tyliai apsiverkiau.

Žinoma, galbūt reikėjo ne verkti, o sudaužyti lėkštę su tais kvailais medžiotojų ragais ir išrėžti kalbą, kad vyrai – tironai, valgiui teikiantys pernelyg daug reikšmės, tačiau pasislėpti už spintos tuomet atrodė geriausia išeitis, ir dabar taip atrodo, kad ir ką sakytų karingosios feministės, – dabar, kai nei iš šio, nei iš to ima drebėti rankos, ir nors niekas ant manęs nerėkia (nes pagaliau išmokau gaminti valgį), paleidžiu iš rankų lėkštę, ir ši skambiai suskyla į gabalus, – ko norėt, kiniška, „maksiminė“, mat ją galas. Dar nudaužydavau visų puodelių ąseles. Irgi netyčia – niekas manęs nebardavo, bet negalėdavau susivaldyti; krėtė pavėlavusio siaubo impulsas. Ačiū Dievui, svečių tada retai sulaukdavome – paduok kad gudrus kavą tokiuose puodeliuose, apšnekės paskui, jog skurdžiai esam ar nesveikai taupūs, normalių puodelių nenusiperkam!..

O „krasnucha“ buvo bjauri.

Negana to, kad prie penkiaaukščių chruščiovkių ant suoliukų sėdėjo nusenusios ir gyvenimu nepatenkintos raudonarmiečių našlės ir žmonos, o jų vyrai (aišku, gyvieji) skverely už „Bangos“, garsėjusios kaip Vilniaus banditų susirėmimų vieta, lošė domino kauliukais, – aplinkui kaip kovarniai sukinėjosi žvitrūs kišenvagiukai; trys mieli mažyliai, vienas, dievaži, ne daugiau kaip aštuonerių, suvaidino teatro scenos vertą etiudą (du susimušė laiptinėj, o kai bandžiau juos išskirti, trečiasis mikliai nudžiovė iš kišenės piniginę). Kaip čia neprisiminsi Makarenkos urlaganų!..

Draugas, žinoma, įsiuto – dėt reikėjo tiems parazitams, kad atsimintų (štai irgi Makarenkos auklėjimo metodų taikytojas)!.. Pažvelgiau į jį ašarų pilnomis akimis – taigi vaikai, vaikučiai... ir jau nebesakiau, kad netenku trečios piniginės (pirmą praradau ketvirtame troleibuse, antrą – prekybos centre), nes dar būtų surikęs, kad irgi esu parazitas, gal dar baisesnis už

tą trijulę, nes blaškau pinigus į visas puses, užuot susigrūdusi į tokią tamsią vietą, kur joks urlaganas nepasiektų.

Ne, nereikia verkti.

Kvailas ištižimas – ne kas kita, kaip pogimdyminė depresija. (Šią sąvoką tuomet dar gaubė paslaptis, depresijos priklausė psichikos ligonių grupei, o gimdyvės taigi visos buvo laimingos, jeigu tik šlapime nerasdavo baltymų, o kraujyje – per daug cukraus.) Taigi niekas ir nesakydavo, kas laukia po gimdymo – o laukė panika ir ašaros, ir susvetimėjimas (sau pačiai), o besitrinantys prie „Bangos" Makarenkos auklėtiniai keldavo siaubingą nusivylimą, – iš kur man žinot, kuo pavirs mano vaikas, užtat ir nėra prasmės džiugiai kvaksėti, žiūrint į balsingai rėkiantį baltą kokoną.

Vyras, regis, apie pogimdyminę depresiją irgi nebuvo girdėjęs (bet neprisipažino, buvo išdidus), užtat pykdavo, radęs mane prie teliko su dvigubu sumuštiniu rankose (būčiau ir alaus atsidariusi, bet ką pasakys gydytoja, tikrindama kūdikio refleksus?..), žiopsančią „Mažo miestelio nuodėmes", pretenzingą meksikiečių serialą; vaidino Veronika Kastro, žemaūgė žvaigždė cheminių plaukų kupeta ir šaldytos menkės akimis. Būdama tikra motina, turėčiau sėdėti, palinkusi prie lopšio su giedra šypsena veide, bet man tai priminė medinę liaudies skulptūrą; ko man sėdėt, jei vaikas ramus, miega kaip barsukas žiemą, be to, ilgai į susiraukusį raudoną veidelį nepažiūrėsi, baimė apima, jis man atrodo kaip marsietis, dar ims atsimerks ir paklaus, ko čia spoksau lyg nevisprotė.

Pavasarį Lūgnei sukako pusė metų, ir kai išsiveždavau ją su vežimėliu į skverelį, baltą nuo obelų žiedų, ji smalsiai dairydavosi į pensininkus, domino kauliukais trankančius stalą, atrodė, jų keliamas triukšmas jai visai netrukdo, užtat trukdė man, nes norėjau ramiai paskaityti Tejarą de Šardeną apie šiek tiek kitokią, nei Darvinas manė, evoliucijos eigą, užtat nusistūmiau vežimėlį į stadioną, priklausantį, matyt, vidurinei mo-

kyklai, nes retsykiais jame pasirodydavo treninguotų paauglių būrelis ir reiklus mokytojas su švilpuku, tačiau ir čia pakrūmėse drybsodavo koks darvinistas su pusiau nugertu buteliu ir netgi mėgindavo mane pakalbinti, nepatenkinta persikraustydavau į kitą stadiono pusę ir, kol Lūgnė miegodavo, įniršusi verčiau „Žmogaus fenomeno" puslapius, nekęsdama ir žmogaus, ir fenomeno.

Ko jie visi kimba?.. Gal atrodau bejėgė?..

O gal – geraširdė?..

Prie geraširdžių kaip musės limpa įvairaus plauko iškrypėliai, užuodę lengvą grobį; puola vedami daugiau instinkto nei proto, nors priskirti iškrypimus vien instinktui būtų klaidinga. Jis, kaip paklusni gamtos dalis, yra tik proto tarnas. Bet kažin ar šitas silpnumas nėra veidmainiškas – juk nesu nei gera, nei švelni. Vis pagaunu save mintijant: jeigu dabar siaubingas senis iš stoties sumanytų savo storais kaip dešrelės pirštais pakasyti man kelius, ko gero, perkąsčiau jam gerklę, ramiai, be gailesčio, su šaltu žvėries įtūžiu, nejausdama jokių moralinių dviprasmybių dėl to, kad jis – žmogus.

Esu beveik tikra, kad tik dalį žmonių sukūrė Dievas (nors Tikėjimo žodžio kuopelė, kurią lankiau universitete, tikino, kad visus); visiškai aišku, kad yra rūšių, kurias galima priskirti neaiškioms humanoidų grupėms, taip ir nepasiekusioms aukštesnio išsivystymo lygio (tai, kad jie moka naudotis technika ir net skaityti, dar nieko nereiškia), ir nors smalsu stebėti, kaip šitie atavistiniai humanoidai išsiveržia į politikos ir pramogų verslo viršūnes, deklaruodami idealizmą, apie kurį jie neturi žalio supratimo (paprastai būna įsitikinę, kad tai – biurokratinių taisyklių rinkinys ar modifikuotų įstatymų formos, suteikiančios galimybę nesilaikyti įstatymo, o apie Platoną paprastai būna girdėję kaip apie asmenį, rašiusį apie Atlantidą, ir tai geriausiu atveju, daugeliui Platonas siejasi su platina, ir tiek).

Žinoma, univerkėj aš buvau tyli užsispyrusi liurbė, ir argumentų, atremiančių teoriją, kad visus žmones sukūrė Dievas, neturėjau (kaip ir vilties, kad vienas iš jo sukurtų stebuklų esu aš pati). Užtat tik niūriai tylėjau per kuopelės susirinkimus, o kai visi, atsaliutavę ir išrėkavę visus džiaugsmingus tikėjimą kaip hašišo būseną palaikančius šūkius („aleliuja!“, „hosana!“, „amen!..“), išsiskirstydavo, gūrindavau į troleibuso stotelę, mąstydama apie mamos įsitikinimą, kad tarybinė santvarka – liaudies valdžia plius elektrifikacija. Nelabai kas pasikeitė ir po Nepriklausomybės, anava bendrabuty kambariokės draugas pajungė mums nelegalų šildytuvą, „troleibusinį“, ryjantį elektrą kaip velnias nusidėjėlių sielas, – taigi tebėra ir nuostabioji elektrifikacija, ir šąlanti liaudis, net stebėtis neverta!..

Kadangi užaugau šeimoje, kurioje niekas per daug nedžiūgaudavo (senelė skųsdavosi sunkiu gyvenimu ir išlepintais vaikais, nenorinčiais ravėti burokų, o tėvas dažniau verkdavo nei juokdavosi irgi dėl to, kad gyvenimas sunkus), tad patetiška tikinčiųjų laimė man greitai atsibodo, ji buvo tokia vienoda, net baisius nutikimus jie pasakodavosi egzaltuotai (pavyzdžiui, susidūrė skvere su lomkių kankinamu narkomanu ir atvertė jį į tiesos kelią, paskui davė dešimt litų paskutinei dozei). O kad kuris būtų apsiverkęs ar prisipažinęs, jog, nepaisydamas religinio hašišo poveikio, nusidėjo, ir labai negarbingai, kad yra sugundytas ir paniekintas ir nebegali džiūgauti, nes džiaugsmas jam stringa gerklėj kaip žuvies griaučiai, – bijau, kad šitai būtų viską sugadinę, subjauroję intymų rojaus peizažą, galbūt netgi pasėję nepasitikėjimo Apvaizda sėklą kuopelės lankytojų širdyse.

Kelios aktyvios narės, užspeitusios mane univerkės labirintuose, teiravosi, kur prapuoliau, man jau nuolatinio nario kortelę pagaminę!.. Kodėl nebeateinu nei į kuopelę, nei į bendrus susirinkimus – vargšės, jos jautėsi įpareigotos gelbėti pasaulį ir gausinti išgelbėtųjų bandą, taigi kiekviena nuklydusi avis joms sukeldavo nerimą, nelyginant piemeniui, kuris už suma-

žėjusį bandos skaičių turi atsakyti savo kailiu. Laimė, būta ir toliaregiškesnių tikinčiųjų – liepė merginoms manęs nebepuldinėti, matyt, suvokdami, kad kai kurios avys turi kabarotis per akmenis vienos. O kai jau nebepajėgia (pavyzdžiui, užsikorė per aukštai ir nusilaužė koją), pačios susitaikys su likimu ir galbūt netgi sulauks Piemens, kuris ateis tokios netikėlės paimti. Bet čia jau, žinoma, rožinė svajonė; pagalvokit apie kitas avis, klusniąsias – juk jos baisiai įtūš!..

Krinta ir krinta obelų žiedlapiai, važiuot su vežimėliu neįmanoma, tikras viduržiemis, ir seniai besmegeniai aplink kruta, pliekia kauliukais, atrodo, tarsi žaistų iškritusiomis savo akimis.

Man gražu, kad paliksiu šitą nelemtą Krasnuchą tokią – užsnigtą šiltu pavasario sniegu, raudonąją armiją, nugalėtą baltosios; mat, gimus Lūgnei, vyras nusprendė, jog viengungiškas jo butas mums trims bus per mažas ir nupirko dalį medinio namo Antakalnio pradžioj. Kai pranešė, kad su kiemu, tai pirmiausia pagalvojau, kad žiedlapiai dabar snigs tik ant manęs ir ant Tejaro de Šardeno, o jei koks darvinistas bandys kyštelėti trigrašį, pažvelgsiu į jį netoli Omegos taško stovinčios būtybės akimis, pilnomis ramybės džiaugsmo.

Atsikrausčius į Antakalnį, darvinistai nepuolė; tik ant tvoros statinių iškart pakibo smalsi kaimynė – pagyvenusi stambi moteriškė rusiškai surišta raudona skarele. Kadangi nesupratau, kokia kalba ji šneka, turėjau pasirodyti jai nemandagi, o gal net arogantiška, o kai paleidau akmenį į vištas, pro vartų tarpą sulindusias į kiemą ir kapstančias vos gyvą žolę, – ji net atšlijo, turbūt vištos buvo jos, mačiau kažkokį priešistorinį tvartelį apačioj, prie kelio. Paskui man dingtelėjo, kad šitą veržlų baltarusišką *h* esu girdėjusi Čiornomaiske iš ten gyvenusių baltarusių („chodiat hady po večeram, kuroček ubivajut!..“*), bet

* Vaikščioja, bjaurybės, vakarais, višteles galabija (*balt.*).

kaimynė, vardu Olesia, išdidžiai patikino esanti lenkė iš Lydos, taigi aš be reikalo mušanti jos vištas, šitie nekalti padarėliai esąs tik gyvenimo džiaugsmas, daugiau nieko.

Nieko sau džiaugsmas, pridergė visą kiemą.

Vyras įsiuto, pamatęs vištas, ir iškart ėmėsi taisyti vartus, kad tos bestijos nebelandžiotų, bet vištos vis tiek vaikščiojo ir palikdavo savo džiaugsmingus pėdsakus visur, kur joms patikdavo, bet ypačiai prie vartelių; net ėmiau dairytis, daugiausia vakarais, temstant, ar neregėti kur nors hadų, smaugiančių vištas, gal koks šmėstelės, paprašysiu nusmaugti iš pradžių tris; bet praėjo tik liūdnas bomžiukas, vilkdamas ant kupros maišą, pilną tuščių butelių, taip kretėjo iš negalios, kad maišas tilindžiavo kartu su juo kaip stiklinė pagoda, – neatrodė, kad jis sugebėtų pritykinti prie tokio klastingo padaro kaip višta ir nunovytų ją be triukšmo ir alpimo.

O paskui keliuku nuo miškelio, besislepiančio už kerėpliško buvusio technikumo, dabartės – kolegijos, pastato, nusileido tokia didinga procesija, kad man užėmė žadą; asfaltu oriai ėjo ožys su ragais, panašiais į siaubingą kabyklą, iš paskos tipeno trys ožkos ir tripinėjo du ožiukai ir galų gale, kaip vargingas prielipas, pasirodė mažytis sudžiūvęs seneliukas su nelabai švariu lietpalčiu, siekiančiu jam kulnus, ir ragino ožkas ilga rykšte, primenančia Mozės lazdą. Sustojęs vidury kelio, dėbtelėjo į mane, nesuprasi, draugiškai ar piktai, išsitraukė iš kišenės flakuškę, pabaigė gerti, kas ten buvo likę, ir numetė buteliuką ant šaligatvio, – na, šaligatviu nelabai būtum galėjęs tą vietą pavadinti, ant jo nebuvo plytelių, užtat augo ugniažolės, dilgėlės, mėtėsi šiukšlės – dažniausiai buteliai ir cigarečių pakeliai – ir netgi kerojo skurdus alyvų krūmas.

Nubėgau pasižiūrėti, kur jie eina; nuojauta neapgavo, sulindo į priešistorinį tvartelį. Įpratusiai prie bruzdžios Krasnuchos toks susidūrimas su gyvulių ūkiu, ir dar pačiame miesto centre, sukėlė man jausmą, panašų į paniką. Ką jie ten dar lai-

ko, be vištų ir ožkų?.. Asilą kokį ar nykštukinį dramblį?.. Kas bus, kai jie išeis pasivaikščioti ir sustos prie mūsų vartelių?..

Perėjau tuščius kambarius.

Erdvei keičiantis dažnai sapnuoju tuos namus, kuriuose gyvenau. Sapne būtieji namai mažėja ir traukiasi, o būsimieji prisisapnuoja vis erdvesni ir didesni. Ir tai kelia ne džiaugsmą, o nuostabą ir netgi baimę – juk kiekvienas kambarys turi būti gyvenamas, kaipgi aš tiems kambariams tai suteiksiu?.. Jie visi tušti, be daiktų ir baldų, tik saulė mirga ant sienų ir vėjas plaiksto šešėlius kaip užuolaidas, pro langą matau dar ir kiemą, žemai, tokį didelį, kad atsirastų vietos visoms trokštamoms gėlėms auginti, vėliau regiu pievos rėžį kaip ribą...

...ir dar – pakrypusią išvietę, bjaurias kažkokių pašarinių daržovių lysves, margus ir ryškius skalbinius ant virvės ir, kad jį kur galas, takelį su balsvais vištašūdžiais, nors vištų neregėti; apima nerimas, ir aš prabundu.

Guliu ant nesurinktos sofos, šalia pintam krepšy miega Lūgnė, saulė šviečia į židinio atbrailą, iš virtuvės pakvimpa kava, ir aš pamažu nurimstu.

2

SESUO TURBŪT nepastebėdavo, kad, kaskart jai išvažiavus, pamažu sunyksta kuri nors gėlių, pasodintų dar tada, kai ji troško pertvarkyti ir modernizuoti namus.

Pirmosios išnyko baltosios lelijos; atrodė, jas tiesiog prarijo godžios garšvos, užžėlusios darželį. Kai sesuo baigė studijas ir nebegrįždavo vasarai, išsigimė tulpės ir nuskurdo bijūnai, o štai dabar, kai įsisodino į mašiną kleganačią Lūgnę, – visą dieną turėjau kilnoti ją ant spintos ir vėl nukelti, tai jai baisiausiai patiko, net žviegė iš džiaugsmo, – norėjau peštelėti seserį už rankovės ir parodyti nudžiūvusį „Pelenės batelį“, taip vadindavome nežinomą gėlę ilgu alebardos kotu, siūbuojančiu mėlynas žiedų kekes, panašias į aukso siūlu suvarstytus batelius.

Bet susilaikiau, ir ačiū Dievui, nes sesuo dar būtų supykusi. Tinginiai, gvėros!.. Ar gėlių nusiravėt nebegalit!.. – pasakytų ir prunkštelėtų, išgirdusi pasiteisinimą, kad tikrai nesugebam; tėvui gėlės buvo geros tik tos, kurios auga pačios ir savimi pasirūpina, o mane gėlės gąsdino, jų trapumas ir liūdnumas, aksominis žvilgsnis, sakantis, koks trumpas yra džiaugsmas.

Mačiau, kaip sesuo žvilgelėjo į cementines takelio plokštes, pro kurių siūles jau lindo takažolės, į nunykusius serbentų krūmus, šakeles, aptrauktas žaliomis kerpėmis, į ėdrias garšvas, užaugusias darželį, bet pasipiktinimas akyse žybtelėjo tik vieną kartą, – kai išvydo už gyvatvorės prie pat namų sumeistrautą naują būdelę, ne daugiau kaip dešimt penkiolika

žingsnių nuo šulinio. Nedrįsau sakyti, kad tai tėvo sumanymas – vaikščioti už daržinės jam pasirodė per toli, taigi įsitaisė patogumus beveik namie, kaip tingus miestietis, – tik nulipai laipteliais, ir prašom.

Žinau, viskas labai pasikeitė ir nuskurdo.

Šikinykas priešais namo duris – tikras pasityčiojimas.

Bet manęs tai nežeidžia. Galiu ištverti smarvę. Negaliu ištverti gėlių. Ir kai vos užsimezgę pradėjo džiūti bijūnų pumpurai, nupjoviau stiebus iki pat šaknų ir sukroviau prie išvietės; visą dieną, iki pat vėlumos, ore laikėsi kartus ir liūdnas džiūstančių gėlių kvapas. Toks galėtų pleventi ir sielai išėjus. Lyg graudus atsisveikinimas su kūnu, kuris irs, žiosis, plėsis, bandys leisti šaknis ir įsikabinti į gruntą, bet taip ir neprigis – jo laukia baltųjų lelijų likimas.

Atsisveikinau su seseria, – man atrodo, kad išvažiuodama iš čia ji kaskart jaučia palengvėjimą, – porą sykių pamosavo ir tėvas, beveik blaivus, jutau – tai irgi prisideda prie geros sesers nuotaikos, – ramiai grįžau į vidų ir net sudrebėjau, pamatęs ant stalo Lūgnės paliktą žaislą – pliušinę varlę ir puodelius, iš kurių ką tik buvo gerta kava, lėkštę su atšalusiomis pieniškomis dešrelėmis ir išpiltą cukrų.

Įėjęs tėvas ėmė šnekėti apie pievas – esą perleisiąs tuos tris hektarus kažkokiai Lionei už nedidelį mokestį, mat jis numatęs pirkti medienos ir ręsti sodelyje pavėsinę (sesuo vėl prunkštelėtų – rado ką ręsti, geriau varvantį namo stogą užlopytų!..), nieko nesakiau, tik susigūžiau visas, ir tėvas įsižeidė, ko aš nepalaikąs jo svajonių: susės visa šeima pavėsinėj, per Žolinę, gers ir dainuos, argi ne gražu!.. Supratau – taip sumanė, nusižiūrėjęs į kaimynus, kurių gausi giminė, jei tik būdavo gražus oras, per atlaidus susėsdavo lauke už stalų ir triukšmaudavo iki tamsos.

Man tai pasirodė taip kvaila, kad neištariau nė žodžio. Nusisukau nuo stalo ir nuėjau gulti, palikęs netvarką. Tik Lūgnės varlę įkišau į spintą. Kad nebeprimintų atsisveikinimo.

Tėvas nusivylė – mačiau iš akių. Dieve, kartais jis visai kaip vaikas – galbūt todėl nieko nesakė, kai po kelių dienų pareiškiau važiuojąs į ligoninę. Įprato prie šitų važinėjimų, nors iš pradžių manė, kad kiekvieną kartą mane turi galutinai išgydyti, ir nauji vizitai jam keldavo nepasitenkinimą. Niekada nesikalbėjo su manimi apie ligą; turbūt dėl to, kad nelaikė jos liga. Veikiau – užgaidomis. Todėl jam būdavo keista, kad jos dar ir gydomos, kaip skrandžio opa, gripas, dizenterija ir kitos normalios ligos.

Grįžau jau po Žolinės ir pirma, ką išvydau, buvo didelė geltonai dažyta pavėsinė sode, sukalta iš lentelių, su varteliais šone ir apvaliu šiurkščiu stalu, po kuriuo kapstėsi katė, smėlyje slėpdama savo lobius. Pavėsinėje sėdėjo tėvas, pasistatęs latviško brendžio butelį. Kai sužinojau, kad sesuo nebuvo atvažiavusi – susirgo Lūgnė, – tik linktelėjau galvą. Tai tiek visos giminės, tiek viso atlaidų baliaus!.. „Sėdžiu čia vienas kaip asilas“, – proverksmiu tarė tėvas, ir jo balse skambėjo neapsakoma nuoskauda, jis šnairomis dėbtelėjo į mane ir dar labiau susigraužė, nes jam nepritariau, nedejavau, tik stovėjau kaip stuobrys, užuot sėdęs šalia ir išgėręs kaip žmogus.

Apėjau namus; iš spintos beveik griuvo nešvarių drabužių tumulai, pamaniau, kad kurią dieną reikės užsikurti pirtį ir išsiskalbti. Paskui užsikaičiau arbatos. Sename šaldytuve, kurį atidavė viena iš labdaringų moterėlių, šliūksojo šalto vandens bala, joje mirko pieniškų dešrelių pakuotė, apačioje, sausesnėje lentynoje, išvydau pigaus margarino dėžutę, gabalą geltono sūrio ir atidarytą indelį grietinės – jos paviršius buvo pageltęs. Ne taip jau ir blogai. Priemenėje mačiau rėtį ką tik prikastų bulvių ir milžinišką cukiniją ant suolo. Nusiraminau – badas negrėsė.

Betgi ne bado bijojau.

Badas tik nusijuokė iš tokio nusiraminimo, aš net kikenimą išgirdau, klastingą, seniokišką silpnapročio kikenimą.

Naktį, šaltam rugpjūčio lietui su vėjo šuoru trenkus į lango stiklą, prabudau tamsoj plakančia širdimi, lyg kas būtų man šėręs. Susigūžiau, trokšdamas, kad patalo šiluma apsuptų mane kaip jaukus kiautelis ir saugotų, bet vėjas lauke ūžė, nykiai teškėjo lietus, kiautelis linko ir skeldėjo nuo nakties smūgių, ir turėjau keltis praryti tabletę, kad galėčiau vėl užmigti, ir miegas atrodė kaip dar vienas smūgis tiesiai į galvą, tikslus, atjungiantis nervus, kurie kelia sustingusį kūną iš snaudulio.

Rytas išaušo šaltas ir šlapias, pirties kaminas netraukė, kol užkūriau, atėjo ir pietūs; neradęs skalbimo miltelių, pajuodusia burokine tarka sutarkavau pusę gabalo ūkinio muilo ir sumerkiau į vonelę nešvarius rūbus. Pasitaikė ir sena šlepetė išdilusiu padu, nusviedžiau ją po pirties suolu – dunkstelėjo į surūdijusį ryką, net krūptelėjau.

Po pietų išsigiedrijo, nušvito saulė, tamsiai geltona ir niūri. Kai dviračiu parvažiavo tėvas, sode tarp obelų plevėsavo skalbiniai, – bandydamas pakabinti dalgį ant šakos, vos neįsipainiojo į paklodę, kuri, saulės nušviesta, atrodė beviltiškai nešvari, ir supykęs tarė: „Prakeiktas ryzas!..“ Ir dar į mane pašnairavo – gal nepatiko, kad skalbiu. Pats nesu matęs tėvo ką nors skalbiančio. Net kojinių. Seniau tai darydavo senelė ir sesuo, o paskui viskas priklausė nuo mano malonės. Kaimuose atidarius skudurynus, tėvas išvis liovėsi domėtis drabužių likimu – išpurvinęs tiesiog išmesdavo, drėbdavo kur pakliuvo ir už litą nusipirkdavo kitą.

Tuos drabužius, kurie atrodė kiaurai sudėvėti ir bjaurūs, užuot skalbęs sudėdavau į krūvą už spintos; kai pas mus įsitaisė puslaukinė katė, tai ji toje krūvoje atsivedė kačiukų, ir aš netekau žado, nes pamaniau, kad skudurai atgijo ir ėmė šliaužioti, kniaukdami klaikiais balsais.

Nunešiau knibždančią kupetą į palėpę, į žaliąjį kambarį, nes rausvajame pats gyvenau, bet katė kačiukus iš skudurų išsirankiojo ir nusitempė laiptais žemyn, – tėvas sakė, kad į

daržinę, – ir manęs nuo to laiko nebeprisileisdavo, šnypšdavo, išrietusi gūbrį, bet kas iš to, kačiukus priklydęs katinas išpjovė, ir katė išėjo iš namų taip pat, kaip buvo atėjusi, niekas jos nepasigedo. Ir kai pagalvoju apie senelę, kuri tikėjosi, kad stato namus, pilnus džiaugsmo ir vaikų balsų, man suspaudžia širdį – šituose namuose net kačiukams nėra vietos.

Lapkričio pabaigoje nuėjau pas gydytoją – prašiau, kad išrašytų stipresnių vaistų, nes naktimis vėl nebegaliu užmigti; kažkas mane nuolat purto ir kelia, liepia eiti, kur – nežinau, laukuose tokia tamsa, kad nuolat į ją atsimušu, ir tada mane apima dar didesnis nerimas, kartais einu sesers pasitikti, plentu į rytus, nors žinau, kad ji niekados tuo keliu nebeateis.

Gydytoja pamatavo kraujospūdį, palingavo galvą ir paklausė, kada paskutinį kartą gulėjau ligoninėje. Pasakiau, kad prieš tris mėnesius. Jos akyse šmėstelėjo išgąstis, o gal nuostaba – priminė man tėvą, kuris nesuvokdavo, kaip aš, mėnesį drybsojęs palatoje ir kasdien šertas vaistais, dar drįstu sakyti, kad kažkas negerai.

Nesakiau ir jai – paėmiau receptą ir parėjau namo.

Pastaraisiais metais tėvas ėmė gauti pensiją, taigi dabar turėjo nuolatinį pinigų šaltinį, žinoma, juokingai menką, palyginti kad ir su vidutine alga, – iš to džiaugsmo, kad atgijo šventasis alma mater šaltinis, jis pylė jau visas mėnuo, kitos pensijos skolon. Tiesą pasakius, gal taip ir geriau, nes kol buvo blaivus, nuolat žiūrėdavo meksikiečių serialus, o kadangi jau buvo pradėjęs kursti, paleisdavo televizorių vos ne visu garsu, kad tik nepraleistų kokios nežmoniškai svarbios Chosė Alberto frazės, ir aš nežinodavau, kur dėtis; dabar jis miega, retsykiais suvaitodamas, dvokiantis ir apžėlęs, neaišku, į kokį atminties stalčiuką tos visos frazės jam sugulė, ar neišbirs pačiu kvailiausiu metu, kai jis to nesitikės!..

Ir kai paryčiais, pažadintas dejavimo, atsibudau, išgirdau frazės nuotrupą, besibaigiančią vardu Marija, dingtelėjo, kad

tėvui jau pradėjo byrėti meksikietiškos citatos, mėginau užsnūsti, bet nebesugebėjau, nuėjau pas kaimynę, šioji atlėkė, sušuko: „Jėzusmarija!..“ ir iškvietė greitąją; kol šiek tiek aptvarkiau tėvą ir kol įkalbėjome greitosios gydytoją, kad jį paimtų – kratėsi kaip kokios utėlės – esą tėvas neturįs medicininio draudimo, – prasiblaivė diena, aš susivokiau besąs tuščiuose namuose, atidariau spintą, iš jos išgriuvo gniužulas nešvarių drabužių, ir pirma mintis, atėjusi man į galvą, – reikia skalbtis. Tėvui ligoninėje reikės švarių drabužių.

Kaimynė sakė, kad pirmiausia reikia nuvažiuoti į ligonių kasą ir sutvarkyti dokumentus. Kažkodėl man tai atrodė mažiau svarbu nei skalbti. Bet paklusau. Įsėdau į seną „Folksvageną pasatą“, kaimynės vyras nuvežė mane į rajoną ir padėjo viską sutvarkyti.

Kai grįžau, jaučiausi toks pavargęs, kad atsiguliau ir išmiegojau iki pusiaunakčio. Paskui tris ar keturis kartus apėjau daržą, klimpdamas į molingą žemę, – beprasidedantis gruodis buvo kaip reta šiltas ir drėgnas, dar žaliavo kiaulpienių lapai ir net kai kurios piktžolės dirvone tebebuvo aitriai karčios, jaučiau jų kvapą – paskui užsikūriau virtuvėje pečiuką ir ilgai žiūrėjau į ugnį, kol užgeso, valgyti nieko nevalgiau – jau savaitė maistas strigo gerklėje – tik išgėriau nežinia kiek kartų plikytos raudonėlių arbatos. Be cukraus. Saldumas nebeturėjo reikšmės. Skonis – irgi. Tik šalčio jausmas dar krėtė nemaloniu virpuliu – šiluma tebebuvo mielesnė nei mirtinas prisilietimas.

Išaušus rytui ėmiau skalbtis ir pamiršau tai. Džiausčiau ant šakų skalbinius, o kai atbėgo kaimynė ir sušuko, ko gi tu vaikštai žiemą basas, tik pasižiūrėjau į ją nustebęs. „Vaikeli, ko nors karšto užvalgytum!..“, – tarė ji, bet aš tik papurčiau galvą, nes dar turėjau daug darbo, jį reikėjo baigti.

Atslinkus ankstyvai prietemai, grįžau į trobą ir atsisėdau ant lovos, pajutau, kaip ima atitirpti kojos, ir man tai nepatiko.

Nenorėjau jų jausti. Apsimoviau šaltas kojines – gal padės. Nepadėjo. Nusitraukiau vieną ir mečiau į šalį. Ėmiau eiti per kambarius; čia vietoj durų seniau stovėjo spinta, senelė joje laikydavo vaistus, pensiją ir savo išeigines skareles, o čia miegodavo – pačiupinėjau patalynės gūbrį, dvokiantį žeme. O ten, prie lango stovėjo sesers lova, dabar ten riogso spinta, užstodama saulėlydį, bepročio darbas šitaip pastatyti spintą. Virtuvę pažįstu kaip nuluptą – juk nuplėšiau nuo sienų tą šlykščią klijuotę ir iškaliau lentelėmis – jos tuoj pajuodo nuo garų ir dūmų – o už virtuvės mano kambariukas, kuriame vaikystėje mirgėdavo saulėti šešėliai, galiausiai – svetainė su išsiraičiusiomis kartono sienomis ir baisia sovietmečio laikų sekcija, o paskui – vėl patalynė, dvokianti žeme... man atrodo, reikėtų uždegti šviesą, gal tada ką nors užtiksiu, nespės nuo manęs pabėgti į tamsą – pavyzdžiui, sesuo, svetainėj besistaipanti prieš veidrodį, – pasiskolino iš klasiokės šokiams džinsus, ir nors šie truputį spaudžia, ji tokia laiminga, kad net spindi. Aš pats vos nepradėjau spindėti iš laimės, bet apstulbau, nieko neradęs nei viename, nei kitame kambaryje. Nulipau net į rūsį ir ten uždegiau šviesą, tačiau ant kojos užšoko tik išsigandusi pelė, ant kojos, apautos kojine, taigi net pelės nepajutau.

Kai perėjau visą trobą kelis kartus iš eilės – kiaurai, šlubčiodamas iš nevilties, – dingtelėjo, kad reikėtų užlipti ir į palėpę, buvau tikras, jog ten viskas paaiškės.

Viena bėda – palėpėje išjungta šviesa; pamaniau, gal geriau palaukti ryto – Viešpatie, bet ką gi aš veiksiu iki ryto, kur dėsiu tiek baisaus laiko!.. – girgždančiais laipteliais užsikoriau į viršų, aklai grabinėdamas aplink, paskui prisiminiau, kad prie dūmtraukio ant sienos kabo žibintuvėlis, tėvo batareika; spindulys nušliaužė rausvojo kambario sienomis, krūptelėjau, pamatęs savo guolį, tokį apleistą ir nykų, kad nebenorėjau nieko ieškoti. Pakabinau batareiką atgal ir pravėriau žaliojo kambario duris.

Visiškoje tamsoje virš lango išvydau stambią išsikišusią vinį ir nuo jos žemyn nukarusią skalbinių virvelę. Tik pamanyk, visai pamiršau – čiagi galima džiaustyti rūbus, sesuo seniau taip darydavo!.. Sesuo... kadaise... seniau... kada?..

Kuri šiandien diena?..

Ne, nieko nebus. Šiandien sekmadienis.

Sumezgiau iš virvelės kilpą ir akimirką nustėrau: ar tikrai niekas neateina?.. Niekas?..

Niekas.

Užsinėriau kilpą ant kaklo, pažvelgiau pro langą – jokios properšos, tik juoda tamsa, – ir sėdausi, nes buvau pavargęs ir norėjau miego.

Tik guolio mano kūnas nebepasiekė.

Pakibo kažkur pusiaukelėj – dar spėjau pagalvoti, kad veltui tai darau, kad man reikia grįžti, lipti atgal, laiptais, žemyn, ir kuo greičiau, – bet šįsyk kažkas kitas buvo už mane greitesnis.

Paskutinę akimirką, kai siaubinga nuojauta sugniaužė kūną, suvokiau, kad niekada nebegrįšiu į laiką, kuris man buvo duotas; kaip vieniša škuna per visišką štilį jis nesuvokiamu būdu tolo nuo manęs, – ne, ne jis, o aš tolau nuo krantų, ištirpdamas vandenyno platybėse, begalinėj erdvėj, kurios taip bijojau.

3

JAU NIEKO TEN nebelikę, nieko, per penkiolika metų viskas sutrūnijo, galit drąsiai laidoti – miestelio seniūnas oriai mostelėjo į senelės antkapį, tarsi jis būtų visagalė erozija, nuo kurios priklauso mirusiųjų likimai, o man dingtelėjo baisi mintis, kad geležiniai senelės dantų protezai negalėjo sutrūnyti ir dabar tūno kažkur, laukdami kąsnio.

Visą naktį negalėjau užmigti – senuosiuose namuose buvo mirtinai tylu, veltui laukiau, kad man į veidą kvėptelėtų mirusio brolio dvasia; bet ji, matyt, dar negalėjo palikti kūno, gulinčio apskrities TMI šaldytuve – tik kitą dieną, iš ryto, vietinė laidojimo kontora turėjo atvežti jį į miestelio šarvojimo salę. Ak, ar nekvaila manyti, kad mirusieji savo šermenų dieną dar turėtų koketuoti su gyvaisiais – kvėpuoti į veidą, duoti paslaptingus ženklus, kad kokios, ir už skverno timptelėti, įrodinėti, kad nepaliks jų taip paprastai, vaidensis ir sapnuosis, kraupiai ir mistiškai. Ne, mirusiems tokie dalykai nerūpi, nereikia kurti iliuzijų.

Gelianti drėgmė ir mirtina tyla, – net vėjas slėpėsi, gedulingas ūkimas, sukuriantis tinkamą laidotuvių nuotaiką, miestelis atrodė tarsi išmiręs, galbūt dėl to, kad tik devinta ryto, štai ir pardavėja rakina krautuvės duris, tos pačios, kuria taip džiaugiausi, grįžusi iš Čiornomaisko (nėra grotų ant durų!..), – žinai ką, Lūgnyte, eikim ir nusipirkim žvakių, pravers, jei liks, atiduosim bažnyčiai.

Pardavėja žiūri į mus juodo gegužio žvilgsniu ir paduoda dėžutę su balto parafino varvekliais.

Vyras su sūnumi sėdi šarvojimo salės kambarėlyje, mažius laiko sausainį, vyras – puodelį kavos; pasiimu puodelį ir aš, tuščią, ir kai prie durų suburzgęs sustoja laidojimo kontoros automobilis, išmetu puodelį ant grindų ir nustėrusi spoksau, kaip jis rieda grindimis – nulūš ąselė ar ne.

Kokia laimė, kad niekas ant manęs nerėkia, nes išeičiau pro duris ir žingsniuočiau nežinia kur, žinodama, kad tai nesąmonė.

Įeinu į salę, karstas jau pastatytas, ir brolis guli su balta nosine švarko kišenėlėje, sunėręs ant krūtinės rankas su nudaužytais krumpliais. Ir aš imu baisiai nekęsti savęs – už dvasių laukimą. O juk jos, išsilaisvinusios iš kūno, turbūt iš karto pamiršta mus kaip nelaisvės liudininkus.

Turiu vieną nuotrauką iš laidotuvių, kur brolio karstas bažnyčioj iš visų pusių apsuptas balto rūko tumulų. Vienintelis kadras toks. Matyt, fotografijos klaida, nes kiti – normalūs. Padorūs ir ryškūs – nesunku įžiūrėti raižytos sakyklos kampą ir basas šv. Antano kojas. Tik kad tais normaliaisiais nepasiguosi. Paguodai visada imu tą, su rūkais. Klaidingą. Ir rodydama vaikams sakau, kad mirusiųjų giminė atėjo savo apleisto nario pasiimti.

Ne į žemės gelmes, kur išsibarstę plėšrūs dantys ir yrantys kaulai, o į debesis, kurie saugo žemę nuo begalybės žvilgsnio. Turbūt ir linkėjimas „Tegu amžinoji šviesa jiems tešviečia“ reiškia nematomąją debesų pusę, nuolat nutviekstą švelnaus spindesio. O „Tesiilsi ramybėje“ – tai, kad lyti iš šitų debesų pradės tik Paskutinio Teismo dieną, kai rūkui ir vandeniui vėl prireiks įgyti kūną, ir veikiausiai ne todėl, kad Kūrėjas juos išvystų, – Kūrėjui tai nebūtina, – o kad mes vėl vienas kitą pamatytume ir atpažintume.

Tik niekam to nesakau, nes galiu išgirsti – „Nieko nebeliko, nieko, visa sutrūnijo!..“, prie karsto krepšelį deda Steputė ir

šluostosi akis, regiu pražilusį kultūrnamio direktorių (negaliu patikėti, kad jis kitados liepė Pėckoms į mane šaut, kas, kad iš butaforinių šautuvų!..) ir susivėlusią baisaus veido moterį, kuri kyšteli nosį pro duris ir kaipmat dingsta, nes prie durų, pasišiaušusi kaip katė, šoka Steputė ir kad kiek būtų tvojusi įsibrovėlei per galvą su keturkampiu ridikiuliu. Praskleidusi salės užuolaidą, žiūriu į lauką, į pakumpusį moters sprandą ir iš judesio – ji išdidžiai atmeta atgal skystus, į virvagalius susivijusius plaukus – atpažįstu Elytę.

– Prakeikta pijokė, – sako Steputė. – Prieš pat tavo brolio mirtį paėmė iš nabago du šimtu litų!.. O tas ir davė!.. Sakė, imk!.. Man nebereikia!..

Žvelgiu į Elytės nugarą – ji dūlina asfalto pakraščiu, apsivilkusi riebaluotu vasariniu paltu, – tikiuosi, kad atsisuks, galėsiu pasižiūrėti praeičiai į veidą, bet ji grįžteli tik prie parduotuvės kampo, ir aš nespėju įsiminti pasikeitusių jos bruožų.

Steputė, tampydama mane už rankovės, šnabžda, kad iškoneveiks tą pijokę, kada sutikusi ir už plaukų patampys, padlą, o kai pasakau, kad nereikia, priekaištingai atsidūsta. Matyt, kažko nesuprantu.

Nesusipratusia pasijutau ir per gedulingus pietus, kai prie stalo tiesiai prieš kleboną plestelėjo dvi raudonnosės moterėlės ir iškart kibo į stikliukus. Steputė vos nepaspringo silkės filė – dūrė į jas pirštu, o kai pasakiau, kad moterėlės labai paslaugiai sutvarkė visus maisto ir degtinės likučius šarvojimo salės kambarėly ir šiaip jau atrodė malonios, nors prie žaizdos dėk, Steputė klaikiai atsikrenkštė, matyt, prarijusi ašaką, paraudonavo visa, nebebadė pirštais ir nieko nebesakė.

Nieko sakyti ir nereikia.

Tylu.

Regiu brolį, sėdintį tamsoje su kilpa ant kaklo, viena koja basa, kita – su kojine, gal šitai kojai šilčiau, o jo didelės nubrozdintos rankos kabo iš šonų, pagaliau atsikračiusios beprasmio

darbo. Jo vaistų pakeliai – kai kurie beveik pilni – ir garso kasetės, sukrautos į krūvelę ant stalo – „Seržanto Peperio vienišų širdžių klubas", „Žemuogių pievelė", „Aštuonkojų sodas", Eleonora Rigbi, Mišel ir visos kitos, kurių jis mėgo klausytis. Krūvelė laiškų ir užrašų – juos pasiėmiau, nes tėvas, parvežtas iš ligoninės, sėdi prie stalo, akis įbedęs į mišrainę, kada nors prakurs jais pečių, nekreipdamas dėmesio, kad tai paskutiniai sūnaus žodžiai, jis ir „Iliadą" sudegintų, nes knygos nuo to meto, kai atsirado meksikietiški serialai ir kitos muilo operos, jam staiga liovėsi egzistavusios ir buvo svarbios tik kaip popierius; skurdi namų biblioteka pamažu, bet planingai tuštėjo, ir kai vieną sykį aptikau Edgaro Alano Po raštus su šiurkščiai išplėšta pabaiga, nebeiškenčiau ir sukroviau į mašinos bagažinę knygas, kurias naudoti prakuroms atrodė nedovanotina: Oskaro Vaildo „Doriano Grėjaus portretą", Gilberto Kito Čestertono „Tėvą Brauną", Boriso Pasternako „Daktarą Živago" ir Arturo Konan Doilio raštus.

Kažin ar tėvas pastebėjo, kad išsivežu knygas – paskutinius gyvus balsus iš mirusių namų. Prie karsto sriūbavęs lyg vaikas, dabar sėdėjo ramus, atrodė netgi susimąstęs. Nesuprasiu, ką jis galvoja ir jaučia, nepamiršiu jo romaus abejingumo savo vaikų likimams, o atleisti jam nėra už ką, jis tikrai nieko blogo savo gyvenime nepadarė, galbūt reikėtų tik padėkoti, kad nesaugojo mūsų nuo pasaulio, ir visa tai, kas atsitiko, yra natūrali įvykių eiga, kitaip tariant, natūralioji atranka. Kaip galiu jį kaltinti, jeigu jis pats yra šios atrankos auka. Auka jaustis yra gerai, tada savęs būna gaila. Nes mintis, kad savo gyvenimą sugadinai pats, bjauri ir savigailai netinka.

Ligoninė tėvui kaip pensininkui skyrė reabilitaciją nuokampioje Rytų Lietuvos sanatorijoje visam mėnesiui su masažais ir vaistais, taigi jis atrodė patenkintas, sulaukęs tokios privilegijos. Buvęs jo darbdavys, pas kurį tėvas dirbo be darbo sutarties – statė, regis, tvartą, – turėjo tiek padorumo, kad

pažadėjo nuvežti į sanatoriją ir parvežti atgal. Klastingas tipas su Hitlerio sklastymu. Jei ne šita nelaimė, vargu bau tėvas būtų sulaukęs tokios darbdavio malonės; darbininkai, dirbantys pagal žodinį susitarimą, rūpėjo jų šeimininkams tiek pat kiek koncentracijos stovyklų kaliniai jų komendantams. Jeigu tėvas, neduokdie, būtų nusivertęs nuo gegnių, nesistebėčiau, jei Komendantas Darbo inspekcijai būtų paaiškinęs, kad romantiškas žmogelis užsikorė ant stogo, norėdamas pasižiūrėti į saulėlydį, statyba vykdoma visuomeniniais pagrindais, o jis pats niekuo nekaltas ir nieko neskolingas.

Keisčiausia, kad pačiam tėvui šitoks abejingumas jo sveikatai ir gyvybei atrodė visiškai suprantamas dalykas, toks pat kaip ir nuolatinė globa, kurios jis troško. Tarsi toj aplinkoj, kurioj jis augo, visos sąvokos būtų susimaišiusios. Kai pagalvoju, kad ir aistra galėjo būti neatskiriama nuo nevalyvo abejingumo, – nesmerkiu mamos, ne kiekviena moteris gali susitaikyti su tuo, jog vyras jai skirtas ne kaip draugas ir vadovas, o kaip vaikas, ir dar bjaurus, protiškai ir emociškai atsilikęs, jį reikia prižiūrėti ir stumpti tinkama linkme, neturint pernelyg didelių vilčių, kad pasiseks, nes jo polinkiai nuo mažų dienų iškreipti. Ypač vienas – polinkis nesakyti tiesos ir nepripažinti tikrovės. Ir nuolat gailėtis savęs, nė per nago juodymą nesigailint kitų.

Tik kažin ar tai dabar svarbu.

Melas lankstus, galbūt jis netgi padeda gyvenimui nesugriūti, lyg kokia piktžolė kelia jį iš dirvos, – kas iš to, jei būtų pasakyta, kad daugelio mūsų gailestingumas paremtas visuomenės nuomone, kad atstumtuosius ir nepritapusiuosius mes linkę gražiai laidoti ir uždarinėti vienutėse, kad daugelis ligų mums ir dabar tebėra „užgaidos“, ar tai būtų silpnaprotystė, ar girtuoklystė, pastaroji taigi tik valios stoka, ir gana. Susiimk, ir nebegersi!.. Eik į priekį, mosuodamas raudona vėliava!.. Ar girdi, Elyte?!.. Ir tu, Romka?!..

Tik kvailys gali eiti laukais, – pasakiau prieš gerą dešimtį metų, kai brolis pasiskundė, kokiais pasaulio pakraščiais jį

gena nerimas. Patariau jam išvažiuoti iš namų ir susirasti darbo mieste. Brolis tarė, kad miestas jam nepatinka, be to, gaila palikti tėvą. O tėvui tavęs ar gaila?..– paklausiau, brolis nieko neatsakė, tik apsiniaukė visas; dabar suprantu, kad tai tebuvo nekaltas melas, kurį jis sau leido – vargu ar miestas jam skyrėsi nuo laukų, kuriais eidavo, apimtas melancholijos, mieste tiesiog buvo per daug žmonių, ir jam, įpratusiam žingsniuoti dideliais žingsniais ir mojuoti rankomis lyg dalgį sukant, kiltų sunkumų; tamsa, į kurią jis atsitrenktų, imtų šaukti nepatenkintų praeivių balsais, ogi ganyklų stulpai ir vienišos karvės niekada taip nesielgia.

Pastaraisiais metais jis visai manęs nebetrukdė. Nei laiškais, nei skambučiais. Matyt, suprato besąs atskirtasis.

Ir tik lapkričio pabaigoje, prieš pat mirtį (kaimynė rado gruodžio dvyliktosios ryte, visame name plieskiant elektrai), ragelyje pasigirdo kažkoks vaiduokliškas balsas – žmogaus, kuris iš skausmo nebemoka kalbėti, o dainuoja, – išgirdau keistai tariamą savo vardą, o paskui stojo pauzė, – prie televizoriaus dėl nepasidalyto saldainio susipešė vaikai, ir kai riktelėjau ant jų, paskui – į ragelį, pasigirdo atodūsis – labai išsigandusio žmogaus, – stojo tyla, o paskui supypsėjo signalas.

Nenustebčiau, jei paskambintų dabar, jau praėjus besniegėms liūdnoms Kalėdoms, ir pasakytų tai, ką tada norėjo pasakyti. Tik, žinoma, vargu ar besuprasčiau keistą balso melodiją. Ir jis vargu ar beišgirstų mane, jei bandyčiau panašiai atsakyti. Turbūt padėtų ragelį. Nes mano balsas – šio pasaulio balsas, ten jis negirdimas.

3

STOVĖJO PRIE žaliojo kambario durų, lyg ką tik įėjęs, ir liūdnai žvelgė į mane. Suprasdama, kad jis – jau ne šio pasaulio gyventojas, ir aš turiu galimybę išsiaiškinti, kurgi iškeliauja sielos, godžiai nekantraudama, o ir jausdama melodraminį šiurpulį, paklausiau: „Kurgi tu dabar e s i ?..“

Ir kai jis atsakė: „Brazilijoj“, pajutau nusivylimą, kurio neišsklaidė netgi prabudimas.

Še kad nori!.. Brazilijoj!..

Juk paprastai tikimės, kad mirusieji nurodys kur kas paslaptingesnes savo sielų buveines. Anava viena garsi (ir gyva!..) rašytoja pasiskelbė kilusi iš Kentauro Alfos. Kodėl turėčiau ja netikėti?.. Ir kodėl turėčiau nusivilti, išgirdusi žodį Brazilija?.. Kas yra Brazilija?.. Šalis?.. Tautybė?.. Karnavalas?.. Skaistyklos ratas?.. Amazonės selvos?.. O gal – slaptažodis?.. Veikiausiai – slaptažodis, šifras, nes sunku įsivaizduoti liūdną brolio sielą Rio de Žaneiro karnavale ar drėgnose Amazonės džiunglėse; tai dvi viena kitą neigiančios prieštaros, akis žilpinantis civilizacijos šurmulys ir pirmapradis gamtos nuožmumas, ir nė vienas jam nėra reikalingas, o tuo labiau – po mirties.

Palydėjusi vaikus į mokyklą, grįžau ir sėdausi prie rankraščio; už lango ramiai snigo, prie transformatorinės stovėjo du technikumo (kad pavadinčiau tą pastatą kolegija, jis turėtų ypatingai pasikeisti) studentai ir gėrė alų – iš pat ryto, nenaudėliai, – o patvore nusliūkino kaimynė iš viršutinio aukšto,

Žoržeta, nešdamasi žalią naktinį puodą, turbūt išpils Olesiai po langais, mat nekentė jos, neapykantos priežastys senos ir neužmirštamos, ir taikytis nė viena neketino.

Žoržeta grįžo su tuščiu puodu ir braškančiais laiptais užlipo į viršų; paskui pamačiau atbėgančią Samantą patinusiais paakiais – ji man taip priminė Elytę, kad vieną sykį, kai atbėgo pasiskolinti penkių litų („pienukui, pieneliukui!"), vos nepaklausiau, ar nebeskauda prastai gyjančio ir kreivai susiūto pilvo. Aukšta, šviesiaplaukė, nuolankia, vos ne vergiška veido išraiška ir kiek šaižiu, bet gerai sustyguotu aukos balseliu.

Ji priminė man amerikiečių mergaitę, perestrojkos metais rašiusią Gorbačiovui laišką, užtat niekaip negalėjau atsikratyti įspūdžio, kad joje iki šiol tebegyvas vaikiškas naivumas.

Viršuje kažkas sustugo.

Padėjau tušinuką ir įsiklausiau. Tikrai ne Žoržetos sugyventinis – septintą jis klusniai išbindzina į darbą, ir ne šuo – visi Žoržetos šunys arba padvėsdavo, arba pasiusdavo, paskutinis buvo išplikęs terjeras, jau prieš savaitę graužė tvorą, ir putos dribo jam iš nasrų, o paskui dingo, gal šungaudžiai išsivežė, taigi man liko manyti, kad staugia pati Žoržeta. Kodėl, spėlioti nesiryžau. Gal iš ilgesio, gal iš pykčio, o gal jai įkando terjeras, ir Žoržeta pasiuto.

Man pasidarė graudu.

Kodėl televizijos niekuomet nerengia labdaros akcijų pasiutusiems žmonėms gelbėti?.. Juk tokių kur kas daugiau nei sergančių vėžiu. Matyt, televizijos vedėjai bijo pasiutėlių – juk, užuot mandagiai padėkojęs ir nusilenkęs, gali įkąsti – o nusilpęs nuo chemoterapijos ligonis to niekada nepadarys, jis geras.

Pavasario vakarais, kai sprogsta jauni liepų lapai ir aitriai dvokia kačių šlapimu, psichiatrijos klinikos kieme, už aukštos vielinės tvoros, ilgesingai ima stūgauti ligoniai, išleisti į gryną orą. Pirma mintis, kuri man ateina į galvą, išgirdus staugi-

mą – reikia atsiliepti. Ir sulaiko ne padorus gėdos jausmas ar nuojauta, kad liksiu nesuprasta, o baimė, kad, šitaip darydama, atsidursiu tarp tų ligonių, kurių niekas nesiruošia gelbėti.

Šita baimė ateina iš gūdžios tamsos, kai nakvojau pas senelę vienkiemyje ir pro klėties langelį mačiau juodą paukštį, tupintį mėnesienos nušviestame kieme ant tako – lyg vėduokles išskleidęs sparnus, jis žiūrėjo į dangų, pilną ryškių žvaigždžių, ištiestas kaklas – kaip lanko templė, jis, matyt, baisiai ilgėjosi, ir tas ilgesys buvo toks šaltas ir bejausmis, kad mane šiurpas nuvėrė; aš – niekas, mažytis krislelis jo akyse, ir kiekvieną akimirką galiu būti nupūsta į kosmoso tamsą. Išnykimo siaubas taip sugniaužė man širdį, kad išsikabarojau iš lovos ir išbėgau į kiemą – paukščio neradau, o niūrioji senelė manęs neįsileido, iš jos kambarėlio troboj negirdėti nė garso.

Kaip man būtų palengvėję, jeigu ji būtų mane išbarusi, ko vidurnaktį lyg glušė daužausi po lauką!..

Ji nieko man nesakydavo.

Surijau visą stiklainį medaus, slapčia išsitraukusi iš spintos, pabėgau iš miško, kuriame rinkome mėlynes, nes man nusibodo klupčioti po uogienojus, ir senelė grįžo iš miško tik vakare, matyt, visur manęs ieškojo, kol prarado viltį, tačiau nesibarė, netampė už ausų, o ką sakyti apie rykštę!.. Atrodė, jai buvau lyg koks krumpliaratis, be kurio nustotų veikti mechanizmas, ir ji tai žinojo, tačiau bendrauti su šituo krumpliaračiu, amžinai krečiančiu nesąmones, ji nematė reikalo – laikė tai beprasmišku dalyku, mat nuo to niekas nesikeistų.

Ji buvo anapus – kitame laike. Arba bent jau ant slenksčio – labai pavojingos ribos, nuo jos matai pasaulį, kurio ilgisi siela, o tave dar traukia ir ši žemė, bet jos nebesugebi mylėti.

Bet kaipgi įmanoma mylėti pasaulį, jei per „Discovery" kanalą sužinai, kad jis sukurtas iš kosminių šiukšlių?.. Mane taip prislėgė ši naujiena, kad vakarais įjunkau ryti valerijono tabletes, bet kai pastebėjau, kad duodu jų ir katei, ir vos nepasiū-

liau vaikams kaip saldainių, susigriebiau ir išmečiau tabletes į šiukšliadėžę, katė visą naktį gremžėsi, norėdama jas išsikasti; et, geriau jau išgersiu vakare alaus, rausvojo daniško, kurį mėgstu, ar pasterizuoto „Budvaiserio“ – iš snobiškumo.

Kartą susapnavau brolį; buvau įpratusi matyti jį liūdną ir korektišką, kalbantį mįslėmis, maždaug kaip iš mistinių B klasės filmų, taigi šį kartą net sudrebėjau iš netikėtumo, išvydusi, kad jis šypsosi, plačiai išsišiepęs, ir kraupiai blizga geležiniai jo dantys, jis nieko nesako, ir ne veltui, argi reikia ką sakyti, kai šypsena tokia iškalbinga. Ji sako, kad nerimas ir mirtinas liūdesys nesiliaus tol, kol egzistuos bent vienas indas, sukurtas iš molio.

Per iškilmingus vakarėlius sėdžiu kaip ant adatų, laukiu, kada gi jie pagaliau baigsis, o kai baigiasi, užplūsta nusivylimas, nuskubu į barą brendžio, tada išvis šakės – užuot nerimavusi imu daug šnekėti, kad žodžių šiukšlėmis užsipildytų kosminis vakuumas, ir kai prablaivėju, smogia aiškus ir šaltas įsitikinimas, jog visos mano antropocentrinės sistemos – tuščios ir priešiškos, jose net baobabai negali augti, o ką jau kalbėt apie rožes.

Kiekviena diena kabo ant nematomo plauko.

Ir dar – tie geležiniai dantys... Brazilija...

Net sapne reikia pasakyti – dink iš akių, mirtie, plauk šalin, pragaro siera, nes ne kas kitas, o tu čia tvyrai, kitaip nepasirinktum iškreipto brangiausių žmonių pavidalo.

3

BALANDŽIO MĖNESĮ, versdama rašomojo stalčius (sumaniau surūšiuoti visus savo straipsnius, sukaišiotus tarp sąsiuvinių ir aplankų), aptikau špagatu surištus popierius – laiškus, atvirukus, pageltusias laikraščių iškarpas. Prisiminiau, kaip įgrūdau juos į stalčiaus apačią parvažiavusi iš laidotuvių ir nė nežvilgtelėjau, kas ten yra.

Špagatas nesidavė atrišamas, teko nukirpti. Peržiūrėjau popierius – seni rusiški atvirukai, sveikinimai su Naujaisiais metais, pačia gražiausia tarybmečio švente. Kolūkio valdyba senelę sveikino su Kovo 8-ąja, tėvą – su Gegužės 1-ąja, net atviruką su Vasario 23-iąja radau (klasiokė Laimutė sveikino brolį šios karinės šventės proga, raštas vaikiškas, 1982 metai). Iškarpos iš rajoninio laikraščio – susigraudinau, išvydusi brolio pavardę po naiviais eilėraščiais. Ir laiškai. Mano rašytieji ir keletas rusiškų. Adresuoti broliui. Žvilgtelėjau į pašto antspaudą – Plockas.

Kas?.. Plockas?..

Atminty šmėstelėjo lenta su užrašu apvaliomis juodomis raidėmis ПЛОЦК – autobusas kriokia ir krato, mama laiko mane už rankos, kad neparvirsčiau, nes autobusas pilnutėlis, vietų nėra; išlipame prie viešosios pirties, panašios į Romos Koliziejų, ji man kelia baugią pagarbą ir jaudinamą džiaugsmą, nes tame Koliziejuje yra didelis vaikams skirtas baseinas, bet šįkart gūžiuosi iš gėdos ir geriau grįžčiau namo, nes atro-

dau kaip pempės kiaušinis, žaliai taškuota, – neseniai persirgau vėjaraupiais.

Žvilgteliu į atgalinį adresą ir apmirštu, išvydusi siaubingą dalyką – Mėlynbarzdžio pavardę; prieš akis greitai pralekia vaikystės filmukas, net išsigąsti nespėju, o jis ima ir pasibaigia. Nes vardas taigi ne Mėlynbarzdžio, o mažylio.

Suskaičiuoju laiškus.

Nei daug, nei mažai – penki. Pirmasis išsiųstas prieš dvejus metus.

Kodėl brolis man nieko nesakė?..

Mane vėl suima baimė. Ir nejaukumas. Mėginu prisiminti mažylį; iškyla nusiminęs jo veidelis ir didelės mėlynos akys, rankutės, įsikibusios į lovelės virbus. Brolis pasakojo, kad per mamos laidotuves jis laikėsi karsto juostų, bet neišsilaikė ir pargriuvo; aš net galvą papurtau, toks nepakeliamas tas vaizdas, visai nesvarbu, kad vaizduotė dabar piešia mažylį užaugusį (kiek jam?.. Ne mažiau kaip dvidešimt penkeri), jis vis tiek laikosi tų juostų, o veidas toks pat nustebęs ir nusiminęs.

Išimu iš voko laišką – mokyklinio sąsiuvinio lapą. Mažylis džiaugiasi, kad rado savo giminaičius (kaip, nerašo, tik priduria, kad padėjo geri žmonės, matyt, ir ten esama Nepriklausomų paieškų tarnybos), kad jis gyvenąs bendrabutyje ir dirbąs statybose, tinkuotoju – „zarabatyvaju 3000 dollarov v mesiac"*, kad vaikų namuose jam nebuvę gerai, – „terpel paboji"**, tačiau dabar viskas esą puiku, jis – laimingas žmogus, suradęs artimuosius, be to, jis dar atradęs ir Dievą, dažnai einąs į cerkvę ir gyvenąs dvasinį gyvenimą. Laiško pabaigoje vietoj atsisveikinimo tušinuku nupiešė apykreivį kryžių, net sudrebėjau iš siaubo. Vargšas mažylis!..

Kai perskaičiau dar tris, visai nuliūdau. Mažylis nekeitė nei stiliaus, nei temos – rašė tą patį, pradinuko rašysena, su

* Uždirbu 3000 dolerių per mėnesį (*rus.*).

** Kenčiau smūgius (*rus.*).

gausybe klaidų; vyras, ko gero, būtų pasakęs, kad čia silpnapročio paistalai – argi dvidešimt penkerių metų vaikinas gali šitaip primityviai mąstyti?.. O alga – 3000 dolerių?.. Koks tinkuotojas Rusijos glūdumoj gali tiek uždirbti?.. Ketvirto laiško pabaigoje jau pasirašęs („s blagoslovlenijem Božim k tebe, dorogoj brat“*) *post scriptum* pridūrė: „Ja napisal i sestre po adresu kotoryj ty mne dal“**), ir aš vėl krūptelėjau: kokį adresą brolis jam davė?.. Krasnuchos?.. Pardavėm tenykštį butą rusakalbiam pensininkui, keitusiam savo dviejų kambarių apartamentus į mažesnius; „strojitel Vilniusa“***, taip jis prisistatė, pabrėždamas, kad pilkos chruščiovkės su kišeninėm virtuvėlėm ir klaustrofobiją varančiais koridoriukais bei išsiklaipę miesto šaligatviai – jo kilnaus triūso vaisius, tuo jis labai didžiavosi ir nelabai girdėjo, o gal ir nelabai suprato, ką jam sakom, o kai įsikraustė, tai ir visai paklaiko: jei paskambindavo kas nors iš senų pažįstamų, dar nežinančių naujo mūsų adreso, pasipiktinęs trenkdavo ragelį, o kai po pusmečio vyras paklausė, ar kartais mums neatėję laiškų, suriko, kad jis juos grąžinęs į paštą, o kitus išmetęs po velniais.

Paranojiškas seneliukas, ką ir sakyti. Bet vargu ar tuo reikia stebėtis; visi naujo gyvenimo statytojai nemato vakarykštės dienos.

Penktą laišką nuo ketvirto skyrė vos ne pusė metų. Jame mažylis teiravosi, ar brolis parūpins jam iškvietimą į Lietuvą, sakėsi išklausęs cerkvėje gerą pamokslą apie netikėlius, „na kotorych padiot Božja kara“****, jis esąs beveik tikras, kad būsianti nubausta ir išdidžioji sesuo, kuri neatsako į jo laiškus; jo, paniekintojo ir pažemintojo, nusikaltimo ir bausmės vaiko,

---

* Telaimina tave Dievas, brangus broli (*rus.*).

** Parašiau ir seseriai, tuo adresu, kurį man davei (*rus.*).

*** Vilniaus statytojas (*rus.*).

**** Kuriuos ištiks Dievo bausmė (*rus.*).

mirusios sielos. Ir jis nesigailėsiąs sesers, ištiktos atpildo – ji besanti kietaširdė, o tokius Dievas baudžiąs.

Pažvelgiau į pašto antspaudą – gautas likus mėnesiui iki brolio mirties.

Ką darys mažylis, kai nebegaus iš brolio laiškų?.. Ir jam grasins Dievo bausme?..

Reikia jam parašyti.

Ką?..

Mandagiai pasiteisinti, kad brolis sirgo maniakine depresija, todėl davė ne tą sesers adresą, jam tai atrodė nesvarbu, galima pridurti, kad iš tiesų tai nesvarbu, nes brolis dabar jau palaidotas, gražiai, taip nusprendė visas miestelis, o aš gyvenu gerai, visi laikomės puikiai ir korektiškai džiaugiamės, kad tu, brangus mažyli, irgi laikaisi puikiai.

Negi rašysi, kad apėmė siaubas, kai tu staiga atsiradai. Ir kad meluoja netikėtų susitikimų šou – laiko kaip sienos, atskyrusios žmones, niekas nenuvers, ji perdėm stipri. Niekas nenori pripažinti, kad esam vienas kitam svetimi. Ir aš nenoriu. Nes korektiškumas, kad ir koks šleikštus būtų, yra tapęs norma, ir jeigu ją pažeisiu, tikrai susilauksiu bausmės.

Dirstelėjau į voką su atgaliniu adresu ir pamaniau, kad mes – Mėlynbarzdžio vaikai. Svetimi vienas kitam, neišsikalbantys, vienas kito negirdintys. Netikėtai išskiriami ir dar netikėčiau atsirandantys – kad paliudytume, jog niekada ir nesusitiksime.

3

PARAŠIAU MAŽYLIUI laišką.

Su broliu lindėdavom po jo lovele, kai grįždavo piktas Mėlynbarzdis, – mažylis mus išgelbėdavo, tik nežinau kaip, girdėdavau duslų smūgio garsą, tačiau jokio verksmo, turbūt krisdavo Mėlynbarzdis, o ne mažylis, nes iškart po to pasigirsdavo knarkimas. Nuropodavome iki durų ir atsitrenkdavome mamai į kelius. Ji tylomis pastatydavo mus ant kojų, pastumdavo į šalį ir užsidarydavo kambary su mažyliu ir Mėlynbarzdžiu.

Kambarys be jokių gyvybės ženklų.

Tai atrodė šiurpu. Kas bus, jei ryte, atidarę duris, rasime ant lovos tris galvas?.. Ne, dvi, nes Mėlynbarzdžio galvos neįmanoma nukirsti, jo gerklė geležinė, storoji Marfa taip sakydavo, kas mėnesį duodama Mėlynbarzdžiui techninio spirito, kad neužrūdytų.

Neteisybė, ir tiek, jeigu nukirstume Mėlynbarzdžio galvą, tai turbūt viskas liautųsi.

Mama išvažiavusi porai dienų, kur – nežinia, ji niekada mums to neaiškina, lyg būtume laukiniai žvėreliai, kurie ir be paaiškinimų išsivers, svarbu palikti jiems maisto ir vandens, kad nenugaištų. Matyt, taip mano ir Mėlynbarzdis – laiko mane už plaukų, ir kai tik bandau išsilaisvinti, skaudžiai trukteli, vėl beduosi nosimi į šlapią geltoną paklodę kaip kačiukas į purienas, būtų gal net gražu, jei taip siaubingai nesmirdėtų.

Brutalumas – bjaurus dalykas, visi jį smerkia, ypač už nuožmų greitį. Staigiai išprievartauja, staigiai nudobia, staigiai sulaužo nosį ar smogia į paakį. O ką daryti, kai visą naktį kniūbsčia turiu drybsoti ant paklodės, o sadistas, mano plaukus apsivyniojęs apie riešą, mirtinai girtas, užtat nieko bloga negali padaryti?..

Nieko nedaryk, vaikeli, – juk neskauda.

Neskauda, mama. Tik tęsiasi baisiai ilgai.

Imu nekęsti laiko.

Ir ilgų plaukų. Negaliu net žirklių pasiekti – nusikirpčiau pančius.

Broli, kurgi tu?.. Kodėl neateini?.. Išlaisvintum mane.

Negi ir tu – belaisvis?..

Nebenoriu grįžti namo.

Ir kai girdžiu vieną iš atgimusių vėlyvojo tarybmečio grupių, saldžiai traukiančią „Jurgis, Antanas, Aloyzas ir Martynas, keturi miestiečiai broliai, grįš namo...“, tik rūgščiai nusišypsau: o ką gi jie ras, sugrįžę namo?.. Surūdijusio laiko geležėlę, anot klasiko?.. Užtat ir nemėgstu lietuvių estrados. O kai matau kostiumuotus vyrus, kurie, įbridę į rugius, patetiškai dainuoja „Mama, esi tu moteris“, tai ir egzistencinis siaubas perveria. Kas per zombiai tie žmonės!.. Aiškint jiems reikia, kas yra moteris. Vis tiek neišaiškinsi.

Moteris – žemė, rugiai ir mirties koncentracija senų namų kambariuose. Tokia didelė, kad neįmanoma ištverti, lekiu lauk iš kambario susigarankštijusiomis sienomis ir siaubinga sovietine sekcija, kurioje šalia knygų sukrauti puodeliai ir lėkštės. Pastarųjų, žinoma, daugiau.

Nenoriu dalytis su mirusiaisiais visais tais senais daiktais. Jie čia lankytųsi, nedažnai, o aš jiems tik vaidenčiausi lyg pilka patina ant veidrodžio, neleidžianti įžiūrėti veido.

Nenoriu vaidentis, noriu spręsti ir būti nepriklausoma. Sapnus analizuoti pagal Jungo teoriją, o ne pagal tai, ar čia neužkoduota kokia nors žinia iš dvasių pasaulio, apie kurį daugelis mielai paplepa, nes tai madinga, bet niekas juo netiki, nes jis perdėm žiaurus ir negailestingas. Visai ne toks kaip tikrovė, kurioje gali prisitaikyti.

Vaikystėje dažnai sapnuodavau mamą, o dabar jos nberegiu, matyt, jau išėjau iš mus jungiančio laiko kaip iš didelės pievos, kurioje žolės linksta ne pavėjui, o prieš vėją; brolis keliauja po pasaulį „Vaiduoklio" škuna, nesistebėčiau, jei atsilieptų iš Patagonijos pampų ar Meksikos dykumų, erdvių, saulės užlietų plotų. Ledyniuotojo vandenyno rūsčio ir jo salų atšiaurumo jis vengia, matyt, bijo prisiminti buvusį gyvenimą.

„Bet aš mylėjau šią neturto sritį..."*

Neturto sritį...

Keistas meilės objektas.

Visada maniau, kad jis – nelyginant koks piktšašis, kurį privalu kuo greičiau nusikrapštyti. Užtat labai nervindavausi, kai atvažiuodavo A komanda iš moterų žurnalų ir reikliai nužvelgdavo visus namų kampus, net į spintą nosį kyštelėdavo, ir tada man kildavo pagunda sukabinti juos ten vietoj suknelių, džiovintus, aišku, kitaip viskas prasmirs. Tikėdavausi iš komandos persikūnijimo stebuklo, deja, stebuklai komandai mažai rūpėjo, jie troško rezultato. Kokio – taip ir likau nesupratusi. Imdavau nervintis, bet paskui prisimindavau zombius rugių lauke ir jų dainą – „Mama, esi tu moteris". Taigi švelniai apkabindavau vaikus ir išsišiepdavau į objektyvą. Komanda visada liepdavo man šieptis. Ir įtariu, ne tik dėl vartotojiškai optimistinės žurnalo krypties ir paskirties – dantys buvo savotiška apsinuoginimo forma, liudijanti, kad tikrai esu moteris. Nors man kartais dingtelėdavo, kad esu šuo, kuris šiepdamasis gina savo teritoriją.

---

* Oscar Miłosz. „*Visus negyvėlius nugirdė lietūs...*" (vertė T. Venclova), kn. T. Venclova. *Kitaip*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2006, p. 22.

Reikėtų išmokti nepasakoti žurnalams savo paslapčių.

Paslaptys nyksta, lieka tik paskalos, užtat ir reikia kuo daugiau šypsenų, kurios nieko nereiškia. Na, nebent korektiškumą.

O baisiausia buvo tada, kai vienas žurnalas sugalvojo išrinkti jaunų ir veržlių moterų dešimtuką, į jį, nelaimei, pakliuvau ir aš, nors ir nebuvau veržli, užteko, kad esu jauna. Žinoma, laimėti neturėjau jokių galimybių, reikėjo užtrenkti A komandai duris prieš nosį, taip su žurnalistais pasielgė Kubrikas, ir teisingai padarė. Betgi gėdijausi neturto srities, kaip ir kiekvienas doras lietuvis. Užtat leidausi tampoma ir tempiama (esu nedidelio ūgio, o veržlios moterys turi būt ne mažiau kaip 170 cm), šokinėjau ant lovos kaip ant batuto (kad įrodyčiau savo veržlumą), žiaumojau šokoladą (kurio nemėgstu) ir dar, atrodo, vaidinau susimąsčiusį Rodeną prie rododendrų krūmo. Visa tai vadinosi šeimos laisvalaikiu (ant batuto šokinėjau kartu su žviegiančiais vaikais).

Košmaras. Dar gerai, kad nesusigundžiau važiuoti į finalinį vakarą „Meridien Villon" viešbutyje – išvengiau nemenko siaubo, nes žinau, kad maumodama neestetiškai atrodau ir labiau tikčiau amerikietiškiems namų vaizdeliams, o ne veržlios ir žavios moters rinkimams. Be to, grimas ir kosmetika, ir visi nėriniai... jaučiuosi kaip ką tik restauruotas pastatas ir bijau krustelėti, kad nuo fasado neatplyštų gabalas tinko.

Toks moteriškumas man pernelyg didelė našta.

Ir man tikrai gaila transseksualų, norinčių tapti moterimis. Jie, vargšai, turbūt nesuvokia, ką daro.

Moteriškumas šiandien – lyg koks prakeiksmas. Neužtrenksi prieš jį durų, nors ir labai norėtum – amorfiškas ir agresyvus, jis ras būdų įsibrauti net ten, kur fizinė lytis neturi daug reikšmės – į sapnus.

Štai vieną sykį sapnavau, kad sukuosi kosmose kartu su žaliai švytinčia spiralės formos galaktika, o kitą – kad stoviu be drabužių prekybos centro mašinų stovėjimo aikštelėje. Kosmose jaučiausi laisva, o aikštelėje dusau, tarsi būčiau beorėj erdvėj.

Ir kaipgi nesuvoksi to kaip skirtingų prigimties pranešimų?..

Sapnai neretai atskleidžia realybės prigimtį, paremtą prisitaikymo prie aplinkybių taisykle. Taigi nieko keisto, jei iš tikrųjų gyvename beorėje erdvėje, tik prisitaikėme gyventi nekvėpuodami.

Dabar žinau, kodėl mėtau puodelius – oro trūksta.

Ir kodėl stingdantis šaltis vidurvasarį nukrečia – vakuumas prisiliečia.

Ką tau, mažyli, galėčiau papasakoti apie šalčio prisilietimus?..

Nieko, nes tai – tik pojūtis. Neapibūdinamas žodžiais, ir ne todėl, kad būtų kažkoks ypatingas, – ne, jis perdėm paprastas, fiziologinis. Nukrečia, ir tiek.

Kad sušilčiau, išgeriu brendžio.

Bet jis nepadeda, todėl sakau vaikams (Kristijonas buvo vos išmokęs vaikščioti, o Lūgnė – kalbėti), kad, žaisdami plastikiniais kėgliais, trinktelėtų tėveliui per galvą, nes drybso anava be amo, išgėręs „Napoleono" butelį, vos pusę taurelės spėjau nugvelbti, ir taip man primena tėvą, kad vos laikausi nerėkusi: „Smarkiau!.. Trenkit smarkiau!.."

Ne, mažyli, to neverta pasakoti. Tau tai – nieko naujo, man – taip pat. Tai sēna ir nepakeičiama kaip pasaulis.

Su tuo reikia susitaikyti. Taip ir Elytė sakė.

Jausmas, stipresnis už išdidumą, neleidžia trenkti durimis ir išeiti. Ir tai anaiptol ne kvailas gailestingumas – tai nusivylimas ir baimė. Netrokštu mamos gyvenimo – vienišos emancipacijos, sumindytos sadisto kanopų. Daugelis asmens išdidumą ir nepriklausomybę teigiančių sąvokų realiame gyvenime nieko vertos, užtenka menkos kibirkšties, kad virstų pelenais.

Atėmiau kėglius iš džiaugsmingai šūkaujančių vaikų – žaidimas jiems patiko, o sunkūs tėvelio atodūsiai sukeldavo linksmo juoko protrūkius – ir užkišau už sofos. Tėvelis atsikėlė ir,

ištiesęs rankas į priekį kaip somnambulas, nelinkstančiomis kojomis nuvibravo į tualetą, vos neužmindamas ropojančio Kristijono, pasigirdo siaubingas trenksmas, įbėgusi radau perskeltą bakelį ir nuvirtusį ant plytelių somnambulą; iš perplėštos ausies bėgo kraujas.

Aplink staiga atšalo oras; nakties rasa kieme ant tujų spindėjo kaip dirbtinio ledo rutulėliai. Tamsoj švystelėjo apibintuota somnambulo ausis; jis traukė savo sapno keliais.

Šaltis.

Ir išdidumas. Už išdidumą mane nubaus Dievas.

Kristijonas dar nemoka vaikščioti, jam tik pusė metų. Guli vežimėly su Freiko pagalvėle tarp kojų – kad klubo sąnariai gerai suaugtų – ir rėkia pamėlynuodamas, Lūgnė, norėdama jį nuraminti, krauna Kristijonui ant pilvo žaislus, ir vaiko beveik nematyti, tik riksmas aidi.

Balsas telefono ragelyje aiškus ir piktas.

– Kiek turi karščio?..

– Keturiasdešimt.

– Sakiau – nesėdėk lauke ant pamūrės!.. Dabar va, susirgai. Vėpla!.. Gerk vaistus, daryk ką nors!.. Aš gi dirbu. Esu užimtas!..

Padėjusi ragelį pasižiūriu į veidrodį. Raudonas veidas kvailai ir bejėgiškai man nusišypso.

Tikra vėpla, jis teisus.

Išsikviesiu greitąją, jau trys dienos, kaip nieko gero, ryju paracetomolį, karščiuoju ir visą laiką vemiu.

Atvažiavusi gydytoja, pavargusi vidutinio amžiaus moteris trumpais šviesiais plaukais, suleido vaistų ir liepė išsikviesti savo apylinkės terapeutą – greičiausiai būsiąs inkstų uždegimas; o ko čia tie vaikai taip žviegia, nepatenkinta tarė ji; Lūgnė išdidžiai paaiškino, kad brolis kvailas, tai ir rėkia, o aš neiš-

tvėrusi apsižliumbiau, tuo dar labiau supykdydama gydytoją. Liaukitės, tarė ji rūsčiai, kam ta melodrama.

Susitvardžiusi pasakiau, kad iš tiesų ir aš nemėgstu melodramų, tiesiog, žinot... tuštuma. Šaltis. Išdidumas... Pasakojau jai kažin ką, gydytoja tylėjo, o jos veide nuovargį pamažu keitė išraiška, kurią būtų galima pavadinti atpažinimo reakcija.

Netikėtai ji tarė: o aš, žinot, nesitaikstau su vyro priekabėmis. Vieną sykį, kai vos įžengęs pro duris ėmė reikšti savo nepasitenkinimą, sviedžiau į jį keptuvę.

Priblokšta nutilau, nes niekados nebūčiau išdrįsusi taip pasielgti, puodelius, ir tuos daužau netyčia... Žinot, niekaip negaliu suprasti, kodėl laimingai prasidėjęs gyvenimas staiga... įgauna kartų prieskonį, tarė gydytoja. Ji padavė man receptą, atsistojo ir atsisveikindama apkabino, laikykitės, pasakė, atėmė iš Lūgnės lagaminėlį, kurį vaikas buvo besitempiąs į saugų kampą tyrinėti, ir vos greitoji išvažiavo, suskambo telefonas, pakėliau ragelį, pasiruošusi sviesti, jei kas, Lūgnės žirafą nutraukta uodega, tačiau skambino ne jis, o „strojitel Vilniusa“: reikliu propagandisto tonu išrėžė, kad nepakęsiąs svetimų laiškų ir skambučių, kurie jį atakuoja (žodžiai skambėjo kaip frazė: „Ne poddadimsia vlijaniju mirovovo imperializma!..“*), mėginau įsiterpti, siūlydama keisti telefono numerį, bet jis neklausė, trenkė ragelį, ir ką tu tokiam padarysi. Atrodo, kad numerį teks keisti mums.

Prispaudžiau kaktą prie virtuvės lango stiklo, – palei tvorą nubėgo šešėlis, gal katė, o gal nykštukinis dramblys, kas, kad žiema, jis prisitaikęs, ledynmečio mamutas, – leidosi retos snaigės, praėjo susikūprinusi Žoržeta, viena, be sugyventinio ir be puodo.

Kartus gyvenimo skonis.

Vienas iš daugelio kitų.

---

* Nepasiduosime pasaulinio imperializmo įtakai (*rus.*).

3

ATLEISTI GALIMA bemaž viską.

Kai tai suvoki, apima apatija, nė kiek nepanaši į romų susitaikymą.

Juk gyvenimo stimulas – ne kas kita, o pyktis ir satisfakcijos troškimas, ir kartais jau per vėlu peikėtis, kai išvysti, jog niekam nereikia įrodinėti, kad nusipelnei gyventi geriau ir teisingiau.

Nebent rėkti tai per kiekvienus rinkimus.

Bet ar iš to bus naudos, labai abejoju.

Štai ir dabar – įsijungiu televizorių ir matau pirmininkienę, pakeitusią plaukų ir lūpų dažų spalvą – ji dega lyg ugninis gvazdikas, nenuostabu, juk atstovauja vienai iš teisingiausių partijų, kuriai mielai atstovautų ir mama, jei tik būtų gyva, tik šiurpias komunistinio kanibalizmo teorijas turėtų pamiršti ir pereiti prie demokratinės naujosios nomenklatūros, mintančios bene tik Briuselio kopūstais, šlovinimo.

Pirmininkienė (užrašuose tvykstelėjo dvi jos pavardės, -ytė ir -ienė, abi fiktyvios, bet suteikiančios svaraus solidumo) su dideliu pasimėgavimu kirto kostiumuotą raudonai mėlyną pūzrą su Hitlerio ūseliais ir plike; šluostydamasis prakaitą, jis jau buvo nubraukęs visą pudrą, uždulkintą televizijos grimerinėj, ir plikė blizgėjo kaip sviestuotas blynas; vargšelis bandė lementi apie politinio idealizmo stoką, ir aš persigandau, suvokusi, kad tai ne kas kitas, o pirmininkas, ir beveik neabejojau,

kad pirmininkienė, kurios lūpos priminė vaikų prisirijusios raganos žiomenis, norėdama jį pribaigti, pavadins impotentu.

Gelmių kriauklė!.. Kuo ji pavirto?.. Kažin ar beužsiima joga?.. Ar dar pastovi ant galvos?..

O pirmininkas?.. Kaip į šitokį nejautrų ir nejudrų kūną, žiemos tvirtovę, galėjo prasiskverbti idealizmo idėjos?.. Juk tai baisu!.. Kodėl jie nelieka ištikimi savo partinei linijai iki galo?..

Perjungiau kanalą.

Rodė kriminalines naujienas. Kupišky kaip visada vasarą siautėjo vilkai; jeigu ne jie, Lietuva apie šį rajoną nieko ir nežinotų. Paskui išvydau sulūžusią arklinę pjaunamąją sode po obelim ir geltona policijos juosta aptvertą kiemą, kraujo klanelį prie slenksčio ir tris juodas kates, viena iš jų buvo balta, tik tupėjo tamsoj, ir inspektorius, aiškiai pagiringas, vijo jas nuo savęs, mosuodamas protokolu; naujienų vedėjas su patosu paskelbė, kad nužudyta vieniša senutė ir pagrobta jos pensija bei trys aliumininiai puodai, ieškomi du įtariamieji, broliai Pėckos, manoma, kad jie bus padarę ir daugiau nusikaltimų.

Prunkštelėjau.

„Bus padarę!..“ Kas gi tuo abejoja?.. Policija. Bet nieko nepadarysi – abejonės yra neatskiriama policininkų darbo dalis, euristinis procesas. Jeigu jau remtumės euristika, tai reikėtų prisiminti spektaklį, kuriame Pėckos norėjo mane nupilti iš medinių kalašnikovų. Jeigu policininkai – kūrybiški asmenys, tai turėtų suprasti, kad ir saviveiklininkas gali tapti maniaku. Žmogus tiesiog netelpa siauruose kasdienybės rėmuose.

Naujienos pasibaigė, ėmė rodyti pokalbių šou, kurio vedėjas pasižymėjo savimyliška kurtuazija ir savo judesiais man priminė Kastuką – kaklaraištis aitriai geltonas kaip hepatito kvintesencija, o madinga barzdelė priminė arklio pasagos įspaudą. Taigi jis klausinėjo savo pašnekovų, kaip jie gali gyventi visuomenėje su „kiek ausiai neįprastomis“ pavardėmis, tokiomis kaip ponia Kiaušinienė, ponas Paršelis ir ponas... pulteliu bakstelėjau sau į nosį, mat norėjau pasitrinti akis ir

įsitikinti, ar jos man nemeluoja – ant aukštos studijos kėdės sėdėjo ponas Štolcas su nuodingos spalvos kostiumu, panašus į žaliąją musmirę, ir maloniai linksėjo galva, net nusišypsojo, kai vedėjas ištarė jo pavardę, – ponas Bibikauskas, prašom mylėti ir gerbti.

Iš pasibaisėjimo net užsimerkiau.

– O žinot, moterims mano pavardė patinka, – gašliai tarė Štolcas, ir aš, prisiminusi paistalus apie mėlynakį kūdikį ir prisiimtą atsakomybę, panūdau žiebti jam pulteliu į kaktą; bet susilaikiau ir ėmiau klausytis, nes pasitaikė reta proga išgirsti žaliąją musmirę, išliejančią širdį; per mūsų susitikimus tai darydavau aš.

Ir ko tik neišgirdau, bijūnėli mielas!.. Kad baisiapavardis turįs puikią šeimą. Trijų asmenų – jis, žmona ir iguana. Žmona, tiesa, pasilikusi mergautinę pavardę, mat esanti kūrybinė darbuotoja (Dieve!.. Tik nesakyk, kad rašytoja!..), be to, labai nemėgstanti galūnės -ienė, laikanti ją reliktine ir neperspektyvia... kurgi ne, Bibikauskienė, siaubas. Dar jis mėgstąs japoniškuosius sodelius, pats vieną įkūręs... turbūt tame pačiame kolektyviniame sode su aprūdijusia vieline tvora, kur seniau augino bulves, bet dabar ne karalienės Viktorijos laikai, bulvės nemadingos, bonsai ir akmenys jam parūpo ir arbatos ceremonijos namelis, į kurį jis vos įsispraudžiąs, mat dabar užimąs aukštą valstybės pareigūno vietą... abejoju, ar jis ten arbatą geria, veikiau maigo išsižiojusią nepilnametę. Japoniškosios kultūros mylėtojas! Jeigu iš tiesų mėgtų japonų kultūrą, tai pasiimtų kardą ir be jokių plepalų persirėžtų pilvą – netgi viliuosi, kad iš taukais apėjusios pono Štolco *charos* išpleventų pusėtina sieliūkštė.

Galiausiai, kai pokalbio dalyviai, vedėjas ir visa studija labai korektiškai, lyg būtų ne konservatyvūs lietuviai, o teisybės jausmą ištobulinę amerikiečiai, nutarė, kad neįprastos pavardės (kaip ir bet koks į akis nekrintantis luošumas, keisti įpročiai ar lengva silpnaprotystė) yra savaip gražios ir gyvenimui suteikiančios

prieskonį (nepasakė, kokį – imbiero, vanilės ar supuvusio kiaušinio), į sceną įstraksėjo modifikuotų blondinių būrelis trumpais sijonėliais, ir paskutinis vaizdas, kurį išvydau, buvo soliarume rudai apkepta šlaunelė ir alkanas pono Štolco žvilgsnis.

Su kartėliu dirstelėjau į pusiau nugertą butelį latviško „Grand cavalier" ir pagalvojau, kad japonai, ko gero, teisūs; ir seksas, ir maistas yra *charos,* taigi – pilvo sritis, ir išsilaisvinti įmanoma tik pasidarius charakiri. Bet lietuviai tai vargu ar kada supras, nors ir yra Rytų egzotikos gerbėjai, ne prakeiktus pilvus pjaustosi, o kariasi, paskui giminės aimanuoja, kad numirėlio siela rūsčiai graso iš anapus; kaip ji negrasins, juk kilpa, užspausdama gerklę, įkalino ją kūne iki tol, kol minkštieji audiniai suirs ir bus galima išlįsti pro skambančius šonkaulius. Tai gana ilgas laiko tarpas, nėra ko stebėtis sielos nepasitenkinimu. Juk, užuot ilsėjusis ramybėje, ant vėsių lelijų ir šaltų rožių, dar turi laukti, kol subyrės įkalinusi ją vienutė.

Išjungiau televizorių ir kurį laiką spoksojau į pultelį kaip į zombius atgaivinančią burtų lazdelę. Man net pasivaideno, kad visus mačiau vienoje laidoje – pirmininkienę, jos mergautinę pavardę ir buvusį vyrą, Pėckas su baltomis katėmis naktyje, pažaliavusį Štolcą su musmirės raukiniais apie pilvą.

O kodėl gi ne?..

Techninės galimybės dar ne tai leidžia. Ir brendis, žinoma.

Jei vėl išgersiu taurelę, telikas ims rodyti ir be pultelio. Net smalsu pasidarė. Siekiau butelio ir labai nustebau, jo neradusi. Negi laidos vedėjas paslapčia išgėrė?..

Už fotelio stovėjo Lūgnė, laikė rankas už nugaros ir žaliomis kaip neprinokę agrastai akimis piktai žiūrėjo į mane.

– A, tai tu paėmei, – susigriebiau. – Nagi, duokš.

Lūgnė papurtė galvą.

– Dieve, koks bjaurus vaikas, – atsidusau.

– Nevartok Dievo vardo be reikalo!.. – tarė Lūgnė.

– O ko neduodi butelio?!.. – surikau. – Gal nori, kad velniuočiausi!.. Ką?!..

Lūgnė šniurkštelėjo nosimi.

– Alkoholikė, – tarė. – Melagė. Sakei, kad nekenti girtuoklių, o pati geri.

– Tai ne tas pat, – man nusibodo ginčytis su vaiku, pabandžiau ištraukti butelį.

– Tas pat!.. – atšovė Lūgnė ir paleido butelį. Vos nepargriuvau jį atgavusi.

– Eik žaist, – tariau rūsčiai.

Lūgnė sužaibavo akimis.

– Nenoriu!.. – atkirto.

Pastūmė brolį, kuris išlindo iš kampo, išgirdęs ginčą, tėškė jam: „Eik šalin, kvaily!.. " ir užsidarė savo kambaryje.

Paglosčiau Kristijoną ir pasakiau, kad jis visai ne kvailys, nereikia dėl tokio nieko ašaroti. Paskui įkišau butelį į virtuvės spintelę.

Įjungiau televizorių. Grojo kaimo kapela, apsikaišiusi gegužio žiedais, ant stalo, nukrauto etnografiniais alaus bokalais, gulėjo keptas paršiukas ir sielvartingai žvelgė į mane; atrodė, tuoj kriuktels: „Alkoholikai!.. Melagiai!.."

Atsidusau ir perjungiau kanalą.

Netiesa, kad laikas grįžta – jis negali to padaryti. Tai tik aš sugrįžtu.

Vis giliau ir giliau į buvusį laiką, kad prisiminčiau tai, ko negaliu atleisti.

Įmečiau laišką į pašto dėžutę ir tik tada prisiminiau, kad užrašiau senąjį, Krasnuchos, adresą.

Kurį laiką žiūrėjau į trynio geltonumo dėžę ir juodą valtorną su Gedimino stulpais.

Paskui apsisukau ir nuėjau.

Susirūpinimo ar sąžinės priekaištų nejutau. Sakytum, net palengvėjo.

4

Šiandien taip baisiai karšta, kad prakaitas atsiranda iš nieko ir žliaugia nugara kaip vanduo. Bet į upę nebrisiu, šita upė net vasarą juoda. Jos ir pavadinimas toks – Juodoji. Ir miestelis iš jos pavadinimą gavęs. Čiornomaiskas. Bet kodėl gegužis juodas, nežinau. Gegužę čia degina žolę, ir visur pilna juodų ir tamsiai mėlynų dūmų. Paskutinį kartą, sakė vyriškis, pavarde Bibikovas, taip pleškėjo, kad vos nesudegė ožkos, spėjo subėgti į kapines, išsigelbėjo.

Štai šitoj vietoj, kalbėjo Bibikovas, kurio žmona, pažiūrėti visai tvarkinga moteriškė su klasikiniu kostiumėliu, išpylė man po kojomis kibirą pamazgų ir nuėjo, klaikiai kvatodama, nuskendo mano mama. Ar ji buvo graži?.. Neturiu jos nuotraukos. Vyriškis Bibikovas nieko man neatsakė, o jo žmona vėl nusikvatojo, daužydama smirdinčiu kibiru sau į blauzdą.

Nuėjau į kapines, man parodė kupstelį, sako, čia jos kapas, ant kupstelio, padėjusi priekines kojas, stovėjo balta kaip Dievo barzda ožka ir žiūrėjo į mane mėlynomis akimis. Daviau jai sausainį, radau kišenėje.

Paskui Bibikovas pavaišino mane alumi, jį išgėrėm prie parduotuvės, prie mūsų bandė prisėsti stora ir baisi moteriškė su pečiuitu vyru, apsivilkusiu kailiniais, Bibikovas liepė jiems eit šalin ir pavadino nepribaigtais Karamazovais, o kai paklausiau, ką tai reiškia, Bibikovas nieko neatsakė, tik numojo ranka, tarė, kad aš nepanašus į savo motiną, o kai moteriškė vėl

bandė lįsti prie mūsų, suriko, von iš čia, Sonia, uždarysiu tave už valkatavimą.

Paklausiau, gal esu panašus į savo tėvą. Bibikovas ilgai žiūrėjo į mane, o paskui pasakė, kad taip ir būsią. Tik kodėl aš šviesiaplaukis ir mėlynom akim, jis nesuprantąs. Mano tėvai tokie nebuvo.

Aš prisiminiau ožką ant kapo ir nieko jam nesakiau.

Bibikovas pasiteiravo, ar vaikų namuose mane išauklėję kaip dera, pilietiškai, atsakiau, kad taip, nors nesupratau, ką jis turėjo omeny, sakydamas pilietiškai, turbūt mušimą, ir vaikų namuose dažnai tekdavo girdėt, kad tai būtina ir neišvengiama, mes turime būti užsigrūdinę ir pasiruošę viskam; štai Lionka – labiausiai užsigrūdinęs, niekada dėl nieko nesiskundė, net kai skutimosi peiliukais jį suraižė, buvo pats geriausias iš mūsų, girdėjau, kaip auklėtoja sakė: visiškas debilas, neturintis emocijų, pridėjo dar kažkokį nesuprantamą žodį, suvokiau jį kaip įvertinimą. Tokių, nusipelniusių įvertinimo, pas mus buvo daug, negalėjau suprasti, kaip tėvai gali atsisakyti tokių vaikų; kai paklausiau auklėtojos, ji papurtė galvą ir subambėjo, kad prakeikti alkoholikai negali turėti nuostabių palikuonių. Mano mama nebuvo alkoholikė, išdidžiai pareiškiau, tik tėvas. Auklėtoja keistai į mane pasižiūrėjo, norėjo kažką sakyti, bet taip ir nepasakė.

Nieko ji nesakė ir tada, kai mane vežė į koloniją, nors nieko blogo nepadariau, tik laikiau Katkos rankas, kad ji neapdraskytų Rembo, mūsų atamano, aš ją raminau, ša, tu durne, matai, kad nieko blogo jis tau nedaro, nepjausto peiliukais, tik pūkščia ir keikiasi, džiaugtis turėtum, bet Katka nesidžiaugė, bandė kartis tualete, iš kur tokia puikybė, nesuprantu, juk kiekvieną gyvenimo akimirką turi džiaugtis tuo, ką gauni.

Apie tai daug galvojau, nes pas mus į koloniją ateidavo tėvas Sergijus ir kalbėdavo apie Dievą, kad jis iškeliąs teisiuosius ir nugramzdinąs išpuikėlius, nevertuosius, į purvą, kad

jie ten uždustų su kirmėlėm, varliagyviais ir valstybės priešais. Dar sakydavo, kad Teismo diena netoli, ir jis pasiimsiąs kelis iš mūsų į savo bunkerį laukuose, kad apsisaugotų nuo Dievo rūstybės, mat Visagalis kartais būna aklas ir neskiria švelniųjų avelių nuo prakeiktų ožių, bet argi už tai Visagalį smerksi. Ne juokais išsigandau ir dariau viską, kad tik užsitarnaučiau tėvo Sergijaus palankumą, bet jis taip ir nepasiėmė manęs kartu, jo pas mus nebeįleido, viršininkas pasakė, kad tėvas Sergijus – ligonis, baisiai susigraužiau, įsivaizduodamas, kaip jis blaškosi po celę, draskomas vidurių šiltinės, gal net miršta, iki bunkerio nenušliaužęs, o aš negaliu jam padėti.

Tik meldžiausi už jį kiekvieną vakarą, o išėjęs į laisvę bandžiau surasti, bet nepavyko, niekas apie jį negirdėjo, taip nusiminiau, kad man paleido vidurius, šiltinė, ne kitaip.

Grįžau į Plocką, išmokau maišyti skiedinį ir tinkuoti, man davė kambarį bendrabutyje ir pažadėjo už penkerių metų duoti butą, o paskui gavau laišką iš Čiornomaisko; rašėte jūs, pilieti Bibikovai. Tai, kad turiu seserį ir brolį kažkur užsieny, mane taip nudžiugino, lyg būčiau suradęs tėvą Sergijų.

Iškart parašiau jiems laiškus; labai bijojau, kad nenueis, tie lietuviški pavadinimai tokie keisti. Ir pavardės jų keistos, nusivyliau, kad ne tokios kaip mano, ar tai reikštų, kad esame svetimi?..

Ne, ne, jūsų motina – bendra, tarė Bibikovas atsidusdamas, o tėvas – tai ne. Tėvas – svetimas. Kieno tėvas, paklausiau, ar mano, ar jų?.. Bibikovas pasižiūrėjo nustebęs, po kiek laiko atsakė: abu – svetimi.

Pajutau, kaip į ausis ūžteli kraujas. Ne, savo tėvą užstosiu. Kad ir koks jis būtų. O jie tegu savąjį turisi. Man jo nereikia. Ir jam manęs niekada nereikėjo. Kitaip būtų paėmęs kartu į keistą ir tolimą šalį.

Taigi ir piliečiui Kruglovui tavęs nereikėjo, tarė Bibikovas. Nė sykio nepasidomėjo, kaip tu gyveni. Nesusirado.

O gal jis miręs, pasakiau susigraudinęs, kaip jis mane suras!.. O jūs... jūs... kodėl j ū s mane susiradote, juk esat man svetimas!..

Bibikovas suraukė antakius.

Ša, sūnau, tarė rūsčiai. Savo tautai ir tėvynei niekada nebūsi svetimas.

Jūs ne tauta, pasakiau. Ir ne tėvynė. Tik buvęs... buvęs... na šitas, čekistas!..

Bibikovas mįslingai šyptelėjo.

Buvusių nebūna, pasakė. Argi nežinai šito, vaike?.. Mes niekada neišeiname į pensiją.

Man tas pat, burbtelėjau.

O galėtų būti ne tas pat, griežtai tarė Bibikovas. Užtat ir pasikviečiau tave čia. Prie ištakų. Tėvas pametė, bet tėvynė nepaliks. Ar supranti, kvaily?.. Jei būsi mūsiškis, padėsim, ir tave gerai įvertins. Žmogumi tapsi.

Tylėjau – jutau, kad sutinku, kad nyksta mano romumas, o širdį užlieja įniršis ir išdidumas.

Pasirodo, aš reikalingas!.. Aš pašauktas... aš neišeisiu į pensiją!..

Ir keisčiausia, kad šitas išdidumas neprieštaravo Dievo valiai. Nemaniau nusidėjęs puikybės nuodėme. Tai buvo pažemintojo orumas. Avelės, kurią Viešpats pakelia nuo žemės, kad iškėlęs parodytų kitiems.

Smerkia, matai, mano tėvą. Aš jiems parodysiu!.. Visiems... visiems parodysiu!.. Būsiu romus, bet išdidus.

Labai gerai, tarė Bibikovas. Romumo tau prireiks. Ir išdidumo. Kad būtum stipresnis už savo motiną. Jinai... hm... man jos gaila...

Jo žodžiai nuskambėjo taip, kad aš pasijutau užgautas. Mano motina, pasakiau, visai nenustebdamas, kad ir jos vardą tardamas jaučiu pyktį. Jos gailestingumo man nereikia.

Na, ji nebuvo gailestinga, tarė Bibikovas. Ji...

Tėvas irgi nebuvo, nutraukiau. Bet jis buvo stipresnis. O ji – silpnesnė. Todėl ir mirė. Ir labai gerai, nes būčiau užaugęs minkštas kaip virtas kiaušinis.

Bibikovas papurtė galvą.

Purtyk nepurtęs, pilieti Bibikovai, aš tai žinau.

Iš brolio laiško.

Kiek jis man prirašė apie savo sapnus... apie vaiduoklius... apie nerimą, kuris vaiko jį laukais, kol brolis trenkiasi į stulpą. Apie tai, kad neranda meilės. Aš, užjausdamas brolį, prašiau Dievo, kad tai liautųsi, kad brolis rastų ramybę. Nes nieko gero iš motinos kraujo. Ne jos, o mano tėvo kraujas turi būti mus visus tris jungiantis ryšys.

Nežinau, ką apie tai mano sesuo. Atrodo, kad ji laiko mane silpnapročiu – esu gavęs tik kelis jos laiškus. Išdidžius!.. Neatsako į mano klausimus. Nesidžiaugia, kad radau Dievą. Kad gerai gyvenu. Ji atsitveria nuo manęs. Ji mane niekina!..

Bibikovas palingavo galvą.

Taigi, tarė jis, pamanyk, atsitveria!.. Koks pragaištingas individualizmas. Bet tu rašyk!.. Rašyk jai kuo daugiau. Tada ir ji tau parašys... pasiutusiai įdomu, kaip laikosi ideologiniai darbuotojai atskilusioje respublikoje!.. Minėjai, kad sesuo – poetė...

Neminėjau, atrėžiau, bet Bibikovas tik giedrai nusišypsojo – ak, kaip jam tai primena skambiabalsę lietuvišką pokario lakštingalą!..

Dar nupirko man alaus ir, tapšnodamas per petį, tarstelėjo – kiekgi tu tose strojkėse uždirbi?.. Oi, mažai, nuliūdo išgirdęs, galėtum gaut daugiau. O bendrabutis... argi čia gyvenimas?.. Juk tu, mielasis, mūsiškis. Tu – kitoks.

Drebančiomis rankomis atkimšau butelį – putos aptaškė Bibikovo kelnes. Bet jis nesupyko, net Sonios su Alioša, pripuolusių su nešvariomis nosinėmis ir rankovėmis, nenuvarė šalin.

Ėjau stotelės link, pirmą sykį jausdamas galingą kraujo balsą gyslose, – net ausyse tvinkčiojo, o smilkiniuose kalė pašėlęs ritmas. Klajokliai, stepės, moterys, mažytės jų galvos su ilgomis kasomis, džiovintų žolelių ir laužo dūmų kvapas. Staigus kirtis. Galva rieda nuo pečių, vis mažėdama, galiausiai pavirsta riešuto dydžio mumija. Galiu įsidėti ją į kišenę. Kaip sausainį.

Aš kitoks.

Kada nors pažvelgsiu jiems į akis ir ramiai, bet išdidžiai tai patvirtinsiu.

Sveikas, juodasis geguži, štai ir susitikom.

3

Ką tik nuslūgo aštrus nerimas – vadinasi, prabudau.

O gal ir nemiegojau. Tiesiog sėdėjau prie lango ir žiūrėjau į lauką.

Langas padalytas į mažyčius kvadratėlius, jie lipšnūs ir meilūs, kaskart keičiasi kaip drugelio sparnai vidurvasario dieną, tik jų kraštinės bjaurios – visada vienodos.

Žali šešėliai mirga pramaišiui su auksiniais, mane užplūsta ramybė, viskas prieš akis – džiaugsmas ir nežinojimas. Kai savo didelę akį priglaudžiu prie vieno mažo kvadratėlio, šilto kaip kačiuko pilvelis, net nusijuokiu iš laimės, regėdama aiškiai, nelyginant sapne, kiemą kitapus siauros gatvelės, vijoklinės rožės svyra per tvorą, pripučiamame baseine taškosi vaikai ir taip spiegia, kad parūpsta juos sudrausminti: ša, mielieji, ša!.. Negąsdinkite žydinčių rožių ir brinkstančių pumpurų!.. Jų kvapas kaip vėdinamas karalienės lovos baldakimas plazda ore, dar niekada rožės taip nežydėjo, štai ir brangusis su žirklėmis, karpo apvytusius žiedus, jie sunkiai krinta ant žolės, išsiskleisdami kaip perskaitytos knygos, iš jų byra išdžiūvusios eilės, ir man sugniaužia gerklę. O kai prie vyro pristrykčioja Lūgnė, laikydamasi už pėdos, jis padeda žirkles į šalį ir pritupia šalia vaiko, traukia geluonį, matyt, bitė įgėlė. Ir mano ausyse tyliai, o paskui vis garsiau ir garsiau skamba kūkčiojimas, kiemas per toli, kad jį girdėčiau, bet to ir nereikia, juk raudu aš, apimta neapsakomo švelnumo, mylėdama vyrą, vaikus, bites ir purpurinį rožių baldakimą danguje.

Geisdama išvysti dar daugiau gražaus ir laimingo pasaulio, prispaudžiu nosį prie kvadratėlių kraštinių ir regiu vakaro geltonio tauriai nuauksintą Anglijos ambasadą, širdis suspurda iš pasididžiavimo, ypač kai pamatau prie sankryžos patruliuojantį policininką, jis mosuoja lazdele ir nepraleidžia praeivių per perėją, kažkokia boba su ryšuliais jau nenustygsta, taip jai knieti pulti per gatvę, kaip vištai, drožkit jai lazdele, pareigūne, ką gali žinot, palies šita Anuška modifikuotą aliejų ant pėsčiųjų perėjos, ir troleibusas suvažinės Anglijos karalienę. Kokia negarbė valstybei ir jos institucijoms!.. Apie policiją jau nė nešneku. Dėmė iki gyvenimo pabaigos. Bet kas galės mesti akmenį į uniformuotą žmogų – kur tu buvai, kai suvažinėjo Anglijos karalienę, a?..

Bet širdis sako, kad viskas bus gerai.

Ir protas nebyliai pritaria.

Kitaip ir negali būti. Juk kitoj gatvės pusėj matau dar gražesnę Danijos ambasadą, o ilgu Žirmūnų tiltu trys kūningos moteriškės apsiputojusios stumia pilnus pirkinių vežimėlius, o automobiliai kokie dailūs ir nauji, inomarkės*, nė vieno žigulio!..

Vėl žvilgteliu į kiemą – vaikai jau išlipę iš vandens, žaidžia badmintoną, Danijos karalienė padavinėja jiems kamuoliuką, japonų turistės, besigrūsdamos už vartelių, fotografuoja karalienę, ypač stengiasi nusitaikyti į skrybėlaitę... ir gerai, nes karalienės veido bruožai nemaloniai primena Žoržetą. Vyras grūmoja kažkokiam į žmogėdrą panašiam diedui, matyt, nevietiniam bomžui, kaip jis neestetiškai atrodo žydinčių rožių fone, va, dar ir flakuškę numetė ant šaligatvio, ar ne bjaurybė, kitą sykį į ligoninės kiemą įmes, susipjaustysiu kojas per pasivaikščiojimą.

Dirsteliu ambasados pusėn – pareigūno nebėra, šiek tiek nusiviliu, juk policijos pareiga tokius pūzrus surinkti ir ste-

---

* Užsieninis automobilis (*rus.*).

rilizuoti, kad neplatintų tuberkuliozės ir utėlių. Kai visuomenė taip laimingai gyvena ir yra išsivysčiusi, ji turi teisę to reikalauti.

Aš irgi reikalauju, man nusibodo bjaurumas. Esu informacinės visuomenės dalis ir gyvenu visavertį gyvenimą. Myliu savo šeimą ir esu laiminga, kasdien matydama savo brangiausius žmones, tiesa, kai lyja, jie į kiemą išeina rečiau, ir tada mane apninka liūdesys.

Ar šį vakarą jie mane aplankys?..

Širdyje smilkteli nerimo nuojauta.

Žiūriu į kiemą tol, kol ima skaudėti sausas akis.

Ar aš iš tiesų žinau, kas yra laimė?.. Jei taip, tai kodėl aš čia?.. Ar mano gyvenimas yra toks, kad verta mane uždaryti, neįvardijus kaltės ir nenuteisus?..

Į priebutį išlekia Lūgnė – laiko rankose besimuistančią katę, ar tik neketina jos maudyti. Man užima kvapą. Džiaugsmas senka, užplūsta baimė.

Nemesk katės į baseiną!.. Ji nemoka plaukti!..

Nepurtau rankomis grotų – tai perdėm primena meksikiečių serialą. Įremiu galvą į sieną ir sėdžiu taip, įtemptai klausydamasi, ar neišgirsiu koridoriuje žingsnių.

Sesele, pagaliau atėjote!.. Man bloga... man labai bloga... negalėjau jūsų pakviesti – durys be rankenų... duosite tablečių?.. Tų pačių?.. Ačiū.

Jau rydama vaistus pasijuntu laiminga.

O po valandėlės užplūsta ir palengvėjimas.

Kieme prietema, panaši į nukritusį juodraudonių rožių baldakimą, baseinas kaip kiklopo akis, šviečia šilti virtuvės langai, mylimojo ranka užtraukia užuolaidas.

Nesvarbu, kad šįvakar neatėjai – myliu tave visa širdimi, kurioje nebėra nerimo. Bučiuoju tave lūpomis, kvepiančiomis besapniu miegu. Kaip gerai, kad čia mane uždarei. Seniai troškau poilsio. Laiko sau.

Stoviu prie lango ir žiūriu į spindinčias namo akis, ima tirpti kojos, tada atsisėdu ant lovos ir įbedu žvilgsnį į meilius kvadratėlių šešėlius ant sienos.

Ir kai gilus, į nusiplūkusio žmogaus nuovargį panašus miegas ima lenkti galvą, – net seilė lūpų kampučiu nusidriekia, – šypteliu, prisiminusi mažylį, mėlynakį, nustebusiomis mėlynomis akimis, įsikibusį lovelės virbų. Neliūdėk, vaikeli, rytoj parašysiu tau laišką ir būtinai nurodysiu tikrąjį adresą.

Kam slėpti savo laimę, saugoti ją nuo kito akių, pavydžiai tausoti?.. Laime reikia dalytis. Reikia mylėti. Gal mus tai suartins.

Juodas gegužis, auksinis rugsėjis, rožių vasara, ak, gyvenimas – be žiemos ir be lapkričio, be laukų, kuriuos apsėjo ilgesys ir nušienavo nerimas, be pūvančių po bežade velėna pokario kolūkiečių kaulų ir šlapių avikailių smarvės.

Parašysiu tau apie viską – ir tu man parašyk. Lauksiu tavo laiško – su vaikiškomis raidėmis ir mielomis klaidomis.

2007–2008, Vilnius

Šerelytė, Renata
Še72 Mėlynbarzdžio vaikai: romanas / Renata Šerelytė. – Vilnius: Alma littera, 2008. – 216 p.

ISBN 978-9955-38-142-6

Renata Šerelytė (g. 1970) – poetė, prozininkė, kritikė, pjesių ir literatūros kūrinių vaikams autorė. Jos kūrybinėje biografijoje – eilėraščių ir prozos knygos vaikams, istorinės nuotykinės apysakos jaunimui, keturi novelių rinkiniai („Balzamuotojas" apdovanotas G. Petkevičaitės-Bitės premija), du romanai: „Ledynmečio žvaigždės" (2000 m. Žemaitės premija) ir „Vardas tamsoje". Abu romanai išversti į lenkų, „Ledynmečio žvaigždės" – ir į vokiečių kalbą. R. Šerelytės novelės verstos į anglų, prancūzų, vokiečių, italų, ispanų, lenkų, švedų, kroatų, čekų kalbas ir publikuotos užsienio antologijose. 2001 m. už noveles rašytoja yra gavusi A. Vaičiulaičio premiją.

R. Šerelytė rašo publicistinius straipsnius, per Lietuvos radiją skaito politiniam ir kultūriniam visuomenės gyvenimui skirtus komentarus.

„Mėlynbarzdžio vaikai" – trečiasis autorės romanas, atskleidžiantis žmogaus mentaliteto ir laikmečio paradoksus. Vienos šeimos nariai keliais balsais pasakoja dramatišką savo gyvenimo istoriją.

UDK 888.2-3

Renata Šerelytė
MĖLYNBARZDŽIO VAIKAI

Romanas

Redaktorė *Ona Balkevičienė*
Korektorė *Ramutė Prapiestienė*
Viršelio dailininkė *Irma Sujetovaitė*
Maketavo *Zita Pikturnienė*

Tiražas 2000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, LT-09310 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spaudė AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino g. 10, LT-44318 Kaunas
Interneto svetainė: www.spindulys.lt

Vlado Braziūno nuotrauka

Renata Šerelytė yra viena žymiausių šiuolaikinių lietuvių rašytojų. Jos kūryba apima platų žanrų diapazoną – nuo poezijos vaikams iki eseistikos (2006 m. *Alma littera* išleido jos esė rinkinį „Laukiniai mėnesiai"). Rašytojos knygos nuolat pelno solidžias literatūrines premijas. „Mėlynbarzdžio vaikai" yra trečiasis autorės romanas.

Pasaką apie Mėlynbarzdį žino kiekvienas. Ir jokia šiuolaikinė adaptacija su laiminga pabaiga nenustelbs kraupios šios pasakos esmės – uždraustam kambary vis dėlto rasite žmonių, o ne kopūstų galvas. Taigi kiekvienu atveju teks susidurti su žiauria bausme, ištikusia pažeidus taisykles.

Mėlynbarzdis – savotiškas praėjusio laikmečio simbolis, įkūnijantis autoritarinę santvarką ir žmogaus nuasmeninimą. Mėlynbarzdžio vaikai yra sistemos vaikai, užaugę prie uždrausto kambario durų ir išmokę laikytis taisyklių: tylėk, paklusk ir vykdyk. Jų izoliacija, melancholija, nenoras ir nesugebėjimas veikti, aktyvaus gyvenimo baimė, nepaprastas jautrumas sau ir abejingumas aplinkiniams, adekvačios emocinės išraiškos nerandantys jausmai jau yra tapę savotišku reiškiniu. Su tuo susiduria psichiatrai bei psichologai, tai matome skaitydami kriminalines kronikas ar stebėdami visuomeninio, politinio gyvenimo tendencijas.

Šis romanas – tai pasakojimas, kuriame trijų pasakotojų balsai susilieja į vientisą išpažinties srautą. Išpažįstant geidžiama ne tik išgyventi tragediją, bet ir perteikti tragedijos katarsį. Perteikti tai, kas iškelia žmogaus sielą virš kančios, apvalo ją, išgrynina ir atleidžia.

9 789955 381426

www.almalittera.lt